

หนังสือพิมพ์ เพียงผีเสื้อขบปาก

เรื่องดี ๆ ของภาคใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

เรียบเรียงโดย ... ถนอม ขุนเพชร

เพ็ญผืนเสื่อจับปัก

เรื่องดีๆของภาคใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

บรรณาธิการเล่ม : นพ.สุภัทร์ ฮาสุวรรณภกิจ

กองบรรณาธิการ : ชาคริต โภชะเรือง, เชภาดร จันทร์หอม, กมลทิพย์ อินทะไธ

เรียบเรียงโดย : ถนอม ชุนเพชร

สนับสนุนโดย :

สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศวรส.ภาคใต้ มอ.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

ออกแบบ/จัดพิมพ์ :

หอก.โฟ-บาร์ต 280/2 หมู่ 6 ต.ปุดนถกัณฑ์-เขากลอย

ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทร./แฟกซ์ 0-7455-1133, 089-6595338

กุมภาพันธ์ 2551

คำนำ

“เพียงผีเสื้อขยับปีก” เป็นหนังสือเล่มสำคัญที่ถอดบทเรียนการทำงานสร้างสรรค์สังคมของคนเล็กๆ 31 กรณีศึกษา ที่ตัวละครทั้ง 31 ท่าน และเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันด้วยจิตอาสาได้ทุ่มเทสร้างสรรค์สังคมชุมชนเล็กๆ ด้วยสองมือที่ไร้ซึ่งอำนาจศักดิ์

การขับเคลื่อนเรื่องสุขภาวะของจังหวัดสงขลาผ่านแผนสุขภาพจังหวัดสงขลานั้น ภายใต้ความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้เกิดเครือข่ายประเด็นและเครือข่ายชุมชนขึ้น อันเป็นการสร้างกระแสสังคมให้ผู้คนในสังคมและองค์กรต่างๆ ได้หันกลับมามองสุขภาพแบบองค์รวม ใส่ใจสังคม ดูแลสุขภาพกายใจรวมไปถึงสิ่งแวดล้อมและก้าวไปถึงการสร้างจิตสำนึกสาธารณะในระยะยาว บทเรียนจาก 31 เรื่องดีนี่เป็นหนึ่งในประกายแสงแห่งความหวังในความซับซ้อนของปัญหาสังคมที่ลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่มักจะรอให้รัฐบาลหรือข้าราชการมาคอยแก้ไข

การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องการปัจเจกชนที่เป็นอิสระ ที่ไม่ใช่การจัดตั้งแบบพรรคการเมืองที่ต้องยกมือลงมติเหมือนกันหมด เพราะความเป็นอิสระทางความคิดและการกระทำ ภายใต้อิทธิพลของการสื่อสารและการอยู่ร่วมกัน จะทำให้เกิดคุณภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นการผุดบังเกิด (Emergence) อย่างเฉียบพลัน

หัวใจของความไร้ระเบียบคือการเชื่อมั่นในพลังเล็กๆ ที่แทบจะมองไม่เห็นและจับต้องไม่ได้ เมื่อใดที่คนเล็กๆ คนหนึ่งลุกขึ้นมาทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน วันนั้นการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นแล้ว มหาตมะคานธีกล่าวว่า “ถ้าตัวเราเองไม่เปลี่ยน สังคมจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร” เพราะเป็นส่วนหนึ่งของระบบใหญ่ เมื่อเราเปลี่ยนระบบก็จะเริ่มเปลี่ยน

โรซ่า ปาร์ค หญิงแม่บ้านผิวดำเล็กๆ คนหนึ่งที่วันหนึ่งเธอไปนั่งรถเมล์ในที่นั่งของคนขาวและถูกไล่ลงจากรถเมล์ เป็นเหตุการณ์เล็กๆ ที่ไม่มีใครทำมาก่อน แต่ได้ส่งผลให้เกิดการประท้วงให้มีสิทธิเท่าเทียมกันอย่างสันติ จนเกิด long march ของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ไปสู่ทำเนียบขาวและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลนำมาสู่สิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน เป็นพลังของผีเสื้อตัวเล็กๆ ที่ขยับปีกแล้วส่งผลกระทบเทือนในระดับโลก ในโลกแห่งสถานการณ์ที่มีความเปราะบาง พลังของคนเล็กๆ สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ แม้เหล็กนั้นเป็นเพียงเหล็กธรรมดาที่มีการเรียงของโมเลกุลอย่างเป็นระเบียบจึงเกิดพลังที่เหล็กทั่วไปไม่มี สำหรับมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน การถกเถียงเพื่อเอาชนะกันย่อมไม่เกิดคำตอบที่ดีที่สุด แต่หากมีกระบวนการที่มีแบบแผนในการหาคำตอบและมีการจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพแล้ว จะทำให้เกิดพลังของคำตอบที่จะได้มา

ปรากฏการณ์ที่สำคัญในทฤษฎีไร้ระเบียบคือการผุดบังเกิด หรือ Emergence กล่าวคือการรวมกันนั้นเกิดสิ่งที่สำคัญมากกว่าผลรวมของสิ่งนั้น เช่น ทีมฟุตบอล 11 คนที่เก่งทุกคนแต่เล่นไม่เป็นทีมแล้วย่อม

ไม่เท่ากับอีกทีมที่มีฝีมือแต่ละคนเป็นรองกว่าย่อมสามารถล้มยักษ์ได้ เพราะมีความมุ่งมั่นและเกิดการผูกมัดบังเกิดแห่งความเป็นทีมนั่นเอง แจกเช่นเดียวกัน พลังของความเป็นเครือข่ายที่ผู้คนที่ยืนชนแข็งและมากด้วยจิตสาธารณะ เมื่อมารวมตัวกัน ทำงานร่วมกัน เชื่อมประสานกัน ย่อมเกิดพลังและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นทวีคูณ

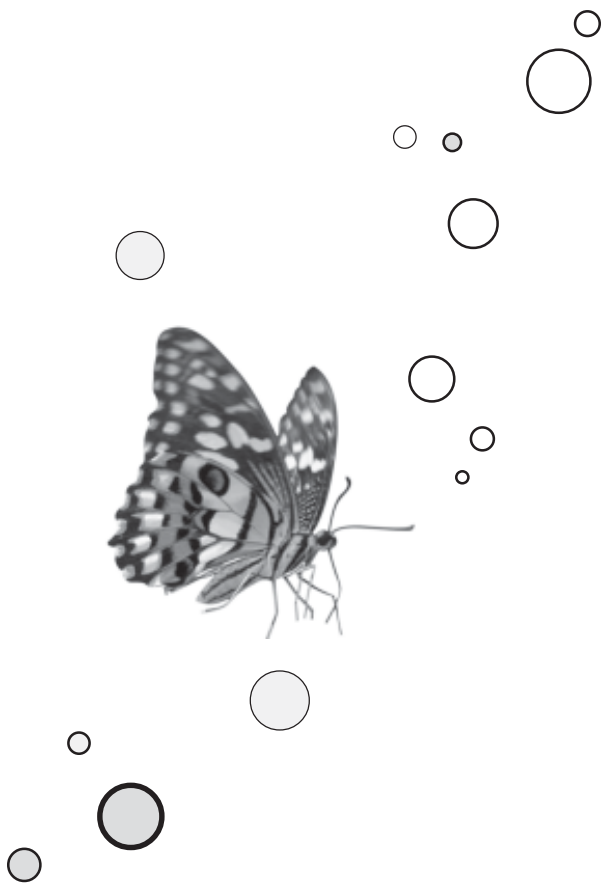
จุดเด่นของคนเล็กคนน้อยคือ พลังการสร้างสรรค์ หากสามารถเชื่อมต่อกันได้โดยไม่มีการบังคับบัญชา เป็นเครือข่ายที่มีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองในระบบแล้ว ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอำนาจได้ คำว่า “ประชาคม” นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่มีจริงที่มีอยู่คือคนหลายคน แต่เมื่อสายใยแห่งความรู้สึกของแต่ละคนได้ถูกถักทอขึ้นมา ก็จะเกิดความเป็นประชาคมในที่สุด

ในกระบวนทัศน์ใหม่ในยุคของความซับซ้อนนั้น หัวใจของการสร้างสรรค์สังคมอย่างใหม่คือ การหาความมุ่งมั่นของการรวมตัว (purpose) ให้ได้เสียก่อน เพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อของผู้คนที่หลากหลายแตกต่างกันให้มาสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน หลังจากนั้นก็ทำให้ทุกคนชัดในหลักการ (principle) ให้อยู่อย่างรู้คุณค่าและยอมรับในสิ่งที่ตกลงร่วมกัน สุดท้ายคือการเปิดกว้างเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (participation) เช่นนี้แล้วอำนาจและพลังสร้างสรรค์จะถูกสร้างขึ้นด้วยมือของเราทุกคน

เรื่องราวของคนเล็กๆ 31 เรื่องพร้อมผู้คนมากมายที่ร่วมสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ให้กับสังคม เป็นเพียงเลี้ยวหนึ่งของคุณค่าดีที่คนเล็กคนน้อยในแผ่นดิน ได้ร่วมรังสรรค์โลกสีฟ้าใบนี้ให้น่าอยู่มากขึ้น ขบวนการสร้างสรรค์สังคมยังไม่หยุดนิ่ง ยังรอการร่วมขบวนสร้างสังคมแห่งสุขภาวะด้วยสองมือของทุกคน.

สารบัญ

1. “กองทุน” นำวิถีธรรมสู่ชุมชน.....	8
2. “กลุ่มไทรงาม” บนหนทางช่วยเอดส์.....	15
3. วิถีแห่ง “กองทุนออมทรัพย์” สัจจะ “พอเพียง” แห่งทุ่งหวัง.....	24
4. “ร่วมกันคิด แยกกันทำ” สู่ชุมชนอาหารปลอดภัย.....	28
5. บทเรียนชีวิต “ลูงระนอง” บทสรุปเศรษฐกิจพอเพียงคือของจริง.....	36
6. พันนาร้างเป็นนาดีบ้านโมย สิ่งที่ได้กลับคืนมากกว่าข้าว.....	41
7. ประดับ สงคราม อสม.ดีเด่นระดับชาติ “ได้ดีเพราะถูกดำ”.....	48
8. “6 อ.” เปิดมิติใหม่ ยุคถามใจชาวบ้าน.....	56
9. ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก “ทำให้อุจและอยู่ให้เห็น”.....	64
10. แนวรบ “ขนมซอง” จุดเปลี่ยนที่บางदान.....	73
11. “สื่อเด็กดีๆ บ้านเราก็มี่”.....	81
12. รายการแนะนำให้เด็กดู หนังสือ “เพศศึกษา”.....	89
13. ยืด “เกียรติ ศักดิ์ศรี สุข” นำผู้สูงอายุสงขลากลับคืนสังคม.....	101
14. โรงเรียนประสพการณ์ชีวิต “ไม่อยากเป็นเหยื่อบนถนน”.....	108
15. กลุ่มกอไฟไม่ไช่แค่กลุ่มรับซื้อน้ำยาง.....	114
16. อาหารเพื่อสุขภาพ สติแห่งการรักตัวเอง.....	124
17. บุญคุณน้ำผึ้งโหนดต้นไม้ที่เป็นได้ทุกสิ่ง.....	132
18. แดงโมไร้สารพิษที่ชนะ.....	140
19. ตลาดผักโรงพยาบาลหาดใหญ่ จุดประกายวิถีบริโภคปลอดภัย.....	146
20. นารวมร่วมเรียนรู้ ก้าวสุขภาพ “คนรักขโหนด”.....	155
21. หมวกกันน็อคเด็กรุ่น “สวมจริง” ไอเดียนำร่องสู่โรงเรียนวิเชียรชม...	164
22. ต้นไทรแสนแปดสิบต้นแนวเคลื่อนเข้าหาของประชาคม.....	171
23. “ล่องแพแลคลองล่องแล” ถึง “เรือราพา” ความเคลื่อนไหวแบบไม่ร้องเรียน	179
24. ต้นกล้า...แกร่ง แห่งลุ่มอยู่ตะเภา.....	190
25. หลักสูตรท่องถิ่น “คลองนาทับ” ค้นหาตัวตนรับมือวิกฤติกรมเจ้า.....	199
26. ความภาคภูมิใจแห่งท้องถิ่นจุดเริ่มต้นความร่วมมือที่คลองแห.....	208
27. โนราตัวอ่อนโยคะแห่งท่ารายรำ	216
28. ทำขวัญแม่ย่า “พื้นชีวาคลองบางกล้า”.....	225
29. ชีละเพื่อสุขภาพ พื้นวัฒนธรรม พื้นวิถีชีวิต.....	233
30. โรงเรียนพระตงประธานศิริวัฒน์ แคนนำบูรณาการ “หลักสูตรสิทธิผู้บริโภค”	241
31. แอโรบิคกลางอากาศกับ FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ต.ท่าข้าม.....	249

บทนำ

ในท่ามกลางความซับซ้อนของระบบสังคมในปัจจุบัน ความพยายามในการสร้างสังคมที่ดีกว่ามีมาเสมอในทุกยุคทุกสมัย แผนสุขภาพจังหวัดสงขลาที่ได้ก่อเกิดกำเนิดมากกว่าสิบปีได้มีส่วนในการเสริมพลังให้กับบุคคลที่เป็น “ประชาชนรากหญ้าที่ไม่เคยหยุดนิ่งในการสร้างสรรค์สังคม” บทเรียนเรื่องดีๆ จากคนเล็กๆ ในจังหวัดสงขลาจึงได้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้

ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ได้กล่าวถึงตัวอย่างที่โด่งดังของทฤษฎีนี้คือ “ผลกระทบผีเสื้อ หรือ Butterfly Effect” กล่าวคือ ผีเสื้อใหญ่ตัวหนึ่งขยับปีกที่ฮอังกง สามารถทำให้ดินฟ้าอากาศที่แคลิฟอร์เนียเปลี่ยนแปลงได้เมื่อ 1 เดือนให้หลัง หรือสาเหตุเบื้องต้นเพียงนิดเดียว ในเงื่อนไขที่เหมาะสม สามารถก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่หลวงได้ “เพียงผีเสื้อขยับปีก” จึงเป็นคำที่เหมาะสมยิ่งของหนังสือเล่มนี้

ในทฤษฎีไร้ระเบียบบอกว่าจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากชายขอบก่อนเสมอ เพราะเป็นส่วนที่อำนาจส่วนกลางอ่อนแอ ผู้คนมีเสรีภาพสูง การเปลี่ยนแปลงค่อยๆ เปลี่ยนจากปริมาณน้อยนิดค่อยๆ ขยายตัว นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนเพียง 1% ก็สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ จากเดิมเราเคยคาดหวังมหาบุรุษในการนำการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่บัดนี้กระบวนการที่คนในการเปลี่ยนแปลงโลกได้เปลี่ยนไป พลังของมนุษย์เล็กๆ ที่เป็นปัจเจกชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันนั้น มีพลังสร้างสรรค์ และเป็นจุดเล็กๆ มากมายที่จะมารวมกันในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่าในที่สุด

แน่นอนว่าเราไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีอยู่มากมายในทุกจุดได้อีกทั้งเรายังมีกำลังคนกำลังเงินที่จำกัด แต่ถ้าเรามีความจริงใจในการแก้ปัญหาที่เรานั้นที่เราสนใจ กัดไม่ปล่อย สู้ไม่ถอย อีกทั้งการคลุกคลีจะทำให้เราจะรู้ว่าจะจัดตรงจุดไหน จัดเมื่อไหร่ ซึ่งจะแก้ปัญหาได้มากกว่าแม้จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ก็ตามที่ ถ้าเราหาพบจุดคานงัดจริง แล้วทุ่มกำลังลงไปแก้ไขที่จุดสำคัญ ปัญหาสังคมนั้นๆ ก็จะเบาบางลงได้

บทเรียนจาก 31 เรื่องดีๆ ในจังหวัดสงขลาที่รวบรวมมาในครั้งนี้เป็นรูปธรรมตัวอย่างของพลังของคนเล็กๆ ที่ทำงานเป็นเครือข่าย ด้วยจิตอาสาที่มุ่งหวังที่จะเห็นสังคมที่ดีกว่า ด้วยความเชื่อมั่นในพลังแห่งปีกผีเสื้อที่ทุกคนเล็กคนน้อยต่างสร้างโลกได้ด้วยสองมือของเราเอง.

1. “กองทุน” นำวิถีธรรมสู่ชุมชน

ในซอยริมมหาวิทยาลัยทักษิณ หอพัก บ้านเช่าเห็นอยู่เรียงราย นักศึกษาอาศัยพำนักเข้าออกพลุกพล่าน แต่สภาพอาจเหมือนที่ อาจารย์สุภาคย์ อินทองคง ตั้งข้อสังเกตก็ได้ว่าพวกเขาไม่รู้ทางเข้าออก อย่างเคยชินอยู่ทางเดียว อันมีความหมายซ่อนนัยยะ

ถัดจากป้ายหมู่บ้านจัดสรร เงามรั้นหลังต้นขนุน อาคารชั้นเดียว เรียบง่าย เป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.)

“เป้าหมายสำคัญของเราขึ้นอยู่กับความพยายาม ทำให้ภาคส่วนที่สำคัญของสังคมมาทำงาน ร่วมกัน เคลื่อนไปด้วยกันได้ ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคการเมือง และ ภาคประชาชน”

อาจารย์สุภาคย์ อินทองคง แกนนำ ของ ศรช.เล่าว่า สิ่งที่น่าเสนาะออกมา ต่อ เนื่องหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ แนวคิดสู่จะออมทรัพย์ วันละบาท อันมีเป้าหมายทุกตำบล และ เทศบาลในสงขลา ตอนนี้ได้ทำให้เกิด

100 จุดและเพิ่มจำนวนเดือนละ 5 จุด กำลังดำเนินไป

สิ่งที่วันนี้อาจารย์สุภาคย์ กำลังออกแรงผลักดันชุมชนอย่างจริงจังเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย

ทุกอำเภอของจังหวัดสงขลา รวม 16 จุด เป็นเป้าหมายที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามาช่วยกัน ตามแผนงานประเด็นกองทุนชุมชนที่เอื้อต่อสุขภาพ 1 ใน 14 ประเด็นในแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

“เบื้องต้นเราให้เขาช่วยกันค้นหาว่ากิจกรรมที่ทำแล้วสอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร สิ่งที่ค้นพบจะนำไปต่อยอดกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ชุมชนเดินไปตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแล้วสามารถทำให้เข้มแข็ง แน่นหนา อย่างไร เมื่อรู้แล้วต้องมาคิดต่อว่าจะสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างไร”

อาจารย์สุภาคย์เล่าภาพรวม เพื่ออธิบายงานที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม หากแท้จริงแล้วสามารถจับต้องมองเห็นได้

“สิ่งที่ต้องตอบอยู่เสมอคือทุกภาคส่วนในสังคมจะเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างไร อย่างภาควิชาการจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนได้อย่างไร ปลายทางที่มองคือทำหลักสูตร สำหรับชุมชนที่จะเรียนรู้ร่วมกัน ทำหลักสูตร ปริญญาโท ปริญญาเอก ให้ร่วมมือกับประชาชน ในชุมชนแบบ 50 : 50 ถ้าทำได้ หมายถึงว่าทุกภาคส่วนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการบูรณาการทางสังคม ไม่เกิดปัญหาแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งอย่างที่เบียดอยู่ในทุกวันนี้ มาคุยกันทุกภาคส่วนจึงจะเกิดความสำเร็จ”

อาจารย์สุภาคย์เล่าว่า กิจกรรม ของ ศรช. เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้ลงสู่ชุมชนเรียบร้อยแล้ว ได้รับสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจำนวน 550,000 บาท อย่างไรก็ตามพอกระจายไปถึงแต่ละจุด ก็จะเหลือแค่ หมื่นกว่าบาท ก็ถือว่าไม่มากนัก

สำหรับชาวบ้านมีโจทย์สำคัญ 2 ข้อ ต้องขบคิดและตอบให้ได้
1.ต้องตอบให้ได้ว่า อำเภอของตนเอากรณีใดมาศึกษา 2.เมื่อเลือกได้

กรณีที่ชัดเจนแล้ว จะต้องถอดบทเรียนได้ว่าสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไรหรือไม่

เมื่อผ่านด่านแรกไปได้ ทีมนักวิชาการจะเข้าไปช่วย เป็นแนวทางที่จะต่อยอด ร่วมกันทำงานต่อไป

“หนึ่งปีผ่านไป แดกหน่อสักนิดก็ถือว่าพอใจ ทำต่อ ชุมชนมาเรียนรู้กันต่อ”

เฉพาะประเด็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง อาจารย์สุภาคย์เห็นว่าแต่ละภาคส่วนในสังคมยังเข้าใจ ปฏิบัติไปคนละทาง สำหรับเขาเห็นความหมายว่า “วิถีชีวิตที่เป็นธรรม หรือวิถีธรรม คำว่าธรรม คือธรรมชาติ ความถูกต้อง ดิงาม เป็นกลาง”

“ถูกไม่ถูกผมบอกว่าไม่รู้ แต่ผมเข้าใจอย่างนี้” อาจารย์สุภาคย์กล่าวและว่า

มักกระซิบบอกวิทยากร เศรษฐกิจพอเพียง จากหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอว่า ไม่ว่าใครก็ไม่ควรอวดอ้างตัวเองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีภูมิรู้เรื่องนี้ แต่น่าจะมาเรียนรู้ร่วมกัน ความจริงอย่างหนึ่งที่มีถูกเปิดออกก็คือ คนท่องสูตรเศรษฐกิจพอเพียง เอาเข้าจริงแล้วไม่เข้าใจ

การลงพื้นที่ทำงาน 16 จุด ทำให้อาจารย์สุภาภรณ์ใช้คำว่า “เห็น
สังกรรมของสังคมไทยที่ดำรงอยู่ และเป็นเรื่องที่คาดการณ์อยู่ล่วงหน้า
แล้ว” อันได้แก่ความแตกต่าง ทางความรู้ ความคิด และแนวปฏิบัติ

“ทั้ง 3 ส่วนต่างกัน เราเรียนรู้ว่ามันต่างกัน”

บนความต่างนั้นยังมีมิติซ้อนเรื่องของ ความต่างระดับ ต่างประเด็น
และต่างทิศทาง ในอีกระนาบหนึ่ง อีกด้วย

สำหรับภาคชาวบ้าน ถ้ารัฐไม่สั่ง ไม่ห้ามประมาณก็ไม่ลงมือทำ
ที่สำคัญเขาไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากที่รัฐเป็นผู้กำหนด ถ้าทำนอก
เหนือไปจากนั้นก็กลัวผิด

“ประชาชนที่พื้นจุดนั้นและลุกขึ้นมาได้บ้างแล้ว ยังถูกความคิด
ความรู้ ความเข้าใจ ความเข้าถึง ต้อนเข้ามุ่มอับ อีกเหมือนกัน จะทำ
อะไรสักอย่างต้องรอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ติดกับการบริหาร
ราชการ กระทรวง ทบวง กรม” อาจารย์สุภาภรณ์เล่า

ฝั่งภาครัฐติดยึดการบริหารแบบเก่า ยังคิดเรื่องการหาผลงาน
การเข้าหาพวกชาวบ้าน เพื่อเน้นแนวร่วม จนถึงระดับแม้ไม่ได้ทำงาน หรือ
มีส่วนร่วมมาก่อน แต่หน่วยงานรัฐ พร้อมเข้าประกาศว่าเป็นผลงาน
ในสังกัด แย่งคนแย่งงานกันเอง ก็มีให้เห็นหลายกรณีสืบเนื่องไม่จบ
ไม่สิ้น

“ผมว่าระบบบริหารราชการมีปัญหามาก เป็นการบริหารราชการ
แบบพึ่งรายงาน ระดับสูงจะถูกหลอกจนเสียหาย ผมเคยเจอกรณีที่ผู้นำ
ชุมชนเอาโครงการมาให้เขียนภายใน 1 คืน เพื่อบประมาณ 3 แสน
บาท ในโครงการนั้นระบุว่า กว่าจะเขียนออกมาได้ต้องมีกระบวนการ
ทำงานกันเป็นปี แต่เขาบอกว่า อาจารย์ขอพรุ่งนี้นะ อะไรอย่างนี้ หรือ
อย่างกรณี OTOP ที่ไม่ประสบความสำเร็จก็ลักษณะคล้ายกัน”

อาจารย์สุภาภรณ์บอกว่า ปัจจุบันระดับโลกยอมรับเมืองไทย 2 สิ่ง
คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ
แนวการเผยแพร่หลักธรรมของอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ตัวเองจึงได้นำ
แนวคิด 2 อย่างมาพลักสังคม

“ต้องให้เข้าถึงแก่นแท้ไม่ใช่เพียงเปลือก”

อาจารย์สุภาคย์คาดหวังว่า ถ้ากิจกรรมศรช.อันเกี่ยวเนื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 16 จุดทั่วจังหวัดสงขลา ประสบผลน่าพอใจ หมายถึงจะต้องเกิดศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิตต้องสร้างสิ่งนี้ให้เกิดในคน และชุมชน หมายถึงจิตสำนึกใฝ่รู้ ต้องเป็นคนชนิดที่เรียกว่า รู้เขา รู้เรา

โดยทั่วไปชุมชนมักมีภูมิปัญญาของตนเองแต่ปัญหาก็คือไม่สามารถจัดระบบนำมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ได้ เมื่อไม่รู้ก็ใช้ทุน ทรัพยากรธรรมชาติไม่ถูกต้อง แก้ปัญหาไม่ได้

“ยกตัวอย่างเรื่องทะเลน้อย ถามว่าคนรอบทะเลน้อยรู้เรื่องทะเลน้อยเท่าไร ฝรั่งเศสมีความรู้เรื่องนี้เท่าไร ฝรั่งเศสอาจรู้มากกว่าก็ได้”

เมื่อสถานการณ์อย่างนั้น คนในชุมชนจึงต้องตระหนักรู้ เกี่ยวกับชุมชน ตั้งแต่ทรัพยากรในชุมชน รู้เรื่องของชุมชนเป็นอย่างดี รู้จักเพื่อนฝูง มีเครือข่ายที่มีโอกาสนัดพบกันอยู่เสมอ เป็นเส้นสายให้กับชุมชนทั้งภายในและภายนอก

“ไม่ใช่ว่าพอดคนออกจากชุมชนตัวเอง แล้วเหมือนหลุดขั้ว กลับบ้านไม่ถูก”

อาจารย์เคยตั้งคำถามนี้กับนักศึกษาเหมือนกันว่ากลับบ้านถูกหรือเปล่า เด็กตอบว่ากลับถูกอย่างแน่นอน แต่เมื่ออธิบายในนัยยะอันลึกซึ้งทางวัฒนธรรม พวกเขาอมรับว่า กลับไม่ถูก

“เอาง่ายๆ บริเวณที่ผมอยู่ที่นี่ ผมถามคนที่อยู่แถวนี้ว่าออกได้กี่ทาง จะมีสักกี่คนที่ตอบได้ ก็ตอบไปตามเส้นทางที่ตัวเองสัญจรเคยชิน นี่ถ้ามีเรื่องฉุกเฉินต้องอพยพ คงออกันอยู่ปากซอยเดียวกัน เพราะไม่รู้ว่าจะทางออกนั้นมีมากมายแต่ไม่เคยสนใจ ถามต่อว่าบริเวณนี้ท่วมบ่อยเพราะอยู่ติดเชิงเขา มีการเตรียมการอย่างไร ก็ไม่มีใครสนใจ”

นั่นเป็นสิ่งที่ง่ายที่บอกว่าสภาพคนไทยทุกวันนี้ แทบไม่สนใจเรื่องของชุมชนที่อยู่ นิสัยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งใช้ไม่ค่อยได้ผลนัก

การผลักดันให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอาจารย์สุภาภรณ์ให้หมายถึงว่าชาวบ้านกับส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องเรียนรู้ร่วมกัน ต้องไม่มีลักษณะที่นักวิจัยเดินเข้ามาในชุมชน มาเอาความรู้แล้วกลับไปอีก เพราะชุมชนจะต้องไม่ยอมให้เกิดขึ้น ถ้าชุมชนไม่มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับกิจกรรมที่ถอดมาเป็นองค์ความรู้ อัน ทรช.ได้เข้าไปมีส่วนร่วม เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนแล้วในจังหวัดสงขลา อาจารย์สุภาภรณ์เล่าว่า ตอนนี้มีประมาณ 4 กลุ่ม เช่น กลุ่มคลองเป็ยะของ อัมพร ด้วงปาน, กลุ่มของน้ำเค็มดำ แก้วเพชร, เครือข่ายเกษตรของ อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า และกลุ่มของปะหรน

“กลุ่มของปะหรน ที่เขาพระ อำเภอรัตนภูมิ นั้นเห็นได้ชัดว่า ได้ก้าวไปถึงขั้นการทำหลักสูตรชุมชน 7-8 หลักสูตร มีศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ และหลักสูตรชุมชน เกิดขึ้นแล้ว หลักสูตรที่ว่า มีการแบ่งออกไปอย่างเช่น เรื่องพืช ก็จะแยกย่อย เช่น พืชมีกี่ชนิด แบ่งออกเป็นอย่างไร ในจำนวนที่ว่านี้ อาจแบ่งว่าพืชอะไรทำยา ทำอาหาร หรือใช้สอยอย่างอื่น ที่เขาพระเขาพูดเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของที่นี่ แต่ว่าในแต่ละประเด็น ไม่ว่าที่ไหนก็จะครอบคลุมทุกเรื่อง”

ถ้าในชุมชนทะเล อาจพูดเรื่องอาชีพประมง จะพัฒนาอย่างไร พอรู้แล้ว ก็ถึงว่า แก้ปัญหาสังคมร่วมกันอย่างไร ชาวนา ในบางพื้นที่ก็

ต้องค้นหาภูมิปัญญาจากอาชีพ มาพัฒนาออกแบบเป็นภูมิปัญญาสากล
อย่างนี้เป็นต้น แต่สุดท้ายต้องไปจบที่ว่าการพัฒนาคน พัฒนาเรื่องความรู้
ว่าการเรียนรู้ได้ผลเพียงใด คิดเป็นหรือไม่ ส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง
ดีงาม ความเจริญในชุมชน โดยชุมชน เป็นตัวหลักหรือไม่ แนวเรื่องนี้
เองจะไปเชื่อมโยงกับ สุขภาพกาย จิต และวิญญาณ ของคน และถ้า
เริ่มเข้าใจอย่างนี้ อนาคตชุมชนเข้มแข็ง ก็อยู่ไม่ไกล

“ผมมีความคิดและพูดเสมอว่า มีนักศึกษาไปเรียนกับชุมชน
กับปราชญ์ชาวบ้านจนได้ปริญญามาเยอะแล้ว แต่ทำไมเราไม่ได้ปริญญา
กับพวกปราชญ์ชาวบ้าน คนที่เราไปขอเรียนด้วย อย่างปะหรณอย่างนี้
เรารู้ว่าเขาไม่ต้องการปริญญาหรอก คนพวกนี้เขาไม่ต้องการ แต่ต้องการ
ให้คนรุ่นหลังเห็นว่า เขาทำดี ต้องยกย่อง เป็นเทคนิคที่จะสอนคนรุ่น
ต่อไป ต้องการให้คนทำดีต้องมีกุศโลบาย”

มหาวิทยาลัยมีภารกิจสำคัญอยู่คือการ สอน วิจัย ทะนุบำรุงศิลป
วัฒนธรรม และบริการวิชาการ แต่ทุกวันนี้ อาจารย์สุภาคย์มองว่าสิ่งที่
ทำได้ส่วนมากก็คือการสอนเท่านั้น

“เพื่อขยายไปสู่ภารกิจอื่น จำเป็นที่ต้องเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัย
กับชุมชน ให้ได้ นักวิชาการต้องไปร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
เราต้องไปตั้งสถานีในชุมชน ควรเปิดหลักสูตร วิจัยชุมชน และการ
จัดการชุมชน โดยชุมชนกับมหาวิทยาลัยต้องมาเรียนรู้ด้วยกัน” อาจารย์
สุภาคย์เล่าและว่าการพัฒนาคนต้องแก้ที่จิตวิญญาณ ปกติมนุษย์เรียน
รู้อยู่แล้ว แต่ทำอย่างไรให้ปัญญาแก้กับปัญหาใหม่ มาเชื่อมกันได้
การเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัย กับชุมชนจึงเป็นหนทางสำคัญ แต่ที่ผ่าน
มาไม่มีการเชื่อมระหว่างสองส่วนนี้

วิธีอันเป็นอยู่ มหาวิทยาลัยมักดึงคนมาจากชุมชน เมื่อสร้างคน
นั้นแล้วกลับนำไปป้อนให้กับส่วนอื่น น้อยมากที่จะกลับไปรับใช้ชุมชน
เคยผลิตคนส่งให้ราชการ ต่อมาส่งให้ภาคเอกชน แต่ส่งกลับไปดูแลชุมชน
ตัวเองแทบไม่มี

เป็นคำถามที่นักศึกษายอมรับว่ารู้จักทางออกจากซอยได้ทางเดียว
และกลับบ้านไม่ถูก.

2. “กลุ่มไทรงาม” บนหนทางช่วงแอดส์

ได้ร่มไทรใหญ่ลานวัดไทรงาม อำเภอเมืองสงขลา เคยเป็นที่
รองรับผู้ป่วยเอดส์แปลกหน้า

เหตุการณ์ร้อนเจ้าอาวาสต้องดูแลเบื้องต้น งานช่วยเหลือเร่งด่วน
ลำดับถัดมาตกเป็นหน้าที่ของนางสมจิต พึ่งทศธรรมผู้มีบทบาทช่วยเหลือ
ผู้ป่วยเอดส์คนสำคัญแห่งเทศบาลนครสงขลา เธอทำงานเรื่องนี้มาตั้งแต่
คนทั่วไปยังไม่เชื่อว่าเอดส์มีจริง จนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มซบเค็ลื่อน
ต่อสู้อเอดส์นาม “กลุ่มไทรงาม”

ถัดจากไต้หวันไทรไม้ก็ก้าวเป็นที่ทำการที่อยู่ศูนย์
ประสานงานหลักประกันสุขภาพประชาชนจังหวัดสงขลา
และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนไทรงาม นอกจากนี้
ภาระเอดส์ที่ทำมาต่อเนื่องยาวนาน ยังทำหน้าที่
เกี่ยวกับ หลักประกัน สิทธิ รับเรื่องร้องเรียน
ร้องทุกข์ โดยสมจิตมานั่งประจำที่นี้ทุกวันพุธ
เธอเป็นคนพื้นเพอำเภอวังทอง จังหวัด
พิษณุโลก

“แฟนที่เป็นคนสงขลา ตอนนั้นเราทำงาน
อยู่กรุงเทพฯด้วยกัน ย้ายมาอยู่สงขลาเนื่องจาก
แฟนถูกรถชน กลายเป็นคนพิการ ญาติทาง
นี้ไปรับกลับมา ตอนนั้นลูกคนโต
ราว 3 ขวบ พี่เลยตามมาด้วย”

สมจิตมากับอาชีพติดตัวคือ
เย็บผ้า พอลูกโตจึงหันไปรับจ้าง
ตัดปลาให้เรือประมง

ตอนย้ายมาอยู่ใหม่ๆ รอบวัดไทรงามที่มีสภาพเป็นดินทราย กำลัง
จัดเขตธรณีสงฆ์ให้ชัด เริ่มทำกำแพงวัด ชุมชนรอบวัดจึงแบ่งออกเป็น
สองฝ่ายคือด้าน ตะวันตกและตะวันออกวัด

“เขตออกวัดเป็นคนมีเงิน รับราชการ ทำงานบริษัท ส่วนที่อยู่ตก
วัด มีทั้งคนเหนื่อ อีสาน คนใต้จากนครศรีธรรมราช ปัตตานี ยะลา อาชีพ
ออกเรือประมงเสียเป็นส่วนใหญ่ มีห้องแบ่งให้เช่าอยู่ก็มีประมาณสัก
10 ครอบครัว ปล่อยให้ลูกหลานเล่นในวัด เล่นน้ำสกปรก จนเป็นผื่นคัน
แผลพุพอง โรคผิวหนัง แล้วยังขาดสารอาหารอีก เพราะพ่อแม่ออก
ทะเล”

ช่วงปี พ.ศ.2533 ได้เข้าอบรมกับเทศบาลเกี่ยวกับแม่บ้าน
“ความที่พี่เป็นคนพูดกลาง คนที่นี้ก็จะใช้ให้พี่ไปช่วยติดต่อราชการ
เรื่องทะเบียนบ้าน เวลาไปเกิดลูกไปช่วยพาออกจากโรงพยาบาลบ้าง
เพราะเขาไม่มีเงิน ตอนนั้นยังไม่มีบัตรอะไร บัตรรายได้น้อยก็ยังมี”

ปี 2534 สมจิตเริ่มเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ปีที่โรค
เอดส์เริ่มระบาดมาทางภาคใต้หลังจากมีคนพูดกันมาเยอะหลายปี ต่อมา
ได้อบรมกับมูลนิธิศุภนิมิตจัดร่วมกับศูนย์กามโรคเขต 12 เจ้าหน้าที่บอก
ว่าจะมาให้ความรู้กับลูกเรือประมง

“พอเห็นว่าพี่รู้จักพวกลูกเรืออยู่ เขาบอกว่าขอพี่เป็นอาสาสมัคร
ได้ใหม่ประชุมเดือนละครั้งจะให้ความรู้พี่ก็เลยบอกได้ว่า”

หลังผ่านการอบรมสมจิตได้ความรู้ใหม่ว่าโรคเอดส์ มี 3 ระยะ
เป็นแล้วตาย สภาน่ากลัว การให้ความรู้ในระยะแรกทางราชการเน้นไป
ที่น้ำกลัวเพราะจะทำให้คนจะได้ไม่กล้าไปเที่ยวล่าสอนกับผู้หญิงหากิน

“ตอนนั้นหน้าวัดไทรงามมีช่องเยาะ ของป่าไผะอะไรนี่ ตึกเหลือง
ตรงถนนไชยาอีก”

สมจิตเล่าว่าตอนได้ความรู้จากคุณหมอชาญ และคุณหมอประสิทธิ์
โรงพยาบาลสงขลากลับมาพบว่าไม่มีผู้ติดเชื้อหรือผู้ป่วยเอดส์ให้เห็นเลย
อาจมีคนผอมแห้งตายก็จะสรุปว่าวันโรค

ความพยายามค้นหาผู้ป่วยของ อสม.ใน 6 ชุมชน มี ไทรงาม แหลม
ทราย ชัยมงคล ทำสะพาน บ่อนวัวเก่า ร่วมใจพัฒนา ก็ไม่พบคนใน
ชุมชนรุมด่าสมจิตโดยตั้งคำถามว่า “เอดส์ เป็นอย่างไร รูปร่างอย่างไร
ไหนเอามาให้ดูหน่อยซิ ไม่กลัวหรือเอดส์ กลัวอด”

สมจิตเอาลิงที่พบรายงานกลับที่ประชุมเขาบอกว่าอย่าท้อเพราะ
ต่อไปสงขลาจะมีโรคเอดส์ระบาดมากที่สุดเพราะเป็นแหล่งคาราโอเกะ
แรงงานประมง แรงงานเคลื่อนย้ายและแรงงานต่างชาติ

กลางปี 2537 สมจิตพบผู้ติดเชื้อรายแรก

“เป็นคนในชุมชนไทรงาม รู้สึกจะอยู่ปัตตานี แล้วมาได้สามีที่นี้ อยู่มาหลายปีจากก่อนที่เสียอีก เขารับจ้างซักผ้า สามีทำงานท่าเรือ วันหนึ่งที่กวาดบ้านอยู่ผู้หญิงคนนั้นเขาใส่เสื้อแขนยาวตลอดนะ ก็มา ชุดนั้น บอกว่าช่วยหนูด้วย หนูเป็นเอดส์พูดแล้วกัมหน้ำ”

ผู้หญิงคนนั้นเสียชีวิตหลังจากมาบอกไม่นาน สมจิตพยายามช่วยเหลือขอทุนสงเคราะห์ให้ ปัญหาตอนนั้นเจ้าหน้าที่บอกว่าทุนโดยตรงส่งกลับหมดแล้วเพราะไม่มีผู้ติดเชื่อมาเอาเพราะไม่มีใครกล้าเปิดเผยตัวเอง เลยต้องหาทุนวิธีอื่น เพื่อช่วยเหลือรวมทั้งลูกของหล่อน

นั่นเป็นจุดที่คนในชุมชนเริ่มรู้ว่าเอดส์น่ารังเกียจ ต้องให้ความรู้ต่อกับชุมชนอีกว่า อยู่ร่วมกันได้ถ้าไม่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ป่วย ผู้คนยอมรับสมจิตขึ้นทีละนิด พอชุมชนอื่นในเทศบาลนครสงขลาพบผู้ติดเชื่อบ้างจะเรียกหาสมจิตไปช่วยให้ความรู้ และช่วยเหลือผู้ป่วย โดยเฉพาะการส่งต่อโรงพยาบาล

ปี 2542 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับสภาภาษาไทยจัดประชุมเกี่ยวกับโรคเอดส์เชิญสมจิตเข้าไปเป็นกรรมการด้วย

“โครงการเขามีผ้าอ้อมผู้ใหญ่ให้ผู้ติดเชื่อ ปัญหาแบบนี้อย่างชุมชนร่วมใจ เป็นชุมชนแออัดที่ลำบากมาก หรือชุมชนห้วยป้อมหลังอาชีวะเนี่ย พอมีผู้ติดเชื่อจะให้ไปนอนนอกชาน ท้องเสียไม่มีใครซักผ้าถุงที่จะให้เปลี่ยน หมักหมม”

สมจิตแนะนำและเอาถุงมือยางไปให้เขา บอกว่าอยู่ร่วมกันได้อย่างไร ราชหนึ่งแม่อายุ 30 กว่าติดเชื่อ ลูกอายุ 10 กว่าไม่กล้าเข้าใกล้ ก็ให้ความรู้ใส่ถุงมือดูแล เวลาเป็นโรคแทรกซ้อน ท้องเสีย เป็นตุ่มสมจิตไปขออาคาราไมล์ ชุดทำแผลมาให้อีก

หลังชุมชนวัดตีนเมรุ มีผู้ป่วยสาวประเภทสอง

“อสม.ที่นั่นเขามาหาพี่บอกว่าช่วยไปดูหน่อยข้างตัวอยู่แต่ในห้อง พี่ไปหาเขาก็หน้าไม่พูดหรอก พี่ใช้เทคนิคที่อบรมมา 3 ปี เข้าไปบ่อยๆ คุยให้กำลังใจ จนยอมรับ เปิดตัวออกมา นั่งหน้าบ้านไปตัดผมให้สั้น ดูแลตัวเองเวลาไม่สบายกินยาไปหาหมอ”

เรื่องนี้ตอนหลังเคยอาการทรุดหนักเพราะซื้อยากินเอง ใครว่ามียาดีที่ไหนก็ไปซื้อมาเต็มที่ พอใกล้ตาย ถึงนาที่กำลั้งห้ามไปวัด แม่กับน้ากวาดเมรุรอ เตรียมศาลาทำศพ ประธานชุมชนนิมนต์พระมาบั้งสุกุดให้

“พี่ให้เขากินยาบอกว่า ไม่อยากตายก็อย่าตายซิ เรื่องอะไรให้เขามาไป พี่ให้ยาเขาทุกอย่าง ให้กินน้ำมากๆ ใช้ความรู้ที่มีทั้งหมดช่วยบอกว่าถ้าตายจริงก็อย่าเอาผิดกันนะ”

สมจิตพยายามบอกว่าทุกอย่างอยู่ที่กำลังใจ การรักษาต้องหาหมอ ถ้าท้องเสียก็ให้รักษาอาการท้องเสีย หมั่นออกกำลังกาย กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ปรากฏว่าในที่สุดดีขึ้นลงนั่งได้ ยืนได้ โขดดีไม่เป็นวัณโรค เขามีกำลังใจไม่อยากตาย ตอนนี้มีชีวิตมา 10 ปีแล้ว ยังช่วยเป็นวิทยากรการติดเชื้อกับกลุ่มไทรงามอีกด้วย

แต่บางราย เสียชีวิตต่อหน้าสมจิตก็มี

รายหนึ่งที่เขาไปเยี่ยมที่บ้านสามีหลังรู้ว่าติดเชื้อซิงผูกคอตายไปก่อน ผู้ป่วยไม่ยอมไปหาหมอ ไม่ยอมกินยา และเป็นวัณโรค มีลูก 3 คนที่เกลี้ยกล่อมแม่ให้รักษาตัวเองก็ไม่ยอม ลูกจึงอยู่โยงเฝ้าแม่กันหมด ยกเว้นลูกสาวคนโตต้องไปขายไก่ทอดแทนแม่

“เราบอกว่าส่งสารลูกเถอะไปหาหมอ เขาก็ไม่ไป พี่ไปเยี่ยมตลอด ตอนแรกเดินได้ ตอนหลังเดินไม่ได้ พอนั่งลุกไม่ได้แล้วนอน บอกว่าถ้าหาหมอเสียแต่แรกจะไม่มีอาการอย่างนี้ พอเขาอนติดที่ เราบอกว่าให้ไปหาหมอ ลูกบอกว่าให้ไป แต่แม่ไม่ยอมไป ตอนนั้นเขาบอกว่าจะไปแล้ว พี่คิดว่าเขาจะไปหาหมอ ปรากฏว่าเขาค่อยนั่งลงเอง ขณะจับมือพี่”

หลังสัมผัสผู้ป่วยเอดส์มานานสมจิตเชื่อว่าผู้ป่วยหลายรายไม่ยอมรักษาตัวเอง จำนวนมากแอบเอายาทิ้ง สิ่งที่ดีคือ ให้ความรู้ ตอนไม่เจ็บหนัก ผู้ป่วยอาจดูแลป้องกันตัวเองได้

“เราไปให้ความรู้ชุมชน คนในครอบครัว ว่าอยู่ร่วมกันได้ ไม่ติดต่อในการกินอาหารหรืออยู่ ใช้ห้องน้ำ การกินน้ำ ไอจามรด ส่วนคนอ่อนแอ ผู้สูงอายุ หรือเด็กควรอยู่ห่างอะไรอย่างนี้ แนะนำเขากินยาตามหมอสั่ง”

ผู้ติดเชื้อชายคนหนึ่ง พออาการดีขึ้นก็ออกเรือเลย ยาหมดนอกทะเลเริ่มมีอาการ เพราะไปทำงานหนัก และติดเชื้อในปอดด้วยเลย เสียชีวิต

ผู้ป่วยบางคนบอกว่าตัวเองมีกำลังใจแต่จริงๆ ไม่ได้เป็นอย่างนั้น “ผู้ป่วยแถวบ้านบนคนหนึ่งบอกว่าตัวเองมีกำลังใจดี แต่ที่เห็นว่าเขาเครียดตาโรย อยู่แต่ข้างบน ญาติพี่น้องก็ไม่กล้าให้มาอยู่ข้างล่างด้วย เพื่อนมาเยี่ยมก็ไม่เข้าใกล้ ทำให้เขาไม่มีกำลังใจ คนไม่ยอมรับ ขนาดพี่น้องเองยังกลัว”

บางคนไม่ไปเผาศพ ไม่ไปรดน้ำศพ สมจิตให้ความรู้ ที่ถูกต้อง การทำกิจกรรมชุมชนจะเข้าหา อสม. หรือญาติที่เปิดเผย หรือรวมกลุ่ม พ่อบ้านแม่บ้านให้ความรู้ แต่ถ้ากิจกรรมไปอยู่ใกล้บ้านผู้ติดเชื้อจะลอย ไปจัดอยู่ห่างๆ บ้านเขา

กรณีเด็กเล็กติดเชื้อบางรายไม่ไปเรียนร่วมกับคนอื่น เพราะญาติ เห็นว่า “ไม่นานมันก็ตาย” ส่วนที่เก๋าส่งครูกลัวว่าจะติดเชื้อจากเด็ก สมจิตอธิบายตามหลักการแพทย์ว่าไม่ติด บอกกับครูว่าจะปฏิบัติตัว อย่างไร เอาใจใส่พิเศษตรงไม่เล่นโลดโผนไม่ให้บาดเจ็บเลือดออก ระวัง ไม่ให้เด็กเป็นโรคแทรกซ้อนจากอาหารเป็นพิษ

ผลตอบรับอย่างหนึ่ง จากการทำงานอย่างต่อเนื่องมาหลายปีคือ ชุมชนเริ่มยอมรับ ไม่ทิ้งผู้ป่วย เหมือนเมื่อก่อน

“วัดไทรงามเรายังเป็นที่รองรับผู้ป่วยอยู่ อย่างลูกเรือที่ไม่มี ครอบครัว แต่ก่อนได้ต้นไทรเป็นปูน ไม่ได้ปลูกกระเบื้อง เขามานอนอยู่ เจ้าอาวาสดูแลเอาข้าวเอามุ้งมาให้ จัดที่นอนให้ ชาวบ้านก็ไปบอกพี่ พี่ก็ เรียกรถพยาบาลมาเอาไปโรงพยาบาล อยู่ 2-3 วัน เสียชีวิต ไอ้ที่ตี่ซิ่นก็ ไม่รู้ส่งไหน ไปประชุมได้พบอาจารย์ วัชรธรรมรักษ์นิเวศ ถ้ำรับรอ ทำชะ ชุมพร ก็รับไป ส่งไป ปีหนึ่ง 3-4 คน”

การส่งต่อผู้ป่วยไปชุมพรได้รับการช่วยเหลือจากบ้านสุขสันต์เกี่ยวกับรถตุ๊กชนผู้ป่วย ภายหลังโรงพยาบาลสงขลาขอฝากผู้ป่วยไปด้วยอีก

ตลาดสดของประมงใหม่ที่ พบผู้ป่วยโรคเอดส์เรื้อรอนอนอยู่ มีคน แข่งหน่วยงานอื่นแล้ว ไม่มีใครเข้ามาจัดการ จึงแจ้งมาที่สมจิต

“ความที่เลือดอาสาสมัครเยอะก็ไปที่ตลาดสดประมงใหม่เจอ 3 คน นอนเป็นมูมๆ คนหนึ่งอาการตัวดำหน้าดำท้องเสียประจำ คนหนึ่งเป็น คนออกวัดไทรงามนี่พี่น้องไม่เอา เพราะนิสัยลักของประจำเขาก็ไปออก เรือ พอออกเรือไม่ได้เริ่มไม่สบายไปนอนอยู่ อีกคนกลางวันขอเงิน ตามท่าเรือ เป็นหิดเต็มตัว เกาแครงๆ ก็เลยไปส่งโรงพยาบาล ให้คุณ

สุชาติเอาไปส่งที่ชุมพร พระอาจารย์ที่วัดบอกว่าก็คืนก็เอามาเถอะ รู้สึก
รอดอยู่คนหนึ่งกลับมาออกเรือแล้วหายสาบสูญไป”

เหตุผลที่ลูกเรือประมงเป็นเอดส์กันเยอะสมจินต์เล่าว่า เพราะเข
มักไม่มีครอบครัว ออกทะเลเห็นน้ำกับฟ้า พอเข้าฝั่งเบิกเงิน ก็เที่ยว
คาราโอเกะ ผู้หญิงบริการไปรับที่เรือเลยก็มี

ตอนนี้ช่องไม่มีแล้วเป็นคาราโอเกะบังหน้า แทนที่จะให้ความรู้กับ
ชุมชนจึงไปลงคาราโอเกะด้วย

“ศูนย์กามโรคไปเจาะเลือดให้กับหญิงสถานบริการ เขาชวนพี่ไป
ด้วย เพราะเขาบอกว่าจะรู้ว่าต่อไปเราช่วยได้อย่างไร ไปเจาะเลือดกับเขา
ไปให้ความรู้ ผู้หญิงเล่าบางคนก็ใส่(ถุงยางอนามัย) บ้าง ไม่ใส่บ้าง บาง
คนใส่สองสามชั้นแต่ก็มี บางคนบอกว่าเขาประจำไม่ใช้หรือก พี่บอกว่า
เขาประจำเราสงขลา เขาก็มีเขาประจำปัตตานี เขาก็ไม่สวมอีก ถามหน่อย
ว่าเขาเอาเชื้อมาติดเราทำไง เขาบอกว่าไม่มีหรือกเขาเป็นได้ พี่ว่าได้ก็
ไม่เกี่ยว”

ปี 2551 นี้ สมจิตวางแผนใช้บที่ได้รับการอุดหนุนมาสำหรับอบรม
หญิงบริการ ชุมชน ญาติและลูกเรือ ตามทำเทียบเรือ

ย้อนไป ปี2548-49 หลังจากพบว่าเยาวชนเริ่มติดเชื้อมากขึ้น
เธอสร้างเยาวชนขึ้นเป็นเครือข่าย ทำ 10 ชุมชนนำร่องมาอบรมเยาวชน
ปี 2550 เอาเด็กเข้าค่าย และอบรมทักษะการดูแลตัวเอง ดูว่าเพื่อน
ในโรงเรียนชุมชน จะบอกต่ออย่างไร

“ปี 2551 วิทยากร สถานที่ ให้เขาประสาน ติดต่อเอง จะเริ่ม
ปล่อยแล้ว มีกลุ่ม หากกลุ่มเยาวชน หางบประมาณมาทำ กลุ่มล่าสุดที่
ทำกับเยาวชน ทำแล้วต่อเนื่อง นัดกันที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน หรือ
บ้านประธาน อสม.หรือประธานชุมชน ที่ทำการชุมชนก็นัดมา เอาแรงงาน
ต่อเนื่อง แรงงานประมงในชุมชนมาอบรม เยาวชนด้วย กิจกรรมก็ปรับ
ไปตามความเหมาะสมสำหรับชุมชนที่เป็นเครือข่ายจัดปีละ 2 ครั้ง
ในเขตเทศบาล”

การดูแลผู้ติดเชื้ออย่างยั่งยืน สมจิตเห็นว่าต้องส่งเสริมอาชีพ และทุน ทุกวันนี้มีเงินยังชีพ 500 บาทจากเทศบาล

“คนทำงานก็ไปทำงาน คนที่ตกงานเราก็สอนการทำปูนปลาสเตอร์ เพื่อใช้ระบายสีขายตามชายทะเล ทำได้ไม่มีใครรังเกียจเพราะไม่ใช่อาหาร อบรมกัน 12 คน ทำไปตั้งขาย ตกลงไม่มีคนทำก็หยุดพักไป ซื่อโตะ เสื้อ ไว้แล้ว ตอนหลังก็เก็บไว้ พอดีน้องคนหนึ่งเขาตกงานจากแพเลยได้ มาทำ พี่ไป กทม.จะซื้อแบบกลับมาให้ แบบที่ไม่มีที่นี้ พี่ไปดูมา ราคา เท่าไรก็ซื้อมาให้”

ทุกวันนี้ นอกจากสมจิตอุทิศเวลาครอบครัวมาช่วยผู้ป่วยเอดส์ซึ่ง นับเป็นงานเสี่ยงอันตรายอย่างหนึ่ง เธอกลายเป็นที่พึ่งของผู้ป่วย

“บางที่เขายกกันมาหาที่บ้านแต่บังเอิญเราไม่อยู่บ้าน คนข้างบ้าน บอกว่าไม่ยอมบอกว่ารู้อะไร อย่างนี้เรารู้แล้วว่ามาเรื่องอะไร ตาม กลับไปหาก็คือบอกว่าหลานติดเชื้อ”

บางคนมายืมเงิน ซึ่งก็รู้ว่ายืมแบบไม่ได้คืน บางคนมาบอกว่าค้าง ค่าเช่าบ้าน เธอพยายามประสานงานหน่วยงานที่ช่วยเหลือได้ ผู้ติดเชื้อ บางราย ที่ไม่ทิ้งนิสัยเก่าได้เงิน ไปเล่นไพ่ สูบบุหรี่

“เราต้องดูแลทุกอย่างมายืมตั้งค์ เราให้ แต่เราพยายามช่วยให้ เขามีอาชีพ มากกว่า ไม่ใช่เอาเงินไป แต่เขาไม่ทำงาน”

ความคาดหวังจากการทำงานหนักของสมจิต นอกจากลดอัตราการ ติดเชื้อ ชุมชนยอมรับให้ผู้ติดเชื้อ สังคมจึงน่าจะช่วยอุดหนุน ของ ผลิตภัณฑ์ผู้ติดเชื้อ นอกจากตุ๊กตาคาปูนปลาสเตอร์ ยังมีดอกไม้เก๋เด็ดปลา ที่สมจิตลงมือสอนด้วยตัวเอง.

ศูนย์ประสานงาน หลักประกันสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดสงขลา

131/1 ถ.ไทรงาม ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา

โทรศัพท์ 074-315322

3. วัดแห่ง “กองทุนออมทรัพย์” นี้จะ “พอเพียง” แห่งทุ่งหวัง

กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.) ให้การสนับสนุน

“สมาชิกออมกันเองที่บ้าน แล้วนำมาฝากเดือนละครั้งกับกรรมการที่ดูแลอยู่ เพื่อส่งเข้ากองกลางระดับตำบล” อุดม แก้วประดิษฐ์ ประธานกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน ตำบลทุ่งหวัง นั่งเล่าได้เงาไม้ใหญ่กลางลานวัดทุ่งหวังใน ระหว่างการรออประชุมกรรมการนัดพิเศษเมื่อไม่นานมานี้

เป็นที่ทราบกันว่า ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมชุมชนขึ้นมากมายจนเป็นแบบอย่างให้คนทั้งประเทศต้องมาดูงานไม่ขาดสาย สำหรับกลุ่มออมทรัพย์เกิดมานานแล้ว บางหมู่บ้านมีหลายกลุ่มเป็นการจัดสวัสดิการชุมชนที่ชาวบ้านรวมกลุ่มสร้างกันขึ้นมา ไม่หวังส่วนแบ่งกำไร

สำหรับกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน หน่วยย่อยที่สุดคือสมาชิก รวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน เชื่อมเครือข่ายกับกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบล ใช้วัดทุ่งหวังในเป็นศูนย์กลาง ปัจจุบันสมาชิกของกองทุนดังกล่าวมีจำนวน 4,268 คน มีการตั้งกรรมการ 1 คน ขึ้นมาเพื่อดูแลสมาชิก 50 คน ถ้าสมาชิกเพิ่ม กรรมการก็เพิ่มตามสัดส่วน

กรรมการมีหน้าที่ดูแลสมาชิกอย่างใกล้ชิดทุกเรื่องหน้าที่ประจำต้องทำทุกเดือนคือรวบรวมเงินออมระดับหมู่บ้าน ส่งกองกลางระดับตำบลเงินทั้งหมดนำฝากกับธนาคารออมสินถูกแบ่งบัญชีออกเป็น 3 ส่วน

20% เป็นเงินทุนสำรอง

30% เป็นกองทุนส่งเสริม อาชีพ การศึกษา

50% เป็นกองทุนสวัสดิการ

เนื่องจากชาวบ้านไม่มีโอกาสรับราชการ ไม่มีสวัสดิการใดๆ การรวมกันเพื่อสร้างสวัสดิการกันเอง ฟังตนเอง 50% ของเงินออมจากกองทุน พร้อมจ่ายคืนสมาชิกใน 9 กรณี กล่าวคือ

1. การคลอดบุตร ที่มารดานอนโรงพยาบาลของรัฐ จ่ายให้มารดาครั้งละ 500 บาท และเงินขวัญถุงลูก 500 บาท

2. สมาชิกเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลรัฐจ่ายให้คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 10 คืนต่อปี

3. กรรมการจะได้รับสวัสดิการเป็นค่าตอบแทนในการทำงานครั้งละ 130 บาท (ทำงานเก็บเงินสมาชิกเดือนละครั้ง)

4. การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน ให้คนในชุมชนเสนอชื่อคนที่ด้อยโอกาสเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนโดยไม่ต้องส่งเงิน สามารถมีสิทธิในเรื่องต่างๆเทียบเท่าสมาชิกคนอื่นเป็นกรณีพิเศษ

5. กรณีการเสียชีวิต หากผู้ตายเป็นสมาชิกเกิน 180 วันจะได้เงิน 2,500 บาท และถ้าเป็นสมาชิกเกิน 1 ปีได้เงิน 5,000 บาท

6. การจ่ายเงินบำนาญให้สมาชิก จะเริ่มจ่ายเมื่อสมาชิกอายุ 60 ปี โดยจ่ายให้ผู้เข้าเป็นสมาชิกเกิน 2 ปี จำนวนเงิน 10,000-30,000 บาท และสำหรับผู้เป็นสมาชิกครบ 15 ปีในอนาคต จะได้บำนาญเดือนละ 300-1,200 บาท

7. สวัสดิการเงินกู้ยืมสำหรับสมาชิก สามารถกู้ยืมเงินเป็นทุนการศึกษา กู้ยืมเพื่อส่งเสริมอาชีพ โดยไม่คิดดอกเบี้ย

8. สวัสดิการเงินออม/เงินฝาก เป็นการสร้างการออมในหมู่สมาชิก โดยเฉพาะคนที่ไม่มีเงินออม จะได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้และยังได้สวัสดิการอื่นตามมา

9. เงินกู้สำหรับการปลดหนี้ ถ้าสมาชิกเสียชีวิตทางกองทุนจะช่วยดำเนินการปลดหนี้ของสมาชิกคนนั้นให้บางส่วนไม่เกิน 30,000 บาท โดยจะผ่อนจ่ายหนี้ให้เป็นรายเดือน

อุดม เล่าว่ากระบวนการกลั่นกรอง โดยเวทีของชุมชนในหมู่บ้านเอง เราพากันไปดูจึงรู้หมดว่าใครยากลำบาก ใครเหงาใครเจาสนับสนุน ทุนประกอบอาชีพอย่างไร เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เงินที่ให้สมาชิกกู้เน้นการส่งเสริมอาชีพ บางครอบครัวก็ไปซื้อเครื่องตัดหญ้า เพราะมี

อาชีพรับจ้างตัดหญ้า บางคนก็ไปทำอาชีพขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ค้าขาย
ขายข้าวต้มกับก๋วยจั๊บ บางคนก็ไปทำขนมขาย ง่ายๆ อยู่ในชุมชนเดียวกัน
รู้จักมักคุ้นกันให้รู้แล้วก็ตามไปดู จะเห็นว่าครอบครัวเรามีความสุขกัน
มากขึ้น เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้ทุนการศึกษาเด็กนักเรียน
ในชุมชน การคัดเลือกเด็ก ใช้วิธีเปิดเวทีชุมชนพูดคุยกัน

กลุ่มออมทรัพย์ ทำให้คนมีวินัยในการรู้จัก การรักษาสิ่งที่จะ
การประหยัด อดออม ผลจากการอดออมทำให้ได้รับสวัสดิการ

“สิ่งที่เราทำอยู่โยงเข้ากับหลักเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการ
ดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยที่มองเห็นได้ง่ายอย่างการที่ทางกองทุนฯ
พร้อมเข้าไปส่งเสริมอาชีพ ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
ไม่กระทบชุมชน สังคม” อุดมเล่า และเห็นว่าวิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียง
ปรากฏอยู่แล้วในตำบลทุ่งหวัง เพียงแต่พัฒนากิจกรรมอาชีพที่มีอยู่แล้ว
ไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวง ให้มากที่สุด

“คำว่ากลุ่มออมทรัพย์คือเศรษฐกิจพอเพียงในตัวเองอยู่แล้ว
เราต้องการให้สมาชิกดำเนินชีวิตไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คนอาจ
ยังถามว่าเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร เรียบอกว่าปลูกผัก เลี้ยงสัตว์
ไว้กินเอง ที่เหลือแบ่งปันคนอื่น ที่นี้อยู่ที่การนำไปปฏิบัติ
และเข้าใจในวิถีนี้อย่างแท้จริง” อุดมว่า อย่างไรก็ตาม
พยายามทบทวนอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่ทำไปตามแนว
ทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือเปล่า เกี่ยวกับของมากน้อย
อย่างไร สิ่งหนึ่งที่เขาพบคือในเรื่องนี้จะใส่แนวคิดลงไป
ไปทีเดียวเลยไม่ได้ ต้องอาศัยการชิมชั่งที่ละนิด
จะมากจะน้อย ถ้าค่อยชิมลงไปจะได้ผลใน
ที่สุดอย่างแน่นอน และจำเป็นต้อง
อาศัยกุศโลบายอันแยบยลของผู้นำ
ในการดำเนินงานต่อไป.

4.

“ร่วมกันคิด แยกกันทำ” สู่ชุมชนอาหารปลอดภัย

*“ผมจบมหาวิทยาลัยชีวิต ชีวิตที่สูงสุดและต่ำสุดอยู่ในคนๆนี้
แต่ก่อนเขาว่าผ้าขี้ริ้ว ยังดีกว่าชีวิตผม”*

คำกล่าวของจรูญ สุวรรณรงค์ หนุ่มใหญ่วัย 34 ปี ผู้นำความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญมาสู่ชุมชนบ้านสะพานหมาก ตำบลคลองหลา อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ความเปลี่ยนแปลงที่ว่าคือการนำชุมชนแห่งนี้ไปสู่การพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรม แม้เริ่มออกสตาร์ทมาได้ไม่นานนัก

ครั้งหนึ่งจรูญถูกมองด้วยสายตาดูแคลนจนประหม่าไม่ได้เรียนหนังสือเที่ยวไปเรื่อย แต่ถือเป็นการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ชีวิต พอกลับมาดูบ้านตัวเองไม่มีอะไรเลย เทียบกับถิ่นอื่นที่เห็นมา หากฝากความหวังทุกเรื่องให้กับผู้นำชุมชนคงยาก ถ้าไม่คิดทำเอง

เขาเริ่มมีส่วนทำงานให้กับหมู่บ้านครั้งแรกในการร่วมบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ปี พ.ศ.2544 โดยเป็นเลขานุการของกองทุนหมู่บ้านอยู่ 3 ปี

“การให้ความสำคัญกับสมาชิกบางเรื่องมันติดขัดเรื่องของระเบียบที่ข้างบนเสนอตามนโยบายมา หลังจากครบวาระมีการเสนอให้ผมทำงานต่อ แต่ผมดูแล้วอยากทำกับสิ่งที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านมากกว่า”

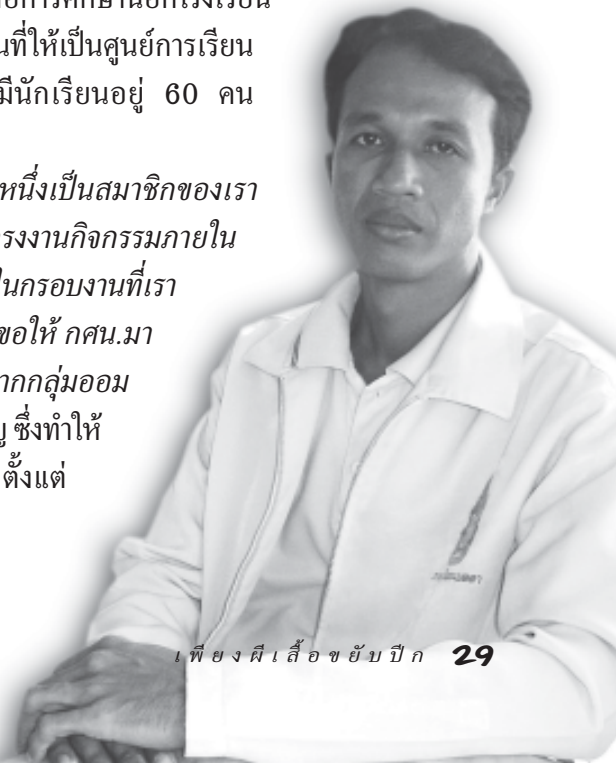
เขาปรึกษากับอดีตทีมงานกองทุนหมู่บ้านมี เสถียร ณรงค์กุล และ ระเบียบ ขาวสุข เพื่อหาแนวทางใหม่ เป็นที่มาของการเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ “พัฒนาชน” เมื่อ 20 กรกฎาคม 2548 ทั้ง 3 คน ร่วมเป็นแกนหลัก จรรยาเป็นประธาน ที่ทำการตั้งอยู่ เลขที่ 103 บ้านสะพานหมาก อาคารถาวรชั้นเดียว กว้าง 4 ยาว 9 เมตร และอุปกรณ์ใช้สอย เกิดจากการเสียดสละของทีมงานช่วยกันสร้างหางบประมาณกันมาเอง

“ชื่อของมาทำกันเอง อาศัยทีมงานและชาวบ้าน งบประมาณมาจากระดมกัน ใน 3 คนมาเป็นกองกลางมาซื้อของ มาทำ หลังจากนั้นจัดงานหาทุน ล้างหนี้ที่ใช้ไป เพราะเงินแสนสาม ช่วยกันออกและยืมเขามา”

สถานที่เสร็จเริ่มดำเนินการ จากสมาชิกเริ่มต้น 46 คน เงินสัจจะครั้งแรก 4,100 บาทได้รับการสนับสนุนความรู้ เกี่ยวกับการออมทรัพย์ จากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอคลองหอยโข่ง

กลุ่มออมทรัพย์เดินไปได้ระยะหนึ่ง มาถึงจุดของกิจกรรมที่สมาชิกอยากทำ แต่ หากคนที่ทำงานให้กับชุมชนยาก คิดว่าหน่วยงานหลักที่ช่วยได้คือการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ก็เลยขยายสถานที่ให้เป็นศูนย์การเรียน ของกศน. อีกศูนย์หนึ่ง มีนักเรียนอยู่ 60 คน ในปัจจุบัน

“เอนักศึกษาส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกของเรา มาทำกิจกรรม รูปของโครงการกิจกรรมภายใน กลุ่มบอกว่าเราจะทำงานในกรอบงานที่เราชอบ หลังจากนั้นความรู้ ขอให้ กศน. มาช่วยเรื่องวิชาการเอาทุนจากกลุ่มออมทรัพย์ให้กู้ยืมไปทำ” จรรยา ซึ่งทำให้เกิดโครงการเลี้ยงไก่ไข่ ตั้งแต่ปลายปี 2549

“ทำโรงเรือนขนาดเล็ก โรงเรือนเดียวในที่ดินผม เลี้ยงไก่ 200 ตัว เพื่อบริโภคในสมาชิก ช่วงนั้นอยู่ในระยะการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ในช่วงแรกเป็นการผลักดันงบประมาณตั้งต้น ชุดแรก ของ กศน.ที่เข้ามาในกลุ่ม ไข่ได้รับทุกวัน”

การบริหารจัดการ ผ่านการจัดทำบัญชีอย่างละเอียด ประชุมชี้แจง สมาชิกในทุกวันที่ 20 ของเดือน สำหรับไก่ไข่ 200 ตัวผลผลิต 175-185 ฟองต่อวัน ขายในหมู่บ้าน ให้กับสมาชิกและ ร้านค้า ผลผลิตยังไม่เพียงพอกับการบริโภคของกลุ่ม

“หักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือรายได้วันละ 170 บาท ส่วนหนึ่งสมาชิกที่เปิดร้านขายของจะนำไปขายต่อได้ด้วย แต่ยังไม่พอ ถ้าให้เพียงพอแก่ความต้องการผมคิดว่าต้องมีแม่ไก่ 500 ตัว เพราะบ้านสะพานหมากมี 94 ครัวเรือน”

พอเลี้ยงไก่ไข่สำเร็จ ทางกลุ่มออกมทรัพย์หันมาเลี้ยงหมู บนหลักการว่าทุกครัวเรือนมีความจำเป็นต้องบริโภคหมู ครัวเรือนหนึ่งไม่ต่ำกว่าครึ่งกิโลกรัมต่อวัน ถ้าสามารถทำได้เอง สามารถมีผลิตภัณฑ์ไข่ได้ในชุมชน ไม่จำเป็นต้องไปตลาดนัด

“หมูตลาดนัดไม่รู้มาจากไหน แต่นี่เราเลี้ยงเอง”

โครงการเลี้ยงหมูเริ่มต้นราวกลางปี 2550 ที่ผ่านมา ระยะแรกเลี้ยงขายแบบทั้งตัว เลี้ยงครั้งหนึ่ง 10 ตัว หลังจากประสบปัญหาเรื่องอาหารเม็ด จึงมานั่งคุยกันว่า ควรเลี้ยงแล้วฆ่าแหละขายกันเอง พอทดลองฆ่าแหละ พบว่าอย่างน้อยสามารถสร้างงานให้คน 2 คน คือคนฆ่าแหละได้ตัวละ 200 บาท และคนนั่งขาย ได้กิโลกรัมละ 2 บาท

พวกเขาเปิดเลี้ยงหมูกันหน้าสำนักงานกลุ่มออกมทรัพย์ นั่นเอง 6 เดือนแรก ผลกำไรตัวหนึ่งราว 400 บาท ปัจจุบัน สามารถประกันราคาหมูเป็นกับสมาชิกที่เลี้ยง กิโลกรัม 47 บาท

กลุ่มฆ่าแหละสุกรของหมู่บ้าน เกิดขึ้นมาอีก ทำการฆ่าแหละทุกวันพุธ ครั้งละ 1 ตัว ขายหมดภายใน 3 ชั่วโมง หลังจากดำเนินการแล้ว 6 เดือน หักค่าใช้จ่าย มีผลกำไรราว 1 หมื่นบาท ผลกำไรเอามา

สมทบเป็นกองกลางตั้งไว้, ตอบแทนกรรมการ, เหลือคืนให้แก่ผู้ซื้อ และ เงินปันผลให้สมาชิก ซึ่งสมาชิกกลุ่มชำแหละหมูมีอยู่ 50 ราย

“สมาชิกกลุ่มชำแหละคือผู้ซื้อเนื้อหมูนั่นเอง คนนอกก็ซื้อได้ แต่เราวางระบบสมาชิกเพราะจะแน่นอนตอนขาย” นั่นเป็นวิธีบริหาร อีกแบบหนึ่ง

การเลี้ยงหมูกำลังขยายออกไปอีก 2 ราย เน้นส่งเสริมรายขนาดเล็ก

“เราคุยกันว่าถ้าได้ 10 รายจะให้รายละ 10 ตัว แต่ 5 ราย จะเลี้ยงคนละ 20 ตัว ซึ่งจะมีสัดส่วนอยู่ราว 100 ตัว ในฐานะให้ เพียงพอกับการบริโภคในหมู่บ้านเราก่อน ไม่ได้เพื่อตลาดข้างนอก ไม่อยากให้ล้นออกไปตลาดข้างนอก อยากให้พวกเขาอยู่ได้ก่อน การขยายตลาดไม่ใช่เรื่องยาก แต่อยากให้ผลิตภัณฑ์ของเราได้มาตรฐาน”

คุณภาพผลิตภัณฑ์ ได้รับการประสานงานจากสำนักงานพัฒนา ชุมชน และ กศน. กับคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงหมูสมุนไพร ต่อไปนี้ สมาชิก ที่จะขยายเลี้ยงด้วยตัวเอง ทางกลุ่มจึงให้ส่งเสริมให้ เลี้ยงด้วยสมุนไพร

“เราบอกสมาชิกได้ว่าคุณภาพอาหารของเรา มันดีขึ้นมาระดับหนึ่ง ที่เราได้บริโภคแต่ละวันเราอยากสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ชุมชน และเป็นจุดขายอันหนึ่ง ที่ส่งเสริมสุขภาพ ตามโครงการสุขภาพะจังหวัด สงขลาโดย สวรส. กลุ่มเราเป็นตัวแทนที่เข้าร่วมตรงนี้อยู่”

จรรยา มองว่า การเลี้ยงหมูแล้วขายทั้งตัวตอนนี้ถือว่าไม่คุ้ม เพราะ ต้องอาศัยอาหารของบริษัทเป็นหลักไม่เหมือนสมัยโบราณที่เราหาพืชผัก รอบบ้านมาใช้ แม้ยังเป็นวิธีที่ใช้ได้ แต่ระยะเวลาให้ผลผลิตไม่คุ้มอีก

“การอาศัยอาหารบริษัท มันมีกระบวนการอื่นเข้ามา เช่นการใช้ ยาเร่งเนื้อแดง อะไรต่างๆ แต่ถ้าเราปรับอาหารบริษัทส่วนหนึ่ง อาหาร ผสมสมุนไพรส่วนหนึ่งมาผสมประสานกันเพื่อให้คุณภาพดีกว่าเดิมนั้น คือแนวทางที่วางไว้เพราะเราต้องการสร้างชุมชนอาหารการกินปลอดภัย”

ทั้งหมดต้องการพึ่งตัวเอง จรูญมองว่าการหวังการตลาดอย่างเดียว
เท่ากับสร้างความอ่อนแอให้กับชุมชน

“มองแค่ว่าผลิตขายไปๆ คนบริโภคจริงๆ คือชาวบ้าน ขายไปข้าง
นอกแต่คนบ้านเราต้องไปซื้อกลับมาอีก ยังใช้เวลาในการไปซื้อ แต่ถ้า
เราทำกันเอง ใช้กันเอง บริโภคกันเอง ความปลอดภัย ระยะเวลาในการ
ไปเลือกหา ผลิตภัณฑ์ที่นำมาบริโภคในแต่ละวัน ต่างๆเหล่านี้ เป็นการ
ลดค่าใช้จ่ายได้ส่วนหนึ่งถึงไม่ทั้งหมด ก็ตาม”

จรูญเชื่อว่าการพัฒนาชุมชน “ต้องร่วมกันคิดแล้วก็แยกกันทำ
ร่วมกันรับผลประโยชน์จึงจะเกิดผลสำเร็จ”

เขาเห็นว่าทำให้ชาวบ้านมาทำงานเป็นกลุ่มและทีม ย่อมไม่มีทาง
เพราะความรับผิดชอบของคนไม่เท่ากัน ช่วงแรกที่ไม่ได้ทำตรงนี้บ้านเขา
เหมือนหมู่บ้านปิด พอจะประชุมอะไรสักอย่างหาคน 10 คนแสดงว่าเก่ง
การให้ความสำคัญ การให้ความร่วมมือมันน้อย

“มันสร้างสมมาก่อน เป็นมาตรฐานของชุมชนบ้านๆ เพราะทุก
คนบอกว่า กรีดยางพอได้กิน ถามว่ามองอาชีพนี้ แต่ละวันได้ค่าอย่างอย่าง
เดียว ถามว่าได้มา 100 บาท มีค่าอะไรบ้าง ค่าน้ำมันรถ ค่าถ่านหิน
ลูกไปโรงเรียน ค่าใช้จ่าย ในครัวเรือน จิปาถะ มันมีค่าใช้จ่ายมาก
ได้มาทางเดียว แต่ทางจ่ายมากเป็นสิบ เหลือบ้างไหมผมถามว่าที่ได้มาก
กับเหน้อยมาก ไม่เหลือเลย กับการทำให้พออยู่พอกิน มีเงินเหลือบ้าง
ไม่เหน้อยจนเกินไปมันดีกว่าไหม พุดไปแต่ เขายังคิดว่าคนบ้านเราถ้าไม่
กรีดยางก็จบ”

อาชีพหลักที่นี่คือกรีดยาง แต่จรูญมองว่าเวลาของคนกรีดยาง
เหลือมาก ในแต่ละวัน หลังเสร็จงานราวเที่ยง ไม่ได้ทำอะไร ราว 4-5
ชั่วโมง ถ้ามานปลุกผักข้างบ้านสักต้นยังดี หรือร่วมกับคนอื่นทำกิจกรรม
ในชุมชน นั่งคุยกับเพื่อน เราใช้เวลาตรงนั้นไม่ดีกว่าหรือ?

“ทุกวันนี้ น้ำพริกถ้วยหนึ่งกับผักลวก ห้าสิบบาทไม่พอแล้ว
ถ้าปลุกพริก ผัก มะนาว สามารถมาทำอะไรได้ ตรงนี้พยายามทำให้เห็น

และพูดอย่างเดียวไม่ได้ เพราะคนว่ามีงได้แต่พูด แต่ไม่ทำ ต้องทำให้เห็น
ตอนนี้เริ่มทำแม้ยังไม่ได้เท่าที่หวัง”

แม้จรรยาจนแค่ ม.6 จาก กศน. ต้องถือว่า ความคิดความอ่านล้ำ
หน้าจนเป็นที่ยอมรับแล้วในวันนี้ เขาเล่าว่าส่วนหนึ่งเพราะมีโอกาสการ
อบรม ศึกษา ดูงาน จากกระบวนการ กองทุนหมู่บ้าน ที่เขามีสำแหน่ง
เป็น เลขานุการของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัด
สงขลา ใน 16 อำเภอ เขาไปมาเกือบหมดทุกพื้นที่ เห็นวิถีการทำงาน
ประสบความสำเร็จบ้าง ล้มเหลวบ้าง

ปัจจุบันเขาเป็น นายกสมาคมอาสาพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา และ
ในวันที่ 27 มกราคม 2550 เขาจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้า
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเพื่อรับโล่ผู้นำชุมชนยอดเยี่ยมระดับประเทศ
หลังเคยได้รับรางวัลนี้มาแล้วในระดับจังหวัด ระดับเขต จากรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย

การกลับมาเริ่มงานที่บ้านเกิดจนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ เขามีพันธมิตร
ที่ร่วมเป็นแกนนำแค่ 2 คน ทั้งสองยังมีอาวุโสเหนือกว่า จรรยาสร้างความ
เชื่อมั่น โดยทำให้เขาเห็น จริ่งใจ เสียสละ ให้ความคิดเห็น ให้เกียรติ
ในสิ่งที่เขาคิด เขาทำได้ แต่ไม่ถนัดนัก

“สิ่งที่ผมทำให้ชาวบ้านคือให้ประโยชน์กับเขา ทำให้เขาเห็น ตอน
แรกที่ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา สมาชิก 46 คน ตอนนี้ 153 คน
ผมตั้งเป้ากับกรรมการว่าขอสมาชิกแค่ 150 คน เพราะต้องการสร้าง
กระบวนการในการบริหารจัดการให้ชัด”

กลุ่มออมทรัพย์เติบโตมาเป็นลำดับ จากออมทรัพย์หลักรายเดือน
มารับเงินฝาก ฝากถอน ทุกวันเสาร์ ผู้การจัดทำสวัสดิการ สามารถ
ช่วยเหลือเรื่องศพ รายละ 5,000 บาท โดยให้สมาชิกส่งแค่ปีละ 100
บาท และกำลังดำเนินการให้เกิดสวัสดิการดูแลความเจ็บป่วย

ทุกวันนี้กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาชน ซึ่งตั้งมา 2 ปี 5 เดือนมีเงิน
หมุนเวียนทั้งหมด 1,408,800บาท เงินสัจจะ 8 แสนกว่าบาท เงินฝาก
6-7 แสนบาท

“ดอกผลผมตั้งผลกำไรทั้งปี ตั้งไว้ที่ 6 หมื่น แต่ก็ได้แล้ว 9 หมื่น ผมจะทำให้ตรงความต้องการของเขา ไม่ว่าจะเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ คนบ้าน กริตยามีความจำเป็นใช้มอเตอร์ไซค์ ผมก็ให้เขากู้เงินไปซื้อเงินสด แล้วมาผ่อนกับกลุ่มต่อไปนี่จะมีโครงการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าท่อมทำให้ เห็นว่ามีกลุ่มออมทรัพย์แล้ว มันสร้างสรรค์อย่างไร ไม่ใช่แค่รอปันผล สิ้นปี”

เขาพยายามเป็นตัวตั้งตัวตี การพึ่งตัวเองทุกเรื่อง อย่างการทำของ ที่ใช้ในครัวเรือน เช่นน้ำยาล้างจาน ปรับผ้านุ่ม น้ำยาล้างผ้า และมองว่า ถ้ารับชุมชนมูลค่าที่เราคิดเป็นตัวเงินอย่างเดียวต้องเอามูลค่าของน้ำใจ มาประกอบในชีวิต

จรรยาบอกว่าสังคมทุกวันนี้ถ้าไม่พึ่งตนเองจะอยู่ไม่ได้ แต่แม้ว่า ออก ทำให้อัจฉริยะขึ้นในหมู่บ้าน ถ้าไม่เอากิจกรรมเป็นตัวเชลยชวนเขามา นั่ง กับเรา ก็ไม่รู้สร้างกระบวนการอย่างไร เพราะความอ่อนแอของสังคม ทุกวันนี้คือต่างคนต่างทำไม่ได้คุยกัน

“ตอนที่ผมประชุม ในการสร้างกระบวนการแต่ละเรื่องคน เข้าร่วม 10 คนก็ถือว่าหรูแล้ว ปัจจุบันไม่ได้เพิ่มขึ้นมาก แต่ดีเสียว่า ประชุมครั้งหนึ่งออกหนังสือเชิญ 20 คนรับรองว่า 15 คนมานะ”

นั่นคือเหมือนกับสร้างความภูมิใจให้กับเขาเองว่าเราสามารถสร้าง กระบวนการการพัฒนาให้กับหมู่บ้าน ด้วยความพยายามเหล่านี้เขากำลัง สร้างชุมชนให้โดดเด่น โดยไม่มีใครคิดมาก่อนบนพื้นฐานว่า อำเภอคลอง หอยโข่งจะมีโครงการพระราชดำริเกิดขึ้น ยังมีการก่อสร้างตำหนักในการ เสด็จมาประทับแรม ตรงนั้นเป็นศูนย์การเรียนรู้สมบูรณแบบในการศึกษา ดูงาน

“ผมได้วางเอาไว้ว่าหมู่บ้านของผมจะเป็น แหล่งรองรับเรื่องอาหาร การกิน ของคนที่มาเยี่ยม คลองหอยโข่ง เลยพยายามสร้างฐานของแหล่ง ผลิตอาหารที่มีคุณภาพ”

ถ้าเรื่องนี้สำเร็จออกมา คุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านดีขึ้น สามารถ สร้างงานให้เกิดขึ้นได้ หากเขามีผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ สามารถสร้าง

ความยั่งยืนให้กับชุมชนได้ “ผมไม่เคยคาดหวังลักษณะที่เปิดเกิดขึ้นอย่าง
หรรษา ผมต้องการให้เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองได้และสามารถ เป็นที่พึ่งของ
ใครได้ในบางครั้งคราว อีก ห้าปีต่อไป ถ้าชาวบ้านเราไม่ไปตลาดนัด
สักเดือน เราอยู่กันได้ไหม เพราะทุกวันนี้เราฝากหม้อข้าวหม้อแกงเอา
ไว้ที่ตลาดนัดนะ ซื้อทุกอย่าง”

จรรยาบอกว่า ความล้มเหลวของคนเรา เพราะย่ำอยู่กับความคิดเดิม
ยิ่งทำให้เลวร้ายลงกว่าเดิม แต่ถ้าเราเอาบทเรียน พลิกมาอีกด้าน สามารถ
สร้างความสำเร็จให้กับตัวเอง นั่นคือคนเราต้องสร้างมุมมองให้กับตัวเอง
ทุกคนจะประสบความสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่คิดเอง

“ทุกกระบวนการที่ถูกสั่งสอนมาเป็นสิ่งที่เรียกว่ากระบวนการใน
การเรียนรู้นั้นเอง แต่ถ้าเราต้องเอามาปรับใช้ ตรงนั้นคือความสำเร็จ
ของคนคนนั้น”

เขามองว่าสังคมไม่ได้ล้มเหลวเสมอไป ความคิดของคนต่างหาก
ที่ล้มเหลว เพราะว่าดูถูกตัวเอง คนถ้าดูถูกตัวเองทำอะไรไม่ได้เลย
ยังดูถูกสังคมอีก

“ผมไม่เคยคิดว่าสังคมมันจะอ่อนแออย่างไร เหมือนบ้านผมจะพูด
ตลอดว่าสมัยก่อน จะเป็นอย่างไร มันจะมีสักกี่ปม ในหมู่บ้าน มาถึง
ทุกวันนี้ อย่าพยายามสร้างปมเพิ่มในหมู่บ้าน ถึงเราไม่สามารถแก้ปม
ตรงนั้นได้ แต่เราอย่างพยายามไปสร้างปมใหม่ ในหมู่บ้าน ทำงานในสิ่ง
ที่ตัวเองรักให้เต็มที่ มันจะดีขึ้นเอง ทั้งในสายตาสังคม ครอบครัวและ
เราเอง”

เขามองผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทตำแหน่ง อย่างเป็นทางการว่าส่วน
ใหญ่ ไม่ได้ให้ความสนใจการพัฒนาชุมชน แต่เขาก็ขอไม่วิพากษ์วิจารณ์
อะไรมากเพราะมักถูกมองว่าการทำงานของเขาเพื่อลงชิงตำแหน่งทางการ
เมืองไปเสียอีก

“ผมได้แต่บอกว่าเวลาจะเป็นตัวตอบคำถาม ผมพร้อมช่วยทุกคน
ช่วยเขียนนโยบายว่าพัฒนาอย่างไร เขากล่าวว่าลงสมัครไหม ผมบอกว่า
อย่าให้ผมตอบ เดี่ยวจะโกหกตัวเอง ผมบอกว่าเวลาจะตอบคำถามเหล่านี้
เอง” เขากล่าวทิ้งท้าย.

5.

บทเรียนชีวิต “ถูกระนอง” บทสรุปเศรษฐกิจพอเพียง คือของจริง

ระนอง ชัยสุวรรณ เป็นผู้นำกลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกิน
ทำไร่ แห่งตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

เมื่อปี พ.ศ.2545 ชาววัดจันทร์เคยรวมกลุ่มอาชีพเป็น กลุ่ม
แปรรูปสัตว์น้ำ กลุ่มเพาะพันธุ์ปลา กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มประมง และ
กลุ่มแปรรูปพืชผักและผลไม้ กลุ่มเหล่านี้เคยรวมตัวจัดตั้งเป็นศูนย์
เศรษฐกิจประจำตำบล

“เดิมปลูกทั้งยาสูบ ถั่วฝักยาว มะเขือ ผักกาด ผักบุ้ง สารพัด
แต่เจอปัญหาศัตรูพืชจนใช้ยามาแมลง สารเคมีทำให้เกษตรกรเป็นโรค
กันมาก เลยหันมาปลูกกะเพรา โหระพา เพราะหนอนไม่ชอบแต่ปลูก
ได้ปีสองปี เพราะผักที่ปลูกซ้ำกันบ่อยจะตายเพราะเชื้อราบางอย่าง”
ระนองเล่า เป็นที่มาของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ครบวงจร ได้รับการ
อุดหนุนจาก พอช.

ปี พ.ศ.2548 ทรกส. เข้ามาช่วยอบรม ประเด็น ทำกินทำไร่
อันได้แก่ การผลิตยาสีพื้น ผงซักฟอก การเสริมความรู้เรื่องการทำ
บัญชีครัวเรือน การจัดการออม ทำให้เรียกชื่อกลุ่มใหม่ว่ากลุ่มโรงเรียน
เกษตรอินทรีย์ทำกินทำไร่

“เราหันมาสนใจเรื่องการปลูกผักกินเอง เพิ่มกิจกรรมเรื่องการออม วันละบาทเพื่อสวัสดิการ ออมวันละห้าบาทเพื่อลดหนี้สินตัวเอง และการออมรายเดือนเพื่อให้เงินเหลือ”

สมาชิกของกลุ่มยึดติดการร่วมกันว่า 1.ต้องเข้าร่วมประชุมทุกเดือน 2.ต้องปลูกผักกินเองอย่างน้อย 5 ชนิดอะไรก็ได้ 3.ต้องมีแปลงเกษตร ของตัวเอง จะเป็นของตัวเอง เช่าของคนอื่น หรือ ขอใช้พื้นที่คนอื่นก็ได้ เพราะต้องอาศัยแปลงตัวเองในการเรียนรู้

สิ่งดีๆ เกิดขึ้น เพราะการประชุมอย่างต่อเนื่อง และการลงมือทำ อย่างจริงจังของสมาชิก หลายหน่วยงานก็พร้อมยื่นมือลงมาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพัฒนาที่ดินมาตั้งโครงการ 1 อำเภอ 1 ไร่ 1 งานที่ ตำบลวัดจันทร์ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนให้ปัจจัยการผลิต วัสดุอุปกรณ์ทำปุ๋ย ทั้งเป็นวิทยากรร่วม

“ต่อจากนั้นเรามานำเรื่องเลี้ยงสัตว์ เริ่มเลี้ยงเป็ดเทศ ไข่บ้าน หมูบ้าน เน้นให้สัตว์กินหญ้ากินรำ แพงพวย วัชพืชในนาข้าว อาหาร ตามธรรมชาติในท้องถิ่น” ระนองว่า ต่อมาศูนย์คุณธรรมฯ เป็นอีก

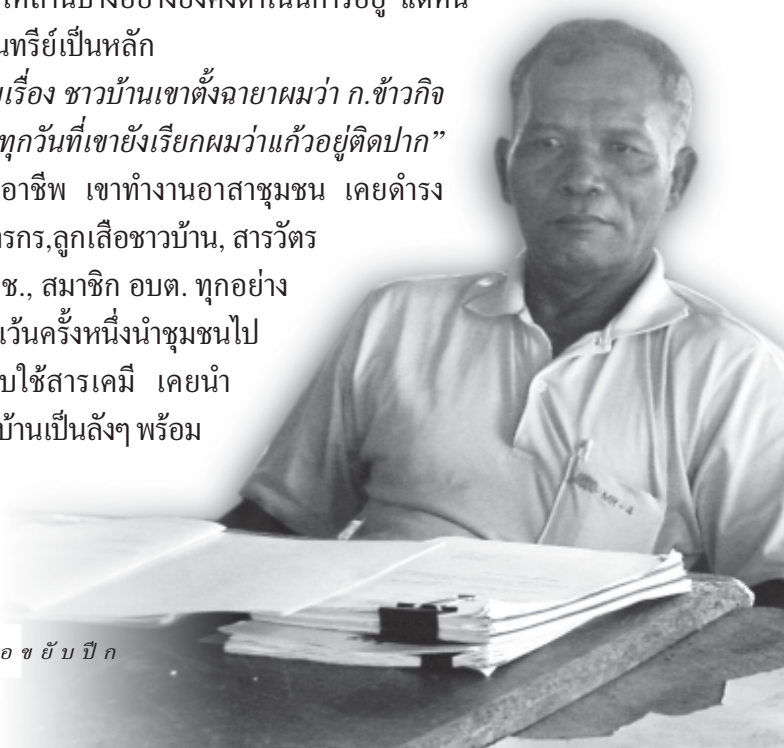
หน่วยหนึ่งเข้ามาช่วย คิดต่อทำต่อเรื่องปลูกต้นไม้พื้นที่ใช้เป็นที่
ทั้งอาหารนก สัตว์ตามธรรมชาติ และอาหารคน การฟื้นฟูอาหารการ
กินแบบพื้นบ้านเดิม อย่าง ขนมจาก ขนมกวน ขนมกุนที้ ขนมอี๋ ขนม
กะทิสด กลุ่มทำงานโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำจริง

“มีอยู่มากอบรมแล้วไม่ได้นำไปใช้ ของเราอบรมให้ทำเป็น แล้วต้อง
เสริมให้กลับไปทำจริงด้วย เราแลกเปลี่ยนผลกระทบเรื่องการใส่สารเคมี
ผลกระทบต่อบริโภคนิยม ผลกระทบทุนนิยม ผลกระทบจากนโยบายรัฐ
บางเรื่อง จึงทำให้หันมาทำการเกษตรแบบปลอดภัย กินอยู่แบบ
พื้นบ้าน”

ระนองเคยผ่านชีวิตสุดซึ้งหลายรูปแบบ วัยเด็กเคยช่วยพ่อทำ
การเกษตรกับบิดา ทำนา ปลูกผัก ทำสวน โดยไม่ใช้สารเคมี เป็นการ
เกษตรที่เรียกว่า “เกษตรน้ำคาว” ผลิตปุ๋ยโดยนำปลาหมักกับน้ำไชรด
ผักวัยทำงานเขาผ่านอาชีพมามาก รับซ่อมจักรยาน นายหน้าขายประกัน
ชีวิต ค้าขาย (ของชำ แก๊ส อาหารสัตว์) เลี้ยงกุ้ง ทำมาหีนซัด
ศาลพระภูมิ อาชีพเหล่านี้บางอย่างยังคงดำเนินการอยู่ แต่หัน
มายึดการเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก

“ผมยุ่งหลายเรื่อง ชาวบ้านเขาตั้งฉายาผมว่า ก.ข้าวกิจ
เพราะเดิมชื่อแก้ว ทุกวันที่เขายังเรียกผมว่าแก้วอยู่ติดปาก”

นอกจากงานอาชีพ เขาทำงานอาสาชุมชน เคยดำรง
ตำแหน่ง ผู้นำเกษตรกร, ลูกเสือชาวบ้าน, สารวัตร
กำนัน, อสม., ทส.ปช., สมาชิก อบต. ทุกอย่าง
เรียนรู้มาหมด ไม่เว้นครั้งหนึ่งนำชุมชนไป
สู่การทำเกษตรแบบใช้สารเคมี เคยนำ
สารเคมีมาแจกชาวบ้านเป็นลังๆ พร้อม
สาธิตการใช้

“พอดีตอนเป็นผู้นำเกษตร ผมเป็น อสม. ด้วยมีความรู้ว่าสารเคมี เป็นอันตรายต่อสุขภาพ มันขัดกันอันหนึ่งส่งเสริมแต่อีกอันหนึ่งห้าม”

ปี พ.ศ.2519 ภาครัฐมาจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาวัดจันทร์ ซึ่งระนองและชาวบ้านเพิ่งมาตระหนักภายหลังว่าเป็นการตั้งกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ยแบบเป็นหนี้ เป็นปัญหาเรื้อรังของชุมชนมาจนกระทั่งปี พ.ศ.2543

“ผมทำมาหมด สรุปว่าต้องหันกลับไปวิถีเดิม เป็นวิถีที่เราจะอยู่ได้” จุดเปลี่ยนสำคัญของเขาอยู่ที่นา 10 ไร่ ของเขาถูกน้ำขัง ทำอะไรก็ไม่ได้ เขาคิดจะพลิกที่ดินผืนนั้นให้กลับมามีคุณค่าดังเดิม จึงขุดดินขึ้นมาเป็นคัน ถายน้ำออก เริ่มทำไร่นาสวนผสม ใช้ 30% เป็นแหล่งน้ำ 30% เพาะปลูก 30% ทำนา และ 10% ที่เหลือใช้อยู่อาศัย ตามทฤษฎีใหม่ของอินหลวง

“ผมเลิกใช้สารเคมี ปลูกทุกอย่างที่ขวางหน้า พืชที่ปลูกวางแผนเอาไว้ ประเภท 5 ปีได้กินได้ใช้ 10 ปีได้ป่าเป็นอาหารให้คน” ตอนที่ระนองทำคนอื่นมองอย่างเป็นเรื่องน่าขันอยู่บ้าง แต่เขาแสดงให้เห็นว่าเป็นจริงได้ ปลูกพืชทุกอย่างในสวน แต่ละอย่างเอื้อประโยชน์ พึ่งพาต่อกันเสมอ ขนุน น้อยหน่า กระท้อน มะพร้าว อ้อย ฯลฯ ปลูกสลับกันไป ศัตรูพืชชนิดหนึ่งอาจทำประโยชน์กับพืชอีกชนิดหนึ่งและช่วยบำรุงดินให้สมดุลธรรมชาติจัดวางเอาไว้แล้ว

“ตอนแรกเพื่อนยอมรับที่เราทำไม่ได้ เพื่อนในทีม หรือแม้แต่เมียเราเอง แต่เราก็ค่อยไปเรียกว่าเป้าหมายแล้วต้องการอะไร ให้เขาเห็นโดยการทำให้เกิด”

กลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจาก 30 คนมาเป็น 50 คน การประชุมเดือนละครั้ง เพิ่มเป็นเดือนละ 2-4 ครั้งแล้ว ณ ปัจจุบัน

“กิจกรรมที่ทำ คิดว่าเป็นบันไดไปสู่การให้สังคมอยู่ดีมีสุข” ระนอง ยกตัวอย่างการปลูกผัก เมื่อทุกคนมาพบ มาประชุมกันจะ มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ผัก หรือให้ฟรี เกิดวิถีแห่งความเป็นเพื่อน เกิดจิตสำนึกแห่งความพอเพียง ลดความโลภ อยากได้ใคร่มีเกินความจำเป็น

“คิดขึ้นมาได้เองว่าไม่ต้องทำงานหามรุ่งหามค่ำ ต่างคนต่างอยู่ เดี่ยวนี้มีเวลาเพิ่ม ได้ช่วยเหลือสังคม กิจกรรมต่างๆ อย่างวันแม่ ปีใหม่ กีฬาหมู่บ้าน ปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ”

ชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพึ่งพาอาศัยที่ติดกลับมาสู่ชุมชน พร้อมสติบางอย่างสมาชิกประกาศหยุดสร้างหนี้ หรือค่อยลดการสร้างหนี้ที่ไม่จำเป็น การประกาศลด ละ เลิกอบายมุข อย่างนักร้องไห้

“ไม่หยุดเล่นเสียดีเดียว แต่การแทงหวยแบบพนันงวดละ 2,000-3,000 บาทแต่เดิม ค่อยหายไป อาจเหลืออยู่เพียงการจ่าย ส่วนนี้ไปงวดละ 50-100 บาทเพื่อการเสี่ยงโชค เพื่อหาทางลดละให้หมดสิ้นต่อไป” ระนองเล่าด้วยรอยยิ้มแห่งหวัง

“เมื่อเกิดความพอเพียงก็เกิดคุณธรรม ถ้าเราไม่คิดถึงพอเพียง คุณธรรมก็ไม่เกิด”

ทุกวันนี้ระนองและ กลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ยังมี ส่วนช่วย สร้างเครือข่ายเกษตรยั่งยืน เป้าหมายให้กระจายไปทั่วสงขลา ผ่านการอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเครือข่ายและหน่วยงานที่สนับสนุน

“ผมเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ มีหน้าที่เป็นวิทยากร บางครั้งตามไปสอนในแต่ละที่อีก ทุกวันนี้ผมยังรับเชิญเป็นวิทยากรอยู่หลายแห่งด้วยเพื่อเผยแพร่เกี่ยวกับเรื่องนี้” ระนองเล่า.

6. ฝันร้ายเป็นนาดีบ้านโหมง สิ่งที่ได้กลับคืนมากกว่าข้าว

“ฝนพะ” ปลายตุลาคมปีนี้ท้องทุ่งนาหลายแห่งในภาคใต้ยังรกร้างอยู่ใต้ละอองฝน สภาพอันดำเนินมาเกินทศวรรษแล้ว พร้อมความเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมหลายเหตุปัจจัย

ฤดูนี้เองที่ชาวหมู่ 7 บ้านโหมยตก ตำบลนาหมอศรี อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ร่วมกันพลิกนาร้างกลับมามีชีวิตอีกครั้ง ท้องทุ่งนาเคยเงียบเหงากลับมาคึกคัก เสียงรถไถนาดังแว่ว ท้องทุ่งเคยรกรกด้วยต้นกก หญ้าสูงมานาน ถูกพลิกดินเตรียมปักดำ บางบั้งดำข้าวกล้าเสร็จแล้ว กลินดินโคลนอันคุ่นเคยลอยมาตามลมพร้อมเสียงเขียดร้อง

นางรพีอะ ไกรสุวรรณ เป็นผู้นำชาวบ้านโหมยตกฟื้นฟูการทำนา กลับมาอีกครั้งเธอเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาหากความคิดกลับไม่ธรรมดา วันนี้ชาวบ้านสนับสนุนแนวคิดของเธอร่วม “พลิกนาร้างเป็นนาดี” ทำให้การทำงานเป็นรูปเป็นร่าง มีการตั้งกรรมการทำงานขึ้นโดยเฉพาะมีนาย मुखามะสุกรี นิสนิ นางลักขณา หมัดมา นายเจ๊ะไต้ เต็นโท ยังได้คนหนุ่มเพ็งจบปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยี การเกษตร อย่างไกรสอน แหละแหที่เลือกจะกลับมาทำงานพัฒนาหมู่บ้านเป็นแกนนำคนสำคัญอีกด้วย

“เด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะคนได้เรียนสูงๆ ทำงานที่อื่นกันหมด”

ไกรสอนมาร่วมนั่งเล่าถึงสิ่งดีๆ ที่จะกลับคืนมายังหมู่บ้านร่วมกับ
รอบปีอะ

เรื่องเริ่มต้นจากกองทุนหมู่บ้าน เข้ามายังหมู่บ้านตามนโยบายของ
รัฐบาลสมัยหนึ่ง พวกเขาองว่าไม่ได้เกิดผลในการพัฒนามากนัก คนที่
กู้เงินไปแล้ว ไม่ค่อยจ่ายเงินคืนกัน ขนาดต้องกระตุ้นกันอยู่ตลอดเวลา

แทนที่จะเห็นการเพิ่มพูนศักยภาพของ
ชาวบ้านกลายเป็นภาพแฉลบซึ่ง

คงเหมือนกับชุมชนแห่ง

อื่นจำนวนมาก นั่นเป็น

ที่มาให้เกิดความคิดว่า

ต้องทำอะไรสักอย่าง

ในที่สุดต่างได้ความ

คิดว่าจะเอาเงิน

ก อ ง ทุ น ฯ

จำ น ว น

หนึ่งและให้ชาวบ้านออกอีกครั้งหนึ่งเหมารถบัส พาเดินทางไปดูงานที่จังหวัดพัทลุง เมื่อปี พ.ศ.2548

“คราวนั้นใครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ถ้าอยากไป ก็ไปได้เลย ยังชวนฝ่ายราชการจากอำเภอนาทวีร่วมด้วย เราได้ไปศูนย์การพัฒนาของสมเด็จพระราชินี ที่พัทลุง ซึ่งนำเสนอแนวของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่าง การทำนา เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงแพะ ครบวงจร” ropicเล่า

กลับจากดูงาน ชาวบ้านได้ความคิดกลับมาทำเองบ้างตามที่เห็นมาแล้วแต่ครอบครัวไหนจะสนใจทำอะไร อันไหนทำไม่ได้ ทางกองทุนฯ ก็พยายามไปหาวิทยากรมาช่วยสอน หลายคนกลับมาช่วยบ่อปูแผ่นพลาสติกเลี้ยงปลาจุก ปลูกผัก แต่บางคนก็ไม่มีเวลาเปลี่ยนแปลง อันใดเกิดขึ้นกับชีวิตก็มีบ้างเป็นธรรมดา

“ในอำเภอนาทวี เราเด่น ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว เราคิดเองทำเองมาก่อน ทำให้มีรายได้แต่ละครัวเรือนอยู่ เพียงแต่อาจจะมองไม่เห็นกัน” ไกรสอนพูดเสริม

ropicเล่าต่อว่าได้มีนักวิชาการ หลายคนเข้ามาอย่าง อาจารย์สุภาภย์ อินทองคง มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ช่วยดึงความคิดของชุมชนออกมาหลายเรื่อง แนวคิดหนึ่งในนั้นที่เหล่านักวิชาการยกนิ้วให้เธอคือความคิดในการฟื้นฟูการทำนากลับมาอีกครั้ง

“ที่อยากทำนา เราไม่ได้คิดอะไร นอกจากจะได้มีข้าวเอาไว้กินเอง ไม่ต้องไปซื้อกิน” ropicเล่าว่า คนบ้านโมยตก หรือคนภาคใต้ส่วนใหญ่จะยกเว้นบางแห่งเท่านั้น มักทำนาเอาไว้กินเองในครัวเรือน ที่เหลือจึงจะขาย คนทำสวนยางพอถึงหน้าฝนกรีดยางไม่ได้ ก็ลงนา เป็นจังหวะชีวิตที่สอดคล้อง

“นาเริ่มร้างมาราว 10 ปี หลังจากโรงงานยางเกิดขึ้นที่ตำบลคลองทราย บริเวณต้นน้ำ แล้วปล่อยน้ำเสียลงมา ทำให้น้ำเสีย ดำคล้ำไปหมด ใครโดนน้ำก็เป็นผื่นคัน ไม่มีใครกล้าลงไปในนา สัตว์ที่ได้รับผลกระทบ พิกลพิการ ปลาในนาเป็นแผลเปื่อยเป็นวงๆ วัวไม่มีตับ” ไกรสอนเล่า

ขณะเดียวกันรอบี้อะ ก็ช่วยเล่าเรื่องแปลกประหลาดอย่างหนึ่ง ที่บ้านโมย
กรณีว่าไม่มีดับ ยืนยันว่าเป็นเรื่องจริง พ่อค้าว่าไม่นิยมมาซื้อว่าวที่นี่ เพราะ
เมื่อนำไปฆ่าแหละแล้วเสียราคาเมื่อพบว่า ไม่มีอวัยวะสำคัญอย่างหนึ่ง
คือตับ ทำให้ไม่สามารถขายเครื่องในส่วนนี้

“มีคนมาซื้อว่าวเหมือนกัน แต่หักค่าตับออก” ใครคนหนึ่งที่มา
ฟังอยู่ด้วยแสดงความเห็นตามด้วยเสียงหัวเราะ

ไกรสอนและรอบี้อะ พยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนเรื่องนี้
เหมือนกัน ทั้งคู่เชื่อตรงกันว่าว่าวคงได้รับสารพิษที่ปะปนกับน้ำเสียจาก
โรงงานจึงเกิดปรากฏการณ์ประหลาดดังกล่าว ยังน่าแปลกกว่าถ้าเลี้ยง
ว่าวตัวนั้นอยู่ที่เดิม จะยังมีชีวิตรอดอยู่ได้ แม้จะไม่ค่อยชอบลง แต่วันใด
ย้ายที่เลี้ยงจะตายทันที เข้าใจว่าคงอยู่กับสารพิษจนปรับสภาพเองได้
แต่ถ้าผิดไปจากนั้นมันจะตาย

หลังจากชาวบ้านไม่ลงไปยังทุ่งนาทุกอย่างจึงเปลี่ยนไปหมด ความ
รกร้างขนาดที่งูพิษมาอาศัยและกัดว่าวที่ชาวบ้านนำลงไปปล่อยเลี้ยง
ตามทุ่งตายหลายตัว

มาถึงยุคที่รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณโครงการตำบลละหนึ่งล้าน
บาทไม่นานมานี้ ชาวบ้านบางคนยังไปขุดที่นาเป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ขึ้นมา
เพื่อหวังว่าจะได้งบประมาณสนับสนุน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไร้สาระสำหรับชาว
บ้านบางคน ลูกนักการเมืองท้องถิ่นหลอกตุ๋น เพราะไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย
และยังสร้างปัญหาเกี่ยวกับทางเดินน้ำติดตามมาในภายหลังอีก บางคน
หันไปปลูกยางพาราในที่นา ซึ่งไม่ค่อยได้ผลมากนัก

ภูมิปัญญา และทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำนาแห่งบ้านโมยตกกำลัง
ขาดช่วง และสูญหาย หากเมื่อต้นปี 2550 ที่ผ่านมามี รอบี้อะไม่คิดจะ
ชักชวนชาวบ้านกลับมาทำนากันอีกครั้งหนึ่งหลังตั้งคำถามกับตัวเองมา
ระยะหนึ่ง จนได้พื้นฐานความคิดอันชัดเจนว่า

- ต้องการศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านโมยตก
- ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน
ที่ผ่านมามี และผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิต

- พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
โมยตก
- ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการทำนากินเอง
- ขยายผลความสำเร็จไปสู่ขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่ง
ตนเอง
- แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืน
- พัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสุข พออยู่ พอกิน พอใช้

“โมยตกเป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นแหล่งปลูกข้าวอินทรีย์ผสมผสาน
คนในหมู่บ้านนี้ มีที่นา เคยทำนากันทุกบ้าน มากบ้างน้อยบ้าง ไม่เฉพาะ
ที่บ้านโมยตก อย่างบ้านยางควาย อีกห่อมบ้านที่นับเป็นหมู่ 7 นั้น
ก็ทำในผืนนาที่ติดกัน เขาก็อยากทำนาเหมือนกัน พอเราคิดเขาก็เห็นด้วย”

กลุ่มคนที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และมีความสุขมาก กับแนวคิดนี้คือ
คนเฒ่าคนแก่ของชุมชน มันเหมือนกับการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมกลับมาอีก
ครั้ง แต่การปล่อยนาทิ้งร้างไว้นานหลายปี การกลับจะมาเริ่มต้นกันใหม่
กลับไม่ได้ง่ายดายนัก

รอบี้อะเล่าภารกิจสำคัญแรกอันลำบากสุดคือ

การหาแหล่งน้ำ
ปัญหาสายน้ำเดิม
เปลี่ยนสภาพไป
มาก คุณคลองที่เคยมี
บางแห่งถูกรุกรัดใน
การทำสวน เธอกับ
ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้
ลงสำรวจ จนไปพบ
คลองป่า และฝายน้ำ
แห่งหนึ่งที่เชิงเขา
สำหรับรองรับน้ำจาก
ภูเขา ฝายก่อสร้าง

มานานและชาวบ้านแทบจะลืมไปแล้วด้วยซ้ำว่ามีอยู่

ชาวบ้านช่วยกันออกเงิน จ้างรถแบ็คโฮมาขุดลอกคลองได้เงินราว 10,000 บาท เพื่อให้หน้าไหลกลับสู่ทุ่งนาอีกครั้ง แม้ยังไม่ทะลุตลอด โปรงตลอด ก็ทำให้ทุกคนมีหวังรอลงไปไกลเล่นในท้องทุ่งอย่างใจจดใจจ่อ การทำนามีมิติมากกว่าเรื่องปากท้อง มันคือชีวิต ในแง่เศรษฐกิจ คนสมัยก่อนใครมีที่นามากถือว่าเป็นคนมีฐานะ ใครเร็นข้าว (ฉางข้าว) ใหญ่ถือว่ารวย สำหรับคนมีไม่มากมายแต่ถ้าทำมาก็ถือว่าจะไม่อดอย่างแน่นอน ใครไม่มีข้าวกินเป็นเรื่องน่ากังวลตลอดปี

“คนสมัยก่อน เขาไม่คิดเรื่องเงินทองกันหรอก ถ้ามีข้าวกินถือว่าพึ่งตนเองได้”

คนสมัยนั้นถือว่าการทำนาเป็นสิ่งยิ่งใหญ่ ที่สุดเพราะข้าวเป็นสิ่งสำคัญ เงินทองยังไม่สำคัญเท่า มีข้าวแล้วก็อุ่นใจ ส่วนกับข้าวก็หาผักหญ้าเอาตามท้องถื่นได้อยู่แล้ว ใครไม่มีข้าวเหลืออยู่ในยุ้งฉางจึงต้องบ่นมั่งงำร้อนใจ

มีแต่คนยุคใหม่ ที่ทำนาไม่เป็น หันหน้าไปทำงานในโรงงาน ซื่อข้าวสารกิน จึงมองไม่เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ มองการทำนาเป็นเรื่องน่าอาย ยังคิดเรื่องตัวเงินว่าไม่คุ้ม

ในทางสังคมเดิมการทำนามีความหมายถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญา ความร่วมมือร่วมใจของคนในครอบครัว ที่จำเป็นต้องอาศัยทุกคน พ่อแม่ทำนาลูกหลานต้องช่วย สำหรับชาวบ้านโมย เมื่อนอกจากงานบุญของพี่น้องมุสลิม ถึงฤดูทำนาใครจะไปอยู่ไกลที่ไหนก็ตามจะต้องกลับบ้านมาช่วยทำนาอย่างเห็นเป็นเรื่องสนุกสนานกันทุกคน สร้างความสามัคคีในชุมชน ยังมีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องอีกหลายอย่าง

แม้แต่การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ยังใช้ข้าวเป็นตัวสื่อ สมัยก่อนคนตำบลสะกอม ที่มีอาชีพทางประมง จะเดินทางขึ้นมาทางบ้านโมย นำเคอย (กะปิ) มาแลกข้าว คนจากกริมทะเลมาอยู่ที่บ้านโมย คราวละ 1-2 คื่น ก่อนจะกลับ พอรู้จักกันเกิดความสนิทสนมไปส่ง

ถึงบ้าน เกิดการไปมาหาสู่อย่างมีความสุข การแลกเปลี่ยนค้าไม่ได้เฉพาะ
สินค้าแต่ทำให้เกิดการนับญาติ พี่น้อง อย่างแนบแน่นต่อมา แต่
วัฒนธรรมเหล่านี้สูญหายไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง
ไม่เฉพาะการเลิกทำนา รวมไปถึงการที่สามารถซื้อข้าวสารได้อย่างสะดวก
กว่าเก่า ชาวสะกอมเองขายสินค้าที่ไหนก็ได้

“การทำนายังถือเป็นการฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับมาอีกครั้ง ปู ปลา
หอย เห็นได้ชัดว่าพอเริ่มทำนา เราได้เห็นสัตว์น้ำพวกนี้อีก หลังจาก
หายไปนาน” ไกรสอนว่า

“อ้อ สู้ ยังอยู่เลยเหอะะ นึกว่าตายเสียแล้ว เราหลงกับปูใน
นาพืชนี้แหละ” รอปี้เฒ่า อย่างขื่นๆในประเด็นเดียวกัน และว่าพอ
กลับไปทำนา สิ่งแรกที่ได้เลย คือ “ความสุข” ไม่เคยคิดหวังผลเชิง
ธุรกิจอยู่แล้ว แม้จะมีการลงทุนบ้างเรื่องจ้างรถไถ และซื้อปุ๋ยส่วนอื่น
เป็นการลงทุนแรง

“พอเริ่มทำนาก็เห็นแล้วว่า ทุกคนสนุก โดยเฉพาะคนแก่ เรียกว่า
ซื้อใจคนแก่ได้ 100% เลย เขามีความสุขกันมาก ได้ภูมิปัญญาชาวบ้าน
กลับมา ความร่วมมือ ของชาวบ้าน เหมือนน้ำกลับมา เริ่มเห็นธรรมชาติ
กลับมาอุดมสมบูรณ์”

ที่บ้านโมยตก ไร่นวด ไร่นสี ฉางข้าว พร้อมจะถูกปิดฝุ่นกลับมา
เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มันอาจจะเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนแห่งอื่น
ที่มองทุ่งนาร้างอย่างเศร้าใจมาเนิ่นนานเต็มที

สำหรับรอปี้เฒ่า เธอมองว่าจุดเริ่มต้นสำคัญและเป็นหัวใจของเรื่องนี้
สำหรับชุมชนไหนก็ตามที่อยากพลิกฟื้นที่นา คือการตั้งคำถามเบื้องต้น
ให้ได้ก่อนว่าอยากกลับไปทำนากันจริงหรือเปล่า?.

7. ประดับ สงคราม อสม.ดีเด่นระดับชาติ “ได้ดีเพราะถูกด่า”

คนอุทิศตัวเพื่อสังคมอย่างจริงจังโดยไม่หวังผลตอบแทน
ยอมเคยผ่านเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องท้อ มาแล้วทั้งนั้น

นางประดับ สงคราม อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับชาติ ประจำปี 2550 สาขาการจัดการสุขภาพชุมชน เป็นคนหนึ่งที่ประสบเหตุการณ์ทำนองดังกล่าวหลายครั้งจนแอบน้ำตาไหล แต่ไม่เคยถือโทษโกรธใคร จนแม้วัย 65 ปีในวันนี้ ยังมุ่งมั่นทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์กับผู้อื่นต่อไป

“มีอยู่วันหนึ่งก็ช่วยบริการชาวบ้านตามปกติ ในฐานะของเหรียญกุ่มออมทรัพย์คลองหหวะ” ประดับเล่า

กุ่มออมทรัพย์คลองหหวะ หมู่ 5 ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นับว่าเป็นกุ่มออมทรัพย์ต้นแบบแห่งหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ โดยผู้นำที่ได้รับการยอมรับรู้จักในวงกว้างคนหนึ่งคือ นายลักษณ์ หนูประดิษฐ์

ความที่ประดับเป็นที่ไว้วางใจ ช่วยได้ทุกอย่าง ทุกเวลา วันนั้นชาวบ้านจึงมาเคาะประตูบ้านเรียกตั้งแต่เช้า โดยยังไม่ออกไปที่ทำการของกลุ่มออมทรัพย์ด้วยซ้ำ พอคนแรกมาก็มีคนตามหลังมาไม่ขาดสาย จนไม่มีเวลาปลีกตัวทำธุระตัวเองแม้แต่หุงข้าวกิน เหตุการณ์ล่วงเลยจนถึงเที่ยง ก็เลยขอปลีกตัวเข้าครัวบ้าง แต่ยังมีชาวบ้านคนหนึ่งมาถึงในเวลานั้นพอดี

“เขาพูดว่า ทำไมไม่จัดการธุระให้เขา ทำนองเยาะเย้ยว่าเหนียวก็
ทำไปเถอะ เพราะได้เงิน”

ประดับเสียใจ อยู่อย่างเดียว ตรงที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ ว่าการทำงาน
ช่วยเหลือสังคมของเธอเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา ไม่ได้หวังผลตอบแทน
ทางการเงิน จะมีตอบแทนกลับมาบ้างเพียงไม่เกินปีละสี่ถึงห้าพันบาท
เท่านั้นจากกลุ่มออมทรัพย์ นับเป็นค่าตอบแทนที่น้อยมาก จนไม่มีใคร
มาทำหน้าที่นี้แทน แม้จะขอลาออกไปแล้วหลายครั้ง

พื้นเพประดับเป็นชาวพัทลุง จบ ม.ต้นจากโรงเรียนการช่างสตรี
พัทลุง ได้สามีเป็นข้าราชการตำรวจ ที่ตอนนั้นมาประจำอยู่อำเภอสะเดา
เข้ามาซื้อที่ดินปลูกบ้านอยู่ที่คลองหะ ในปี 2518 อยู่มาจนถึงปัจจุบัน
เป็นบ้านตริตรมลำคลองหะ ที่ใครก็ต้องแวะเวียนมาปรึกษา ขอความ
ช่วยเหลือเรื่องต่างๆ มิได้ขาด

“เริ่มเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ตั้งแต่ปี 2523 จนได้รับเลือก
เป็นเหรียญกษมรรอาสาสมัครสาธารณสุขของอำเภอหาดใหญ่ หลังปี
2530” เธอเล่า

การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข
(อสม.) ทำให้มีบทบาทต่างๆ ตามมา
อย่างมากมายทุกวันนี่จึงดำรงตำแหน่ง
ทางสังคมอยู่กว่า 20 ตำแหน่ง
ส่วนมากจะมีตำแหน่งเป็น
เหรียญกษ และผู้นำใน

ชมรมต่างๆ เช่น ชมรมสตรีภาคใต้ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละชมรมจะมีหลายระดับอีกต่างหาก ไม่ว่าจะหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และ ภาค

ตำแหน่งเหรียญกึ่ง ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน คนที่ได้ทำหน้าที่นี้จะต้องได้รับความไว้วางใจอย่างสูง ระดับอยู่ในคุณสมบัติดังกล่าว โดยส่วนตัวตลอดเวลา ยึดหลักว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน จะต้องทำงานด้วยความโปร่งใส มือสะอาด อ่อนน้อมถ่อมตน”

ระดับยึดถือการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม และใช้ความเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่หลากหลายนี้เองมาบูรณาการในการทำงานให้เอื้อประโยชน์ต่อกัน ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะฐานหลักที่เข้มแข็งของคลองหะกี้คือกลุ่มออมทรัพย์ ที่เธอรับหน้าที่เป็นเหรียญกึ่งมายาวนาน

แท้ที่จริงแล้วกิจกรรมทางสังคมต่างๆนั้น ย่อมเกี่ยวข้องกันทั้งหมดอย่างกลุ่มออมทรัพย์ สารระสำคัญไม่ได้พูดกันแต่เรื่องเงิน แต่มีเรื่องทางสังคมด้วย

“ในฐานะเหรียญกึ่งของกลุ่ม เรารับฟังปัญหาทุกเรื่อง ชาวบ้านไว้วางใจเข้ามาคุยทุกเรื่อง ไม่ว่าจะปัญหาต่างๆในชีวิต เงินไม่พอ ต้องออกไปทำมาหากิน ไม่ค่อยอยู่บ้าน ทำให้ลูกเครียด เป็นผลพวงตามมา”

ระดับ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านคลองหะกี้กล้ามาปรึกษา ระบายความในใจ กล้าพูดทุกเรื่อง จนนำไปสู่การหาทางออกของปัญหา หาช่องทางทำมาหากินให้

การบริหารกลุ่มออมทรัพย์และกองทุน อย่างชาญฉลาดทำให้มีเงินงอกเงย นำมาใช้ประโยชน์กับชาวบ้านในการช่วยสวัสดิการ รักษาพยาบาล คนหาที่ไหนมาทำได้อย่างหมู่บ้านแห่งนี้ยาก

เดิมคลองหะกี้เคยเป็นชุมชนเล็กๆ ชานเมืองหาดใหญ่ ความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่เกิดขึ้นเมื่อคนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากอย่างทุกวันนี้ เพราะการขยายตัวที่อยู่อาศัยของเมืองหาดใหญ่ ภาพความแตกต่าง

รายได้ระหว่างผู้มีฐานะดี และผู้มีรายได้น้อย ปัญหาสังคมต่างๆ มากขึ้นตามลำดับ เช่น ลักเล็กขโมยน้อย ยาเสพติด หนีสินนอกระบบ เกิดความตึงเครียด

บทบาทระดับในงานกองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้จัดเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาทางการเงิน จัดสรรเงินกองทุนเพื่อกู้ จัดหางาน สอนทำงานเช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ซึ่งเป็นงานที่เธอถนัดแก่กลุ่มแม่บ้าน นักเรียน นักศึกษา จนเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดการเรียนรู้ กลุ่ม/องค์กร โดยมี อสม. มีชมรมสร้างสุขภาพ เกิดความร่วมมือของภาคี เกิดกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และขยายต่อไปนอกชุมชน มีการบริหารจัดการ ทั้งด้านกองทุนและความรู้

บ่อยครั้งที่ต้องจัดเวทีกลางบ้าน สร้างการรับรู้ของประชาชน เวทีกระบวนการทำแผนงานทำให้เกิดภูมิปัญญาที่ว่าตามดำรัสในหลวงอยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นต้นแบบของตำบลเศรษฐกิจพอเพียง เกิดการออมทรัพย์ หนี้นอกระบบร้อยละ 20 ของประชากรเบาบางลง

เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ สมัยก่อนคนคลองหวະ คนในหมู่บ้านมีปัญหาในการเข้าถึงบริหารสาธารณสุข โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อย ระดับและทีมชาวบ้านจึงร่วมกันคิดว่าทำอย่างไร จนเกิดการเร่งประสานงาน ผลักดันให้โรงพยาบาลหาดใหญ่ จัดหมอ และพยาบาลลงมาประจำอยู่ในชุมชน สัปดาห์ละ 3 วัน คือ อังคาร พุธ พฤหัส ตรวจทุกโรค

ปัจจุบันสถานการณ์สุขภาพของชุมชนจึงแตกต่างอย่างดีกว่าอดีตมาก โรงพยาบาลวิชาชีพที่มาประจำชุมชน ได้จัดกิจกรรมเชิงรุกอย่างเช่น การออกเยี่ยมบ้าน แทนที่จะรอรักษา นอกจากนั้น การที่หมอและพยาบาลใกล้ชิดประชาชนทำให้ ผู้ป่วยมีเวลา กล่าวพูดกล้าเล่าสาเหตุของโรค แก้ปัญหาได้ตรงจุด

“ปัญหาสุขภาพ ที่เห็นในสังคมคลองหะที่เปลี่ยนไปคือเรื่องความเครียด” ประดับเล่า การเข้าไปช่วยมีตั้งแต่การตั้งกลุ่มสนทนา การไปเยี่ยมให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยหนักที่ฐานะลำบาก ถูกทอดทิ้งตามลำพัง

จากการที่ประดับได้มีส่วนตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีส่วนผลักดันการออกกำลังกายในชุมชนมาอีกเรื่องหนึ่ง เนื่องจากว่าชุมชนคลองหะ ไม่มีสถานที่สาธารณะขนาดใหญ่ประจำหมู่บ้านนอกจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “หลาทวด” เธอและกลุ่มชาวบ้านจึงร่วมหาทุนเพื่อมาซื้อที่ดินบริเวณติดกับหลาทวด แปลงหนึ่งได้เงินจากการบริจาครวม 1.5 ล้านบาท แล้วนำมาขอให้เทศบาลตำบลคอหงส์ เพื่อให้เป็นที่สาธารณะ

ที่ดินผืนดังกล่าว ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะช่วยกันซื้อมาได้เอาไว้ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมสาธารณะ และเป็นลานสำหรับการออกกำลังกาย ทั้งเต้นแอโรบิค เล่นกีฬาประเภทต่างๆ เช่น ตะกร้อ หรือ แม้แต่การจัดกิจกรรม ประชุม

บริเวณดังกล่าว ยังได้มีการสร้างเวที เพื่อนำออกกกำลังกาย และซื้อเครื่องเสียง โดย อสม. ที่ยังเป็นเด็กวัยรุ่น มาเป็นคนนำเต้นแอโรบิค นับเป็นการคลายเครียดได้ดี เพราะ ความเครียดส่วนหนึ่งแก้ได้ด้วย การออกกกำลังกาย ขณะที่ส่วนตัวของประดับ เองได้หันเอาใจใส่ดูแลสุขภาพตัวเอง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี

“แต่ก่อนวิ่ง และรำไม้พลอง แต่ทุกวันนี้ เดินริมลำคลองหะ วันละ 2-3 กิโลเมตร”

ประดับยังเป็นตัวอย่าง ให้ทุกคนรับประทานผักปลอดสารพิษ ปลูกผักสวนครัวริมรั้วข้างบ้าน ไว้รับประทานเอง คนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยเรื้อรัง

“เรื่องผักปลอดสารพิษ มันมีที่มาจากหลายปี สามี้ออกตรวจท้องที่
แถวที่เขาปลูกผักกันเยอะ ทีนี้มันใกล้ก็ขอให้ชาวบ้านหุงข้าวให้กิน
เขาบอกว่าไม่มีกับข้าว สามี้ออกว่ากินน้ำพริกกับผักก็ได้ เขาบอกว่า
ผักพวกนี้อย่ากินเลยอันตราย”

พอรู้ปัญหาบางอย่างเกี่ยวกับผักที่ปลูกขาย ซึ่งก็คือสารเคมีในผัก
ตั้งแต่นั้นมา สามี้อก็เลยไม่กินผักที่ซื้อมา ส่วนมากกินตำลึงข้างรั้วบ้าน
ทุกคนก็เลยรับประทานผักปลอดสารพิษ

ดูแลสุขภาพตัวเองเป็นอย่างดีแล้ว แต่ทุกสิ่งในโลกล้วนตั้งอยู่บน
ความไม่แน่นอน ในปี 2540 แม้ระดับจะซบทรลทุกชนิดไม่เป็น
แต่ระหว่างนั่งซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์ของหลานไปทำธุระ รถเกิดล้ม
ดูภายนอกเหมือนจะไม่มีบาดแผลอะไรมา แต่แรงกระแทกทำให้
บาดเจ็บภายใน ส่งผลให้มีอาการอัมพฤกษ์ ปากเบี้ยว อยู่ราวหนึ่งปี
พออาการดีขึ้นจึงเดินทางไปพักผ่อนกับครอบครัวลูกสาวที่ประเทศ
สหรัฐอเมริกา อานิสงส์จากการทำความดี แม้จะไม่ได้ผลตอบแทน
เป็นตัวเงิน แต่สิ่งหนึ่งที่ประดังภูมิใจ ก็คือ ครอบครัวอบอุ่น

“ลูกๆทุกคน ไม่ได้คือ ประสบความสำเร็จทางการศึกษาและการทำงาน
โดยลูกสาวคนโตจบรามคำแหงมีสามีคนไทยที่ทำงานอยู่กับองค์การนาซ่า
ปัจจุบันทำธุรกิจอยู่ในสหรัฐอเมริกา ลูกชายอีก 2 คนเรียนปริญญาเอก
และเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย”

ชีวิตடுத்தตัวเพื่อสังคม ประดับยอมรับว่าบางทีเจอเรื่องที่คนอื่น
ไม่เข้าใจ สำหรับเธอยังดีว่ายังมีสามีและลูกเข้าใจบอกว่า ให้ทำดีไปโดย
ไม่หวังผลตอบแทน และอย่าได้ท้อถอย แม้เป็นผู้สูงอายุแล้วแต่บาง
ครั้งนั่งทำงานดึกตื่นเลยเที่ยงคืน เพื่อต้องการให้งานที่รับผิดชอบเสร็จ
ท่ามกลางความหวังใยของสามี

ระดับแล้วว่า แม้ตัวเองจะเป็นคนที่ย้ายมาจากท้องถิ่นอื่น แต่เมื่อมาอยู่ที่ไหน ก็ถือว่าเป็นบ้าน ก็อยากทำงาน อยากช่วยเหลือคนอื่น แม้งานเหนื่อยยาก เป็นภาระ ที่ไม่มีผลตอบแทนก็อยากทำงานให้ดีที่สุด ที่สำคัญไม่เคยหวังผลตอบแทนกลับมา ใครจะเห็นความสำคัญหรือไม่ก็ช่าง ซึ่งก็ทำมาตลอด ตั้งแต่ลูกยังเล็ก ต้องเลี้ยงลูก ดูแลครอบครัวเต็มที่ ทุกวันนี้ลูกแยกไปมีครอบครัว ทำงานต่างถิ่น การทำงานช่วยคนอื่นดี เสียอีกที่จะได้พบปะผู้คนอยู่ตลอดทำให้ไม่เหงาไปตามวัย

ทำงานกับคนหลายประเภทบางทีก็เจอคนไม่เข้าใจ ถึงไม่โกรธ บางครั้งท่อน้ำตาไหล ก็ได้คนรอบข้างช่วยให้กำลังใจ อย่างเช่นสามี

อีกคนที่คอยมองด้วยความห่วงใยเสมอคือแม่ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในวัยชรา หูไม่ได้ยิน ไม่สามารถพูดได้ โต้ตอบกันด้วยการเขียนข้อความ และบ่อยครั้งแม่เห็นสีหน้าเศร้าหมองของระดับจะไล่ถาม เขียนกลอน สอนและปลอบใจลูก ซึ่งที่ระดับประทับใจมากคือกลอนที่ชื่อว่า “ได้ดีเพราะลูกดำ” ลายมือแม่ว่า

**ฉันได้ดีเพราะลูกดำนำหัวหม้าย
ยิ่งดีใจเพราะลูกดำดูนำหัว
ใครจะดำสักเท่าไรไม่เคยกลัว
เรื่องจะชั่วอย่างเขาดำนั้นอย่าเกรง
ใครมีดีคนก็คิดริษยา
หาแง่ดำกันโขมงล้วนโง่งเงง
เมื่อยปากเข้าปากก็หุบของมันเอง
ยิ่งครั้นเครงคือฉันทำให้ดำฟรี**

ฉันเป็นคนได้ดีเพราะคำคำ
กลายเป็นคนนำมาซึ่งศักดิ์ศรี
ค่าเท่าไรก็ไม่เห็นจริงสักที
เลยได้ดีเพราะถูกดำเนินหัวครัน

.....
รักษาตัวกลัวกรรมอย่าทำชั่ว
จะหมองมัวหม่นไหม้ไปเมืองผี
จงเลือกทำแต่กรรมที่ดีดี
จะได้มีความสุขพันทุกข์เอย

สำหรับนักพัฒนา ลูกด่าก็อย่าไปโกรธ

การฝ่าพวงหนามแห่งอุปสรรค และหมั่นสร้างคุณความดี นอกจากจะได้รับความรัก และไว้นือเชื่อใจจากชาวบ้าน จนไม่มีใครยอมให้ลาออกจากหน้าที่รับผิดชอบ การได้ช่วยเหลือชาวบ้าน เป็นสิ่งที่เธอแอบภูมิใจ ยังทำให้ประดับได้รับรางวัลมาแล้วมากมาย ไม่ว่าจะเป็นรางวัลแม่ดีเด่นเมื่อ ปี 2539 รางวัลอสม.ดีเด่นระดับตำบลปี 2547 รางวัลกองทุนหมู่บ้านดีเด่นระดับอำเภอ และรองดีเด่นระดับจังหวัด ปี 2546

ล่าสุด อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับชาติ หนึ่งในสิบคนทั่วประเทศไทย ประจำปี 2550 โดยได้รับในสาขาการจัดการสุขภาพชุมชน และเป็นบุคคลตัวอย่างของเทศบาลตำบลคองหงส์.

8. “6 อ.” เปิดมิติใหม่ ชุดตามใจชาวบ้าน

กิจกรรมสร้างสุขภาพตามปรัชญาสุขภาพพอเพียงตำบลต้นแบบ
โดยใช้หลัก 6 อ. ของ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา นับเป็น
ปรากฏการณ์ใหม่แห่งการมีส่วนร่วมของชุมชน

นิมิตร แสงเกตุ นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข
จังหวัดสงขลา ผู้ประสานงานโครงการ แจงถึง คำย่อ “6 อ.”

- อ - อาหาร
- อ - ออกกำลังกาย
- อ - อารมณ์
- อ - อโรคยา
- อ - อนามัยสิ่งแวดล้อม
- อ - อบายมุข

แนวคิดมาจากระทรวงสาธารณสุข แต่คราวนี้เราทำงานอีกแบบเริ่มจากการลงไปคุยกับชาวบ้านว่าปัญหาจริงเป็นอย่างไร เราชวนชาวบ้านมาคุย เอาตำบลเป็นตัวตั้ง

นิมิตรเล่าว่าเมื่อได้ปัญหาแล้วก็หันไปชวนชาวบ้านชวนนายกอบต. ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนฝ่ายต่างๆ ตำบลละ 10 คน มาสรุปข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับสุขภาพของคนในตำบล หลังจากนั้นคัดมาเพียงอำเภอละ 1 แห่งดำเนินการนำร่อง

หลักการเลือกดูจากความพร้อมของ อบต. ความพร้อมขององค์กรประชาชน และความพร้อมขององค์กรสาธารณสุขประจำท้องถิ่นนั้น

“การก่อเกิดมาจาก อบจ. ให้งบประมาณสนับสนุน ผ่าน อสม. เป็นการตั้งต้น ไม่มากนัก จุดสำคัญเห็นว่าอยู่ที่ อบต. สนับสนุนขยายผลต่อจะโตกับตรนี้ ปรากฏว่า อบต. ทุกแห่งให้งบอุดหนุนหมด อันนี้ถือเป็นความสำเร็จ แ่งที่ทำให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องได้”

การเคลื่อนไหวแนวสุขภาพตามหลัก 6 อ. เริ่มจากสอบถามความต้องการของชาวบ้าน ว่าพบเห็นอะไรเกี่ยวกับสุขอนามัยบ้าง วิธีที่เรียกได้ว่าเอกซเรย์ความจริง เพื่อมองปัญหาจากระดับปฐมภูมิ

“เขามักเล่าว่าการเจ็บป่วยมาจากอาชีพ ทำงานรับจ้าง เวลาออกกำลังกายไม่มี งานบางอย่างรายได้น้อยเขายังเป็นโรคเครียด ปัญหาการเสี่ยงจากการกินไม่ว่าผักที่มีสารพิษ อาหารไม่ปลอดภัยทั้งหลาย แกลง ทางด้านสิ่งแวดล้อมเอทั้งหมด อากาศเสีย ขยะ น้ำเสีย ฝุ่นละออง” นิมิตรสรุปปัญหาที่ได้รับฟังมา

ในที่สุดตำบลถูกเลือกนำร่องเคลื่อนไหวกิจกรรมออกมาใน 3 เรื่องหลัก ซึ่งนิมิตรบอกว่า ไม่ได้กะเกณฑ์ว่าชาวบ้านต้องมาคิดเข้าตามหลัก 6 อ. ตามภาคราชการกำหนด อย่างไรก็ตามสามารถเชื่อมโยงกับหลักใหญ่ใจความดังกล่าว

จากภาพสะท้อน 16 อำเภอในจังหวัดสงขลา กิจกรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจน นำด้วยเรื่องอาหารปลอดภัยว่าด้วยการทำการเกษตรไร้สารพิษตามแนวทางเกษตรวิถีธรรม (ตามแนวทางอาจารย์ ภาณุ พิทักษ์เผ่าเครื่องถ่ายเกษตรวิถีธรรมวิถีไท) การตรวจสอบอาหารเพื่อความปลอดภัยในการบริโภค ในทุกกระบวนการ ชาวบ้านหันมาปลูกผักกินเอง เพราะพวกเขาเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ปลอดภัยเมื่อไม่สามารถควบคุมแหล่งผลิตอื่นได้

เรื่องอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่ามีกรณีเคลื่อนเกี่ยวกับการจัดการขยะและ น้ำเสีย

เรื่องการออกกำลังกาย มีกระแสที่สืบเนื่องมาจากนโยบายชุดก่อนดำรงอยู่

เรื่องอารมณ์ ยังไม่มีกิจกรรมที่ตั้ง แต่เห็นว่าจะเกี่ยวข้องที่ตามมาจากการเคลื่อนเรื่องอื่น ส่งผลถึงอารมณ์ด้วย

เรื่องอบายมุข ยังไม่ค่อยพูดถึงประเด็นนี้มากนัก แม้จะใกล้ตัวที่ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร ได้เกิดกระแสณรงค์การหันกลับมาใช้ตะกร้าออกไปจ่ายตลาด เพื่อลดการใช้ถุงครอบแครบ เป็นการแก้ปัญหาขยะ โดยขบวนการชุมชน เป็นภาพที่เกิดขึ้นมาแล้วเชื่อมโยง 6 อ.

ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ มีการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อตรวจร้านค้า ร้านอาหาร โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเข้าไปสอนอย่างเช่น อย. แล้วแกนนำชาวบ้านตั้งกลไกในการเฝ้าระวังเรื่องเหล่านี้ขึ้นมาเอง

ตำบลฉาง อำเภอนาทวี ชาวบ้านเกิดการปลูกจิตสำนึกเรื่องขยะครัวเรือน มีการผลิตสื่อวิทยุชุมชน แผ่นพับ เพื่อรณรงค์ในเรื่องนี้ แม้ยังไม่เป็นรูปธรรมนัก แต่ทำให้เกิดการตระหนักในระดับทุกคนต้องหันมามองเรื่องนี้ว่าเป็นปัญหาที่ต้องร่วมกันหาทางออกต่อมาได้รับการอุดหนุนจาก อบต.ฉาง ในการจัดทำธนาคารขยะ

ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของ อ-โอโรคา เมื่อปรากฏว่าเป็นพื้นที่การฟื้นกลับมาระบาดของโรคมาลาเรีย อันเนื่องจากแรงงานต่างด้าว ชุมชนเกิดการตื่นตัว เห็นว่าถ้าปล่อยไว้ จะเป็นภัยกับตัวเองและลูกหลาน และถ้ารอทางการขยับลงมาควบคุม อาจซ้ำทำให้โรคแพร่ขยายออกไปไกล ชาวบ้านเกิดการเฝ้าระวังใช้ มาลาเรียขึ้นเอง โดยให้หน่วยมาลาเรียลงไปสอนชาวบ้านสามารถฝีก เจาะเลือด อ่านค่าเองได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยไม่ต้องรอการดำเนินงาน ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นับเป็นแม่แบบที่ดีได้เรื่องหนึ่งทีเดียว

พื้นที่อื่นๆสนใจกิจกรรมเกี่ยวกับอาหารปลอดภัย เน้นการปลูก ผักปลอดสารพิษกินเองตามแนววิถีธรรม ได้แก่ ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ, ตำบลเชิงแส อำเภอกระเสสตินธุ์, ตำบลโคกม่วง อำเภอคลองหอยโข่ง, ตำบลพังยาง อำเภอระโนด, ตำบลทุ่งขมิ้น อำเภอนาหม่อม, ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ, ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง, ตำบลปอดาน อำเภอ สทิงพระ, ตำบลบางเหรียญ อำเภอควนเนียง และตำบลปรึก อำเภอสะเดา

“การเริ่มหันมาปลูกผัก ระยะเวลา คนปลูกได้กินเองก่อน แต่ใน ระยะเวลาเราหวังว่าจะเป็นแหล่งผลิตป้อนให้กับครัวโรงพยาบาล” นิมิตร ว่าไม่นานมานี้ ในที่ประชุมของหน่วยงานสาธารณสุขถูกคำถามจาก ชาวบ้านที่ทำให้ภาคราชการหน้าหงายมาแล้ว เรื่องอาหารปลอดภัย

เมื่อส่งเสริมเรื่องอาหารปลอดภัย เขายกกรณีโรงพยาบาลสงขลา ว่าทุกวันนี้ยังหาความปลอดภัยไม่ได้เลย ยามชาวบ้านต้องเจ็บป่วย นอนโรงพยาบาลกินอาหารของโรงพยาบาลยังต้องรับสารพิษเช่นเดียวกัน

อาหารปลอดภัย กำลังเป็นประเด็นใกล้ตัวที่ทุกคนรับรู้เป็น ปัญหาพร้อม ทางออกโดยการไปควบคุมผู้ผลิต ผู้ขายนับว่ายาก หนทาง เดียวที่ทำได้เลยในระดับบุคคลขณะนี้คือ การผลิตเอง ปรุงเอง หมายถึง ต้องปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาประกอบอาหารกินเองในครัวเรือน

“ชาวบ้านหลายหลังคาเรือนเปลี่ยนมาทำอย่างนั้น เริ่มปลูกผัก เลี้ยงไก่บ้าน มากขึ้น”

หลายพื้นที่ไม่ได้มองแค่ตัวเอง แต่อยากให้โรงเรียนหันมาทำ กิจกรรมแบบนี้บ้างอยากให้โรงเรียนปลูกผัก อย่างน้อยได้นำมาทำเป็น อาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนกิน นิมิตรมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นได้ก้าวพ้น แนวคิดเบื้องต้นไปแล้ว โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม

หลายคนเห็นด้วยกับแนวคิด แต่ยังไม่ทำได้ ด้วยเหตุผลทำนอง เดียวกันกล่าวคือ ข้อจำกัดในการทำงาน สภาพงานที่ทำได้ใช้เวลาใน แต่ละวันไปหมด ไม่มีเวลามาปลูกผัก หรือทำกับข้าวกินเอง แต่ในข้อ จำกัดนี้กลับพบว่าบางกรณี กลับเอาชนะได้ นิมิตรเล่าถึงหมู่บ้านริม ทะเลแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีพื้นดินเหมาะสำหรับการปลูกพืชผักสวนครัวแต่ ชาวบ้านยังไปหาวัสดุไผ่ดิน จำพวกข่ง ล้อยางรถยนต์มาใช้สามารถ ปลูกพริก ตะไคร้ ผักสวนครัวหลายชนิดไว้กินได้ทั้งปี

“เคยมองว่าพริก น่าจะปลอดสารเคมีเพราะแมลงไม่ค่อยรบกวน แต่เท่าที่ผมพบข้อมูลปรากฏว่าเป็นผักมีสารเคมีปนเปื้อนอยู่มากที่สุด” นิมิตรเล่าเสริม

การเคลื่อนต่อเรื่องอาหารปลอดภัยเร็วๆนี้จะเลือกพื้นที่เกษตร
เอาคนที่สนใจ เพื่อไปเข้าค่ายเกษตรวิถีธรรม ของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์-
เผ่า เพื่อเรียนรู้การเกษตรในแนวทางนี้อย่างจริง เพราะเห็นแล้วว่า
นอกจากจะเป็นการทำเกษตรที่มากกว่าการไว้บริโภคส่วนตัว สามารถเพิ่ม
มูลค่าการเกษตรเพราะขายได้ราคาดีกว่า ทำรายได้ ได้บุญกับผู้บริโภค
เสริมสร้างสุขภาพ

“ผมได้พูดคุยกับอาจารย์ภาณุเป็นการเบื้องต้นแล้ว ต้องการที่จะ
บ่มเพาะความรู้กันใหม่ อาจเข้าค่ายสัก 3 วันอะไรทำนองนั้น”

ไม่ว่าความสำเร็จวันข้างหน้าจะมีผู้ผลิตผักปลอดสารพิษป้อน
ให้กับโรงพยาบาลทุกแห่งในจังหวัดสงขลาได้ การหันมาปลูกผักปลอด
สารพิษ ในสายตาของนิมิตรเขมองว่าเป็นกระแสภาคประชาชนที่ทำให้
รัฐต้องสะดุ้งที่เดียว นับเป็นความภูมิใจภาคประชาชนที่ตื่นขึ้นมา เป็นจุด
ตั้งต้นใหม่ที่ภาคประชาชนเป็นฝ่ายเริ่ม เพียงแต่จะสร้างให้เกิดเกษตร
วิถีธรรมของจริงขึ้นมาให้ได้

เนื่องจากประเด็น “อาหารปลอดภัยได้คุณค่า” อยู่ในนโยบาย
สำคัญของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ.2551 นับว่า
สอดคล้องเชื่อมโยงกัน มีหลายส่วนที่น่าจะเดินไปด้วยกัน อย่างเช่น
การนำกิจกรรมลงไปสู่สังคม มีแนวคิดในระดับที่ว่าจะมีการออกแบบเมนู
อาหารให้ทางโรงเรียน หรือธุรกิจ อย่างเช่นโรงแรม ร้านอาหาร เพื่อสร้าง
มาตรฐานกลางเป็นจุดขายให้กับสงขลา ว่าใครมาถึงที่นี่ จะบริโภคอาหาร
อย่างปลอดภัย ภายใต้การรับรองคุณภาพ

“มาตรฐานที่ว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง นี่เป็นเพียงแนวคิดเบื้องต้น ทางปฏิบัติเราอยากให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเสนอมากกว่า เพื่อให้เป็นความต้องการร่วมกัน สำหรับการรับรองมาตรฐานน่าจะมากกว่าให้ฝ่าย เพราะอย่างที่รู้กันอยู่ให้ฝ่ายรับรองวันนี้ วันพรุ่งนี้อาจจะไม่รักษามาตรฐานเดิมเอาไว้ได้ มันอาจถึงระดับของคำว่าวิถีธรรม คือรับผิดชอบ ทำจริงไม่โกหกกัน”

นิมิตรมองการเคลื่อนไหวของกระแสบริโศคปลอดภัยว่า เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนหนึ่งได้มีความพยายามมานานแล้ว แต่เรื่องราวกระจัดกระจาย และขณะนี้ยังเป็นจังหวะที่องค์กรหลักอย่างสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลาให้การตอบรับชัดเจน

มองไปด้าน อ - ออกกำลังกาย ที่ชาวบ้านไม่ตอบสนองมากนัก นิมิตรเล่าเสียงสะท้อนจากชาวบ้านว่า ชี้แจงออกกำลังกายเพราะทำงานเหนื่อยมาแล้ว ตัดงานบ้าง ไปร่วมกิจกรรมออกกำลังกายกลุ่มไม่ได้ เพราะไปไม่ทันเขา

กระทรวงสาธารณสุขเอง ได้สร้างกระแสเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่อง พอสมควร กลุ่มออกกำลังกายประจำชุมชนมีอยู่เยอะ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ยังคงมีอยู่ แต่มักจะไม่ได้เพิ่มจำนวนขึ้น ยังคงเป็นคนกลุ่มเดิม อย่างไรก็ตามคนที่ไม้ออกกำลังกายกับกลุ่มที่ทางราชการส่งเสริม ไม่ได้หมายความว่าไม่ได้ออกกำลังกาย พบว่าเขามีวิธีดูแลตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการออกกำลังกายส่วนตัว อย่างการเดิน

“กิจกรรม 6 อ. ไม่ทำให้เกิดการออกกำลังกายโดยตรง แต่มองว่ากลุ่มออกกำลังกายยังมีอยู่ หรืออาจเพิ่มมากขึ้น อย่างบ้านผมที่คลองแห มีคน 50-60 คน รวมตัวรำไม้พลอง กันอยู่ตลอด”

อ - อนามัย สิ่งแวดล้อม ถูกชาวบ้านมองเป็นประเด็นหลังๆ ไม่ว่าจะฝุ่น น้ำเสีย แม้จะเป็นปัญหา แต่ต่างมองว่า เป็นเรื่องที่ต้องฟังฟังจากส่วนที่เกี่ยวข้อง การแก้ปัญหาอาศัยกลไกซับซ้อนไปอีกระดับหนึ่ง ไม่ง่ายเหมือนเรื่อง อ - อาหาร ที่ปรับด้วยตัวเองได้ทันที

ณ เวลานี้ “6 อ.” เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมแล้วในแง่ชุมชน เพียงแต่อาจไม่รู้ว่าจะอยู่ใน อ.ไหน บางอย่างทำกันมานาน โดยไม่ต้องรอการขับเคลื่อนของทางราชการ เนื่องจากอาจไม่แก้ปัญหาทั้งหมด แต่สร้างปรากฏการณ์ใหม่อย่างแน่นอน นั่นคือการที่หลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ย้ำแนวความคิดที่ว่าสุขภาพเป็นเรื่องของทุกคนให้เป็นความจริงได้และมองการขับเคลื่อนแบบไม่แยกส่วนจากส่วนอื่นแต่ต้องมองเป็นเชิงระบบทั้งหมด สำนักงานสาธารณสุขสงขลาไม่อาจทำงานเชิงสุขภาพโดยลำพังอีกต่อไป

ปี พ.ศ.2551 จะมีการขยายพื้นที่ 6 อ. เพิ่มอีกอำเภอละ 1 ตำบล ในปี พ.ศ.2552 อาจจะมีอำเภอสร้างสุขภาพ เป็น 2-3 อำเภอ เป็นการคิดแบบต่อเนื่องไม่ใช่ทำแบบไฟไหม้ฟาง “ผมเป็นคนสวนกระแสมองว่าการเกิดผลสำเร็จ ไม่ใช่เรื่องของบุคลากรสาธารณสุขแบบเดิม แต่ต้องมองว่าตรงใจชาวบ้านหรือเปล่า กลไกที่นำเสนอตรงหรือเปล่า พบว่าทำแบบนี้เราจะได้พวกกว่าที่สาธารณสุขเคยทำมาแล้ว เป็นกระบวนการที่ตรงจุดกว่าที่เคยทำกันมา” นิมิตรว่า

นับแต่อดีตกระทรวงสาธารณสุขกับชาวบ้าน เห็นอะไรไม่แตกต่างกัน แต่การทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในความคิด มีความเป็นเจ้าของ จะให้ความร่วมมือมากกว่าโอกาสสำเร็จสูง ผ่านกลไกการกระจายอำนาจที่มีอยู่.

9.

ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก “ทำให้ดูและอูให้เห็น”

ยามบ่ายเราเดินตามกลิ่นหอมขนมจากปิ้งกำลังสุกบนเตาถ่าน มองเห็นกลุ่มเด็กๆ กำลังสนุกสนานกับการเรียนรู้ ได้ร่วมเงาหมู่ไม้ โดยแทบไม่ต้องสนใจของเล่นสำเร็จรูปวางอยู่ใกล้ๆ มากนัก

ตลาดนัดกิจกรรมเด็กเริ่มเวลาบ่าย 2 โมง วันที่ 27 พฤษภาคม

ที่ผ่านมา ณ ร่มรื่นบน
ลานเมือง สวนหย่อม
ศุภสาร ใกล้เคียงมูลนิธิ
เซียเซียงตั้ง ในเมือง
หาดใหญ่ กิจกรรมร่ม
รื่นบนลานเมืองนี้จัดมา
แล้วเป็นครั้งที่ 93 แล้ว
สำหรับเด็กๆ ยังมี
หนังสือมากมายให้อ่าน
ห้องเรียนศิลปะได้ต้นไม้
เกม ขนมจาก ขนมโค
ลูกตาลสด น้ำสมุนไพร
ดื่ม ฯลฯ

ตลาดนัดกิจกรรมเด็กไฮไลท์ของร่มรื่นบนลานเมืองวันนั้น “พีโต” เทพรัตน์ จันทพันธ์ เป็นโต้โผใหญ่ กลุ่มหลักๆ ที่มาร่วมด้วย เช่น กลุ่มศิลปวรรณกรรม ควน ป่า นา เล, โรงเรียนไต้ร่มไม้ และเครือข่ายเยาวชนอาสาประชาเป็นสุข

บรรยากาศเป็นกันเอง เด็กนั่งบนพื้นหญ้าไต้ร่มไม้ตามสบาย ผู้ใหญ่บางคนแอบนั่งดูลูกหลานจากแคร่ไม้ไผ่ที่นำมาวางไว้แล้วแอบยิ้มก่อนตามลงไปสมทบ บ้างเอกเขนกบนเก้าอี้ไต้หลังคาเต็นท์ ถัดไปเป็นรถสุขาเคลื่อนที่สี่ล้อ บริการจากเทศบาลนครหาดใหญ่

กลุ่มศิลปะควน ป่า นา เล นำคณะวิทยากรมาสอนเรื่องการทำผ้ามัดย้อมที่ใครสนใจงานนี้ ต้องอดทนทำตามขั้นตอนอย่างสงบ ใจจดใจจ่อ รอเวลาที่การทดลองมัดย้อมผ้าผืนน้อยออกมาเป็นลายตามต้องการ ตอนนั่งทำยี่งนี้ก็ไม่ออกว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร ครั้นสิ้นกระบวนการจึงยิ้มออกอย่างอัศจรรย์ใจในฝีมือตัวเอง ขนาดย้อมออกมา

เป็นรูปวัตถุมงคลทรงกลมที่กำลังมีชื่อโด่งดังแห่งยุคอย่างบังเอิญทำเอา
วงฮาครีน

ใกล้กันมีการสอนทำขนมกล้วยและขนมฟักทองโดยกวีจากกลุ่ม
ศิลปะควน ป่า นา เล กวีหนุ่มเตรียมวัสดุมาให้ทดลองพร้อมแล้ว
ใครอยากห่อขนมเชิญทางนี้ นั่นทำให้เด็กได้รู้ว่าการห่อขนมด้วยใบตอง
ก่อนลงหม้อหนึ่ง แล้วออกมากินได้อย่างที่เคยซื้อ ไม่ใช่เรื่องยุ่งๆ
แต่อย่างน้อยวันนี้ ก็ทำให้รู้แล้วว่าเขากินอย่างไร

ครูสาทร สมพงษ์ จากโรงเรียนไทร่มไม้ พัทลุง มาสอนการพันเชือก
บนไม้กากบาท งานฝีมือ ลวดลายที่สวยงาม เด็กๆ ล้อมอย่างสนใจ
ขณะที่ศิลปินจรรยา น้อยปาน สอนการวาดภาพลงบนผืนผ้า ถัดไป มีการ
สอนการทำหนังสือทำมือ และสอนการประดิษฐ์ดอกไม้จากใบเตย
ทุกสิ่งทุกอย่างอาจดูพื้นๆ แต่เด็กยุคใหม่ แทบไม่มีโอกาสสัมผัส กิจกรรม
เหล่านี้ โดยเฉพาะเด็กในเมือง

เสียงกีตาร์ และไวโอลินดังแว่วมาตามลม แม้จะเล่นอยู่คนละมุม แต่ทำให้รู้สึกถึงความผ่อนคลาย เหมาะแก่การเปิดใจเรียนรู้โดยไม่จำกัดอย่างยิ่ง

ด.ช.วันเสด็จ หมัดห๊ะ จากเครือข่ายเยาวชนอาสาประชาเป็นสุข ยืนใกล้บอร์ดนิทรรศการที่เตรียมมา ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเล่างานของกลุ่มเด็กจากตำบลปรัก อำเภอสะเดาว่า เครือข่ายของพวกเขาเกิดจากกลุ่มเยาวชนในชุมชนตลาดใต้บ้านกลาง และชุมชนสวนหม่อม ตำบลปรัก รวมตัวกันทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อม โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และเป็นกลไกหลัก ภายใต้โครงการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ ในชุมชนในรูปแบบของธนาคารขยะ

“ตอนนี้เรามี 7 ชุมชนในตำบลปรัก มีชุมชนนำร่องที่บ้านปลายนา การจัดการขยะทำอย่างได้ผล ขยะเปียกนำไปทำน้ำหมัก ส่วนขยะแห้งก็ส่งธนาคารขยะ ที่จะมีการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปในรูปแบบต่างๆ เราสอนการจัดการขยะให้เกิดประโยชน์ อย่างการสับตุ้งเพื่อเก็บเอาไว้ใช้” น้องวันเสด็จเล่า สิ่งหนึ่งที่พบบนที่งมมาก และเด็กที่ร่วมทำงานภูมิใจ คือ เมื่อจัดการแยกขยะ และนำมาใช้ประโยชน์เห็นผล ขยะที่จะต้องทิ้งจริงๆ จะมีเพียงจำนวนน้อยมาก

ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก ทำให้เห็นศักยภาพของเด็กซึ่งอาจเกินความคาดหมายของผู้ใหญ่บางคนที่ชอบปิดหูปิดตาด้วยซ้ำ กิจกรรมนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นเด็กและเยาวชน ที่เป็นหนึ่งใน 14 ประเด็นของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาภายใต้การสนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.ใต้) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ในสังคมร่วมกันพัฒนาและสร้างสุขภาวะสำหรับเด็กและเยาวชนในจังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์โดยมีเป้าหมายเพื่อ

1. การค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล และนำไปสู่ทางเลือก ในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง

2. สร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนเกิดการรวมกลุ่ม เชื่อมโยง และเกิดการพัฒนารูปแบบสร้างสรรค์ ในระดับตนเอง ระดับกลุ่ม ระดับสังคม

3. ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ของสังคม ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้นำไปสู่การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชน

4. เพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงสุขภาวะของเด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์แผนงานเด็กและเยาวชนนั้นประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ เริ่มต้นจากปัจเจกบุคคล สู่การรวมตัวเป็นกลุ่ม และเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ตามแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี แผนดำเนินงาน มียุทธศาสตร์ดังนี้ 1. ค้นหาศักยภาพ และเสริมพลังปัญญาเด็กและเยาวชน 2. พัฒนาหนุนเสริมเครือข่ายทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน 3. เพิ่มพื้นที่สาธารณะให้เด็กและเยาวชน 4. พัฒนาคณะที่เกี่ยวข้อง ที่มีผลต่อสุขภาวะเด็กและเยาวชน 5. กระบวนการนโยบายสาธารณะด้านเด็กและเยาวชน

แดดร้อนลง อากาศคลายร้อนลงไปอีก ช่วงเปลี่ยนเวลาบ่ายไปสู่เย็น เวทีเสวนาง่ายๆตามแบบรมรื่นบนลานเมืองเริ่มต้นด้วยการชวนคุยกับพีโต-เทพรรัตน์

พีโตเริ่มตอบคำถามพิธีกรผู้ดำเนินรายการว่าชุมชนเมืองมักไม่ค่อยมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน ถ้ามีโอกาสคุยกันมากขึ้นจะสร้างความยอมรับนับถือระหว่างกันได้ เพราะไม่ว่าชุมชนที่ไหนก็ตามย่อมมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาก่อน จะได้เห็นลำดับการเกิดขึ้นของชุมชน ความเป็นรากเหง้าเดียวกัน การสร้างพื้นที่ให้พบปะกันจึงน่าเป็นหนทางที่น่าสนใจ

“แม้งานเกี่ยวกับชุมชนจะค่อยเกิดผลไปอย่างช้าๆ แต่ถ้าเราทำวันนี้
ทำแล้วมีผลต่อลูกหลานในวันข้างหน้า” พี่โตกล่าวและว่า ถ้าคนในสังคม
เริ่มพบว่า มีสิ่งร่วมกัน อย่างระดับชุมชนที่พบจุดร่วมทางประวัติศาสตร์
มาทำในสิ่งที่ชอบและสนใจด้วยกันก็น่าจะทำให้ชุมชนเติบโตไปในทิศทาง
ที่ดี สำหรับชุมชนที่ทำได้แล้วอย่างที่เชียงตุงแห่งนี้ก็อยู่ที่ว่าจะสานต่อ
กันอย่างไร เพราะพอเริ่มแลกเปลี่ยนกัน อาจนำไปสู่การเชื่อมโยงกับแหล่ง
อื่นได้มากขึ้น

พิธีกรผู้ดำเนินรายการ ตั้งคำถามเรื่องความแตกต่างระหว่างเด็ก
ในเมืองกับเด็กชนบท ซึ่งกลุ่มหลังอาจได้อิทธิพลความเชื่อ วิถีชีวิตที่ต่าง
จากเด็กในเมือง มีการยกตัวอย่างกรณีการไหว้ขามข้าวก่อนกินข้าว
ไหว้แม่โพสพ เทพธิดาประจำต้นข้าว

พี่โตมองถึงวัฒนธรรม ความ
เชื่อที่ต่างกันระหว่าง
ชุมชนว่า คงไม่มองว่าอะไร
เป็นสิ่งที่ดีกว่า ถูกหรือผิด
แต่ขอมองในเชิงปรากฏ-
การณ์ว่าทำไมบางพื้นที่
ทำอะไรบางอย่าง
แต่อีกแห่ง ไม่ได้
ทำเหมือนกัน

“ลองมาดูความเชื่อทางธรรมชาติ มันมีความหมายอะไรแฝงอยู่ และใช้เป็นเครื่องมือทางสังคมได้อย่างไรมากกว่า” เขามองว่าในเชิงการ เรียนรู้ของเด็ก น่าจะมองไปที่ว่า จะทำอะไรให้เด็กตั้งคำถามและหาคำตอบ แทนที่ผู้ใหญ่จะคอยบอกว่าสิ่งไหนดีไม่ดี

“กรณีความเชื่อเรื่องแม่โพสพ ผมมองว่าความรู้มีทั้งในเชิงเหตุผล และเหนือเหตุผลถามว่าจะใช้จัดความสัมพันธ์อย่างไรให้สังคมดำรงอยู่ได้ หรือมีมุมมองต่อเรื่องต่างๆอย่างไร ยกตัวอย่างเรื่องข้าวที่ว่า มันก็มองต่างกัน บางคนไหว้แม่โพสพ บางคนมองเป็นสินค้าอย่างหนึ่งเท่านั้น ก็แล้วแต่มุมมอง สามารถจะมองได้หลายมิติ” จะมองในเชิงเหตุผลถูกทั้งหมดก็ไม่ใช่ บางเรื่องไม่ได้ใช้หลักเชิงเหตุผลแต่ทำให้สังคมอยู่ได้ ก็อีกเรื่องหนึ่ง

พีโตมองการเรียนรู้ของเด็กว่าเด็กอยู่ในความแตกต่าง เด็กในเมืองไม่ค่อยได้สัมผัสวิถีธรรมชาติ ยกตัวอย่างถ้าจะไปใส่บาตรก็แตกต่างกันแล้ว ความเชื่อของคนในชนบท แรกซ็อนแรก และข้าวซ็อนแรกของครอบครัวจะต้องตักไปใส่บาตร แต่เด็กในเมืองโตมาอีกแบบหนึ่ง การใส่บาตรหมายถึงการไปซื้อกับข้าวสำเร็จรูปมาได้ นั่นทำให้เด็กเรียนรู้ รับรู้ ต่างกันแล้ว เพราะสัมผัสที่ต่างกัน หากแต่ที่สุดแล้วทำอย่างไรให้เด็ก ได้สัมผัสเรียนรู้สิ่งต่างๆ เรื่องราวที่หลากหลาย ไม่ใช่มิติเดียว

“สำหรับผมเน้นไปเรื่องกระบวนการ การมีเวทีพูดคุย เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้โดยการสัมผัสเองทุกมิติ ทั้งกายและใจ ได้เห็นจริงทุกกระบวนการ อย่างที่เด็กเห็น” ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก น่าจะสะท้อนถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้บ้าง

เขายังมองว่ากิจกรรมครอบครัว เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ เพราะพ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก นับเป็นครูที่บริสุทธิ์ ด้วยความรักพ่อแม่ยิ่งใหญ่ การเรียนรู้ไปพร้อมความรักของพ่อแม่ จะเดินเคียงคู่ไป ความรักจะถ่ายทอดไปพร้อมกับการเรียนรู้ ที่จะให้วิชาความรู้กับลูก พ่อแม่จึงควรจะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ตลอดไป

“ผู้เป็นพ่อและแม่เป็นผู้ที่ผ่านชีวิตมาก่อนทำอย่างไรจะเอาบทเรียนชีวิตมาสอนลูก ซึ่งในชีวิตจริงจะเห็นว่าทำได้น้อยมาก เด็กจึงเรียนเฉพาะบทเรียนในโรงเรียน”

สำหรับเด็กแล้ว พีโตบอกว่าชุมชนควรเริ่มต้น สร้างเวทีการแลกเปลี่ยน สร้างจิตสำนึก เอาความหลากหลายมาแลกเปลี่ยนพูดคุย คนจะไปคิดแทนคนอื่นไม่ได้ คนในพื้นที่ต้องคิดเอาเอง

“ลองดูว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีอะไรบ้าง ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมานะ เพราะประวัติศาสตร์อาจไม่ได้มีแค่เรื่องเล่า แต่มันมีบรรยากาศ มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน มีใบหน้าเฉพาะของบางเรื่องที่น่าตื่นเต้น”

ถ้ามีกิจกรรมมากขึ้น แล้วเด็กมีคำถาม เขาจะเกิดการเรียนรู้ สิ่งที่เขาถามนั้นแหละที่เขาจะจดจำไปตลอดชีวิต เป็นหน้าที่ที่ต้องปลูกฝังกันไปเรื่อยๆ เหมือนสิ่งที่ทำกันในวันนี้ การได้นั่งคุย สนทนา เด็กที่ฟัง หรือมาร่วมเหตุการณ์ จะซึมซับไปเรื่อยๆ และก็ต้องคุยกันไปบ่อยๆ วงสนทนาจะไม่ได้สอนแค่บทเรียน แต่จะได้เรียนรู้ทุกอย่าง เด็กต้องได้ร่วมเรียนรู้ มีส่วนร่วมมากกว่าเรียนจากบทเรียนที่โรงเรียน

“การทำให้อู อยู่ให้เห็น เป็นสิ่งสำคัญ” พิโตกล่าว โดยให้น้ำหนักกับการมีส่วนร่วม เพราะจะสร้างความยั่งยืนในการเรียนรู้ของเด็กอย่างความรู้ที่เด็กเรียนเพื่อให้สอบเข้าได้แต่ความรู้ที่ได้มาเหล่านั้น แทบไม่ได้นำมาใช้อะไรเลยในชีวิตจริง ก็เป็นเรื่องที่น่าคิด

วงสนทนาจึงกว้างขึ้นเรื่อยๆ วิทยากรจากปริกเห็นว่า การได้ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ต่อกัน ที่เคยไม่เข้าใจ ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ไว้วางใจ ก็จะมาเข้าใจกันได้

“สิ่งสำคัญคือสติ มากกว่าความรู้ เพราะเด็กต้องรู้เท่าทันโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่า เกม อินเทอร์เน็ต” ผู้ร่วมเสวนาอีกคนกล่าว และหลายคนก็มีส่วนร่วมโดยต่างเผยมุมมองของตนตามมาอย่างกระตือรือร้น.

10.

แนวรบ “ขนมซอง” จุดเปลี่ยนที่บางदान

“เพียงผีเสื้อขยับปีก ย่อมสั่นสะเทือนไปถึงดวงดาว”

นางลักษณ์ ศรีชยาภิวัดมน์ หรือ “ครูเจี๊ยบ” แห่งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบางदान นำประโยคดังกล่าวมาพูดระหว่างเป็นวิทยากรในการสัมมนาโครงการส่งเสริมและป้องกันโรคในช่องปากเด็กปฐมวัย “ฟันลูกดี เริ่มที่บ้าน ร่วมสานฝันที่ศูนย์เด็ก” ของฝ่ายทันตสาธารณสุขสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา จัดที่โรงแรมกรีนเวิร์ดพาเลซ 4-7 กันยายน 2550 ที่ผ่านมา

ตลอด 13 ปีในการเป็นครูตัวเล็กๆ ครูเจี๊ยบได้พิสูจน์แล้วว่า เป็นผีเสื้อที่คอยขยับปีกอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้ปัญหาเด็กในโลกปัจจุบันจะยิ่งใหญ่ ซับซ้อนเกินกว่าใครคนหนึ่งจะขับเคลื่อนเพียงลำพัง

อย่างน้อยการบูรณาการโครงการสานสัมพันธ์ดูแลสุขภาพช่องปากลูก และโครงการลดปัจจัยเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภคในเด็กของครูเจี๊ยบได้เกิดผลเชิงรูปธรรมนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบางदानหรือศูนย์เด็กเล็กบางदान ตั้งอยู่ในวัดบางदान หมู่ 1 ตำบลพะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีเด็กต้องดูแลราว 130 คน หน้าวัดเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบางदान ระดับ

ประถมศึกษา บริเวณนี้จึงเป็นชุมทางของเด็กๆ มีการเปิดร้านรวงขายขนม เครื่องดื่ม ของเล่นเด็ก ทั้งแบบถาวรและมาตามเวลาของการจับจ่าย ของเด็ก

“อยู่มาวันหนึ่งเด็กในศูนย์ของเรา ชื่อว่าน้องน้ำล้มป่วยเป็นโรคไต ซึ่งตอนนั้นแกอายุราวสามขวบครึ่งมาพบสาเหตุว่าเพราะกินขนมของ” ครูเจียบเล่า

สาเหตุขนมของหรือขนมกรุบกรอบอย่างที่เรียกกัน ของน้องน้ำ นั้นชัดเจน แม่ของเด็กยอมรับว่าต้องทำงานโรงงาน ส่วนพ่อเป็นช่างซ่อม ไม่ค่อยมีเวลาดูแลลูกนัก เพิ่งมารู้ว่าที่ลูกขอเงินซื้อขนมตั้งแต่พอเดินได้ ออกไปร้านค้าทุกครั้ง ไปซื้อบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปสำหรับเด็กยี่ห้อหนึ่งกิน มานานแรมปี วิธีการกินไม่ได้ลวกน้ำร้อน เพียงเทเครื่องปรุงลงในเส้นแห้ง ไม่เฉพาะน้องน้ำเท่านั้น น้องน้อต ที่เดินตามต้อยๆกันไปร้านขนมทุก วันก็มีอาการเดียวกัน เพียงแต่ยังไม่รุนแรงเท่า

“มีข้อมูลทางการแพทย์ที่ระบุว่าในระหมี่ถึงสำเร็จรูปมีโซเดียมสูง เป็นสาเหตุของโรคไตตอนไปเยี่ยมน้องเขาที่โรงพยาบาลสงขลา เห็นภาพ เขาต้องกินยา ตัวบวม แม่เด็กบอกว่าพลาดแล้วไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าลูก เอาเงินไปซื้ออะไร เพราะกลับมาถึงบ้านก็เห็นแต่ซองเปล่าทุกที แต่ยัง โชคดีที่ไม่ถึงต้องกับฟอกไตซึ่งจะเสียค่าใช้จ่ายมาก” ครูเจี๊ยบเล่า ตอน นั้นคิดว่าในฐานะครูผู้ดูแลเด็กน่าจะมีสิทธิคุ้มครองเด็ก และปัญหาเหล่านี้ อยู่ใกล้ตัวมาก

การที่ครูเจี๊ยบเป็นนักกิจกรรมผู้ไม่เคยหยุดนิ่ง มีบทบาทในองค์กร ทางสุขภาพอย่าง สปสข. จึงเป็นโอกาสทำโครงการสานสัมพันธ์ดูแล สุขภาพช่องปากลูก และโครงการลดปัจจัยเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภค ในเด็ก สองโครงการมาบูรณาการ ภายใต้การอุดหนุนของภาคีเครือข่าย อย่างเช่น อบต.พะวง อบต.ทุ่งหวัง อบจ.สงขลา และสวรส.ภาคใต้ ภายใต้แนวคิดที่ว่าวัยเด็กเป็นวัยที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากการกินสูง เด็กเล็กไม่สามารถที่จะดูแลเรื่องการกินด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยการ เอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูและชุมชนเพื่อเป็นการปกป้องสุขภาพ ที่ดี และสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อ ลดความเสี่ยงที่จะเกิดโรคจาก การกินของเด็ก, ให้เด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และชุมชนเกิดความ ตระหนักต่ออันตรายที่อาจก่อให้เกิดในเด็ก และร่วมกันหาแนวทาง ป้องกันแก้ไข และพัฒนาศักยภาพเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน ให้เกิดความรู้อย่างเจตคติ และทักษะในการสร้างพฤติกรรมกรรมการกินเพื่อ สุขภาพเด็ก

“มองว่า ทุกอย่างที่เขาปาก เป็นปัญหาทางสุขภาพ ถ้ากินถูกต้อง เงินเหลือ ยังเป็นประโยชน์อีก” ครูเจี๊ยบเล่า กิจกรรมอันสืบเนื่องจาก โครงการมีหลากหลาย ทั้งการให้ทันตบุคลากรมาตรวจฟันเด็ก การอบรม ความรู้ การแปร่งฟันในกลุ่มครู ผู้ปกครอง ซึ่งแจ้งผู้ปกครองในการ ประชุมวาระต่างๆ ของศูนย์ฯ

เอากิจกรรมเข้าไปสอดแทรกอยู่ในวันสำคัญอย่างวันเด็ก วันแม่ โดยมอบรางวัลเด็กฟันดี ฟันสวย จัดสื่อหลากหลายรูปแบบสู่เด็กอย่าง นิทาน หุ่นละคร เป็นต้น โดยโครงการนี้ยังขยายผลไปสู่ศูนย์เด็กเล็ก 7 แห่งในตำบลพะวงอีกด้วย การจัดกิจกรรมอบรมหรือทุกกรณี เน้นให้ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมทุกครั้ง เพราะครูกับพ่อแม่ เป็นส่วนที่แยกกันไม่ออกที่จะนำพาเด็กคนหนึ่งให้ได้ผ่านช่วงวัยนี้ไปได้

ครูเจี๊ยบพบความจริงอันน่าทึ่งอย่างหนึ่งว่าอาหารเข้าเด็กบางคน คืออะหังก็ถึงสำเร็จรูปกินกับน้ำอัดลม จากสรุปบันทึกการกินอาหารของเด็ก ที่ครูเจี๊ยบให้ผู้ปกครองเขียนบันทึกมา ยังพบว่า

- เด็กยังกินอาหาร ลักษณะที่ซ้ำกัน เช่น บางคนกินข้าวต้ม ข้าวเหนียวไก่ทอด ข้าวมันไก่
- เด็กบางส่วนไม่ได้ทานอาหารเข้ามา
- เด็กบางส่วนดื่มนมอย่างเดียวในมือเช้า

แม้จะเป็นรายงานที่ไม่แน่ใจว่าผู้ปกครองบันทึกตามจริงหรือไม่ เพราะไม่พบรายงานขนมซอง ซึ่งถ้าเป็นจริงก็น่ายินดีในระดับหนึ่ง

ขนมซองเป็นปัญหาใหญ่ ครูเจี๊ยบนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ว่าเด็กสงขลาทุกวันนี้ไม่ต่างจากเด็กที่อื่น ที่มีชื้อขนมและเครื่องดื่มจากแรงกระตุ้นของโฆษณา เลือกซื้อจากขนาดและสีสันทนของบรรจุภัณฑ์มากกว่า

คุณค่า ไม่ต้อง
พูดว่าข้อมูลบน
ฉลากยากแก่การ
เข้าใจ ไม่มีข้อมูล
การเตือน ถึงผล
กระทบต่อสุขภาพ
หากบริโภคเกิน
ปริมาณที่พอเหมาะ
จนรสชาติแปลกๆ

ที่ออกมาทุกวัน บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปหลากหลายรสชาติ กลายมาเป็นอาหาร
หลักของเด็ก แทนที่จะได้กินของที่มีประโยชน์แก่ร่างกาย นอกจากโรค
ในช่องปากแล้วอาจจะเกิดโรคอื่นตามมาไม่ว่า โรคอ้วน ขาดสารอาหาร
ความดันโลหิตสูง ลำไส้อักเสบ

ครูเจี๊ยบเจอมาด้วยตัวเองกรณีน้องน้ำคือโรคไต นั้นชัดเจนอยู่แล้ว
2 กันยายน 2550 ที่ผ่านมาเป็นอีกครั้ง ที่ครูเจี๊ยบจัดกิจกรรม
รวมพลังสร้างพฤติกรรมกินเพื่อสุขภาพเด็กในงานดังกล่าวได้การฉาย
วีซีดีเรื่องพิษภัยจากขนมซอง การเชิญแม่ของน้องน้ำ ที่ตกเป็นเหยื่อ
จนเป็นโรคไตมาเล่าประสบการณ์ให้ฟัง ล่าสุดแม่อาการของน้องน้ำจะ
ดีขึ้นบ้าง แต่ยังคงเฝ้าระวัง โดยเฉพาะการกิน

ยังคิดว่าครอบครัวน้องน้ำ ได้พลิกวิกฤติเป็นโอกาส โดยแม่ได้หันมา
ทำอาหารให้ลูกกิน ทำให้ได้ใกล้ชิดกัน

กิจกรรมสำคัญอยู่ที่การนำฉลากขนมซองที่เด็กชอบกินมาให้
ผู้ปกครองช่วยกันวิเคราะห์ ซึ่งได้สร้างความตกตะลึงอีกครั้ง ในหมู่
ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ เมื่อพบว่า สิ่งที่ถูกซื้อกินอยู่ทุกวันนี้
อันตรายมากเพียงใด โดยส่วนประกอบของขนมที่เน้นการโฆษณาทางสื่อ
หลายอย่างนอกจากไม่เกิดประโยชน์แก่ร่างกายยังอาจเกิดโทษ อย่างเช่น
ผงชูรส การแต่งสีสังเคราะห์ การแต่งกลิ่นสังเคราะห์ แต่งรสเลียนแบบ
ธรรมชาติ เครื่องปรุงรส กรดซิตริก สารเคมีในชื่อที่ชาวบ้านไม่มีวันรู้จัก

ฯลฯ ยังพบว่า ผู้ผลิตตั้งใจไม่เผยแพร่คำเตือนถึงอันตราย ที่จะเกิดจากการบริโภค หรือทำให้สังเกตได้ยาก จึงพบว่าขนมที่เด็กนิยมรับประทานจำนวนมากมีคำเตือนที่ไม่ค่อยมีใคร สังเกตเห็นว่า เด็กและสตรีมีครรภ์ไม่ควรรับประทาน บางอย่างห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 6 ขวบบริโภค หรือบางอย่างห้ามกินมากกว่า 1 ห่อ หรือห้ามกินแทนอาหาร

หากปฐมวัยของคนเริ่มจากการเสื่อมสภาพด้านสุขภาพ คงไม่ต้องถามถึงสุขภาพะของประชากรไทยในอนาคต สุขภาวะของเด็กสงขลาคงไม่ต่างจากพื้นที่อื่นในประเทศไทยแล้วแต่ถ้าใครจะลุกขึ้นมาปกป้องสุขภาพของเด็กสงขลาอย่างจริงจังและจริงจัง

“เราต้องการสร้างความตระหนักเพื่อให้ตระหนักต่อไป ถ้าไม่เล่นแรงคนมักไม่สนใจ” ครูเจี๊ยบว่า

การรณรงค์เรื่องนี้ที่ชุมชนบางदान แม้เป็นเรื่องยากเพราะแม่ลูกแม่ค้าบางคนก็มาอยู่ในความดูแลของครูเจี๊ยบ แต่คนค้าขายไม่ได้ให้ความร่วมมือเพราะเป็นเรื่องผลประโยชน์ของการทำมาหากิน แต่ที่ชุมชนบางदान ได้เกิดผลแล้วทั้งที่เริ่มเป็นประเด็นที่คนกล่าวถึง และหันมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค

แม่ค้ารายหนึ่ง ที่ตั้งร้านขายน้ำอัดลมอยู่หน้าศูนย์เด็กบางदान เลิกขายน้ำอัดลมอย่างเด็ดขาด หันมาขายอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพแทน ประคอง แดงดี และสุพรรณดี แดงดี คือเจ้าของร้านดังกล่าว

สุพรรณิ แดงดี เล่าให้ฟังว่าเคยได้ฟังเกี่ยวกับอาหารเด็กมาบ้าง อย่างเรื่องกรณีที่น่าอัศจรรย์มีฤทธิ์ในการกัดกร่อนกระดูก ตอนกินจะรู้สึกเสียวฟันได้ ในที่สุดปรึกษากับแม่ว่าน่าจะหันมาขายน้ำผลไม้กันดีกว่า ทุกวันนี้จึงขายเฉพาะน้ำผลไม้ ไม่ว่าน้ำมะพร้าว กระจับปี่ เงามะ ลันจี เฉาก๊วย โกโก้ ฯลฯ

“น้ำผลไม้ต้องทำเองทุกขั้นตอน บางอย่างปลูกเองที่บ้านอย่าง มะพร้าว การทำน้ำผลไม้ยุ่งยากกว่าไปซื้อน้ำอัดลมมาขาย กำไรก็น้อยกว่า แต่อยากทำเพราะเป็นตัวเลือกให้เด็ก” สุพรรณิเล่า และชี้เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ตัดสินใจจริงจัง เป็นเพราะว่าครอบครัวนี้มีหลานอยู่ด้วย หลานคนโตที่ชื่อ น้องก๊อฟ เป็นเด็กที่ชอบกินขนมกรุบกรอบ และน้ำอัดลม ยิงที่บ้านขายเอง จึงกินทุกวันต่อเนื่อง ทั้งขอกินและแอบกิน จนเกิดอาการปวดท้องอย่างแรงบ่อย บางครั้งถึงกับต้องนำส่งโรงพยาบาล และครั้งหนึ่ง น้องก๊อฟได้ล้มล้มลงพื้นหักโดยง่าย ยิ่งทำให้สงสัยว่าอาจเป็นอาการกระดูกเปราะที่เกี่ยวเนื่องด้วยหรือไม่

“เรื่องแบบนี้รู้มาก่อน แต่ไม่กระแทกแรง และเห็นของจริง” สุพรรณิ ยอมรับว่าจากการไปร่วมสัมมนา รวมถึงสร้างพฤติกรรมกรรมการกินเพื่อสุขภาพเด็ก อยากอาสาที่จะไปช่วยอธิบาย แม่ค้ารายอื่นในบริเวณรอบ ศูนย์เด็กฯ ให้ช่วยกันในเรื่องนี้ อาจจะไม่ต้องหยุดขายน้ำอัดลม แต่จำกัดการขายในกลุ่มเด็กเล็ก

น้ำอัดลมเป็นสาเหตุของโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ คาเฟอีนทำให้สมองเสื่อม ลีสั่งเคราะห์อาจเป็นสาเหตุของโรคเมะเร็ง ในการขอความร่วมมือแม่ค้ารายอื่น แม้ยังไม่รู้ว่าจะเกิดผลอย่างไรและค่อนข้างเป็นเรื่องยากที่คนอื่นจะเห็นด้วยแต่จะพยายามเพราะการลดพื้นที่การขาย ใกล้สถานศึกษา ย่อมลดโอกาสการซื้อของเด็กได้ส่วนหนึ่งแน่นอน แม้ไม่ใช่ทั้งหมดก็ตาม อาจจะเป็นรูปแบบการจัดโซน ส่วนตัวเรานอกจากจะขายน้ำผลไม้แล้ว ยังขายอาหารเข้าเพื่อสุขภาพไม่ว่า ข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยว ขนมปัง กำลังจะเสนอผักทอด เป็นเมนูใหม่ให้เด็ก

ครูเจียบเล่าว่าเมื่อต้องการให้เด็กเลิกบริโภคขนมซองยังเป็นโอกาสทำให้เกิดการฟื้นฟูขนมไทยประจำท้องถิ่น พ่อแม่อาจหันมาทำขนมไทยให้ลูกกิน นอกจากจะได้ความอบอุ่นในระดับครอบครัว ระดับชุมชน บางตานเองก็ได้เกิดกระแสขึ้นด้วย เกิดกลุ่มทำขนมไทยของชาวบ้าน ได้รับการอุดหนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนขนมหลายอย่างกลับมา โดยเฉพาะขนมป่วง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนี้

“พอเราสั่งขนมพวกนี้มาให้เด็กที่ศูนย์ประโยชน์เกิดขึ้นที่เห็นง่าย ๆ กลุ่มก็มึนงานทำ แต่เดิมมีกลุ่มทำดอกไม้จันทร์ ซึ่งขายไม่ค่อยได้ เพราะนานกว่าจะมีคนตาย พอได้มาทำขนมก็คึกคักขึ้น ยังเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร เป็น ป้าครู น้ำครู สอนทำขนม มันเกิดการพึ่งพา เงินทองหมุนเวียนในหมู่บ้านทุกวันนี้ไม่ได้สั่งแค่ขนมเพราะทางกลุ่มเขาผลิตพวกน้ำยาล้างจาน สบู่เหลวล้างมือ เราก็กึ่งด้วย”

ครูพี่เลี้ยงตัวเล็กๆ จบปริญญาตรีทางด้านคหกรรมศาสตร์ ครูเจียบกำลังเปลี่ยนแปลงอะไรได้กว่า ที่คิด เพียงแต่ขยับปีกเจียบๆ ทำอะไรไปเรื่อยๆ หากกำลังสะท้อนไปถึงดวงดาว.

11.

“สื่อเด็กดีๆบ้านเรากี่มี”

นานแล้วที่คนสงขลาและใกล้เคียงคุ้นกับเสียงท่อมของ ชัยวุฒิ เกิดขึ้น นักจัดรายการวิทยุ ที่หลายคนรู้จักในฐานะผู้จัดเพลงสากล พร้อมสาระร่วมสมัยอันหลากหลายจนต้องคอยเงี่ยหูฟังชนิดไม่ต้องปีนบันไดฟังเพราะเอาความเป็นสากลหลอมรวมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ราวปี 2538 ชัยวุฒิและสุวรรณี เกิดขึ้น คู่ชีวิตร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม Sweetjunior มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนมาจนถึงปัจจุบัน

ทุกวันนี้ทั้งคู่คือผู้ขับเคลื่อนสถานีวิทยุคลื่นความคิด 101.0 MHz อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ล่าสุดยังทำโครงการสื่อสารสาธารณะเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน “สื่อเด็กดีๆบ้านเรากี่มี”

“สื่อเด็กบ้านเราที่ดีไม่มีหรือไง?จริงๆ สื่อเด็กดีๆ บ้านเรามีเยอะ แต่มันไม่ได้ถูกทำให้เป็นการมองที่บอกว่า ว่าวิธีการคิด กระบวนการสื่อที่ดีมันเป็นอย่างไร” ชัยวุฒิเล่า

เขาเองเคยได้ยินเสียงบ่นว่าเด็กจัดรายการเยอะ แต่พูดเรื่องแฟน เรื่องอะไรอย่างนี้เสียมาก ไม่มีใครตอบใจท่ยว่าแล้วทำไมผู้ใหญ่ที่รู้เรื่องสื่อไม่เข้าไปสร้างกระบวนการให้เด็กคิดอย่างเป็นระบบ

“เราจัดรายการมานานทำ Sweetjunior มา 10 ปี เลยอยากทำเรื่องนี้”

ณ จุดแรกที่ชัยวุฒิจับเรื่องสื่อกับเด็ก ด้วยฐานะพ่อคนหนึ่งของลูกที่มักเห็นกิจกรรมเด็กก่อนเริ่มต้องเห็นเด็กนั่งร้องโยเย

“ทาหน้าทาตาเตรียมแสดงแล้วนั่งร้อง เพราะอะไร? นักร้อง 3 โมงเช้า เทียง บ่ายแล้วยังไม่ได้ขึ้นเวที พอเราเริ่มทำเองในนาม Sweetjunior กับห้างโอเดียนที่มาชักชวน เรบอกกว่าอันดับแรกต้องตรงเวลา ผู้ใหญ่ต้องเป็นต้นแบบในการคิดให้ตรงเวลา เด็กที่มาขึ้นกิจกรรม จะมาสายได้มากที่สุด 5 นาที ปัจจุบันโอเดียนยังจัดกิจกรรมนั้นไปได้”

ราวปี 2538-39 ตอนนั้นลูกสาวเขาเพิ่งจะ 5 ขวบ เขาจัดวิทยุอยู่ทุกวันแต่ไม่เห็นมีรายการเด็กวันหนึ่งไปเห็นลูกนั่งคุยกับน้องข้างๆบ้าน เกิดความคิดบางอย่าง

“เราเห็นว่าเขานั่งคุยกันด้วยความเป็นตัวเด็กผู้ใหญ่อย่าไปแต่่มจะเป็นอย่างไร ก็อยากรู้ ผมมีห้องอัดที่บ้านนี้ ตอนนั้นเห็นโฆษณาตัวหนึ่งเป็นโดนัทของเด็ก ที่พ่อแม่บอกว่าแบ่งให้น้องชิ แบ่งให้คนอื่นบ้างเด็กมันบ่น เราก็อายุรู้ว่ามันเป็นฟิลเดียวกันไหม กับลูกว่าเอาขนมของลูกให้น้อง ลูกจะรู้สึกอย่างไร เอาไม้ค้ตั้งไว้ แล้วผมก็ออกมานอกห้องอัดนั่งฟัง ลูกก็พูดว่าผู้ใหญ่จะรู้ไหมนะว่าการที่เราจะแบ่งของเล่นให้เพื่อนมันยากเกินกว่าจะพูด ผมก็เลยมาถามต่ออีกได้มา 3 นาทีไปออกวิทยุคนที่สนใจกันใหญ่ ว่าทำไมคุณชัยวุฒิไม่ทำเวทีเด็กแบบนี้”

จากวันนั้นเขาก็ภรรยาเริ่มทำกิจกรรมแคมป์เด็ก ดำเนินกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

สำหรับโครงการ “สื่อเด็กดีๆบ้านเราก็มี่” นั้นอยู่บนฐานที่ว่าเท่าที่ผ่านมา “สื่อ” มุ่งประเด็นเนื้อหาที่ทำร้ายสังคมเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสังคมของเด็กและเยาวชนที่ไม่เคยได้สิทธิในการออกเสียงเพื่อปกป้องตัวเอง คิดง่าย ๆ ถ้าให้เราเด็ก ชาวเยาวชนที่แยๆ ทุกคนสามารถ

นี่ก็ได้มากมายในขณะนั้น แต่ถ้าให้เด็กข่าวดีของเยาวชนเราจะนึกได้น้อยมากอาจเป็นเพราะในแต่ละวันเรามักจะได้รับเนื้อหาจากสื่อที่ลงข่าวลบ-ลบของเด็กอยู่เสมอ เด็กๆจึงเหมือนถูกใส่ความ ซึ่งหากเราคิดให้ดีๆ ถ้าเด็กทำเหมือนที่เป็นข่าวกันมากๆ สังคมคงล่มสลายไปแล้ว ดังนั้นวิธีที่จะทำให้สังคมเข้าใจเด็กมากขึ้น คือ เราต้องให้เสียงของคนไร้สิทธิ์ได้พูด “We have to make sure that the voiceless have a voices” [Niilu Nyasha. San Francisco Liberation Radio] นั่นคือให้เด็กๆ สร้างหรือผลิตสื่อดีๆ ของตัวเองเพื่อนำเสนอภาพหรือมุมมองอีกด้านของเด็กและเยาวชนที่มักไม่มีใครนำมาพูดถึง

ปัจจุบันมีเด็กทำสื่อจำนวนหนึ่งในแต่ละชุมชน และโรงเรียน แต่นั่น ก็ยังไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องค้นหาเด็กอีกจำนวนหนึ่งที่ยากจะเป็นเด็กทำสื่อบ้าง เพราะการที่จะให้จังหวัดสงขลามีสื่อเด็กดีๆ ให้มากขึ้น เราต้องมีเด็กทำสื่อที่ดีๆ ให้มากขึ้น เพราะเด็กทำสื่อที่ดีคือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการผลิตสื่อที่ดีและมีคุณภาพ จึงควรส่งเสริมให้เด็กเข้ามาเรียนรู้ด้วยตัวเอง และเตรียมตัวเด็กให้มีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจด้านการผลิตสื่อจนสามารถผลิตสื่อดีๆ และสามารถคิดสื่อที่ไม่ใช่แค่การมีส่วนร่วม รวมทั้งการเปิดพื้นที่สาธารณะให้เด็กเข้ามาสร้างสรรค์สื่ออย่างอิสระ ที่สำคัญเมื่อมีกลุ่มเด็กดีๆ หลายๆ กลุ่ม ลูกขึ้นมาผลิตสื่อเด็กดีๆ ให้ทั่วทุกโรงเรียนหรือชุมชน และช่วยกันเผยแพร่ หรือประชาสัมพันธ์เรื่องของเด็กดีๆ ให้เด่นและดัง อาจกลายเป็นแรงผลักดันและเพิ่มแรงขับให้เด็กกลุ่มอื่นๆ หันมาใฝ่และใส่ใจที่จะทำ ความดีในสังคมให้มากขึ้น นอกจากนี้การผลิตสื่อของเด็กจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สื่ออย่างรู้เท่าทันมิใช่เพียงรู้จักใช้สื่ออย่างเดียวย่างที่เป็นเช่นทุกวันนี้

เมื่อเราคิดว่าจะทำให้เด็กคิดได้อย่างเดียวมันไม่พอ เพราะโจทย์ของโลกมันซับซ้อนมากขึ้น ทำไมเด็กดีถูกหลอกอยู่บ่อยๆ เราสอนลูกหลาน นักเรียน เรามาดี แต่พอออกไป พบนักเรียนหัวดีแต่ใช้ด้านลบ คนเรามี 2 เรื่อง ถ้าคนคิดดี ทำดี เอื้อดี เป็นคนดี แต่ถ้าเรียนดีเป็นคนไม่ดีนั้นเป็นอัจฉริยะทางด้านโจร นี่เส้นมันบางมาก ทำยังไงให้เขาเป็นเด็กดี คิดได้อย่างเดียวไม่พอต้องคิดเป็น

เขาบอกเด็กว่าถ้ามีเพื่อน 10 คนให้เขาลองบริหารอารมณ์จากเพื่อน 10 คน ต้องรู้ว่าเขานิสัยอย่างไร เราจะพูดกับเพื่อนคนหนึ่งอย่างไร เอาข้อมูลเขามาใช้งานอย่างไร ในโครงการสื่อเด็กๆ บ้านเราก็มียังไม่ได้แค้ฝึกเด็กให้เป็นดี.เจ. แต่ฝึกเด็กให้บริหารงานเป็น

“พอทำได้เราพบว่าเรื่องหนึ่งคือการใช้ภาษาอ่อนแอมาก เราทดลองให้เด็กคิดจากประสบการณ์ของเขาแล้วเอาระบบที่สอนน้องมาสอนให้บริหารความคิดร่วมกันไม่ใช่สั่ง สิ่งนี้เองทำให้รู้สึกว่ ต่อไปถ้าเราใช้คำว่าเราจะสร้างเด็กเป็นสื่อ อย่าเอาแค่เด็กที่พูดเก่งเท่านั้นต้องรู้จักเอื้อกับคนอื่นเข้ามา เพราะถ้าเอื้อคนอื่นจะรู้จักฟังคนอื่นและ จะลดปมเด่นตัวเองมาและสถานปมด้อยตัวเองเข้ากับคนอื่นเด็กพวกนี้เข้าไปอยู่กับคนอื่นแล้วจะไม่มีปัญหาจริงหรือไม่ นี่คือนี่มาของโปรแกรมหลังสุดที่ทำคือ”

ชัยวุฒิ ใช้ฐานของสมาชิก Sweetjunior มาสร้างคนรุ่นต่อไป เพราะทุกวันนี้ เด็กรุ่นโตสุดของกลุ่มอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ แล้ว

“ตอนเริ่ม Sweetjunior เราทำกับเด็กเล็กที่สุด แต่เอาไม่ทันเพราะที่เสียมากคือเด็ก ม.ปลาย ผมเลยมาปรับโจทย์ตั้งแต่เมื่อ 7 ปีที่แล้ว กิจกรรมสื่อเด็กดีๆ บ้านเราก็มีย่ เลยรับ 2 รุ่นคือเอา ม.ต้น และม.ปลาย ส่วนกลุ่มเด็กเล็ก Sweetjunior ยังมีอยู่ ห้างไอเดียนยังสถานต่อ เป็นเครือข่าย”

ก่อนที่จะให้เด็กฝึกจัดรายการวิทยุ ชัยวุฒิให้เด็กคิดว่า สื่อในการจัดรายการวิทยุในสายตาของเขา เป็นอย่างไร ไปแยกกลุ่ม มาทดลองจัดกัน จะทำอะไรก็ได้ พบว่ากลุ่มชอบจัดรายการวิทยุ ก็ให้มาทดลองจัดเสวนา ว่าไรตี้ ดารา ก็แล้วแต่ อีกกลุ่มอยากจัดรายการโทรทัศน์ ไปทดลองทำมา

“เด็กหลายคนหัวสร้างสรรค์มาก เอามือทำกล่อง อีกคนทำทำให้สัมภาษณ์อีกคน ทำจริตแบบดารา อีกคนทำเป็นเสียงพิธีกร พอทำแล้วผมพบอะไรน่าสนใจ

เด็ก ม.ต้น กลับล้าเป็นมากกว่า เด็ก ม.ปลาย หมายความว่าเห็นสื่อใช้กล่อง ใช้อะไร มันละเอียดมาก เขาคิดอะไรได้กว้างกว่า อาจเป็นเพราะเขาใส แต่ ม.ปลายมาถึงอีกชั้น เคยเห็นคนในทีวีจัด แต่ทำทำทางอย่างไรเท่านั้นเอง สนใจเรื่องมาด คาแรกเตอร์ ม.ปลายจะเป็นอย่างนี้”

เขาเล่าว่าเหมือนมีโอกาสดทดลองเรื่อยๆ ได้เห็นมุม พอผ่านกระบวนการก็มาคิดโปรแกรมว่าจะทำอะไรขึ้นมา

“แทนที่จะมาจัดรายการอย่างคนอื่น เปิดเพลงกันไป เรามานั่งวิเคราะห์ต่ออย่างเช่น พ่อแม่ เจอน้ำมันแพงขึ้นไป พ่อแม่กระเทือนอะไร ลูกกระเทือนอะไร เช่น ค่าเล่าเรียนของลูก ค่าค่ายเดี่ยวของพ่อแม่ อะไรต่างๆ เด็กอาจคิดเรื่องตัวเองอาจคิดว่า สมควรใช้มือถือใหม่ ยิ่งเพิ่มขึ้นค่ามือถือจะใช้ต่อไปไหม หรือลดการใช้ลงมา หรือการเรียนพิเศษเรียนแล้วคุ้มไหม มานั่งวิเคราะห์กันไป เราสอนให้เด็กวิเคราะห์จากมุมมองของเขา ไม่ใช่เอาเขามาวิเคราะห์จากผู้ใหญ่”

สโลแกนส่วนตัวที่ชัยวุฒิย้ำอยู่เรื่องหนึ่งขณะจัดรายการวิทยุคือ “จงอย่าเชื่อในสิ่งที่ผมพูด แต่กรุณาคิดในสิ่งที่เราคุย” เขาย้ำเด็กในโครงการ สื่อเด็กดีๆบ้านเราก็มีเหมือนกันว่า การแสดงออกเรื่องความคิด ไม่ใช่แสดงออกว่าเก่งกว่าใคร

“ผมบอกว่าถ้าหนูโตเป็นพ่อแม่ หนูจะต้องมีบางอย่าง คือเป็นนักลงทุน คือ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งหรืออะไรก็ได้แต่ต้องกล้า ลงทุนว่าถ้าพูดไปแล้วผิดต้องกล้ารับผิดชอบเพราะฉะนั้นก่อนพูดต้องคิด”

เคยมีคำถามกลับมาว่าถึงชั้นอนุบาลสอนให้วิเคราะห์แบบนี้เด็กจะเป็นตัวประหลาดไหม คนมักเคยเห็นว่าเอ็นจีโอ มักจะค้ำคน แต่งตัวหม้อฮ่อม อะไรอย่างนี้

“เอ็นจีโอ จริงๆไม่ได้เป็นอย่างนั้น คนไทยต่างหากชอบรูปลักษณ์ชอบอัตลักษณ์ เพื่อให้รู้ว่าเป็นอะไร แต่ผมว่าไม่ใช่ อย่างนั้นเราเป็นนักเรียนแบบเท่านั้นเอง ถ้าเราเป็นนักคิด เราแต่งตัวอย่างที่เป็นอย่างใส่เสื้อนักเรียนก็ไปพูดเรื่องประชาคมก็ได้” เพราะฉะนั้นเขาเลยให้แยกว่าการแต่งตัวกับสมองคนละเรื่องกัน สิ่งที่เขาสอนว่าสื่อเด็กดีๆ บ้านเราก็มีว่า หนูอาจจะเก่งในความคิดหนู หนูพูดคล่องแล้ว กล้าแล้วแต่อย่าแสดงออกโดยการก้าวร้าวไม่ฟังคนอื่น

ชัยวุฒิและสุวรรณี ไม่ได้แค่ถ่ายทอดความรู้ ความใกล้ชิด ดูแลเอาใจใส่เด็กทุกเรื่องจนเด็กเรียกลูกกับป้าอย่างสนิทใจ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เด็กได้กลับไป เด็กหลายคนจากเด็กมีปัญหาส่วนตัว ทำอะไรไม่เป็นที่สามารถเปลี่ยนตัวเองมาทำเว็บไซต์ระดับประกวดชิงรางวัล เป็นนักศึกษาระดับนำ ทางกิจกรรม ทำเสียงตามสายของมหาวิทยาลัยประสบความสำเร็จ และบางคนสถานีวิทยุหลายแห่งจ้างไปจัดรายการ

“หากินของเขาได้ด้วยสมองที่เราสร้างไป ความยากไม่ใช่อยู่ที่ว่าแค่มาทำสื่อแล้วให้คนอื่นดูว่าดี ต้องสอนวิธีคิดว่าเขาคิดอย่างไร คำว่าคิดอย่างไรต้องไปคิดจากตัวเขาเองสอนเด็กคิดดีเด็กอาจโดนตำ ถ้าเด็กคนหนึ่งบริหารความคิดของเพื่อนสิบคนไม่ได้ เพื่อนอีกเก้าคนของเขาอาจมีเล่ห์เหลี่ยมมากกว่า เราสอนเด็กให้ดี แต่ไปเจอความซับซ้อนสังคมเขาตายเลย”

สิ่งที่ได้หลังเข้ารับการอบรมอย่างชัดเจน คือกระบวนการความคิด
นั่นเอง

ชัยวุฒิมิทัตะเกี่ยวกับเด็กทั่วไปว่าทุกวันนี้เด็กมักมีชีวิตพึ่งทีวีเตอร์
เด็กติดทีวีเตอร์ เพราะได้บำบัดชีวิตส่วนหนึ่ง ได้ไปเจอเพื่อน มีทุกอย่าง
ระบายกับเพื่อนขณะที่ทีวีเตอร์สอน นั่นคือความสุขแต่พ่อแม่ไม่เข้าใจ
ว่าไปหาทีวีเตอร์ต้องรู้ ที่จริงไม่ใช่เลย

เด็กทุกวันนี้เรียนพิเศษมากจะเสี่ยจริตของความเป็นตัวตนเชื่อเรื่อง
การเรียนกับทีวีเตอร์มากเข้าใจ ใ้เวลากับทีวีเตอร์ เผลอลาญเวลาไป
จนไม่รู้ว่ พลาดสิ่งสำคัญที่สุดคือจับประเด็นไม่เป็น

“เราไม่อาจลึกลงไปในครอบครัวเขาได้แต่ ข้อพิสูจน์ในทางดี
เด็กคนไหนที่ตามเรามายาวนานมาจัดรายการวิทยุกับเรามาอย่างต่อเนื่อง
สามารถดึงตัวตนออกมาใช้งานได้ทุกสถานการณ์”

โปรแกรมต่อเนื่องบูรณาการจากโครงการสื่อเด็กดีๆ บ้านเราก็มี
ก็คือจะมีนักจัดรายการที่เป็นผลผลิตกระจายไปอยู่ตามชุมชนต่างๆ
จากที่ชัยวุฒิเคยคิดเพียงว่าทุกห้าโมงเย็นให้เด็กกลับมาจัดรายการที่วิทยุ
คลื่นความคิด 101.0 MHz

“เราจะตามไปถ่ายทอดและตั้งเวทีที่โรงเรียน ตั้งเครือข่ายให้
กว้างขึ้นเด็กที่เข้าร่วมโครงการสื่อเด็กดีๆบ้านเราก็มีที่จัดแล้วมาจากหลาย
พื้นที่ในสงขลา จำนวนหนึ่ง อย่างกลุ่มหลัง 70-80 คน”

การบูรณาการขั้นต่อไป เาะเปิดเวทีวงกว้างต่อไปให้คน 40-50 คน
เมื่อได้ความคิดจากเด็กที่เป็นแกนนำ ต่อไปการเปิดเวที ต้องไปเห็นภาพ
สามมิติ คือสอนเด็กให้กล้าลงทุนเปิดเผยตัวเอง แต่ว่าเปิดเผยตัวเองแล้ว
อยู่ระดับแค่ไหน ไม่ใช่ลงทุนมากเสี่ยจนดูเก่งกว่าคนอื่น เพราะการแสดง
ความคิดน้อยลง ไม่ใช่ความง่ ต้องเคารพความคิดคนอื่น ผิดหรือถูกก็
มีสิทธิคิดของเขา นั่นคือการฝึกให้คนอื่นคิดด้วย ไม่ใช่คิดเก่งอยู่คนเดียว

“นี่คือการผลิตสื่อทั้งระบบ ไม่ใช่การเท่ากันสื่อนะ เพราะเท่ากันสื่อคือการที่คนๆ หนึ่งผิดไปแล้ว และไปรู้วิธีที่ดีกว่าแต่การผลิตสื่อเริ่มตั้งแต่การหาข้อมูลเลยนะ

ถ้าเราปลูกต้นไม้ดี ได้ผลผลิตที่ดี ไม้ที่พุงงาไว้ดี มันโตของมันออกไป โอโฮ เร็วมาก แต่ทางกลับกัน ถ้าเราให้ผิดให้ยาพิษ มันขึ้นเร็วมากเหมือนกัน เพราะฉะนั้นอย่าให้เด็กก้าวร้าวแต่ให้เด็กชอบการเรียนรู้”

ทุกวันนี้ชัยวุฒินั่งมองเครือข่ายเด็กที่เขาสร้างมาอย่างภูมิใจ เด็กหลายคนไปอยู่กรุงเทพฯ กลับมาบ้านต้องมาเยี่ยมเขา มีเด็กผ่านกระบวนการไปแล้ว 400 คน เด็กกลุ่มนี้ ต่อไปจะนัดพบเจอกัน เพื่อทำประโยชน์ให้คนรุ่นต่อไป ภายในกลุ่มรุ่นน้องจบ ม.6 อยากรู้ว่าจะเตรียมตัวอย่างไรเพื่อเรียนต่อ สามารถโทรไปหากกลุ่มพี่ ยังมีแนวคิดจะหาเด็กอาสาสมัครมาสอนน้องทางเว็บไซต์ <http://www.sweetjunior.net/> ซึ่งเป็นสื่อหลักอีกช่องทางหนึ่ง ของกลุ่มในการเรียนรู้

สำหรับชัยวุฒิเขาเชื่อว่า เด็กบ้านนอกในกรุง ไม่ได้เกี่ยวกับพื้นฐานชีวิตมาอย่างไร แต่ถ้า ให้ความรู้ดีๆ ต้นไม้ต้นหนึ่ง มันมีปุ๋ยในตัวอยู่แล้ว เด็กคนไหนเผ่าพันธุ์ไม่ดี วิธีคิดไม่ดี ยอมไปตามสิ่งแวดล้อมเป็น แต่เด็กเชื่อมั่น มีตัวตน ไม่ตามใคร ชีวิตไม่ล้มจมแน่นอน

“เราสอน กระบวนการคิด ความเป็นตัวตน เท่านั้นเอง ทำอย่างไรเป็นต้นไม้ที่ฉลาดแบบไม่ เอรากไซชาวบ้าน เด็กของผมเหมือนต้นไม้ที่อยู่บนหน้าผา ไม่ว่าต้นเอนอย่างไร แต่รากของมันยึดกับหน้าผาได้ แม้แต่ลมแรงอย่างไร ดูแล้วไม่น่าจะอยู่ได้ ไม่สวย แต่สู้ลมอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่แข็งเข้าหาเขา แต่มีตัวตนของมันอยู่”

ในอนาคตราว 2 ปีข้างหน้า ชัยวุฒิ และสุวรรณี วางแผนพัฒนางานที่ทำอยู่ให้เป็นโรงเรียนวิทย์ สถาบันที่สอนด้วยวิทย์ ไม่เฉพาะสงขลาหรือภาคใต้เท่านั้นแต่ให้กับสังคมวงกว้าง.

12.

รายการแนะนำให้ได้คุณ หนึ่งชั้น “เพศศึกษา”

ชั่วโมงแรกรายวิชาก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ประจำภาคการศึกษา
ที่ 2/2550 ของนักเรียน ม.3 โรงเรียนพะตงประธาณศิริวัฒน์
อาจารย์รัชณีกุล ชนวรรณโณ ผู้สอนแจ้งนักเรียนว่าครูกำลังสร้าง
หนังสือเพศศึกษา

“ทุกอย่างพร้อมหมดแล้ว รอเพียงลงมือถ่ายทำ” อาจารย์รัชณีกุล
หรือ “ครูอ้อด” ย้ำเด็ก ขณะรอเก็บผลงานประจำคาบในวันนั้น ตั้งโจทย์
ให้เขียนถึงสิ่งที่ได้จากการเรียนวิชาก้าวอย่างอย่างมั่นใจมาตั้งแต่เทอมก่อน
เมื่อหยิบขึ้นมาอ่านดูแผ่นหนึ่งพบข้อความสำคัญเช่น

- รับรู้ว่าจะเอดส์ป้องกันอย่างไร มีอาการอย่างไร
- การใช้ถุงยางอนามัยก่อนมีเพศสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ได้
- รู้ว่าจะมีเพศสัมพันธ์กับใครต้องรู้ว่ามิโรคหรือเปล่า
- รู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์และตั้งครรภ์พ่อแม่ควรจะรู้ไม่ควรถูกเก็บไว้
 เครียดอยู่กับคนเดียว
- ทำไมวัยรุ่นไม่อยากรู้ไม่อยากลอง?

“แต่คำว่าอยากลองนี่ก็สอนได้เป็นชั่วโมง วัยรุ่นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ
ของชีวิตเขาอยากรู้อยากลอง เขาบอกว่าปิด ห้ามเปิด ก็เปิด แต่กรุณา
อ่าน อาจไม่อ่าน รู้ว่าเรื่องเซ็กส์เรื่องเพศ ผู้ใหญ่ก็ชอบ ทำไมเด็กจะชอบ
ไม่ได้ เขาเป็นเด็กโตขึ้นมาเป็นวัยรุ่นจะชอบบ้างได้ไหม”

ครูอ้อดูแลถึงความเป็นมาเกี่ยวกับหลักสูตรเพศศึกษา ที่โรงเรียน
พะตงประธานศิริวัฒน์เป็นโรงเรียนนำร่อง อยู่ในประเด็นเด็กและเยาวชน
แผนสุขภาพ จังหวัดสงขลา

เมื่อ 20 ปีมาแล้วกระทรวงสาธารณสุขร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ
ทำหลักสูตร ทักษะชีวิตต่อมาองค์กร PATH ที่เป็นองค์กรสาธารณสุข
ของสหรัฐอเมริกา ผู้พัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาในสถานศึกษาเข้ามา
เผยแพร่ ในประเทศไทย

ปี 2547 ครูอ๊อด เข้าอบรม Master Trainer ของ PATH เป็นวิทยากรรุ่นแรกของภาคใต้ ดร.เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เป็นผู้สร้างเครือข่ายอบรมโรงเรียนพระตงประธานศิรีวัฒน์ นำร่องหลักสูตรเพศศึกษาในสถานศึกษา เริ่มสอดแทรกในกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา ของ ม.ปลาย ต่อมาปี 2548 ครูอ๊อดเปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เป็นวิชาเลือก ในชั้นมัธยมปลาย รายวิชา เพศศึกษาเพื่อชีวิตวัยรุ่น ปี 2549 เปิดสำหรับเด็กมัธยมต้น รายวิชาก้าวอย่างอย่างเข้าใจ

“อย่างหนึ่งเพื่อเปรียบเทียบว่า ระหว่าง 2 ระดับชั้นจะเป็นอย่างไร หลักสูตรดำเนินมาจนปัจจุบัน ปกติวิชาหลักอย่างสุขศึกษาก็มีสอดแทรกอยู่ แต่คิดว่าไม่เพียงพอสำหรับการขยายการเรียนรู้ เพศศึกษาสู่วัยรุ่นสู่วงกว้าง ไม่พอจะสื่อสารให้รู้ในวงกว้าง คิดว่าจะทำอย่างไรให้วัยรุ่นเรียนรู้มากขึ้น”

ครูอ๊อดพยายามเคลื่อนประเด็นนี้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมรายการวิทยุ ใช้การสื่อสารสาธารณะต่างๆ จนมาคิดว่า มาคิดว่าคนยุคใหม่ชอบดูละครเป็นหลัก จึงคิดว่าจะทำละครให้เด็กดู เป็นที่มาของการทำละครให้วัยรุ่นเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา

ราวปี 2548-49 ครูอ๊อด ได้เด็กกลุ่มหนึ่งของโรงเรียนพะตง ประชานคีรีวัฒนไณนาม “ลูกขบการละคร” จัดละครเวที เรื่อง “ภาพลักษณ์ของวัยรุ่น” เป็นการแสดงเพื่อถ่ายทอดวิถีชีวิตที่เผยแพร่โดยเฉพาะ เนื่องจากว่าถ้าให้คณะละครตระเวนแสดงไปให้ดูทุกชั้นทุกห้องคงเป็นไปได้ยาก

ภาพลักษณ์ของวัยรุ่นวัยเรียน เป็นละครนำเำ เนื้อเรื่อง นางเอก เป็นเอดส์ ท้องหาพ่อไม่ได้ พ่อไม่รับผิดชอบ เป็นเรื่องที่วัยรุ่นไปมีเพศสัมพันธ์ กับวัยรุ่น วัยเรียน ผู้ชายรับผิดชอบไม่ได้ จากที่หนีออกจากบ้าน สุดท้ายผู้หญิงต้องกลับไปหาแม่ ให้แม่ช่วยเหลือ

“ที่ใช้ละครแบบนำเำสื่อ เพราะเด็กดูแล้วเข้าใจง่าย สะท้อนความรู้สึก เราได้ยินข่าวประเภทท้องหาพ่อไม่ได้ เอาเด็กไปทิ้งขยะ สะท้อนกลับมาว่าถ้าเขาทำอย่างนั้นจะกระทบกับชีวิตตัวเอง ครอบครัว สังคม โรงเรียน อะไรบ้าง”

ครูอ๊อดบอกว่า วัยรุ่นไทยเรายังขาดการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ (ครูอ๊อด มักพูดเรื่องนี้ โดยใช้ตัวย่อว่า ค.ว.ย.)

“คะแนนการคิดวิเคราะห์แยกแยะของเด็กวัยรุ่นไทยเรา ต่ำมาก เมื่อทดสอบแล้วเขาคิดได้ไม่ตลอดเรื่อง คิดเป็นท่อนๆ คิดว่าไปเที่ยว

คิดว่าไปกับเพื่อน แต่เขาไม่คิดว่าผลกระทบที่ตามมาจะเป็นอย่างไรบ้าง พฤติกรรมของเด็กที่ออกมาก็คือ คิดตามที่ตนเองอยากจะทำในเวลานั้น”

เด็กวัยรุ่นไทยขาดมากๆ ก็คือขาดทักษะการปฏิเสธ ก็คือถ้าใครชวนไปหมด

“ถ้าเพื่อนชวนว่าไปหาดีใหญ่ไหม ไป ดูหนังไหม? - ไป ไปเที่ยวกับฉันไหม? - ไป ไปหอพักไหม? - ไป”

การขาดทักษะการปฏิเสธของวัยรุ่นทุกวันนี้ เพราะเขาไม่เคยรู้ว่าการปฏิเสธนั้น เป็นอย่างไร ปฏิเสธไม่เป็นโดยเฉพาะถ้าคนชวนเป็นสปอนเซอร์ด้วย

“ดูหนัง ไม่มีตังค์ พี่เลี้ยง น้องไปกับพี่ไหม พี่ซื้อโทรศัพท์มือถือให้เครื่องหนึ่ง เด็กผู้หญิงคนหนึ่งมีแนวโน้มจะไป” ครูอ้อคิดว่า ทักษะการปฏิเสธอย่างไรไม่ให้เสียหน้าใจ ก็เป็นรายละเอียดไปอีกเรื่องหนึ่ง ครั้นปฏิเสธไม่คบกันเลยก็ไม่ใช่ออย่างนั้น ในฐานะเพื่อนต้องมีทักษะการปฏิเสธที่นุ่มนวล ปฏิเสธแล้วตัดไมตรี ยังคบกันได้เหมือนเดิม

“อย่างผู้หญิงบอกว่า เค้าไปกับเธอไม่ได้นะ เพราะว่าพ่อกับแม่ยังไม่ให้ไปเที่ยวกับผู้ชาย สองต่อสอง แสดงว่าสามารถปฏิเสธและอ้างอิงพ่อแม่ แต่อีกอันหนึ่งกำกึ่ง เช่นการปฏิเสธแล้วให้ความหวังผู้ชายด้วย อย่างวันนี้ไม่ว่าง ผู้ชายก็คิดว่าถ้าฉันพรุ่งนี้น้องว่างใช่ไหมครับ งั้นพี่จะมารับพรุ่งนี้ อย่างนี้ปัญหาตามมาอีก”

เรื่องเพศศึกษาก็คือเรื่องทักษะชีวิตเดิมตามแนวทางหลักสูตรเดิมสมัยหนึ่ง เป็นเกราะป้องกันตัวให้กับเด็ก

“วัฒนธรรมประเพณีไทยจะมีกรอบว่า เรื่องเพศพูดกันไม่ได้ในที่สาธารณะ หรือในที่สาธารณะ ผู้ใหญ่ก็ไม่ได้สอนเรื่องเพศให้กับลูกหลานที่ผ่านมา พ่อแม่ก็ไม่เคยบอกว่าถ้ามีประจำเดือนแล้วจะต้องใช้ผ้าอนามัยอย่างไร ใส่กางเกงในแบบไหน เก็บผ้าอนามัยอย่างไร การทิ้งผ้าอนามัยที่ไหนอย่างไรให้ถูกต้อง ผู้ใหญ่สมัยก่อนไม่ได้บอกมาก่อนนอน

ต้องล้างเจ็ว ล้างจิมให้สะอาดก่อนนอน ไม่ได้บอกว่าเด็กผู้ชายฝันเปียก
มันมีที่มาอย่างไร ผู้ใหญ่ไม่ได้บอกว่าการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองของ
ผู้ชายมันมีผลดีผลเสียหรือเป็นอย่างไร”

กรอบเดิมที่ถูกตีไว้ ทำให้ผู้ใหญ่ไม่สามารถชี้แจงอธิบายรายละเอียดเรื่องเพศให้เด็กได้ ถู่ว่าเรื่องเพศยังเป็นความลับสำหรับผู้ใหญ่
ที่จะเปิดเผย แต่สถานการณ์ทางเพศที่เกิดกับกับเด็ก ณ เวลานี้ ครูอ๊อด
บอกว่า ถูกพัดโหมทั้ง สื่ออินเทอร์เน็ตลามก สื่อซีดี คลิปวิดีโอไปผ่าน
โทรศัพท์มือถือมากมาย เมื่อเด็กรับสื่อแล้วเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กที่ขาด
เกราะที่ป้องกันตัวเองไหลตามลงสู่ที่ต่ำ

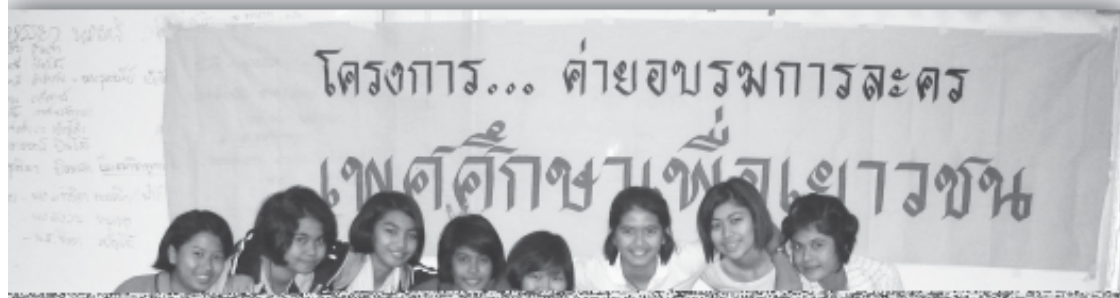
“ถามว่า ถ้าเด็กคนหนึ่งยืนอยู่กลางน้ำเซียว ถามว่าสักวันน้ำจะ
เอาขึ้นหรือเอาลง ก็ต้องลง โอกาสที่น้ำเซียวอย่างนี้มีโอกาสพัดพาเด็ก
ไปสู่ที่ต่ำ ฉันทัดฉันทัน ไม่มีที่เด็กพยายามเดินทวนกระแส น้ำ เมื่อไร
ก็ตามเด็กที่ยืนอยู่ตรงนี้สักวันแกก็ซาอ่อนไปตามกระแสน้ำลงสู่ที่ต่ำอยู่ดี
สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายแหล่ เขาสามารถรับมาได้เต็มๆ”

ครูอ๊อดเล่าสถานการณ์วัยรุ่นกับปัญหาเพศที่เจอมากับตัวเองว่า
หลายกรณี อย่างพบเด็กตบกันเรื่องผู้ชาย การตั้งครรภ์ขณะเรียน...

กรณีน้องน้ำฝนเป็นลูกสาวสวยคนหนึ่งแถวชานเมือง แม่เธอเป็น
แม่หม้าย หากินโดยการขายบริการทางเพศ แต่ไม่ได้ไปขายตามหาดใหญ่
แต่ขายตามบ้าน ตามตลาดใกล้บ้าน ตกอยู่กับลูกค้าแล้วพามาที่บ้าน
น้องน้ำฝนเรียนมัธยม พอจบ ม.3 ก็ไม่เรียนต่อ เธอเห็นแม่ก็พาผู้ชาย
ขึ้นไปนอนข้างบน แล้วแม่ได้เงินครึ่งละพันบาท เห็นภาพอย่างนี้ทุกวัน
เห็นเป็นเรื่องปกติ ปัจจุบันน้องน้ำฝนหากินเหมือนแม่

เด็กอีกคนหนึ่งนักเรียนผู้ชาย ม.1 ตัวเล็กๆวาดรูปลงใส่กระดาษ
เอ4 เป็นรูปเด็กผู้หญิง แล้ววาดอวัยวะเพศชายอยู่ใต้กระโปรงผู้หญิง
เสร็จแล้วเอามาหัวเราะกัน หลังจากเข้าไปคุยกับเด็กเพื่อหาสาเหตุพบว่า
คืนที่ผ่านมา อาผู้ชาย เอววิดีโอไปมาดูที่บ้าน แล้วเขาก็ขอแอบดูด้วย
นั่นก็คือที่มาของภาพวาดดังกล่าว

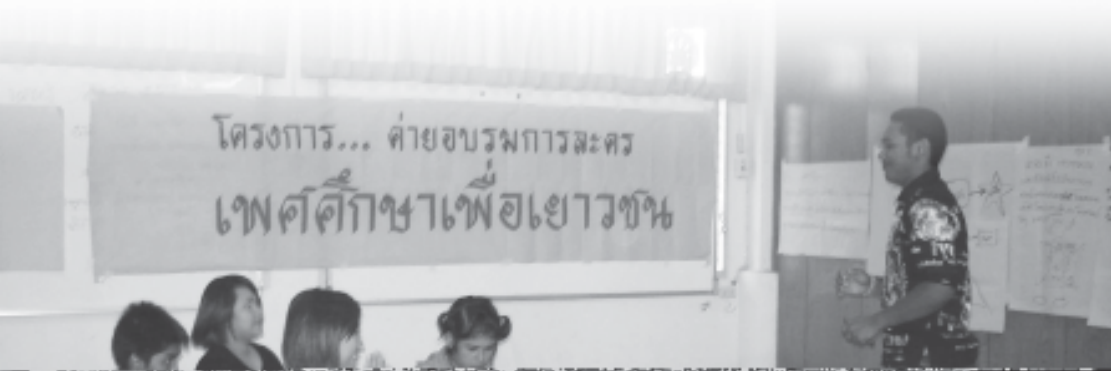
แต่ที่มาของภาพวาด ยังมีเบื้องหลังอันน่าหวั่น เพราะฉะนั้นการที่จะให้เด็กได้รู้เรื่องเพศ ในมุมมอง เพราะคำว่าเพศศึกษาไม่ใช่เรื่องเช็กส์อย่างเดียวน เป็นเพียงเลี้ยวหนึ่งเท่านั้น ครูออดอธิบายว่าเพศศึกษาเป็นทักษะชีวิตเป็น “วิถีเพศ” ตั้งแต่เกิดจนตาย ชีวิต เริ่มตั้งแต่ความสงสัยว่าลูกในท้องเป็นหญิงหรือชายนั้นก็เป็นเรื่องของเพศแล้ว เกิดมาแล้ว ถ้าเป็นหญิงต้องเลี้ยงแบบนี้ ถ้าเป็นเด็กผู้ชายต้องเลี้ยงอีกแบบ นุ่งกางเกง กระโปรง ผมหยาว ผมหสั้น เด็กผู้ชายของไทยต้องทำอะไร เด็กผู้ชายฝรั่งทำอะไร เด็กผู้หญิงไทยต้องปฏิบัติอย่างไร พอเป็นผู้ชายสูงอายุ อ้าวทำไมขาดสมรรถภาพ ทางเพศ ก็เรื่องทางเพศผู้หญิงทำไมหมดประจำเดือน บางคนอายุ 50 ปีหมดประจำเดือน บางคนไปหมด 55 ปี ทำไมไม่เหมือนกัน พอซักรถชนกันตาย มีคำถามคนตายเป็นหญิงหรือชายอีก...

“อะไรเหล่านี้ก็เป็นวิถีเพศทั้งนั้นคือสิ่งที่เราสอนเพียงแต่การลงลึกต่างกัน อย่าง ม.ปลายเน้นทักษะการป้องกันมากกว่า ม.ต้น แต่ ม.ต้นจะพูดถึงทักษะชีวิตที่เป็น อนามัยส่วนบุคคลมากหน่อย อย่างมีประจำเดือนทำอย่างไร เด็กผู้ชายฝันเปียกอย่างไร ให้เรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นมากขึ้น”

แม้เพศศึกษาจะเป็นเรื่องที่เด็กควรรู้แต่ในสังคมไทยผู้ใหญ่บางคนยังไม่กล้าบอกเด็กว่าคนเราเกิดทางไหน ยังบอกว่าเกิดทางกระบอกไม้ไผ่หรือ เก็บจากถังขยะอยู่เลย ทำให้เด็กขาดองค์ความรู้ที่ถูกต้อง “เพราะฉะนั้นก็บอกตรงๆไปเลย เอาวิธีดีการเกิดมาให้ดู เกิดธรรมชาติ หรือผ่าหน้าท้อง เด็กจะเห็นจะๆ” ครูอ้อตั้งใจมองว่า การผลิตสื่อความรู้สู่สาธารณชนจึงเป็นเรื่องจำเป็น

หลังจากวีซีดีละครเวที ชุดแรกได้แจกจ่ายไปทั่วจนหมดแล้ว จึงได้มีความคิดจะทำสื่อวีซีดี ขึ้นมาอีก แต่คราวนี้ พัฒนาการมาเป็นหนังสือ โดยใช้เทคนิคการถ่ายทำในสถานที่จริงแบบละครโทรทัศน์ จากคิวรถ ศูนย์การค้า หอพัก ตลาด ถ่ายทำสถานที่จริงๆ ผิดกับละครเวที ที่เคยเผยแพร่ ความยาว 15-20 นาที สามารถนำไปใช้เป็นสื่อ

การเรียนการสอน เพราะคุณครูจะสอนแต่ละคาบ 50 นาที เปิดวีซีดี 20 นาที เวลาที่เหลือให้เด็กคิดวิเคราะห์ หรือครูอาจสอน 2 คาบ ติดกัน ก็ให้เด็กคิดวิเคราะห์ แยกแยะ นำเสนอ

เพื่อเตรียมการเรื่องนี้ ตุลาคมที่ผ่านมา จึงมีการจัดค่ายการละคร อบรม 2 วัน 1 คืนที่ศูนย์เด็กเล็ก 2 บ้านพรุ มีนักเรียนที่สนใจเข้า อบรมเกือบ 20 คน โดยกลุ่มละครมานีมานะ เป็นวิทยากร ค่ายนี้เด็ก จะได้ศึกษาเทคนิค เรื่องอารมณ์ แอคติ้ง เรื่องการโพสหน้ากล้อง

“ที่จริงการเข้าค่ายเป็นการอบรม สำหรับการแสดงละครทั่วไป แต่ครูออดเน้นเอา เพศศึกษามาใส่เอาไว้ด้วย ให้เด็กมาเขียนบทละคร สั้นเพศศึกษา เริ่มจากเขียนเรื่องสั้น แยกเป็นกลุ่ม ก่อนแล้วเอาเรื่อง สั้นเหล่านั้นมานำเสนอ รวมกันเป็นเรื่องเดียวกัน แล้วถ่ายทอดเป็นภาพ แต่ละภาพก็คือเรื่องเพศศึกษา แล้วนำละครเรื่องเดียวกัน นี้มาทำเป็น ภาพนิ่งที่ละภาพ เป็นสตอรี่บอร์ด”

ขณะครูออดเล่าให้ฟัง เพิ่งมีการประชุมความพร้อมเตรียมกองถ่าย เสร็จไปหมดๆ ถ้าไม่มีอุปสรรคลมฟ้าอากาศ หนังสั้นวีซีดีชุดนี้จะออกมาให้ลโฉมในเร็ววันแน่นอน

แม้ยังไม่สรุปชื่อเรื่องแบบโดนใจ แต่เนื้อเรื่องของหนังสั้น เกี่ยวกับครู นักเรียน สถาบัน วัยรุ่นในวัยเรียน ไม่ต่างจากละครเวทีเรื่อง ภาพลักษณ์ของวัยรุ่นมากนัก

แม้ไม่คาดหวังว่าเด็กจะเป็นนักแสดงตึกตาทอง แต่เบื้องตันทีมเด็ก ที่ร่วมผลิตหนังสั้นชุดนี้ ได้แน่คือองค์ความรู้เรื่องการละคร การถ่ายทำ และเรื่องเพศศึกษา

เด็กทั้งหมดจากที่ไปเข้าค่าย มีหน้าที่ผลิตหนังสั้นนี้ ภายใต้การดูแล ของครูออด เด็กได้มีหน้าที่ในการถ่ายทำทั้งหมด ทั้งเป็นตัวแสดง แต่งหน้า กำกับ มีตากล้อง คือประสิทธิ์ จันลำพู เป็นผู้ใหญ่วัยใจดี มีความรู้ ชำนาญ ผ่านการทำงานนี้มา คอยสนับสนุน

ทเพื่อนผู้ชายชวนเบหอพก เบทารายงาน ทากการบาน แลวอรรมณของ
เด็กที่อยู่กันสองต่อสองในหอพัก โอกาสเสี่ยงสูงต่อการมีเพศสัมพันธ์
สูงใช่หรือไม่ เขามีทักษะอย่างไร ที่จะปฏิเสธไม่ให้เกิดเพศสัมพันธ์ใน
เวลานั้น จะทำอย่างไร”

ครูอืดยังเล่าจากสำคัญๆ ในเรื่องที่เตรียมไว้ เช่นในบ้านที่ไม่มี
พ่อแม่อยู่ เด็กผู้ชายเจ้าของบ้าน ชวนเพื่อนผู้หญิงไปบ้าน เพราะรู้ว่า
พ่อกับแม่ไปต่างจังหวัด พอไปถึงบ้านผู้ชายก็ขอเข้าไปเปลี่ยนเสื้อผ้าใน
ห้อง ให้ผู้หญิงดูทีวีไปก่อนอะไรอย่างนี้ พอออกมาเด็กผู้ชายเริ่มจับไม้
จับมือถือแขน ประเททวนลาม

“ฉากนั้นสำคัญ ทำอย่างไร ที่ว่าดูไปแล้ว สามารถจะเบรคได้
คือผู้หญิงอาจถูกเล่าโลมแต่ตั้งตนเองกลับมาได้ วิ่งหนีกลับบ้าน เด็ก
เขาเขียนเองนะ เมื่อเจออย่างนั้นตัวละครเด็กผู้หญิงวิ่งหนีออกจากบ้าน
เพื่อนชายแล้วกลับบ้าน โคลแมกซ์เรื่องคือว่าเขาไปดูครอบครัวที่กำลัง

ทะเลาะกัน ลูก พ่อแม่ ตบตีกัน ลูกเล็กเด็กแดง ช้างบ้านเขา ทำให้คิดว่า นั่นหรือชีวิตครอบครัวทำไมถึงเป็นอย่างนี้ อะไรเหล่านี้ จะสะท้อนออกมา”

ด้วยทุนสร้าง 10,000 บาท และอาจต้องหางบประมาณมาเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง ครูอืดวางแผนว่าจะได้สื่อวีซีดีเผยแพร่สู่สาธารณะ 100 แผ่น คาดหวังทุกอย่างต่อสิ่งที่ทำ ว่าจะมีผลตามมาอย่างไร จะนำไปใช้ และรายงานผลการใช้ อย่างการนำซีดีไปสอนเด็กแล้ว แล้วมีผลสัมฤทธิ์อะไรบ้าง สอนแล้วเด็กได้อะไร ตะกอนอะไรตกค้างอยู่ในหัวเด็กบ้าง เด็กคิดวิเคราะห์ เป็นหรือเปล่า

ศึกษานิเทศก์เขตเคยถามว่าหลังจากครูอืดสอนเพศศึกษาแล้ว เด็กมีแฟนน้อยลงไหม เด็กมีเพศสัมพันธ์น้อยลงไหม ?

ครูอืดตอบว่าเป็นคำถามที่ไม่ถูกต้องเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องธรรมชาติ ผู้ใหญ่ชอบมีเพศสัมพันธ์ เด็กก็ชอบเรื่องนี้ได้ แต่ว่ามีอย่างไรให้ปลอดภัย ต่างหาก คำว่าปลอดภัยคือ ป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ได้ ป้องกันโรคติดต่อได้ ต่างหาก

“ถามว่าครูอืดสอนเรื่องเพศศึกษาจะป้องกัน 100% เรื่องไม่ให้เกิดตั้งท้องในโรงเรียน เป็นไปไม่ได้ เด็กจำนวนมาก แม้แต่ผู้ปกครองลูก 2-3 คนยังดูแลไม่ทันเลย

ถามผู้ปกครองว่า เด็กไปหาต๋ายใหญ่ แล้วไปมีเซ็กส์กันที่หาต๋ายใหญ่ กับเพื่อน ไปเปิดรีสอร์ท ไปที่พักเพื่อน หอพักเพื่อน กลับมาบ้าน พ่อแม่ไม่มีทางรู้ รู้อีกที ท้องแล้ว เพราะฉะนั้น พ่อแม่ป้องกันไม่ได้ ครูไม่สามารถจะป้องกันได้ จะบอกว่าลูกอย่ามีเซ็กส์ไม่ได้แล้ว แต่ต้องบอกว่าถ้ามีเซ็กส์ต้องใส่ถุงยางอนามัย วิธีใส่อย่างไรต้องรู้ ผู้หญิง ผู้ชาย ก็ต้องให้เป็น ต้องพกถุงยางเวลาไปไหน ถามว่าทำไมต้องสอน เพราะห้ามไม่ได้แล้ว พ่อแม่ ครู ไม่สามารถตามไปดูลูก เป็นไปไม่ได้ ครูไปทำอะไรได้นอกจากไปสอนว่าป้องกันตัวอย่างไรต่างหาก ถ้าไม่มีได้มันดีลูก แต่ถ้ามันมี ลูกต้องป้องกัน”

ครูอ้อดเล่าและสะท้อนว่าแม่ในโรงเรียน สีขาว แต่นอกรั้วมันเทา มันดำ เยอะแยะเลย เช็กส์ไม่ได้มีแต่ในโรงเรียน แต่อาจจะใช้โรงเรียน เป็นที่นัดหมายกันได้ยังไงในหนังสือ ชูคดี เด็กอาจกระซิบกันว่า เธอ ทำเวรหรือ เดี่ยวเจอกันหน้าโรงเรียนนะ ฉันทไปรออยู่หน้าประตูโรงเรียน เดี่ยวไปเจอกันหน้าประตูโรงเรียนนะ น่องไปหอพักพีนะ...

บทสรุปหนึ่งน่าสนใจว่า ธรรมชาติของมนุษย์ผู้ชายรักผู้หญิง ต้องการเรื่องเช็กส์ แต่ผู้หญิงไม่ต้องการมาก แต่ต้องการให้ผู้ชายรัก ต้องการความรัก ผู้ชายเลยหลอกล่อว่าถ้าหญิงให้เช็กส์ก็จะรัก ผู้หญิง ก็ยอมแลกตัวเองแลกตัวเองเรื่องเช็กส์เพื่อให้ผู้ชายรัก ถ้าเข้าใจตรงนี้ จะไม่ตกเป็นเหยื่อ

ครูอ้อดยังฝากว่า สังคมทุกวันนี้ เด็กวัยรุ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายหา ผลประโยชน์ของผู้ใหญ่ไม่ว่ากลุ่มไหน ภัยใด เกือบทุกเรื่อง ผู้ใหญ่ไป หาผลประโยชน์กับเด็ก

เวลาสร้างเขต สถานะเจริญมัย กลุ่มเป้าหมายคือวัยรุ่น คนที่ไม่ได้ หาเงินมาเอง

กลุ่มนี้จะเป็นเป้าหมาย ถ้ามว่าวีซีดีไป เด็กผลิตเองได้ไหม ผู้ใหญ่ ผลิต แล้วกลุ่มเป้าหมายก็คือมอมเมาเยาวชน เอาเด็กไปขายบริการ ผู้ใหญ่อายุมากบางที่ต้องการเด็กวัยรุ่น คนเป็นเหยื่อก็วัยรุ่นอีก ยาเสพติดกลุ่มเป้าหมายก็เด็ก

“ขอได้ไหม ผู้ใหญ่ในบ้านในเมือง เลิกที่จะหาผลประโยชน์ จากเด็ก จากวัยรุ่นได้ไหม ครูอ้อด ขอร้อง ยกมือไหว้ นึกถึงลูกหลาน เองบ้างเถอะ”.

13.

จับ “แก๊งรติ ตักดีศรี ความสุข” นำผู้สูงอายุสงขลา กลับคืนสังคม

**“น้ำนิ่งอาจเป็นน้ำเน่าได้ แต่น้ำที่ไหลจะไม่เน่า เช่นเดียวกัน
ผู้สูงอายุต้องทำตัวให้เหมือนน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา”**

คำกล่าวของพลตำรวจโทพิงพันธุ์ เนตรรังษี นายกสมาคมเครือข่าย
สุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา จนถึงวันนี้สมาคมฯ ได้มีบทบาททำให้น้ำ
ที่ทำท่าจะนิ่ง กลับมาไหลอีกครั้งอย่างน่าภาคภูมิใจ สามารถกระตุ้นสังคม
เกิดการตื่นตัวหลายทาง จนผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา มีสุขภาพดีขึ้นทั้ง
ร่างกายและจิตใจ

**“แต่ก่อนผู้สูงอายุมักเก็บตัว อังโน่นอั่งนี่ โอ๊ย เจ็บเข่า เจ็บเอว
แต่ตอนนี้ไม่ใช่แล้ว พอได้สุขภาพดีก็พร้อมเดินเข้าสู่สังคม”** พ.อ.นิมิตร
อักษรเกิด เลขาธิการสมาคมฯ เล่า พร้อมทั้งขยายถึงความเป็นมา

เดิมจังหวัดสงขลา มีชมรมผู้สูงอายุที่เกิดตามธรรมชาติอยู่ราว
160 ชมรม มีการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลาเมื่อ
18 ตุลาคม 2544 จนเมื่อ 6 มกราคม 2549 จึงจัดตั้งเป็นสมาคม
เครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา จาก 160 ชมรม มีผู้เข้าร่วม
เป็นสมาชิก 132 ชมรม จำนวนคนกว่า 30,000 คน ส่วนที่ไม่เข้าร่วม
เป็น เพราะส่วนหนึ่งได้ยุติบทบาท ล้มหายตายจากไปเสียก่อนเท่านั้น

ชมรมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติ ในชุมชนต่างๆมักมี
ปัญหาขาดความรู้ในการจัดการ สมาคมฯ ซึ่งได้รับการอุดหนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สงขลา สสส. เป็นต้นจึงมีโอกาสนุมนเสริมโดยตั้งวัตถุประสงค์ที่จะ
เข้าไปให้คำแนะนำสมาชิกในการจัดตั้ง พัฒนาองค์กร ฝึกอบรมทักษะ
ความรู้ ความสามารถ ให้สมาชิกดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิต ส่งเสริม
สนับสนุนงานวิชาการ งานวิจัย ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเล่นกีฬา ออก
กำลังกาย เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ จัดแข่งขันกีฬาเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์
สร้างแบบอย่างที่ดีแก่สังคมภายใต้สโลแกนว่า “*เพื่อผู้สูงอายุ ดำรงชีวิต
อยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นสุข*”

อาจารย์เสาวนีย์ ประทีปทอง กรรมการบริหาร ฝ่ายแผนงานและ
โครงการของสมาคมฯ เล่าว่า กิจกรรมสำคัญของสมาคมที่ได้ดำเนินการ
แล้ว ประสบความสำเร็จอย่างน่าภาคภูมิใจอาจเรียงตามลำดับได้ดังนี้

1. การส่งเสริมพัฒนาการออกกำลังกาย และจัดการแข่งขันกีฬา ผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา “ช่อลำตวนเกมส์”

การส่งเสริมการออกกำลังกาย มีการผลิตสื่อส่งเสริมการออกกำลังกาย 5 ประเภท ได้แก่ โทเก้ก มโนราประยุกต์ รำไม้พลอง ทักษะมวยไทย และแอโรบิค ที่ได้รับความสนใจและโด่งดังไปทั่วประเทศขณะนี้แล้ว นั่นคือ มโนราประยุกต์หรือมโนราบิค ซึ่งเป็นท่าร้ายรำมโนราเพื่อการออกกำลังกายพร้อมกับดนตรี

“สื่อดังกล่าวใช้ในการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ เราเผยแพร่อบรมแล้ว จัดการแข่งขันทำออกกำลังกายดังกล่าวในการแข่งขันกีฬาช่อลำตวนเกมส์ ซึ่งปีนี้จัดเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2550 ที่สนามติณสูลานนท์ ก็ยังทำให้กระแสการออกกำลังกายทั้งในและนอกชมรมเกิดขึ้นมีคนหันมาสนใจเรื่องสุขภาพได้มาก ทั้งขยายไปยังองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน กาชาดจังหวัด ไม่ใช่เฉพาะสงขลา แต่ทั่วประเทศ เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก ที่ทำให้ประชาชนทั่วประเทศหันมาสนใจเรื่องนี้” อาจารย์เสาวนีย์เล่า และว่า ที่คนสนใจมโนราประยุกต์ เท่าที่รับฟังมา เพราะดนตรีประกอบของมโนราเร้าใจ ความสำเร็จทำให้เกิดโครงการขยายเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพสู่ชุมชนโดยการออกกำลังกายแบบมโนราประยุกต์ประกอบดนตรีพื้นบ้าน สนับสนุนโดย สสส.และสภาผู้สูงอายุแห่งชาติตามมาอีก

2. การเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ความรู้ แก่ผู้สูงอายุในเรื่องต่างๆ

“อันนี้เราจะเดินไปยังชมรมต่างๆ ทำให้เรารู้ว่า เขาทำอะไรกัน เราเอาเรื่องการพัฒนาองค์กร นະอาชีพ ไปให้ โดยพวกเขาไม่ต้องมาหาเราให้ลำบาก” อาจารย์เสาวนีย์เล่า กลุ่มที่ออกทำงานนี้มักเป็นกรรมการบริหารสมาคม ฯ หรือตัวแทน ซึ่งเป็นงานอาสาสมัคร ไม่มีผลตอบแทน กำหนดจะเดินทางสองเดือน/ครั้ง แต่ในปีหน้าจะเพิ่มความถี่เป็นเดือนละครั้ง

“พอเราไปแล้ว สิ่งที่ได้เห็นคือสมรรถนะของชมรมต่างๆ ว่าเข้มแข็ง ล้มเหลว หรือไม่เพียงใด ถ้าไม่ดีก็แนะนำ ถ้าดีแล้วก็ชมกันไป” พ.อ.นิมิตรเล่าบ้าง ที่น่าพอใจในกิจกรรมดังกล่าว ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงของปัญหาที่ว่ากลุ่มผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ ยังมีอีกมาก และรู้ว่าจุดไหน เรื่องใด ทางสมาคมฯ ก็ถือเอาโอกาสนำข้อมูลเหล่านี้มากระตุ้นเตือนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามระบบ ให้รับช่วยเหลือตามแนวทางที่เป็นไปได้

“เขาก็พอใจที่ได้อาชีพ แต่บางชมรมก็เก่งมากเรื่องการฝึกอาชีพ ได้รู้จักทำการออกกำลังกายที่เรานำไปฝาก แต่สิ่งที่ได้รับกลับมาก็น่าประทับใจ อย่างปกติการเดินทางทุกครั้งเราพกข้าวห่อไปด้วย แต่คนที่เราไปเยี่ยมมักเดินถือปืนโตกันมาคนละเอามาเลี้ยง ซึ่งเป็นภาพที่งดงามเกิดขึ้น”

การลงไปเยี่ยมเยียน ทำให้ประเมินได้อย่างหนึ่งว่าชมรมผู้สูงอายุจะเกิดและเติบโต พัฒนาได้หรือไม่ มักขึ้นกับผู้นำชมรมเป็นสำคัญ ถ้ารู้หลักบริหาร ก็ทำให้เข้มแข็ง เสาวนีย์ ยกตัวอย่างกลุ่มหนึ่งที่สมาคมฯ เข้าไปส่งเสริมการทำผ้าบาติกในกลุ่ม กลายเป็นสินค้าส่งออกที่ผลิตแทบไม่ทัน ผู้สูงอายุมีความสุข เพราะโดยพื้นฐานของกลุ่มดีอยู่แล้วนั่นเอง

3. กิจกรรมสังสรรค์ ที่กำหนดจัด 18 ตุลาคม ของทุกปี งานนี้ฟังแล้วอาจดูเหมือนว่า ไม่สลักสำคัญมาก พ.อ.นิมิตรเล่าว่าตอนสมาคมฯ จัดงานคิดว่าคนจะมาร่วมงานน้อย แต่กลายเป็นว่าการจัดงานในโรงแรมทำให้ไม่สามารถรับผู้เข้าร่วมได้ เพราะได้รับความสนใจมาก

“คนแก่เดินไม่คล่อง พอมางาน ได้ร่ำวง ลีลาศ ก็รู้สึกภูมิใจที่ทำ” พ.อ.นิมิตรเล่า และว่ากำลังเป็นเวทีผู้สูงอายุประจำปี ของสงขลา ที่อยู่ในความสนใจ ที่จะมีการเตรียมการจัดให้เพียงพอกับความต้องการมาร่วมงานของสมาชิก

4. กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ที่สมาคมฯ เปิดโอกาสให้มีการแสดงวัฒนธรรม การแสดงผลงาน ร้านค้าของผู้สูงอายุ มีเยาวชนเข้า

มาร่วมด้วย ในการจัดครั้งที่ผ่านมา มีองค์กรเข้าร่วม นอกจากสมาคมฯ
เอง ยังมี สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ จังหวัดสงขลา
อบจ.สงขลา และเทศบาลนครสงขลา

“งานนี้เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าร่วมด้วย เพื่อให้เห็นวัฒนธรรม
อีกอย่างเราต้องการหาผู้สืบทอดรุ่นต่อไป เพราะถ้าคนรุ่นนี้ล้มตายไป
จะได้มีคนมาทำงานต่อ” พ.อ.นิมิตรกล่าว

ในกิจกรรมดังกล่าวประกอบด้วย การทำบุญตักบาตร รดน้ำดำหัว
ประกวดผู้สูงอายุสุขภาพดี สงเคราะห์ผู้สูงอายุยากไร้ การแสดงออกศิลปะ
วัฒนธรรมต่างๆ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผู้สูงอายุ ออกร้าน ถ่ายทอดภูมิ
ปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจมาก

อาจารย์เสาวนีย์ยังเล่ากิจกรรมอื่นของสมาคมฯ ที่ได้ดำเนินการ
เช่นการเข้าร่วมพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่

แห่งชาติ ซึ่งจะนำสมาชิกไปเข้าเฝ้าถวายพระพรที่กรุงเทพฯ, การจัดทัศนศึกษาดูงาน, การประชุมอบรมความรู้ และฝึกปฏิบัติ ทั้งทางกายและทางจิต โดยเชิญนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ทางกาย ประเด็นที่จัดไปแล้วคือ ส่งเสริมภูมิปัญญาตะวันออก และระบบประสาทวิทยา ส่วนทางจิต ได้แก่ อบรมความรู้ ทักษะการปฏิบัติธรรม โดยสมาชิกได้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าลือชัย พัทลุง

นอกจากนั้นการจัดทำจุลสารสัมพันธ์ สมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา ซึ่ง เสาวนีย์ รับเป็นบรรณาธิการ เป็นจุลสารราย 4 เดือน แจกให้กับชมรมผู้สูงอายุ ห้องสมุด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจุบันแจกฟรี เพราะได้รับการอุดหนุนงบประมาณ ไม่ต้องจ่ายค่าสมาชิกเหมือนก่อน

เนื้อหาประจำของจุลสารสัมพันธ์ สมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา นำเสนอความเคลื่อนไหวของสมาคมฯ ลิทธิผู้สูงอายุ สารความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเบื้องต้นของผู้สูงอายุ การป้องกัน รักษาโรค บทกวีที่สมาชิกเขียนส่งมา ความเคลื่อนไหวกิจกรรมทุกอย่าง สมาชิกหรือชมรมผู้สูงอายุทั่วไปจะส่งข้อเขียนมา ธรรมะกับสังคม เกร็ดความรู้เรื่องอาหาร โรคภัย และเรื่องทั่วไป ก้าวทันโลก เทียวเมืองไทยตามตอบปัญหา คลายเครียดภาพกิจกรรมของสมาคม แต่ที่น่าสนใจมากอย่างหนึ่งคือ ความเป็นมาของเหตุการณ์ภาคใต้ ที่ลงเป็นตอนๆ โดย พลตำรวจโท พิงพันธุ์ นายกสมาคมฯ ที่อดีตคือ นายตำรวจระดับสูงที่สุดแลรับผิดชอบพื้นที่ภาคใต้ และเคยผ่านสมรภูมิการสู้รบในเหตุการณ์ความไม่สงบในอดีตมาแล้วนั่นเอง

อาจารย์เสาวนีย์ สรุปภาพรวมในงานของสมาคมฯ ว่า ในส่วนที่ดีคือได้ดึงเอาผู้สูงอายุ หันมาดูแลสุขภาพกาย และหันมาช่วยสังคมมากขึ้นส่วนที่เป็นปัญหาอยู่ อาจจะเป็นในเรื่อง การขาดงบประมาณในการดำเนินการ จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละชมรมได้ครบถ้วน

สิ่งที่ทางสมาคมฯ ตระหนักคือ ปัญหาเรื่องผู้สูงอายุที่ยากไร้ ลำบาก ถูกทอดทิ้ง อยู่ตามหัวไร่ปลายนา อีกมาก ที่เห็นและเข้าไปช่วยเหลือ และกำลังสำรวจข้อมูล

“ผู้สูงอายุยากไร้ 6,000 กว่าคน ช่วยตัวเองไม่ได้ อันนี้เรากำลัง ของงบประมาณสนับสนุน จากผู้ว่าราชการจังหวัด ราว 100,000 บาท เพื่อไปช่วยเบื้องต้น ไปเยี่ยม ไล่ถาม หาทางช่วย ส่วนมากอยู่ตามหัวไร่ ปลายนา ไม่มีโอกาส เป็นสมาชิกของชมรม เพราะการเป็นสมาชิกต้องมีค่าใช้จ่ายอยู่ พวกเขาไม่มีโอกาสหрок บางคนไม่มีโอกาสแม้แต่จะ ออกไปข้างนอกที่อยู่ ห่างไกล แต่เราจะให้เงินไม่ได้ ส่วนนี้ อบต.จะช่วยเหลืออยู่แล้ว เป็นหน้าที่เขา เราอาจทำได้ ช่วยเหลือเบื้องต้นเท่าที่ทำได้ และให้กำลังใจว่าแม้อยู่ไกล ออกมาไม่ได้ ก็มีคนห่วงใยให้กำลังใจอยู่ งานนี้ ยังไม่รู้ได้งบประมาณหรือไม่ (สัมภาษณ์ 2 ก.ค.2550) แต่เราจะบรรจุอยู่ในแผนงานปี 2551 ด้วย” อาจารย์เสาวนีย์ และ พ.อ.นิมิตร ร่วมกันให้ข้อมูล

ปี 2551 ทางสมาคมฯ ยังจะมีการเพิ่มกิจกรรมอีกมาก เช่น โครงการ ส่งเสริมอาชีพ รายได้ของผู้สูงอายุ อย่างการนวดแผนไทย, การจัดทำ สื่อเผยแพร่คุณงามความดี ของผู้สูงอายุที่ดีเด่น เรียกว่า บรรพชนคนดี เป็นหนังสือและซีดี เพื่อเผยแพร่ต่อสังคม โดยพิจารณาจาก คนดีใช้ชีวิต พอเพียง ช่วยเหลือสังคม ปฏิบัติตนเป็นคนดี, โครงการวิจัย เพื่อหา ปัญหาการบริหารของชมรม และโครงการทำให้กิจกรรมของสมาคมฯ เข้มแข็ง ฯลฯ

ข้อมูลจากอาจารย์ วิชัย รูปขำดี แห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์ ได้สำรวจข้อมูลผู้สูงอายุเมื่อปี 2548 พบว่า ในจังหวัดสงขลา มีอยู่ 131,987 คน โดยตัวเลขผู้ที่มีอายุสูงกว่า 100 ปีขึ้นไปมีอยู่ 638 คน ในสงขลานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานการณ์ที่น่าภาคภูมิใจ ของผู้สูงอายุอย่างหนึ่ง เพียงแต่ทำอย่างไรให้ “ผู้สูงอายุ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นสุข” อย่างสโลแกนของสมาคม เครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา.

14. โรยเรียงนประสบการณ์ชีวิต “ไม่อยากจะหนีจากถนน”

อัจฉิมา พรรณนา นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข
จังหวัดสงขลา เล่าถึงสถานการณ์อุบัติเหตุของจังหวัดสงขลา
ณ ปัจจุบัน

“80% เกิดจากการไม่สวมหมวกกันน็อค สาเหตุอื่นเกี่ยวกับการ
ขับรถซึ่ง ไม่เคารพกฎจราจร โดยเฉพาะการขับซี้ขณะเมาสุรา ทำให้
เกิดการสูญเสียมากเพราะ อยู่ในสภาพปราศจากการควบคุม”

รถเยอะขึ้นทุกวัน, วิธีการขับซี้, การดื่มสุรา, สภาพถนน และ สภาพ
ภูมิอากาศ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยนำไปสู่อุบัติเหตุร้ายแรงได้ทั้งสิ้น สาเหตุ
หลักอยู่ที่ คน ถนน รถ ส่วนสภาพดินฟ้าอากาศเป็นปัจจัยเสริมเข้ามา
อีกด้วย

เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นมาแต่ละครั้งคนที่รับกระทบโดยตรงก็คือเหยื่อ
บนท้องถนนเหล่านั้น ความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน อาชีพ ครอบครัว
ทุกสิ่งทุกอย่างอาจจบลงเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ขณะสังคมใหญ่และประเทศ
ชาติต้องรับภาระกับปัญหาเหล่านี้ด้วย โดยมี 5 ยุทธศาสตร์ของรัฐบาล
ต่อปัญหาดังกล่าว

ในกรอบของแผนสุขภาพ จังหวัดสงขลา อัจฉิมาเป็นผู้รับผิดชอบ
ในการจัดกิจกรรมลดอุบัติเหตุจราจรมากมายหลายโครงการ หนึ่งในนั้น
คือการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “ไม่อยากจะหนีจากถนน” เมื่อ
4 มิถุนายน 2550 ที่ผ่านมา ที่โรงแรมหาดใหญ่พาราไดส & รีสอร์ท

อำเภอหาดใหญ่ ผู้ร่วมประชุมมาจากศูนย์เครือข่ายเหยื่อมาแล้วขับ
จังหวัดสงขลา

สมาชิกของศูนย์เครือข่ายเหยื่อมาแล้วขับ จังหวัดสงขลา ปัจจุบัน
มีอยู่ประมาณ 30 กว่าคน บุคคลซึ่งอยู่ในสภาพพิการ แขน ขา หรือ
กระทั่งสมองที่ต่างได้รับความกระทบกระเทือนมาจากอุบัติเหตุ มาจาก
หลายแหล่งทั่วสงขลา ผลพวงจากอุบัติเหตุหลายประเภท เป็นเหยื่อ
ตั้งแต่คนเดินถนนไปจนกระทั่งขับรถยนต์

แน่นอนว่าพวกเขาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง เพราะยังมีอีกมากที่ยังไม่
พร้อมออกมาทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น แต่อนาคตน่าจะเป็กลุ่มใหญ่
ที่จะมาทำงานช่วยสังคม เพราะหลายคนที่มาเข้าร่วมแล้ว ทำให้เห็นว่า
มาด้วยใจจริงๆ แม้ไม่พร้อม ทั้งทางกายและทางอื่น บางคนมีความ
มุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมมาก ลงทุนเดินทางมาด้วยตนเอง

การประชุมเชิงปฏิบัติการ “*ไม่อยากจะเหยื่อบนถนน*” นอกจาก
จะให้ความรู้ สร้างพลังใจให้กับผู้ประสบอุบัติเหตุที่ทำให้ชีวิตของพวกเขา
พลิกผันกลายเป็นผู้พิการในชีวิตพรึบตาจากอุบัติเหตุ หลายคนตั้งใจที่
รู้ว่าตัวเองมีค่ากับสังคมและไม่คิดว่าจะมีโอกาสเช่นนี้มาก่อน

ส่วนสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวเพื่อฝึกอบรมให้ เหยื่อมาแล้ว
ขับเหล่านี้ เป็นวิทยากร สำหรับการเผยแพร่ รณรงค์การเมาไม่ขับ ให้
กับสังคมต่อไป

หลังจากการฝึกอบรมในครั้ง
นั้นเหยื่อมาแล้วขับ จึงได้เดินทาง
ร่วมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกลด
อุบัติเหตุจราจรในสถานศึกษา
ในฐานะวิทยากร โดยเริ่มครั้งแรก
ที่โรงเรียนโปะหมอ อำเภอหาดใหญ่
เมื่อ 21 มิถุนายน 2550
ถัดจากนั้นอีกวันหนึ่ง
กิจกรรมเดียวกันจัดที่
โรงเรียนบ้านเขาแดง
อำเภอสิงหนคร

กิจกรรมดังกล่าวยังจัดแล้วที่โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 และ กำลังจะจัดที่โรงเรียนมหาวิชราวุธ จังหวัดสงขลา และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม หลังจากนั้นจะมีการของบประมาณในการดำเนินการต่อไปตามสถานศึกษาอื่นอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเยาวชนและสังคม พร้อมชักชวนหน่วยงานที่มีส่วนกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมด้วย เช่น ตำรวจ ซึ่งเข้าร่วมเป็นวิทยากร เป็นต้น

“วิทยากรที่เป็นเหยื่อมาแล้วจะเล่าประสบการณ์ของเขาว่าเกิดอะไรขึ้นกับชีวิต ชีวิตปัจจุบันอยู่อย่างไร ทำอะไร ข้อคิดเตือนสติว่าอย่าได้เป็นเช่นพวกเขา พอเล่าเรื่องแบบนี้แล้ว บางคนน้ำตาร่วงเลย แล้วเขาจะถามเด็กว่าอยากเป็นเช่นพวกเขาไหม เด็กที่ฟังอย่างตั้งใจ ก็จะบอกว่าไม่อยากเป็น”

นั่นเป็นการสร้างจิตสำนึก ให้เด็กในเรื่องการใช้รถใช้ถนน การระมัดระวังอุบัติเหตุอันเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาถ้าประมาท ซึ่งทีมงานผู้จัดโครงการคิดว่าจะให้อะไรกับเด็กได้เยอะในการนำเอากรณีศึกษาไปพูดไปพบ โดยตนเองแทนการเรียนรู้ทั่วไป กิจกรรมต่างๆ ยังจัดอย่างน่าสนใจไม่ว่า การเล่นเกม แจกของขวัญ (หมวกกันน็อค) ประกวดคำขวัญ เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับความสนใจของกลุ่มเด็กที่ไปพบ

ดวงดาว รัตนะ วิทยากรจากเครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับ จังหวัดสงขลา เล่าว่า สมาชิกของเครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับ กระจายอยู่ทั่วจังหวัดสงขลา การดำเนินโครงการกิจกรรมสร้างจิตสำนึกลดอุบัติเหตุจราจรในสถานศึกษา จึงแบ่งงานเป็นวิทยากรออกไปตามพื้นที่ใกล้เคียงที่พำนัก โดยมีรถจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับถึงที่บ้าน เพราะส่วนมากเป็นผู้นั่งต้องอยู่บนรถเข็น

สาเหตุที่หลายคนต้องพิการเพราะอุบัติเหตุ สาเหตุหลายอย่างไม่ว่า ไม่ใส่หมวกกันน็อค ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และเมาแล้วขับ

“ส่วนใหญ่จะเล่าประสบการณ์อุบัติเหตุให้เด็กฟัง” ดวงดาวว่า

เรื่องของเธอก็จะมีว่า เป็นเด็กสาวคนหนึ่งเกิดที่ ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นลูกคนสุดท้อง มีพี่ชาย 2 คน หลังจบมัธยมศึกษาได้ไปศึกษา ต่อชั้นปริญญาตรี ที่วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี (ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง) ในคณะครุศาสตร์ วิชาเอกดนตรีศึกษา

ปี พ.ศ.2529 ขณะเป็นนักศึกษา ชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้าย วันหนึ่งได้นั่งรถปิคอัพไปเที่ยวน้ำตกกับเพื่อนที่อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ในขากลับ ซึ่งเธอนั่งมากับคนขับเพียงลำพัง รถได้เกิดอุบัติเหตุแหกโค้ง

คนขับไม่เป็นไร แต่ตัวเธอก็กระดูกสันหลังหัก เกิดการบาดเจ็บที่ไขสันหลัง ทำให้เป็นอัมพาตท่อนล่าง ต้องนั่งรถเข็น เดินไม่ได้ตลอดชีวิต นับตั้งแต่ปลายปี 2529 เป็นต้นมา

“สาเหตุอุบัติเหตุคราวนั้น เนื่องจากไม่ชำนาญเส้นทาง เพราะเป็นทางโค้งมาก ตอนนั่งรถไม่คาดเข็มขัดนิรภัย ชาวบ้านที่มาช่วยเหลือก็ช่วยเหลือไม่ถูกวิธี และที่สำคัญคนขับเมาเหล้า”

เธอเล่าว่าต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลเลิกลินอยู่ราว 3 เดือน โดยใส่เหล็กตามกระดูกเอาไว้ แต่เนื่องจากเกี่ยวกับระบบเส้นประสาท จึงช่วยอะไรไม่ได้มาก พยายามกลับมาสอบจนจบครุศาสตร์บัณฑิต แต่ใช้วุฒิการศึกษาไปสมัครงานเป็นครูแต่ที่ไหนก็ไม่มีการรับ เพราะกลายเป็นคนพิการ จึงกลับมาพำนักที่บ้านพรุ อันเป็นถิ่นเกิด พยายามดิ้นรน ขวนขวายสู้ชีวิต หันไปประกอบอาชีพทำขนมขาย โดยมีแม่คอยดูแลช่วยเหลือ ต่อมาจึงเริ่มอาชีพเพาะเห็ด จนพัฒนากลายเป็นสวนเห็ดครบวงจร เป็นผู้รอบรู้เชี่ยวชาญเรื่องการเพาะเห็ด ถ่ายทอดความรู้ต่อสังคมในวงกว้าง และช่วยเหลืองานสังคมหลายด้านแม้จะมีข้อจำกัดส่วนตัวมากมาย โดยเฉพาะในเครือข่ายเหยื่อเมาแล้วซั๊บ ของจังหวัดสงขลา

“เมื่อ 3 ปีที่แล้วมีน้องคนหนึ่งชวนเข้าร่วมชมรมเหยื่อเมาแล้วซั๊บ” ดวงดาวเล่า น้องคนที่ว่า เป็นคนพิการที่อยู่ในชมรมคนพิการสงขลา ที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว จึงเริ่มทำกิจกรรมดังกล่าวสืบเนื่องมา อย่างการร่วมรณรงค์ 7 วันอันตรายตามนโยบายของรัฐบาล ไปพูดให้เด็กเรียนตามโรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ และบรรยายให้ผู้ถูกคุมประพฤติฟัง

“น่าจะเป็นประโยชน์บ้าง อย่างที่ไปพูดที่โรงเรียนขนาดใหญ่วิทยาลัย
ตอนหลังทางโรงเรียนก็บอกว่า เด็กนักเรียนมีความตระหนักรู้ในการใส่
หมวกกันน็อคมากขึ้น บางแห่งจะจัดเด็กที่ขี่มอเตอร์ไซด์มาโรงเรียน
มาฟัง เราก็แจกหมวกกันน็อคให้ด้วย” เธอเล่า นอกจากนี้เธอยัง
แล้วขับ ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง จะมีหมอบ ตำรวจจราจร มาร่วมให้
ความรู้ ในกิจกรรมเดียวกัน

ดวงดาวซึ่งยังอยู่ในเครือข่ายเกษตรไร้อารพิน ผลิตอาหารเพื่อ
สุขภาพ ให้กับชุมชน ยังมีมุมมองว่า “ในทางอาหารเราไม่ควรนำสาร
พิษเข้าสู่ร่างกาย อย่างเหล้า บุหรี่ เป็นสิ่งไม่ดี ก็ไม่ควรนำเข้าสู่ร่างกาย
ควรเลิกดื่ม แต่ขณะที่ยังไม่เลิก ถ้าเมาก็ไม่ควรขับรถ”

นั่นเป็นสิ่งที่เธอพยายามบอกสังคม ให้ตระหนัก และปฏิบัติอย่าง
จริงจังเสียที หลังจากเธอตกเป็นเหยื่อมาแล้วกว่า 20 ปี.

15. กลุ่มกอไผ่ ไม่ใช่แค่กลุ่มรับซื้อน้ำยาง

**“เมื่อพูดถึงแรงงานนอกระบบ เรามักหลงลืมว่าคนกรีดยาง
ก็อยู่ในข่ายนี้”**

วันเพ็ญ ด้วงปาน แกนนำกลุ่มน้ำยางกอไผ่เล่า และว่าตลอดเวลา
ที่ผ่านมาชาวสวนยางมีปัญหามาจากการถูกเอารัดเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง
และผลกระทบทางสุขภาพจากการทำงาน

ด้วยท่าทางการประกอบอาชีพที่ต้องก้มๆ เงยๆ วันละหลายชั่วโมง
การพักผ่อนไม่เป็นเวลา การออกแรงยกถังใส่น้ำยางที่มีน้ำหนักมาก
เพื่อนำส่งขาย และผลกระทบร้ายแรงจากสารแอมโมเนียที่ใส่น้ำยาง

วันเพ็ญ ด้วงปาน เป็นน้องสะใภ้ ของ อัมพร ด้วงปาน อธิการบดี
มหาวิทยาลัยชาวบ้าน แห่งตำบลคลองเปี้ยะ กลุ่มออมทรัพย์อันเป็น
ต้นแบบที่รู้จักกันทั่วประเทศ กลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
ต่อยอดสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ

วันเพ็ญเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะคนหนึ่ง และ
ได้รับเริ่มจัดตั้งกลุ่มน้ำยางกอไผ่ แห่งหมู่ที่ 10 บ้านชายนา ตำบลคลอง
เปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ขึ้น เป็นกลุ่มรับซื้อน้ำยางที่สามารถ
ตอบโจทยปัญหาของชาวสวนได้อย่างน่าสนใจ จนได้รับเลือกให้เป็น
โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการทำงาน สำหรับแรงงานนอกระบบ :
ภาคการผลิต ที่สนับสนุนโดย สสส.

เริ่มแรกกลุ่มกอไผ่ ได้เริ่มเงากลุ่มออมทรัพย์คลองเปี๊ยะ โดยกู้เงิน
กลุ่มออมทรัพย์ มาลงทุนริเริ่ม เพราะต้องใช้เงินสดหมุนเวียนเป็นรายวัน
และกลุ่มน้ำยางกอไผ่ก็เกิดขึ้นครั้งแรก หน้ามหาวิทยาลัยชาวบ้านนั่นเอง
ก่อนขยายมาอยู่ที่ใหม่ซึ่งไม่ไกลจากที่เดิมนัก

หลังจากดำเนินการได้ 6 เดือน สามารถใช้กำไร 5% คืนหนี้สิน
ได้หมด พร้อมเริ่มปันผลสมาชิกและพัฒนากลุ่มมาอย่างต่อเนื่อง
เมื่อได้สถานที่แน่นอนได้จัดการถมดินยกพื้น สร้างโรงเรียนมาตรฐาน
เริ่มสร้างอุปกรณ์ พร้อมระบบการบริหารกลุ่มภายใต้แนวคิดที่ว่าทุกอย่าง
โปร่งใสตรวจสอบได้ตลอดเวลา

ไผ่รวมกอ หน่อรวมต้น ทุกคนร่วมใจ กำไรร่วมกัน

วันเพ็ญเล่าว่า การทำสวนยางเป็นอาชีพ
หลักของชาวบ้านถิ่นนี้ ที่สืบทอดกันมา
หลายรุ่น เดิมได้น้ำยางมาแล้ว ต้องทำ
ยางแผ่นตากแห้งแล้วเอาไปขาย กระทั่ง
ยุคหลังหันมาขายน้ำยางสด แต่ถูก
เอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางมาตลอด
จึงจะมีความคิดที่จะรวมกลุ่มช่วยเหลือ
กันเอง

*“เราคิดกันมาเสมอว่า
กรีดยางไปขายพ่อค้า จะถูก
เอารัดเอาเปรียบมาตลอด
โกงทั้งราคา น้ำหนัก ความ
เข้มข้น”*

จึงจัดตั้งกลุ่มกอไผ่
ขึ้นครั้งแรก 9 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2549 สมาชิก
ก่อตั้งเริ่มแรก 10 คน

“จนถึงปัจจุบัน เรามีสมาชิก 124 คน ทางกลุ่มจะมีการกิจ
รับชื้อนํ้าจากสมาชิกทุกวัน” วันเพ็ญเล่า ภายในกลุ่มจะมีการเลือก
กรรมการบริหารขึ้นมา 10 คน และตั้งกรรมการที่คอยดำเนินงานรับชื้อ
นํ้า 3 คน ไร่ทำงานบริการสมาชิก

ด้วยกระบวนการกลุ่มดังกล่าว ทำให้ ชาวบ้านตัดพ้อคำคนกลาง
ออกจากระบบได้ แทนที่กำไรจะตกอยู่กับพ่อค้า กลับได้ปันผลคืนมา
กับสมาชิกเอง ทุกวันนี้ผลกำไรของกลุ่มต่อรอบ 6 เดือนมีถึง 1 ล้าน
บาท

ปัญหาอย่างหนึ่งของชาวสวนยางยุคชาชนํ้ายางสด ต้องสัมผัสสาร
เคมีแอมโมเนีย ที่ใช้เทใส่ในนํ้ายาง ป้องกันการแข็งตัวนํ้ายาง ก่อนจะ
ส่งขายกลุ่มและไปถึงโรงงานต่อไป

สองขั้นตอนที่ชาวสวนมีโอกาสสัมผัสสารอันตรายดังกล่าว ชั้นแรก
ต้องเติมลงไปในนํ้ายาง หลังจากเก็บรวบรวมจากต้นยางลงถังก่อนนำ
มาขาย และอีกครั้งหนึ่ง ณ จุดรับชื้อนํ้ายาง เพราะต้องเทนํ้ายางใส่ถัง
เหล็กทรงกลมกระบอกขนาดใหญ่ ความจุ 1,700 ลิตร ที่ชาวบ้าน เรียก
กันติดปากตามศัพท์โรงงานว่า “ถังบีก” ในถังดังกล่าวจะมีการใส่สาร
แอมโมเนียเตรียมเอาไว้ด้วย

แอมโมเนีย มีกลิ่นรุนแรง อันตรายต่อระบบเนื้อเยื่อ แต่ลักษณะ
คล้ายนํ้าเปล่า ทุกวันนี้ทางโรงงานมักแจกจ่ายมาให้ชาวสวนผ่านกลุ่ม
รับชื้อนํ้ายางต่างๆ

กรณีชาวบ้านควนหัวช้าง อำเภोजะนะ เปิดถังใส่สารแอมโมเนีย
ซึ่งเก็บไว้กลางแดด ทำให้อุ่นและไอระเหยพวยพุ่ง เข้าจมูก เกิดอาการ
หายใจไม่ทัน ถึงกับชื้อเสียชีวิตมาแล้ว คนที่ได้รับสารพิษในลักษณะ
ดังกล่าวจนเกือบเสียชีวิต ยังพบที่หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเปียงะ

“เราเป็นกลุ่มแรกที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว คิดว่าถ้าสารที่ว่า
ถูกร่างกายจะแสบ เข้าตา ตาบอด กินเข้าไปตาย ระเหยเข้าจมูกหรือปาก
ทำให้เยื่อหุ้มประสาทบางลง กัดกร่อนทำลายเนื้อเยื่อ” วันเพ็ญเล่า

การแก้ปัญหาแบบชาวบ้านเบื้องต้นเริ่มจาก การกวดขันไม่ใช้สารเคมีเรียกรวด หาผ้าที่สะอาดมาปิดปาก ปิดจมูก กระทั่งซื้อหมวกไอโอมิ่งสวมปิดปากปิดจมูกเอาไว้ใช้ตอนที่ต้องเกี่ยวข้องกับสารเคมีมาให้บริการสมาชิก

หมวกไอโอมิ่งที่วันเพ็ญว่า ยังแขวนอยู่ที่กลุ่ม และบางคนยังหยิบมาใช้บ้าง เพราะทุกวันนี้ทางกลุ่มได้ใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ ที่ทำให้ห่างไกลจากสารแอมโมเนียได้อย่างเด็ดขาด

เทคโนโลยีดังกล่าวทางกลุ่มได้รับความร่วมมือจาก อาจารย์สุเมธ ไชยประพัฒน์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มาร่วมออกแบบอุปกรณ์สำคัญ 3 อย่างที่ถือว่าเป็นเครื่องมือต้นแบบที่พลิกโฉมความปลอดภัยของชาวสวนยางจากสารเคมีอันตราย

ก่อนนี้เมื่อชาวบ้านขนน้ำยางจากสวนมาขาย ซึ่งมักใช้รถมอเตอร์ไซด์ มาถึงจุดการขายน้ำยาง จะต้องชั่งน้ำหนัก วัดความเข้มข้น (เปอร์เซ็นต์) เทน้ำยางใส่ถังบีกที่แขวนด้วยโซ่และมีรอกเอาไว้ดึงขึ้นคาน เพื่อวางลงบนรถ เพื่อบรรทุกส่งโรงงานรับซื้อน้ำยาง ตามขั้นตอนดังกล่าว โอกาสรับสารแอมโมเนียจากถังบีก ระหว่างเทน้ำยางลงไป จึงยังมีสูง

จากการช่วยกันคิดและพัฒนาระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ จึงได้แนวคิดว่าจะเลิกใช้ระบบโซ่แขวนถังบีก ที่ต้องชักรอกขึ้นลงรถบรรทุก เพราะไม่สะดวกและอันตรายจากสารเคมี ในการเทน้ำยางลง

“มาได้วิธีใหม่โดยการถมที่ดิน ทำโรงเรือนเพื่อรับซื้อน้ำยางให้สูงกว่าพื้นปกติ รถบรรทุกถังบีกเข้ามาจอดเทียบรอกรับน้ำยางที่ปล่อยลงไป ถังบีกอยู่บนรถไม่ต้องยกขึ้นยกลงอีก เราเป็นคนคิดเรื่องการทำระบบถังพักน้ำยางขนาดใหญ่ ทำหน้าที่เป็นเหมือนราง มีท่อปล่อยลงไปยังถังบีก”

ระบบใหม่ นอกจากไม่ต้องออกแรงชักออก ชาวบ้านและกรรมการ ที่คอยดำเนินงาน ไม่ต้องสัมผัสกับถังบักที่ใส่สารแอมโมเนียอีกแล้ว เพราะการเทน้ำยางจากถังที่นำมาจากสวน นั้นได้เทลงถังพักก่อนจะไหล ลงถังบักที่อยู่ห่างกันมาก

เพื่อความสะดวกในระบบใหม่นี้ อาจารย์สุเมธออกแบบอุปกรณ์ ลำคัญ 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. ถังเอาไว้รองรับน้ำยาง จากถังขนน้ำยางส่วนตัวของชาวบ้าน หลังการชื้อขายเสร็จสิ้น ถังดังกล่าวหลังรองรับน้ำยาง มีแขนยกที่สามารถ ยกเทลงในถังพัก ก่อนปล่อยน้ำยางไปสู่ถังบักได้อย่างง่ายดาย น้ำยาง ไม่กระเด็นเข้าหน้า

2. เพื่อแก้ปัญหาการยกถังน้ำยางที่บรรทุกมาโดยมอเตอร์ไซด์ ซึ่งมีน้ำหนักมาก (จากความจุถังราว 60 ลิตร) ซึ่งในอดีตชาวบ้านเอา กระสอบป่านมาตัดเป็นถุงแขวนห้อยบนเบาะมอเตอร์ไซด์ ยกลงอย่าง ลำบาก ต่อมามีการคิดโครงเหล็ก มาใช้แขวนลักษณะเดียวกับกระสอบ ก็ยังเจอปัญหายกขึ้นลงลำบาก ในที่สุดจึงได้ตัดแปลงตัวล้อคให้เปิด โครงเหล็กออกโดยง่ายด้านข้าง แทนที่จะยกขึ้นลงจากด้านบน ทำให้ สะดวกไม่ต้องออกแรงมาก และเกิดอาการบาดเจ็บตามมาได้

3. ถังแอมโมเนียที่มักจะเก็บใส่ถังปิดเอาไว้ ที่จุดรับซื้อน้ำยาง และ อาจเกิดอันตรายจากการเปิดฝาด้านบนเพื่อเทแบ่งไปใช้ มีการออกแบบ ให้มีก๊อกที่ปล่อยลงด้านล่างแทนพร้อมวางบนขาตั้ง คนที่ต้องการนำ สารเคมีไปใช้ก็เอาภาชนะมารอง เปิดก๊อก แล้วถอยออกห่าง เมื่อได้ ตามต้องการจึงเข้ามาปิดก๊อก

วันเพ็ญเล่าว่า ในเทคโนโลยีใหม่ ที่ร่วมกันคิด ทำให้ลดปัญหาน้ำ เสียที่ปล่อยทิ้งจากแบบเดิม เพราะเหลือเพียงล้างถังพักที่เป็นราง จำนวน ไม่มาก ไม่มีสารเคมีเจือปนมาก เหมือนก่อน เห็นได้จากต้นไม้ บริเวณ รอบยังงอกงาม บ้านใกล้เคียงไม่เดือดร้อน

“ที่สำคัญ เป็นกระบวนการพัฒนา ร่วมคิดระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการ ได้เรียนรู้กัน ครั้งแรกที่คิดเครื่องมือออกมา ปรากฏว่าใช้ไม่ได้ ต้องนำมาปรับปรุง กันถึง 3 ครั้ง กว่าจะใช้ได้จริง”

“ตอนนี้การสัมผัสสารเคมีจึงแทบไม่มีแล้ว ยกเว้นที่เอาไปใช้ตามสวนยาง เราก็แนะนำว่า การนำไปใส่ภาชนะใดไว้ต้องเขียนฉลากเอาไว้ ทุกครั้งว่า เป็นแอมโมเนีย สารเคมีอันตราย เพราะสภาพทั่วไปเหมือนน้ำ อาจมีคนเข้าใจผิด ซึ่งเคยเกิดมาแล้วบ่อยครั้ง”

สร้างกลุ่มพัฒนาคน เพื่อสังคมไม่ให้มีมลพิษ โดยสโลแกนที่ว่า

1. หิ้วถุงดำ ทำสีขาว ขจัดสิ่งเน่าเสีย มลพิษ เพื่อชีวิตและสุขภาพ
2. สร้างทุน ใช้ภูมิปัญญา เพื่อที่ได้มาซึ่งผลกำไร
3. สร้างงานให้โปร่งใส ผลกำไร ไม่ปิดบัง

ผลจากความตระหนักรู้ และพยายาม ของกลุ่มน้ำยางกอไผ่ ทางกลุ่มจึงได้รับเลือกให้เป็นโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการทำงาน สำหรับแรงงานนอกระบบ : ภาคการผลิต ที่สนับสนุนโดย สสส. และล่าสุดได้รับ 2 รางวัลจาก สสส. และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ ประจำปี 2550 อีก 2 รางวัลคือ

รางวัลเกียรติคุณพัฒนาสุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อม ด้วยเทคโนโลยีสะอาด

รางวัลเกียรติคุณธุรกิจต้นแบบพัฒนาสุขภาพ ความปลอดภัย แรงงานนอกระบบ

“คิดว่าที่มาของการรับรองดังกล่าวน่าจะมีผลมาจากความเอาใจใส่ ปัญหาของกลุ่ม โดยเฉพาะการตระหนักรู้ภัยจากแอมโมเนีย ระยะแรก ขนาดที่ไม่รู้ทำอะไร ป้าเอาถังมาครอบไว้ก่อนเลย การจัดการที่เป็นระบบของกลุ่ม ในกลุ่มมีระบบอนามัย เช่นตู้ยา และน้ำสะอาดไว้ดื่ม น้ำล้างมือ กิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิก ช่วยกันทำงาน”

ทุกวันนี้ กลุ่มได้จัดแบ่งผลกำไรให้สมาชิกทุก 6 เดือน กระบวนการ กลุ่ม จะมีการประชุมใหญ่ทุก 6 เดือน เพื่อชี้แจง รับฟังปัญหา กำไร ในราย 6 เดือนอยู่ที่ราว 1 ล้านบาท หักค่าคนทำงาน และหักเข้ากลุ่ม ไว้ 5% แล้ว ปันผลให้สมาชิกได้กิโลกรัมละ 6.5 บาท ยังจัดสวัสดิการให้กลุ่ม โดยช่วยเหลือศพละ 40 บาท บริจาคให้อาหารกลางวันเด็กนักเรียน และกิจกรรมของวัด ไม่ว่าจะเป็นงานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรือซ่อมแซมมัสยิดของพี่น้องมุสลิม ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย

“กำไร ทุกคนได้กลับมามีความสุข ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ทุกวันนี้ ถือว่าเราได้ไล่พ่อค้าคนกลางได้ผล โดยเฉพาะที่ตำบลคลองเปี้ยะ ก็ได้เกิดกลุ่มน้ำยางขึ้นมา 10 กลุ่มแล้ว แต่ละกลุ่มมีการพัฒนาในเรื่องต่างๆ สำหรับกลุ่มกอไผ่ เป็นผู้นำเรื่องการรักษาลังแวดล้อม และใช้เทคโนโลยีที่สะอาด ไม่มีขยะ ไม่มีน้ำเสีย เป็นน้ำทิ้ง”

วันเพ็ญเล่าและว่า อยากให้เพื่อนบ้านทุกหมู่บ้าน รวมตัวกันได้ เข้มแข็ง ทางกลุ่มเองยินดีช่วย ไล่พ่อค้าคนกลางออกไป เพราะถ้ารวมตัวกันไม่ได้จะถูกเอาเปรียบอยู่นั้นแหละ สำหรับหมู่บ้านที่รวมกลุ่ม เข้มแข็งพ่อค้าหายไปหมด อยู่ไม่ได้

จากการประเมินของนักวิชาการของกลุ่มกอไฟพบว่า ความเข้มแข็งของกลุ่ม ในประเด็น สวัสดิการ/สุขภาพ และ ความเป็นหุ้นส่วนอยู่ในระดับดีมาก ประเด็น การจัดการกลุ่มอยู่ในระดับดี ประเด็น การพัฒนาสมาชิก การตลาด/ต่อรอง และความเชื่อมโยงองค์กรภายนอกอยู่ในระดับพอใช้ได้

กอไฟร่มรื่น ชื่นใจนาร่อง สองศาสนา พัฒนายั่งยืน

วันเพ็ญเผยให้เห็นแรงงานของการรวมกลุ่มว่า ในสมาชิก 100 กว่าคนนั้น ได้เกิดกิจกรรมที่มากกว่ากลุ่มรับซื้อน้ำยางมากมาย

จากคนที่ไม่รู้จักกัน 100 กว่าคนก็ได้มารู้จักกัน บางคนมาจากหมู่บ้านต่างถิ่น มารู้อจัก เข้าใจ มาเป็นพี่น้อง ที่รวมกลุ่มกันจะต้องมีความเข้าใจกันจริงๆ บางเรื่องก็แลกเปลี่ยนแนะนำ กัน เป็นการดีเพื่อก่อเพื่อแก้ไขปัญหา ระหว่างกัน ซึ่งต่างให้ความร่วมมืออย่างดีทั้งกรรมการสมาชิก

หลังจากกลุ่มประสบความสำเร็จหลายเรื่อง โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสะอาดแล้ว ก็มีการขยายผลไปสู่กลุ่มอื่นที่สนใจ โดยไม่หวังความรู้ จึงมีกลุ่มน้ำยางที่ต่างๆกลุ่มจากต่างตำบล ต่างอำเภอ ได้เดินทางมาดูงาน มาดูตัวอย่าง เพื่อนำไปดำเนินการบ้าง นอกจากนั้นทางกลุ่มได้ส่งตัวแทนเดินทางไปให้คำแนะนำความรู้กับกลุ่มต่างๆ หรือ กลุ่มที่นำแบบนี้ไปใช้แล้ว อย่าง กลุ่มจากตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ และกลุ่มหมู่ 2 และหมู่ 6 ตำบลคลองเปือย เป็นต้น และมีแนวโน้มจะขยายแนวคิดไปอย่างต่อเนื่อง

“เราบอกทางอาจารย์สุเมธว่าอาจารย์ไม่ต้องมาทำเอง อาจจะตรวจสอบอย่างเดียว ส่วนอื่นชาวบ้านทำได้แล้ว ทั้งป่าเอง และลุงอำพล ก็เดินสายแนะนำ เป็นวิทยากร ในระดับจังหวัด เราก็เผยแพร่ไป อย่างทางจะโหนง หรือจาก อำเภอรัตนภูมิก็สนใจ ขณะที่ กลุ่มจากอำเภอ กระแสสินธุ์ ที่ชาวบ้านประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนด ก็สนใจจะใช้การจัดการของกลุ่มน้ำยาง ไปใช้ ในกลุ่มทำน้ำตาลก็ทำได้”

วันเพ็ญยังเล่าว่า ความสำเร็จของกลุ่ม เป็นที่สนใจในวงกว้างจึง ทำให้มีโครงการอื่นเข้ามาใช้พื้นที่คลองเป็ยะศึกษา ประเด็นที่เกี่ยวข้อง อีก เช่น พรทิพย์ ชาวนาสวน จากมหาวิทยาลัยมหิดล ที่ลงมาศึกษา วิจัยเรื่องการฝึกท่ากายภาพบำบัด คลายกล้ามเนื้อ สำหรับคนกรีดยาง การฝึก 14 ท่า ส่งผลในทางที่ดีกับกลุ่มตัวอย่าง 60 คน เรื่องนี้อยู่ ระหว่างการติดตามผลอย่างต่อเนื่องรวมทั้งการที่นักวิชาการลงมาศึกษา เรื่องการยกน้ำยางให้ถูกท่า

กลุ่มกอไผ่จึงไม่ใช่รับซื้อน้ำยางอย่างเดียว เพราะได้ทำหน้าที่ทาง สังคมตามมาหลายรายการ เป็นศูนย์รับเรื่องร้องเรียน ของ สปสช.

“อย่างเช่นกรณีชาวบ้านไปปรับการรักษา แล้วไม่พอใจ ไม่สะดวก ทางกลุ่มมีหน้าที่ติดตามใกล้ชิด รายงาน หรือส่งเรื่องต่อไปยังผู้ เกี่ยวข้อง”

เรื่องสุขภาพ อย่างง่ายๆทางกลุ่มให้ความรู้กับสมาชิก เห็นได้จาก บอร์ดอธิบาย เรื่องเกี่ยวข้องโดยตรงอย่าง ความรู้ เรื่องแอมโมเนีย ในแ่งมุมต่างๆ เรื่องหลักประกันสุขภาพ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น ขั้นตอนการใช้สิทธิ ช่องทางการร้องเรียน ฯลฯ

.....

วันเพ็ญ มีนามสกุลเดิม คงหนู เกิดที่หมู่ที่ 7 บ้านไทรซิง ตำบลคลองเปยะ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดควนมีด เนื่องจากเป็นลูกคนโตจึงต้องช่วยเหลือครอบครัวทุกอย่าง เพื่อหาเงินส่งน้องเรียนทำอาชีพมาแล้วหลายอย่าง เช่น เป็นแม่ค้าขายขนม เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว กรีตยาง ทำไร่ ทำนา พออายุ 21 ปี ได้แต่งงานกับ อำพล ด้วงปาน ซึ่งเป็นน้องชายของอัมพร ด้วงปาน

หลังแต่งงานก็มาอยู่บ้านสามมีที่หมู่ 10 บ้านชายนาดำบลคลองเปยะทำงาน กรีตยาง ทำนา ทำสวน

ปัจจุบันอายุ 50 ปีมีบุตร ชายและหญิงอย่างละคน ซึ่งออกเรือนหมดแล้ว มีหลาน 4 คน ซึ่งบุตรอาชีพกรีตยางและมาช่วยทำงานบริหารสถานต่อกลุ่มกอไผ่

การที่วันเพ็ญ เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จ เริ่มถูกหน่วยงานต่างๆ เรียกไปใช้งานมากขึ้น มีตำแหน่ง เช่น อนุกรรมการควบคุมมาตรฐานระดับจังหวัด สังกัด สสจ., คณะกรรมการเครือข่ายแรงงาน นอกระบบ 7 จังหวัดภาคใต้ (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช)ส่วนนี้ได้รับเลือกเป็นตัวแทนระดับชาติด้วย

มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลร่าง รธน. ในส่วนแรงงานนอกระบบ โดยผลักดันให้มีบัตรรับประกันมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุ ช่วยกันคิด ช่วยกันคุย ทุกวันอังคารที่ 3 ของเดือน เวลา 11.00-12.00 น.ทางสถานีวิทยุ วิสาหกิจชุมชน หาดใหญ่.

16. อาหารเพื่อสุขภาพ สติแห่งการรักตัวเอง

“การตื่นตัวเกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ ตั้งแต่ ปี 2549 นับว่า
ดีตลอด ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่คนหันมาสนใจเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ ส่วนหนึ่งพบว่า คนเป็นมะเร็งกันมากขึ้นและเป็นในคนที่อายุ
น้อยลง เช่น ผู้หญิงอายุ 20 ปี ก็พบแล้ว เริ่มมีการตั้งคำถามจากคน
หลายสาขาอาชีพ การวิพากษ์วิจารณ์ ขยายวงออกไปอย่างกว้างขวาง
ในประเด็นสุขภาพ”

ภาณุ พิทักษ์เผ่า เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไทและเครือข่ายเกษตร
วิถีธรรมวิถีไท สู่อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพชุมชนเก่า พร้อมยกตัวอย่าง
โรคแบบใหม่หลากหลาย ไม่ว่าจะกรณีพบเด็กหญิง ที่มีประจำเดือนมา
ก่อนกำหนด แล้วพยายามหาสาเหตุ จนโยงกับการบริโภคเนื้อไก่ที่ใช้
ฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโต เป็นต้น

อาจารย์ภาณุ ตั้งข้อสังเกตว่าการตื่นตัวทางกระแสสุขภาพของ
ประชาชนดังกล่าว อาจจะเป็นเพราะคนทุกวันนี้ รักและสนใจตนเอง
มากขึ้น เฉพาะในเมืองหาดใหญ่-สงขลา จึงมีกลุ่มทางสุขภาพเกิดขึ้น
จำนวนมาก และเกิดขึ้นใหม่มาเรื่อยๆ ล่าสุด อาจารย์ภาณุได้เป็นแกน

ในการรวมกลุ่มต่างๆเหล่านี้ เป็นเครือข่าย มีผู้มาเข้าร่วม 10 กลุ่ม ใช้ชื่อว่า “เครือข่ายคนรักสุขภาพจังหวัดสงขลา” 24 มิถุนายนที่ผ่านมา มีการพบและร่วมกิจกรรมอย่างเป็นทางการที่สวนสาธารณะจังหวัดสงขลา และมีกำหนดที่จะพบกับทุกวันอาทิตย์ ปลายเดือน

การแสวงหาคำตอบเรื่องการใช้ชีวิตเกี่ยวกับสุขภาพ ไม่ว่าจะเรื่อง อาหาร อากาศ อารมณ์ และการออกกำลังกาย กลายเป็นประเด็นทางสังคม

คำตอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ทุกชีวิตฝากไว้คือ “อาหาร” จากการศึกษา อาจารย์ภาณุได้พูดคุยแลกเปลี่ยนพบว่าเบื้องหลังของผู้หันมาสนใจสุขภาพ มักเริ่มมาจาก ปัญหาจากโรคภัยไข้เจ็บส่วนตัว ไม่ว่าจะ มะเร็ง เบาหวาน หัวใจ ความดันเลือด ซึ่งทำให้คนเหล่านี้หันมาเปลี่ยนแปลงวิถีทางสุขภาพ โดยเปลี่ยนวิธีการกิน ลดการกินเนื้อ หันมากินผักปลอดสารพิษ

กระแสดการกินผักปลอดภัยนี้เอง นำประชาชนผู้สนใจ อย่างเครือข่ายคนรักสุขภาพจังหวัดสงขลา เข้ามาเชื่อมกับเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไท และเครือข่ายเกษตรวิถีธรรม วิถีไท สู่อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพชุมชน ที่เป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักแบบธรรมชาติไม่ใช้สารเคมี ไร้สารพิษ เป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตแบบใกล้ชิด

“คนที่หันมากินผักอย่างปลอดภัย สามารถจะตามไปดู เยี่ยมแปลงผักที่ปลอดภัยจริงๆ เราจะพาผู้บริโภคไปเห็น สัมผัส หรือไปนั่งกินในแปลงปลูก เพื่อความสบายใจ มั่นใจในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน”

อาจารย์ภาณุเล่าว่าในอดีตเกษตรกร ถูกปล่อยให้โดดเดี่ยว ภาครัฐเองมักส่งเสริมการปลูกพืชชนิดต่างๆ แต่ก็ปล่อยให้ไปตามกระแส ขึ้นลงที่ไม่แน่นอน สินค้าบางอย่างล้มเหลว ก็ถูกถอยแพ

“สำหรับเราไม่ใช่เข้าไปแก้ปัญหาโดยตรง แต่ไปช่วย มันมีส่วนในการแก้ปัญหานี้”

กรณีความตื่นตัวเรื่องการบริโภคผักไร้สารพิษของสังคม ทำให้ขณะนี้โรงพยาบาลหาดใหญ่เข้ามาเป็นองค์กรร่วมอย่างชัดเจนแล้ว

โรงพยาบาลหาดใหญ่ได้จัดตั้งสหกรณ์สุขภาพ มีแนวคิดที่จะใช้ผักปลอดสารพิษ เลี้ยงคนไข้ วันละกว่า 5,000 ราย ต้องการสินค้า พืชผัก แจกโม้ไร้สารพิษ ที่สามารถนำไปเลี้ยงผู้ป่วยได้อย่างสนิทใจ

“โรงพยาบาลหาดใหญ่ เคยมองว่าต้องการเพียงผักปลอดสารพิษ ภายหลังจึงเห็นด้วยกับมาตรฐานแนวทางผักไร้สารพิษ” อาจารย์ภัญญาเล่า และขยายความว่าคำว่าผักปลอดสารพิษมีความหมายว่า อาจจะไม่ปลูก โดยขบวนการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง นั่นก็หมายความว่ายังใช้สารเคมีอยู่ แต่อาจจะเว้นช่วงก่อนการเก็บเกี่ยวหลังจากใช้สารเคมีตามหลักวิชาการ แล้วนำมาวัดค่าในห้องทดลอง อาจจะมีการปนเปื้อนสารพิษ แต่อยู่ในระดับไม่อันตรายทางวิชาการ ก็ให้ถือว่าเป็นปลอดภัย หรือบางครั้ง ยังไม่ปลอดภัยอาจเก็บเอาไว้ก่อนระยะหนึ่งจนถึงระยะปลอดภัย

หากเทียบกับผักปนเปื้อนสารพิษแล้ว ผักปลอดสารพิษ ก็ถือว่าเป็นระดับหนึ่ง ผักบางเหรียญส่วนใหญ่ก็ถือว่าอยู่ในข่ายดังกล่าว แต่คนชั้นกลางในเมือง ที่หันมาบริโภคผักปลอดสารพิษกันมากขึ้น โดยวิธีซื้อผักมาจากห้าง หรือซูเปอร์มาร์เกต ก็จะได้คุณภาพผักปลอดสารพิษในระดับนี้ เป็นส่วนใหญ่ ขณะกระแสสังคมเริ่มจะตั้งคำถาม และไม่เชื่อถือว่าปลอดภัยจริง เพราะมีผลการทดสอบของผักที่ใช้สารเคมี แล้วทำตามขั้นตอนปลอดสารพิษ ใน 10 ตัวอย่างอาจผ่าน เพียง 2 ตัวอย่างเท่านั้น

“สำหรับพวกเรา เป้าหมายคือไม่ใช่สารเคมีเลย และคนที่ใช้อู่ก็ควรเลิก นั่นคือการไปสู่เป้าหมายของผักไร้สารพิษโดยสิ้นเชิง ไม่มีสารเคมี สารตกค้าง”

น่าแปลกว่าการปลูกผักไร้สารเคมี เป็นเรื่องที่นักวิชาการเกษตรของไทยเอง ก็ไม่เชื่อว่าจะทำได้ เพราะนักวิชาการเกษตรรุ่นใหม่ มักอยู่ภายใต้การครอบงำ ของธุรกิจการเกษตร ข้ามชาติ ต่อโจทย์ข้างต้นอาจารย์ภาณุ มักแย้งกลับไปว่า คนรุ่นสมัยปู่ตายายก็ทำมาแล้ว และไม่เท่านั้นอาจารย์ได้ลงมือทำให้เห็นผลจริง

เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไท ที่นำโดยอาจารย์ภาณุ ได้ชักชวนเกษตรกรที่ปลูกผักไร้สารพิษมาเข้าโครงการของโรงพยาบาลหาดใหญ่ โดยถ้าผ่านกระบวนการของเครือข่ายฯ ก็จะได้รับรองให้ แต่ต้องอยู่ในมาตรฐานการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี

แม้ว่าทางโรงพยาบาลหาดใหญ่จะเป็นผู้บริโภครายใหญ่ จะมีห้องแล็บเอาไว้ตรวจ แต่สำหรับเครือข่ายฯ นั้น มั่นใจในระดับสูงกว่าชนิดผู้บริโภคมันใจ โดยสามารถตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิต หรือเดินทางลงไปดูแหล่งผลิตในท้องถิ่นตลอดเวลา

“ผมว่าวันนี้ การตลาดของผักไร้สารพิษนั้นชัดเจนมาก สำหรับผู้ปลูกสบายใจได้เลย เมื่อก่อนอาจจะมีคำถามว่า ปลูกแล้วจะขายที่ไหน แต่วันนี้ขายได้แน่ และจำนวนไม่เพียงพอที่จะขายมากกว่า ปัญหาจึงไม่ใช่ไม่มีตลาดเหมือนก่อน แต่ผลิตไม่ทันกับความต้องการ”

แทนการส่งเสริมให้หันมาปลูกผักไร้สารพิษ บทบาทของอาจารย์
ภาณุจึงกลายเป็นเรื่องต้องไปช่วยขยายฐานการผลิตผักไร้สารพิษให้
เพียงพอความต้องการ

ที่ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ อาจารย์ภาณุต้องรับเป็นวิทยากร
ในการส่งเสริมการปลูก แบบไม่ใช่สารเคมีโดยสิ้นเชิง ต้องสอนเรื่องการ
ทำปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำหมัก ตามวิถีแบบธรรมชาติล้วนๆ

“เราพบว่าการหันมาปลูกแบบธรรมชาติต้นทุนการผลิตจะต่ำกว่า
ยกตัวอย่าง ปุ๋ยเคมี กิโลกรัมละ 20 บาท หรือตกกระสอบ 50 กิโลกรัม
ละ 1,000 บาท แต่ปุ๋ยอินทรีย์กระสอบ 50 กิโลกรัมละ 300 บาท
ถ้าทำเองก็ยิ่งถูกกว่านั้น”

แม้ว่าดูแล้วต้นทุนดังกล่าวจะถูกกว่า แต่การปลูกผักโดยไม่ใช้สาร
เคมีทุกขั้นตอนนั้น มีเรื่องของรายละเอียดที่จะต้องเอาใจใส่มากกว่าอย่าง
การปลูกใช้สารเคมีสามารถฉีดยาฆ่าแมลงแล้วทิ้งเอาไว้ได้เลย แต่ในแบบ
เกษตรธรรมชาตินั้น ต้องคอยดูแลแมลงที่เป็นประโยชน์ หรืออยู่ใน
กระบวนการธรรมชาติ อย่าง แมงมุม ตัวห้ำ ตัวเบียน เกษตรกรต้อง
เรียนรู้เรื่องธรรมชาติ ต้องให้เวลากับธรรมชาติมากขึ้นนั่นเอง

“ถ้ามองในแง่สุขภาพ การเกษตรแบบนี้ ก็น่าจะนำความประณีต
อ่อนโยนกลับมา ถือเป็นการพัฒนาคนไปในตัว ขณะที่การเกษตรแบบ
ใช้สารเคมีถือว่า ทำให้คนหยาบขึ้น”

อย่างไรก็ตามการการันตีคุณภาพผักไร้สารพิษ ต้องมีมาตรฐานจริง อาจารย์ภาณุบอกว่าอาจจะต้องผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรวิถีธรรมของเครือข่ายฯ และไม่ว่าเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไท เครือข่ายเกษตรวิถีธรรม วิถีไท สู้อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพ ที่อาจารย์ภาณุเป็นแกนนำ หรือ เครือข่ายเกษตรทางเลือก เครือข่ายเกษตรยั่งยืน ของกำราบพานทอง ต่างมีส่วนทำให้ได้พบกับคนที่ทำการเกษตรแบบไม่ใช่สารเคมีอีกจำนวนมาก ที่เคยทำการเกษตรในแนวทางนี้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ได้มีทิศทางที่ชัดเจน

กระแสการตื่นตัวทางสุขภาพ ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกแบบธรรมชาติ กลับมีรายได้จากการขายพืชผักมากขึ้น จากผักทั่วไป กิโลกรัมละ 10 บาท ผักไร้สารพิษสามารถจะขายได้ ถึงกิโลกรัมละ 20 บาท

“แตงโม ราคา กิโลกรัมละ 3-5 บาท แต่เรารับซื้อในราคา กิโลกรัมละ 10 บาท ซึ่งก็ถือว่าคุ้ม เราจะสร้างตลาดที่เป็นธรรม และยั่งยืน” อาจารย์ภาณุกล่าว และว่า

การทำเกษตรแบบนี้ อาจดูสวนกระแส แต่อีกมุมหนึ่งการรณรงค์ให้คิดแผนชีวิตชุมชน เช่น การที่ชาวบ้านต้องซื้อพริก ตะไคร้ ฯลฯ มากินในแต่ละวัน ต้องใช้จ่ายเงินไปจำนวนไม่น้อย ตัวอย่างชาวสวนยางที่ปลูกยางพาราเพื่อขายเอาเงินอย่างเดียว กลับต้องซื้อโน่นซื้อนี่เงินไม่เหลือ มันต้องปลูกเพื่อกินเองด้วย ก็เอาคนที่เขาปลูกเองกินเอง ไปให้ดูว่า

ปลูกขายได้ด้วย กินด้วย เป็นอย่างไร พอมองเห็นประเด็นหลายคนนำความคิดไปต่อยอด เช่นกรณีการทำนารวมที่สภิงพระ ใช้พื้นที่นา 10-20 ไร่ มาช่วยกันทำ หลังเก็บเกี่ยวก็นำข้าวมาแบ่งกัน

“เป็นการฟื้นฟูวิถี กินอย่างปลูก ปลูกอย่างที่กินและปลอดภัยด้วย เพราะจะเห็นว่าข้าวสารที่ซื้อมากินก็มีการใส่สารกันมอดกันแมลงอยู่ด้วย ปลูกเองปลอดภัยแน่นอน”

คนที่ประสบความสำเร็จในแนวทางนี้แล้ว จะเป็นตัวอย่างให้กับคนอื่น กระตุ้นให้คนอื่น อย่าง กรณี “รอหิม สะอู” ที่อำเภอจะนะ เป็นต้นแบบอยู่ พบว่าช่างที่ไม่ใส่ปุ๋ยเคมีให้น้ำอย่างมากกว่า เขาปลูกแตงโมไร้สารพิษ เป็นเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ ไม่เป็นหนี้ ไม่เกี่ยวข้องออบายมุข ใช้ชีวิตมีความสุขตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเอาที่ที่ประสบความสำเร็จมาให้ดูเป็นตัวอย่าง คนอื่นจะขยับตาม

ในจังหวัดสงขลาทุกวันนี้ผู้ปลูกผักไร้สารพิษจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เกษตรกรหลายครอบครัว หันมาปลูกพืชผักแบบธรรมชาติ เพื่อส่งขายโรงพยาบาลหาดใหญ่ การประชุมร่วมกับโรงพยาบาลหาดใหญ่ ในฐานะผู้บริหารรายใหญ่ในขณะนี้ จึงมีผู้ผลิตเข้าร่วมกว่า 50 ราย และที่แสดงความจำนงแต่ไม่ได้เข้าร่วมอีกนับเป็น 100 ราย กระจายอยู่ในหลายพื้นที่

อาจารย์ภาณุยังได้เสนอแนวทางระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยให้มีผู้ประสานงาน ลงพื้นที่ เพื่อตรวจสอบ ทำทะเบียน ดูว่าจะปลูกอะไร โดยเฉพาะผู้บริหารรายใหญ่อย่างโรงพยาบาลที่กำหนดได้ว่าต้องการอะไร จะได้สอดคล้องกับการปลูกอย่างแท้จริงด้วย

อาจารย์ภาณุเชื่อว่า จากกิจกรรมที่ทำอยู่ ในหาดใหญ่-สงขลา ในอนาคตน่าจะเกิดเครือข่ายจริงขึ้นมารองรับ การตื่นตัวเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ กรณีโรงพยาบาลหาดใหญ่อาจจัดตลาดนัดผักไร้สารพิษขึ้นมารองรับความต้องการประชาชน โดยปัจจุบันโรงพยาบาลหาดใหญ่จะเริ่มดำเนินการอย่างชัดเจน มีการนำผักไร้สารพิษมาวางขายให้กับผู้ที่ใช้บริการโรงพยาบาล และผู้มาเยี่ยมไข้.

17.

บุคคลน้ำผึ้งโหนด ต้นไม้ที่เป็นได้ทุกอย่าง

วันนี้ใครผ่านไปทางหมู่ 8 บ้านดอนคัน ตำบลคูซูด อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา คงมองเห็นบ้านทรงทันสมัยหลายหลังปลูก ใหม่ หากกลมกลืนกับวิถีดั้งเดิมของโหนด-นา-เล แห่งชุมชนริม ทะเลสาบ ด้วยรั้วบ้านกั้นใบตาลโหนด ขณะมองลึกไปทางหลังบ้าน แบบปูนทาสีใหม่เอี่ยม โรงและเตาเคี้ยวน้ำตาลโหนดที่สืบทอดมา หลายชั่วอายุคนยังคงกรุ่นควันอยู่

เพราะทุกชีวิตยังโลดแล่นในอ้อมกอดของทุ่งตาลโหนด เฉพาะ ตำบลคูซูดมีต้นตาลโหนดเกือบ 30,000 ต้น หนาแน่นที่สุดของประเทศ ไทย ลมหายใจชุมชนแยกจึงไม่ออกจากตาลโหนดหรือ “ต้นโหนด”

นับแต่โครงการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม (SAFE Project) ลงมาใช้ที่นี่เป็นกรณีศึกษาข้อมูล จนมีการจัดตั้งกลุ่มรักษัธรรมาชาติคูซูด พบว่าสิ่งที่ต้องเร่งอนุรักษ์คือต้นโหนด ตั้งแต่ 20 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา ชาวบ้านดอนคันจึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่ม “คนรักขโหนด” กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปตาลโหนดบ้านดอนคัน

“คนที่นี้มีรายได้จากต้นโหนด บางคนมีเงินปลูกบ้านราคาแพง นับล้าน ส่งลูกส่งหลานเรียนสูงๆจบปริญญา ก็เพราะโหนดทั้งนั้น” ปราณี มณีดุลย์ ประธานกลุ่มคนรักขโหนดเล่า

ปราณี อดีตข้าราชการครู ผู้ผูกพันกับถิ่นเกิด เลือกลงเออีรีไทร์ ออกมาจัดตั้งกลุ่มชาวบ้าน ด้วยมองเห็นศักยภาพของพื้นที่อันดำรงความหลากหลาย เธอร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง มีองค์กรต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุน ทั้งเงินทุน เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ และการฝึกอบรมการทำหัตถกรรมจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งก็คือต้นโหนด

เศรษฐกิจของบ้านดอนคันทันวันนี้ค่อนข้างมีความหวัง น้ำผึ้งโหนด ซึ่งก็คือการนำน้ำตาลโตนดสดไปเคี่ยว ราคาขึ้นมาถึงปีละ 700 บาท แม้ความทรงจำของปราณีในวัยเด็กราคาปีละไม่เกิน 10 บาทเท่านั้น ขณะต้นทุนอาชีพใช้เพียงมีดปาดตาลกับ กระบอกลไม้ไผ่ และต้นโหนด ซึ่งผลการศึกษาชาวบ้านมีต้นโหนดเป็นของตัวเองคนละกว่า 70 ต้น หากเป้าหมายชีวิต พวกเขาเลือกเดินไปสู่ความพอเพียง โดยมีต้นโหนดเกี่ยวข้องอย่างกลมกลืน

วงสนทนาเล็กๆ ณ ที่ทำการของกลุ่มคนรักขีโหนด ในวันนั้นไม่
เฉพาะปราณี มณีคุณย์ ในฐานะประธานกลุ่มฯ ยังมีคณะกรรมการบริหาร
ของกลุ่ม อย่างสุดิณี พานิช และปราณี หนูสงค์ ต่างผลัดกันเล่าถึง
ความผูกพันระหว่างต้นโหนดกับชีวิต อาจนับได้ว่าตั้งแต่ลิ้มตาดูโลก
กระทั่งตาย

...ยามแบเบาะ เมื่อพ่อแม่ออกไปทำนา จำเป็นพาลูกไปด้วย
ต้องนำลูกอ่อนไปผูกเปลไว้กับกระยะห่างของต้นโหนดริมคันนา เด็กคน
นั้นโตขึ้นในทุกๆที่เต็มไปด้วยต้นโหนด รู้จักกินลูกโหนดเป็นผลไม้ และ
ขนมหวาน ด้วยยุคนั้นไม่มีถนนหนทางตัดผ่านการไปสู่โลกภายนอก
ต้องอาศัยนั่งเรือข้ามทะเลสาบไปยังเมืองสงขลา ไม่มีขนมหวานของ
กินเล่นอื่นใดเด็ดลอดเข้ามาได้ เด็กกินลูกโหนดกันได้ทุกวันไม่มีเบื่อ
มีวิธีกินทั้งอ่อนทั้งแก่ หาวีรกินได้แม้ไม่มีมิด หลังจากนั้นก็รู้ว่าโหนด
เป็นอาหารหลายอย่าง เปลือกหุ้มผลอ่อนของลูกโหนดเรียกว่าหัวโหนด
นำมาแกงเลียง แกงคั่ว ฯลฯ

อาหารบางอย่างประทับอยู่ในความทรงจำอันสวยงามแห่งวัยเด็ก อย่างเช่นการเอนน้ำผึ้งโหนดเทใส่ข้าวสวย หรือ การทำไข่หวานแบบง่ายๆ กลางทุ่งนา

...เมื่อจะออกไปยังกลางทุ่ง มักจะมีขันสำหรับกินน้ำติดตัว ก็เพียง แต่เตรียมไข่เปิดไปด้วยฟองสองฟอง ยามที่ต้องการกิน ก็เพียงตอกไข่ ลงในขัน กวนพอเป็นพิธิแล้วเดินไปยังเตาเคี่ยวน้ำตาล ที่มีอยู่ทั่วไป

น้ำตาลจากวงโหนด รองรับโดยกระบอกไม้ไผ่ มาจากระดับความ สูงเกือบ 30 เมตร ชาวบ้านจะนำลงมาเคี้ยว กรองลงกระทะใบบัวที่ตั้ง อยู่บนเตาขนาดใหญ่ก่อด้วยดิน ไฟไฟเคี้ยว ขณะเคี้ยวก็จะลวกกระบอก โดยตักน้ำตาลโหนดที่กำลังเดือดใส่กระบอกเขย่าแล้ว

เทผ่านภาชนะกรองกลับกระทะ น้ำลวกกระบอกอัน หอมหวานนี่เอง นำมาเทใส่ขันที่ตอกไข่เปิดใส่มาเรียบ ร้อย ทำให้ไขสุก ได้รสหอมหวานของน้ำตาลเดือด

ปราณี มณีดุลย์ เล่าว่า อาหารการกินของคน ที่ ผูกพันกับต้นโหนดแต่ละครัวเรือนยังมีมากมายนับ ไม่ถ้วน อย่างการเคี่ยวน้ำผึ้งโหนดบนไฟ แบบที่เอาราก ของต้นลำพูมาทำไม้กวน ยีจนน้ำผึ้งแห้งเป็นผง เอน้ำผึ้ง ผงเหล่านี้มาผสมข้าวเลี้ยงเด็ก เรียกว่าผัดขี้ม้า

“คล้ายซีรีเล็กซ์นั่นแหละ ไข่เลี้ยงเด็กวัย แรกเกิดโดยเฉพาะ” ปราณี หนูสงค์ หัวเราะ ถามว่าเด็กจำนวนมากแห่งคาบสมุทรสทิงพระ เติบโตขึ้นมาด้วยอาหารง่ายๆแบบนี้ดอกหรือ? และก็ แข็งแรงดีด้วย ส่วนมือเย็นถ้านโหนดไม่มี อะไรกิน ก็กินข้าวราดน้ำผึ้งโหนด บางทีผสม เนื้อมะพร้าวอ่อนลงไปด้วย

“อย่างหนึ่งเป็นเพราะอาหารจากโหนด ปราคจากสารพิษทุกขั้นตอนการผลิตก็ว่าได้ นับตั้งแต่การปลูกโหนด ที่ไม่มีความจำเป็น

จะต้องใส่ปุ๋ย หรือสารเคมีใดๆ เป็นต้นไม้ที่เติบโตได้ดีในธรรมชาติ ไม่รบกวนแม้แต่นาข้าวเพราะ โดยจุดน้ำใต้ดินที่ลึกลงไปมาก ขั้นตอนการผลิตมาเป็นอาหารก็ไม่มีควมจำเป็นที่จะเติมสารเคมีชนิดใดลงไป อย่างน้ำผึ้งเหลว ก็ไม่มีอะไร ถ้าจะมีบ้างก็คงจะเป็นเค็ม ซึ่งก็คือไม้สมุนไพรชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสรรพคุณที่จะไม่ให้น้ำตาลเปรี้ยวเท่านั้น” ปราณี มณีดุลย์ ประธานกลุ่มคนรักขโหนดเล่า และว่า

หลังจากมีการรวมกลุ่มชาวบ้านได้ ก็เริ่มมาคิดและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการผลิตอาหารจากต้นโหนดที่เอื้อต่อสุขภาพ จนสร้างรายได้เป็นสินค้าส่งออกกระดบห้าดาวจากบ้านดอนคั่นอีกด้วย

อาหารจากโหนด ประเภทแกง ประกอบด้วย แกงเลียงหัวโหนด แกงคั่วหัวโหนด แกงส้มปลาช่อนหัวโหนด ผัดเปรี้ยวหวานหัวโหนด และยำหัวโหนด เป็นต้น

ประเภทขนมหวาน มีขนมลูกโหนดหนึ่ง รุ้นลูกโหนดกรอบ แยมลูกโหนดสด ขนมปั้นขลิบใส่จาวโหนด จาวโหนดเชื่อม ขนมลูกโหนดกะทิสด ลูกโหนดลอยแก้ว ข้าวเกรียบลูกโหนด

สินค้าที่ชุมชนส่งออกขาย ส่วนมากเป็นประเภทขนมหวาน กระบวนการผลิตสะอาดปลอดภัย ไม่เจือสารกันบูด เก็บไว้ได้ในระยะเวลาไม่นานนัก ขายวันต่อวัน ไม่เก็บไว้นาน ชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าอาหารที่สดใหม่ จึงจะอร่อย และไม่มีผลเสียแก่ร่างกาย

“อย่างน้ำตาลสดที่จะนำมาเลี้ยงแขกหรือที่มาเยี่ยม จะส่งคนขึ้นตาลเอาไว้ว่าอย่าเพิ่งเอาลงมาจากต้น จนกว่าแขกจะมา ลูกตาลสด

ก็จะเฉาะมาขายกันวันต่อวัน” ปรากฏ มณีคุณย์ เล่า และอธิบายถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับน้ำตาลสด บรรจขวดขายในที่บางแห่งว่าไม่น่าจะเจือสารกันบูดอย่างที่พูดกัน แต่คงจะมีการนำไปตั้งไฟอุ่น เพราะระยะเวลาการเดินทางในการขายยาวนาน รสชาติก็คงไม่ร่อยเท่ลงมาจากต้นใหม่ๆ ส่วนกระบวนการผลิตในแต่ละแบบก็คงต่างกันออกไปตามรายละเอียด เช่น น้ำตาลสดพาสเจอร์ไรซ์ รสชาติ คุณค่าต่างกัน

น้ำตาลโหนดนับเป็นผลิตภัณฑ์หลักจากต้นโหนด ชาวบ้านเคียวน้ำตาลโหนดเป็นน้ำผึ้งโหนดที่จะนำส่งขายไปผลิตเป็นน้ำผึ้งแว่นน้ำผึ้งผง น้ำตาลโหนดที่ไม่เคียวปล่อยทิ้งไว้จะเป็นน้ำส้มสายชูสำหรับปรุงอาหาร

“คนเมื่อก่อนปลูกต้นโหนดมากแต่ใช้ประโยชน์น้อย แต่ทุกวันนี้เราปลูกมากและใช้ประโยชน์มาก”

โหนดเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล นับแต่รากโหนดขุดขึ้นมานำไปตากแล้วต้ม เป็นยาสมุนไพรแก้โรคตานขโมยในเด็กและโรคเบาหวาน, ลำต้น ที่อายุ 50 ปีขึ้นไป นำมาแปรรูป เป็นเครื่องเรือน เครื่องใช้ เฟอร์นิเจอร์, เส้นใยจากกาบ นำมาผลิตเป็นงานหัตถกรรม และเครื่องมือจับสัตว์น้ำ, ทาง (ก้านใบ) นำมาทำเป็นโต๊ะ เก้าอี้ กระจ่างต้นไม้ เชื้อเพลิง รั้วบ้าน คอกสัตว์, ใบแก่ใช้มุงหลังคา, ใบอ่อน ใช้ในงานจักสาน ของเล่น ของใช้ และกำลังมีแนวความคิดทำเป็นดอกไม้จันทน์, งวงให้น้ำตาล แล้วยังเป็นยาสมุนไพรแก้เบาหวาน และนำมากินแทนหมาก, ผลอ่อน ใช้ทำน้ำหวาน เป็นอาหารทั้งคนและสัตว์, ผลสุก เอามาทำขนมอาหาร หรือไม้ก็บีบเอาน้ำมาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ, เมล็ดอ่อน เอามาทำเป็นขนมหวาน ขายทั่วไปหรือส่งขายโรงงานผลไม้กระป๋อง, เมล็ดตาลสุก เอาไปทำจาวตาลเชื่อม หรือเพาะขยายพันธุ์ เพื่อปลูกแทน หรือส่งขายหรือถ้าขยายพันธุ์ไม่ได้ ยังเอาไปเผาถ่านได้อีกต่างหาก

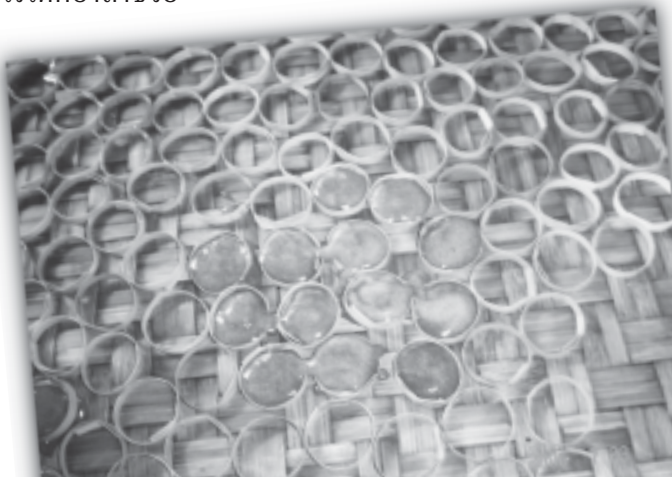
“ต้นโหนดใช้ทุกส่วนจริงๆ
ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงอย่างที่เรียก
ว่ารก หรือกาบตาลตรงปลายก้าน
ของใบที่โอบลำต้นยังใช้มาทำไม้
กวาด” ปราณีเล่า คนสมัยก่อน
ยังนำส่วนที่เหนียวๆ คล้ายรังผึ้ง

เรียกว่า “เจีย” ที่ติดอยู่ตามใบโหนดที่ห่อตัว มาใช้เป็นยาห้ามเลือด กรณี
ถูกหนามโหนดบาด หรือแกละ เกี่ยวข้าวบาดตอนลงไปทำนา

การเรียนรู้ การแปรรูปและใช้ต้นโหนดอย่างคุ้มค่าในยุคใหม่ของ
หมู่บ้านยังเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ตั้งต้นจากคำถามง่ายๆว่า
แต่ละคนที่เป็นอยู่ได้ทำอะไรจากต้นโหนดบ้าง แคนนี้ก็ได้รับความรู้เพิ่มมาอีก
กระบวนการต่อจากนั้นคือส่งคนไปดูงานเกี่ยวกับโหนดในหมู่บ้านใกล้เคียง
เคียง เช่นกลุ่มคมโหนดที่ตำบลท่าหิน ที่คลองฉนวน ไกล้วัดพะไค้ะ หรือ
ที่อำเภอสิงหนคร แต่ละแห่งก็จะได้รับความรู้ต่างๆกลับมา แล้วก็คิดว่าจะ
ทำอะไรดี แลกเปลี่ยนความรู้กันเอง ระดมความเห็น เอาสิ่งที่ดูงานมา
พัฒนา สอนกันต่อไป

ที่โหนดเขาเปิดสอนอะไรที่เกี่ยวข้อง ถ้าเรารู้ก็ส่งคนไปเรียน เรียน
แล้ว ก็กลับมาสอนคนอื่น สอนต่อกันไปเรื่อยๆ ไม่มีการหวงวิชา
แล้วทำสินค้าขายในนามกลุ่ม จนทุกวันนี้ถือว่าหมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้าน
ตาลโหนดครบวงจร ครูปราณีเล่า และสะท้อนว่าความเป็นกลุ่มอันเข้ม
แข็งมาจากสมาชิก ช่วยกันคนละไม้ละมืออย่างแท้จริง อย่างการก่อสร้าง
ที่ทำการของกลุ่ม ใครช่วยอะไรได้ก็อาสาช่วย

มีตั้งแต่คนบริจาคที่ดิน
บริจาคต้นโหนดมาขึ้น
โครงสร้างอาคาร ออกเงิน
ซื้อกระเบื้อง คนไม่มีอะไร
ก็ออกแรง ทุกคนมีส่วนร่วม
และรู้สึกเป็นเจ้าของ

“เดี๋ยวนี้ ทุกคนเกี่ยวข้องกับต้นโหนดหมด ทั้งปาดโหนด เคียว
น้ำตาล เฉาะลูกโหนด นี่ก็เพิ่งมีปรากฏการณ์ใหม่ที่ต่อไม่ไฟ เพื่อเกี่ยว
ลูกโหนดลงมาไม่ต้องป็น คนป็นก็แขนคอต้งบ่า จนบ่นว่าแขนคูกก็
เห็นแต่ฟ้า พอมองพื้นดินพาลหน้ามืดไม่เห็นอะไร”

คณะกรรมการกลุ่มฯ เล่ามุกตลก แชวเพื่อนบ้านที่ขณะนั้นคงจะ
ทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับต้นโหนดสักอย่างเป็นแน่ อาจจะมีฉาะลูกโหนด
อยู่ในทุ่ง นั่งหน้าเตาไฟ หรือจักสานอยู่กับบ้าน

ต้นโหนดทำให้ชุมชนมีอาชีพหลากหลาย ทำให้เกิดการค้าขายทั้ง
ภายในและนอกชุมชน เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนทรัพยากร พึ่งพา
ตนเองได้ ไม่ขัดสน ไม่จำเป็นต้องอพยพไปขายแรงงาน มีโอกาสอยู่กับ
ครอบครัว พี่น้อง มีโอกาสศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง มีอาหาร
เพียงพอต่อการบริโภค มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้รักถิ่นฐาน
มีความภาคภูมิใจในตนเอง ช่วยลดปัญหาสังคม
นับเป็นต้นไม้ที่มีบุญคุณล้นเหลือกับผู้คนที่
โดยแท้

ผู้สนใจผลิตภัณฑ์ทั้งหมด
เกี่ยวกับต้นโหนด แวะไปที่กลุ่มคน
รักษ์โหนด/กลุ่มหัตถกรรม
แปรรูปตาลโตนดบ้านดอน
คัน เครื่องข่ายแผนสุขภาพ
ประเด็นเกษตรและอาหาร
ที่เอื้อต่อสุขภาพหมู่ 8
ตำบลคูซูด อำเภอสังขละ
จังหวัดสงขลา 074-205062,
074-250551, 074-205058,
089-9774696.

18. แดงโมไรสารพิษที่จะนะ

ต่ำบลตลิ่งชัน อำเภोजะนะในวันที่แดดร้อนอบอ้าวปกคลุมไปทั่วทุกหัวระแหง ความขัดแย้งระหว่างโครงการเชิงนโยบายขนาดใหญ่ของภาครัฐกับชุมชนที่แตกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านโครงการ ในเวลานี้ว่า “ร้อน” ระอุไม่แพ้เปลวแดด ภายใต้สมรภูมิตความขัดแย้งดังกล่าววิถีแห่งชุมชนก็ยังคงดำเนินต่อไป

สวนยางอันร่มรื่น ยืนทอดแถวเป็นแนวยวนำพาสายตาไปสู่แปลงแดงโมไรสารพิษของอดีตโตะอิหม่ามรอหิม สะอู เป็นเป้าหมายของการลงมาเยี่ยมแปลงของภาคีแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ผู้มาเยือนจำนวนหลายสิบคน ตั้งใจจะมาชิมแดงโมหวานกรอบ เยี่ยมดูแปลงบวบ และผักสารพัดชนิดที่กำลังผลิตดอกออกผล

ป้ายผ้าสีเหลืองเขียนตัวหนังสือสีแดงเข้มตัวใหญ่ “จุดเปลี่ยนแปลง
แดงโมไรสาร” ตรงทางเข้าสวนทำหน้าที่ต้อนรับผู้มาเยือน ขณะที่เจ้าของ
สวน ยืนรอพวกเรายู่ก่อนแล้ว

อดีตโตะอิหม่ามรอหิม สะอู แกนนำค่านท่อก๊าซและอดีตพราน
หาปลาที่สามารถดำน้ำฟังเสียงปลาจนเป็นที่เลื่องลือ ในวันที่สวมหมวก
เกษตรกรเต็มตัวย้อนความทรงจำถึงวิถีเกษตรกรในอดีตของชุมชน
ตลิ่งชัน ซึ่งกำลังจะกลายเป็นสิ่งเชยซ้ำล้าสมัย แต่ตนเองนั้นกลับมองเห็น
คุณค่าที่สอดคล้องกับหลักศาสนา โดยเฉพาะการผลิตอาหารที่ไร้สาร
ปนเปื้อนไม่ทำร้ายคนอื่น

“50 ปีก่อน ไม่มีใครใช้สารเคมี” มะแก่ที่นั่ง

อยู่ข้างๆ โพล่งออกมาว่า อยากทำสวนแบบ
ไม่ใช่ยา (เคมี) เหมือนกันแต่ก็แพ้มด

น้ำเสียงซื่อๆ โฝงผางตรงไปตรงมา
ของมะทำให้หลายคนสะดุดใจหันมามอง
“มียาอะไรบ้างที่จะช่วยกำจัดมดคันร้อน
บ้างอาจารย์” แกลถามทุกคนที่มาเยือน

หลายคนสนใจสูตรทำน้ำหมัก ที่มี
สารพัดสูตรแล้วแต่วัสดุของแต่ละท้องถิ่น
บางคนก็มลงดมน้ำหมักในถังที่เอาไว้
ไล่แมลง ตาบตลิ่งชันอยู่ใกล้ทะเล
ชุมชนที่นี่หาทำประมงเป็นอาชีพ
หลัก ดังนั้นหัวปลากะตักจึงหา
ได้ไม่ยาก ไล่กระสอบนำมาเป็น
วัตถุดิบ ใช้ประโยชน์ได้อย่าง
เต็มที่

เป้าหมายของการเยี่ยมชม
แปลงในครั้งนี้นอกจากจะเป็นการ
ให้กำลังใจเกษตรกรในพื้นที่แล้ว
ยังเป็นการพบปะแลกเปลี่ยน

ระหว่างเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน รวมไปถึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้
ผู้บริโภครวมถึงผู้บริหารสถานการศึกษา ที่สนใจกระบวนการเรียนรู้ในการทำ
เกษตรไร้สาร ได้มีโอกาสมาร่วมทัวร์

“อย่างผมนี่ลงสวนทำเองทุกวัน ทำจนเคยชินแล้ว แต่คนอื่นเขา
มองว่าเชย ช้า ไม่ทันใจ ลู้อื้อปุ๋ยเม็ดหวานที่เดี๋ยวให้แล้วเสร็จไม่ได้”

อดีตโตะอิหม่ามบอกเล่าประสบการณ์ในการทำงาน

อาจารย์ภาคภูมิใจกว่าผลผลิตอาหารปลอดภัยให้กับผู้บริโภค นอกจากนี้
จะไม่ทำบาปฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอย่างผ่องส่งแล้วยังเป็นการทำบุญอีกด้วย

ทัวร์สุขภาพครั้งนี้เราเลือกแปลงที่จะลงเยี่ยมไว้ 3 แปลงได้แก่

1. แปลงไร้สารพิษ รูปแบบการเกษตรชนิดนี้ จะมีกระบวนการผลิต
ที่ใช้ปุ๋ยหมัก 100% ปุ๋ยหมักดังกล่าวนิยมใช้วัสดุที่มีอยู่ท้องถิ่นเป็นหลัก
(เท่ากับส่งเสริมการพึ่งตนเอง ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปด้วย) และ
ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ไม่ใช้ปุ๋รดานรองพื้น

2. แปลงปลอดสารพิษ มีรูปแบบใกล้เคียงกับไร้สารพิษ กล่าวคือ ใช้ปุ๋ยหมักปริมาณ 80-90% แต่มีการใช้ปุ๋ยเคมีเพียง 10% ปรอยหน้า ก่อนเก็บเกี่ยว

3. แปลงใช้สารเคมี เพื่อให้เห็นความแตกต่าง แปลงดังกล่าวมีการใช้ฟลูราดาน ใช้สารเคมีทุกขั้นตอนการผลิต

ดูเพื่อให้เปรียบเทียบ ได้ย้อนคิด แล้วตั้งคำถามกับตัวเองถึงความ เป็นไป

เดินตามอดีตโต๊ะอิหม่าม ไปยังแปลงแดงโม ไล่ดูไปที่ละแปลง ก่อนที่จะเดินตัดสวนยางข้ามแปลงที่ผลิตแบบใช้สารเคมีซึ่งเป็นของเพื่อนบ้าน เหลือร่องรอยให้เห็นว่าเพิ่งเก็บเกี่ยวผลผลิตไปไม่นาน ดินทรายขาวร่วน สะท้อนแสงลอดพุ่มแดงโมหงิกงอ

ตัดข้ามไปอีกแปลง คราวนี้เป็นของอดีตโต๊ะอิหม่าม แดงรุ่นที่สอง นับพันลูกกำลังสุกอดผลเขียวไปทั่วแปลง “ผมปลูกแดงโดยไม่ใช้น้ำ บางคนบอกว่ารดน้ำมาก แดงโมจะไม่หวาน ผมปลูกแดงโดยใช้น้ำ ตามธรรมชาติ ใช้น้ำจากธรรมชาติให้มากที่สุด ถ้าปีไหนน้ำน้อยหน่อย แดงผมก็จะลูกเล็ก” อดีตโต๊ะอิหม่ามเล่า

ลองคำนวณคร่าวๆ นับแต่วันแรกที่ลงมือปลูก นั่งนับวันไป 72-73 วันกว่าจะได้เห็นดอกผล และแต่ละรอบเก็บเกี่ยวได้ 2-3 ครั้ง ต่อรุ่น

ผลผลิตปีแรกยังไม่ดีนัก แต่อดีตโต๊ะอิหม่ามก็พอใจ “ทำเกษตรไร้สารไม่จน แต่ไม่รวย ผมรู้สึกว่าจะอยู่ได้ทุกวันไม่มีอด”

แดดยิ่งร้อนอบอ้าว เราเดินกลับมาที่สวนยาง หอบหิ้วแดงโมกัน มาคนละลูกสองลูก เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลหาดใหญ่บอกว่าทาง โรงพยาบาลมีนโยบายส่งเสริมสุขภาพ โดยอยากให้คนไข้ ญาติผู้ป่วย และเจ้าหน้าที่ ได้รับประทานอาหารปลอดสารพิษ แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้น อย่างไร โชคดีว่ามีเครือข่ายของผู้พิการในโรงพยาบาลเขียนโครงการ ขอเงินไปยัง สปสช. (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) มาให้เหยื่อ เมาไม่ขับ จึงได้ประสานกันชักชวน อ.ภาณุ และเครือข่ายเกษตรวิถีธรรม ในแผนสุขภาพ มาร่วมงาน ทำให้มีโอกาสมาเยี่ยมแปลงในครั้งนี้

“ก่อนหน้านี้ก็พยายามหาเครือข่ายเกษตรกร ว่าที่ไหนบ้างที่มีการปลูกผักปลอดสาร แล้วลงทะเบียนไว้ เพื่อให้รู้ว่าที่ไหนมีผักบ้าง ที่ผ่านมานี้ในโรงพยาบาลพูดกันมากแต่ไม่มีผักของจริงมาให้ผู้บริโภคเสียที มาคราวนี้อย่างไรเสียคงจะต้องได้แต่งโมไร่สารกลับไป”

ช่วงบ่าย อดีตโตะอิหม่าม นำเรามาที่โรงเรียนตลิ่งชัน ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนตลิ่งชันเล่าบ้างว่า โรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียน 600 กว่าคน ประกอบด้วยชุมชน 3 หมู่บ้าน สภาพชุมชนในช่วงหน้าแล้งก็เป็นอย่างที่เรารู้เห็น นั่นคือ แห้งแล้ง อากาศร้อน แต่หน้าฝนน้ำท่วม ซึ่งอดีตไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ท่านผอ.ได้พิจารณาตัวกับอดีตโตะอิหม่าม รอหีม และชักชวนให้เข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอน ความตั้งใจของท่านก็คือ บ่มเพาะปลูกฝังเด็กๆ ให้มีการปลูกผักในดินทราย แล้วเอาอินทรีย์วัตถุมาทำปุ๋ยหมัก

“เราพยายามทำเกษตรให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ซึ่งหน้าดินเป็นดินทราย ข้างล่างเป็นดินแข็ง ไม่เหมาะที่จะปลูกไม้ยืนต้น”

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสุเหร่า เป็นอีกคนแสดงความตั้งใจที่ได้เห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในพื้นที่อดีตนั้นก็ได้เชิญ อาจารย์ภาณุ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อให้เด็กและครูได้รู้เท่าทัน ให้มีความรู้ที่สอดคล้อง

กับปัจจุบัน สามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตได้ ผลจากการพูดคุยในคราวนั้น ครูในโรงเรียนเริ่มหันมาสนใจ จากที่ไม่เคยใช้น้ำยาอเนกประสงค์ น้ำหมักชีวภาพ ก็หันมาทดลองทำ และนำมาใช้ประโยชน์ในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

“เรามาขยายต่อ เป็นโรงเรียนชานา เพราะเห็นคุณค่าของบรรพบุรุษในอดีต และเป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชน ขณะที่ปัจจุบันข้าวที่

เราบริโภค มีสารปนเปื้อนสิ่งสม ทำให้เราตายผ่อนส่ง ชานาเองก็ไม่ได้ทำการผลิต เก็บเกี่ยวด้วยตนเอง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ยิ่งเหล่านี้ทำให้โรงเรียนเกิดความคิดว่าอาชีพชานาที่เคยเป็นอาชีพหลักของ

ชุมชนกำลังจะหายไป จึงได้ทำโรงเรียนชานา แม้ว่าจะไม่ได้การยอมรับจากชุมชนนัก แต่เราก็เชื่อว่า การเรียนการสอนจะเป็นสิ่งที่ช่วยปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็กๆ”

อาหารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ขณะเดียวกัน การศึกษาที่ดีสามารถทำให้คนตั้งคำถาม หันมาจุกคิดเรื่องการเงิน การอยู่ ที่สอดคล้องกับชีวิตได้เช่นกัน.

หมายเหตุ : สนใจเรียนรู้เพิ่มเติมติดต่ออดีตโตะอิหม่าม รอทีม สะอู เกษตรกร ตำบลตลิ่งชัน อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา โทร.0843135694

19.

ตลาดผักโรงพงพาลขนาดใหญ่ จุดประกายวิถีบริโภคปลอดภัย

“กินผักมากอาจเสี่ยงมะเร็ง” คำพูดนี้อาจจะฝืนความจริงอยู่ แต่ถ้ามองความจริงอีกด้านว่าหากผักที่กินเข้าไปปนเปื้อนด้วยสารพิษ ที่ทุกวันนี้แทบจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ย่อมเป็นเรื่องน่าคิดทีเดียว

มารุต ลอยผา ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (HA) โรงพยาบาลหาดใหญ่ เล่าว่าปัญหาสารพิษในอาหาร เพราะชาวบ้านไม่มีตัวเลือก หันไปทางไหนก็เจอแต่สารเคมี

“ขนาดคนปลูกไม่กล้ากิน แต่ต้องจำใจ ถ้าไม่กินก็ไม่รู้จะกินอะไร”

โรงพยาบาลหาดใหญ่ตระหนักตรงนี้

จึงทำโครงการ

ผักปลอดภัย

คนปลอดภัย

โครงการนี้

เริ่มมา 2 ปีแล้ว

แต่ไม่มีตัวจับ

เคลื่อนชัดเจน

จนกระทั่ง

มารุตได้เข้า

มารับผิดชอบ มีความชัดเจนมากขึ้นโดยเชื่อมกับ ศูนย์คุณธรรมจังหวัด สงขลาและ เครือข่ายเกษตรวิถีธรรม วิถีไท สู่อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพ ชุมชน ที่นำโดย อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า

“ที่จริงผมทำเรื่องคนพิการ เรื่องอุบัติเหตุ แต่ผมทำเรื่องผัก ปลอดภัยด้วย มันไปกันได้เลยผสมผสาน เป็นโครงการขึ้นมา ตอนนี้องค์กรโรงพยาบาลหาดใหญ่ เป็นโครงการนำร่องเรื่องผักไร้สารพิษ ด้วยตาม นโยบายของกระทรวงสาธารณสุข”

มาตรฐานผักโรงพยาบาลหาดใหญ่กำหนด 3 แบบ

- ผักที่กระทรวงเกษตรฯ รับรองให้ใช้สารเคมีระยะเริ่มต้น เว้นระยะก่อนเก็บ ซึ่งความจริงที่รู้กันอยู่ว่าเกษตรกร มักปิดบังข้อเท็จจริงการใช้สารเคมี

- ผักที่โรงพยาบาลเห็นว่าปลอดภัยจาก สารพิษคือ ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ แค่ 10% และ ห้ามใช้สารเคมีอื่น อย่างยาฆ่าแมลง

- ผักไร้สารพิษ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้น้ำ หมักชีวภาพ

ผู้ป่วยโรงพยาบาลหาดใหญ่ มี 800 กว่า คน รับประทานคนละ 3 มื้อต่อวัน คิดง่าย ๆ ว่า 2,400 จาน ต้องใช้ ผักเยอะมาก ยังไม่รวมผู้ป่วย พิเศษ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ประมาณ 1,800 คน ญาติผู้ ป่วยอีก ราว 5,000 คนใน แต่ละวัน ทุกคนต้องการพืช ผักปลอดภัย

โครงการเริ่มอย่างจริงจัง มาได้ราว 6 เดือน มารู้ออกว่า ไม่ใช่เรื่องทำงานๆ ที่ต้องส่งเสริม

รณรงค์เพื่อให้เกษตรกรที่ใช้สารเคมีอยู่ มาเปลี่ยนพฤติกรรมกว่าจะได้
แปลงผักไร้สารพิษที่แน่ใจสักแปลงต้องมีคุณธรรมนำหน้า

“เราเชื่อมโยงกับศูนย์คุณธรรมของอาจารย์กาญจน์ ได้แปลงผัก
ที่ผมเข้าไปส่งเสริม เคยใช้บงของหลายหน่วยงาน เช่น สฟช. (สถาบันวิจัย
พัฒนาชุมชน) มาช่วย ส่งเสริมชาวบ้าน” มารุตเล่า ตอนนีสามารถ
ส่งเสริมแปลงผักไร้สารพิษผลิตได้จริงราว 5 ราย พื้นที่แปลงหนึ่งราว
3 ไร่ แต่ยังไม่พอกับความต้องการโดยเฉพาะผู้ป่วย

เกษตรกร 5 รายที่ว่อยู่บ้านพุ อำเภหาดใหญ่ เหตุผลหนึ่ง
เพราะมารุตเข้าไปทำโครงการเหยื่อเมาแล้วขับสู่ชุมชนที่นั่นอยู่
เลยเอา 2 เรื่องมาบูรณาการกัน

เขาอธิบายว่าผักไร้สารพิษคือการสะสมสารเคมีในร่างกาย สะสม
จนเป็นมะเร็งหรือถ่ายทอดเป็นพันธุกรรม ลูกเกิดมาก็พิการ นั่นคือ
ตายผ่อนส่ง ส่วนอุบัติเหตุถ้าไม่ป้องกัน ไม่สวมหมวกกันน็อค ประมาท
เมาแล้วขับ ก็ตายเหมือนกัน ทั้งสองเรื่องตายเพราะความประมาทด้วย
กัน จึงไปด้วยกันได้ ยังเชื่อมโยงไปสู่มิติอื่น อย่างเศรษฐกิจพอเพียงอีก

กรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นจริงที่บ้านพรุ น้องแดง เด็กตัวเล็กๆ แม่บอกว่าให้ไปซื้อผักซื้อพริกให้ น้องดีใจจับมอเตอร์ไซด์ออกไป ด้วยความเท่แต่ไปล้มรถ

“ถามว่าใครผิด อยู่ในชุมชนมีที่ดินข้างบ้าน แคंपริก โหระพา สารระแห่ ยังไม่ปลูกเอาไว้กิน แต่ถ้าวินันนั้นมีพริกมีผักอะไรต่างๆ อยู่แค่บอกว่าไปเอาพริกมาให้แม่ที่ข้างบ้าน อุบัติเหตุก็ไม่เกิดขึ้น ความพอเพียง มันเลยเชื่อมโยงไปกันได้หมด”

อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนเกษตรกรรมมาทำแบบไร้สารพิษ ทำยากแม้จะสนใจด้วยผลตอบแทนสูง อย่างเช่นราคา ตลาด กิโลกรัม 10 บาท ถ้าปลอดสารพิษทางโรงพยาบาลหาดใหญ่พร้อมจ่ายให้ 20 บาท ถ้าระดับ ไร้สารพิษให้ราคา 25 บาท รับซื้อและประกันราคาทั้งปี แบบไม่อั้น ไม่ว่า ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักกาดขาว บวบ ฟักทอง ฟักเขียว ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว แตงกวา มะเขือยาว มะเขือเปราะ ผักกาดหอม ต้นหอม ผักชี พริกขี้หนู พริกขี้ฟ้า ใบกะเพรา ใบโหระพา บร็อคเคอรี่ ผักตำลึง ฯลฯ

“ผักหลักยังเป็นผักใบ ใ้หมากเป็นประจำคือฟักทอง เพราะมีธาตุอาหารสูงให้ผู้ป่วย ผักพื้นบ้านเราก็รับนะครับ แต่ต้องคุยกันก่อน อาจทำเป็นอาหารทั่วไปก็ทำยาก แต่ถ้าเป็นอย่างผักกูดทำได้ เป็นราดหน้า ผัดซีอิ้วอะไรต่างๆ”

แม้ต้นทุนการผลิตน่าจะเท่าเดิม แต่การปลูกแบบไร้สารเคมี สะดวกกว่า ฉีดยาไปบนอนรอได้เลย แต่พวกฉีดน้ำหมักชีวภาพต้องดูแลเยอะมาก อาจต้องนั่งใช้ตะเกียบคีบหนอนทีละตัว เมื่อเป็นอย่างนี้ กลุ่มเกษตรกรไร้สารพิษจึงมีอัตราเพิ่มขึ้นช้า

สิ่งที่มารู้ตเจอเกษตรกรมักเอาเงินเป็นตัวตั้ง ถามกลับมาว่าให้ราคาเท่าไร อันดับแรก เขาเองกลับมองคนละมุม เรื่องคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็ง ฟังตนเอง สุขภาพที่ดีมากกว่า และไม่จำเป็น ต้องทำเป็นรายใหญ่ แค่ฝักริมรั้วก็เข้ามามีส่วนร่วมตรงนี้ ถ้าชาวบ้านรวมกลุ่มมีแกนนำรวบรวมส่งโรงพยาบาล ก็ส่งขายได้ทุกวัน

เขายกกรณีขายคนหนึ่งไม่มีรายได้ ต้องขอลูก เอาไปซื้อ น้ำชา กาแฟ ต้องขอทุกวัน แต่ถ้าตื่นเช้าคุณขายไปเก็บผักกริมรั้ว ไม่ต้องขอเงินลูก ยังออกกำลังกายไปในตัวถือเป็นการบูรณาการชุมชนให้รายได้เพิ่มขึ้น สุขภาพดีขึ้น

ทุกวันนี้ คนที่มาส่งผักไร้สารพิษ จำกัดเฉพาะคนอยู่ในบัญชีรายชื่อ แต่กว่าจะได้ตรงนี้ เป็นเรื่องยากทีเดียว

“ผมต้องดูคุณภาพชีวิต คุณพฤติกรรมเขาเปลี่ยนไปอย่างไรด้วย ผมมีระบบตาสับปะรด ใช้ชุมชนดูกันเอง กรณีตัวอย่างเพิ่งเจอว่าเขาเอา ผักมาส่ง แต่เขามีผักน้อย เอาผักเพื่อนบ้าน หรือที่ไหนไม่รู้นะ แต่ใช้ สารเคมี มารวบรวมเพื่อให้ได้เยอะ นี่คือเอาเงินเป็นตัวตั้ง ไม่มีคุณธรรม มาส่งโภชนาการ แล้วเอาผมเป็นการันตี โดยที่ผมไม่รู้เรื่องเลย ตา สับปะรดก็โทรมาบอกว่าผักเขาไม่มีหรอก มีนิดเดียว แต่ที่เอามาเยอะ ถามว่าคุณธรรมมีไหม วิถีธรรมมีไหม คุณมาทำบาปซ้ำซ้อนอีกแล้ว ให้ผู้ป่วยมากขึ้น เขาจะตายรอแรมอยู่แล้วคุณยังเอาสารพิษมา ให้เขากินอีก คุณใจดำขนาดไหน ผมพูดประมาณนี้”

อีกราย ปลูกฟักทอง ทางโรงพยาบาลสั่ง 100 กิโลกรัม พอกกลาง ดินตาสับปะรดไปแอบมอง พบว่ากันหลุมใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ มารูตเลยชอยกเล็ก กลางดินนั้นเลยว่ ไม่ต้องมาส่งก่อน รอเป็นแปลงหน้าแล้วกัน

กรณีแบบนี้มารูตเล่าและว่าต้องขึ้นแบล็คลิสต์ไว้ก่อน แต่ให้โอกาสต่อไป เพราะเห็นว่ายังปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกันได้ เมื่อไรเปลี่ยนจริง ก็มาส่งกันต่อได้อีก ปัญหาสำคัญคือถ้าผู้ผลิตไม่เกิด ไม่ซบเซลเลื่อน ทุกอย่างยังเป็นไปได้ยาก

สิ่งสำคัญเขาพยายามบอกเกษตรกรผู้ปลูกว่าการปลูกผักไร้สารพิษ เท่ากับสร้างกุศล ได้เงินด้วย สุขภาพร่างกายดี แต่นั่นคงเปลี่ยนความคิดทุกคนไม่ได้แน่ จำนวน 100 คนเปลี่ยนได้สักคนก็ถือว่าน่าพอใจแล้ว อย่างไรก็ตามเริ่มไม่กี่เดือนกระแส ถือว่าโตเร็วในชุมชนพอสมควร เห็นได้จากองค์กรภาคีต่างเริ่มเข้ามาช่วยกัน สนับสนุนงบประมาณ

“ถามว่า ตลาดต้องการไหม กระแสสังคมต้องการไหม ตอบว่า
ต้องการแน่นอน แต่เราไม่มีผักเท่านั้นเอง เอามาเมื่อไรไม่มีเหลือ
แต่ผู้ผลิตมีน้อย”

มารุตเล่าว่าแม้จะได้ราคาดี เท่าไร แต่ยังเพิ่มได้ซ้ำ เพราะเปลี่ยน
ความคิดยกนั่นเอง ปลูก 3 เดือนใช้สารเคมี แต่ถ้าปลูกแบบไร้สาร
พิษใช้เวลา 4 เดือน ต้องดูแล ถามว่ายากหรือไม่? ก็ไม่ยาก แลผมมี
ความสุขด้วยซ้ำไป

“แต่นี้พูดในฐานะเราไม่ได้ปลูกผัก จับจองเองนะ คนปลูก
เหนื่อยจริง และเสี่ยงในการเกิดเชื้อต่างๆ ถ้ามีปัญหาไปทั้งแปลง
หน้าฝน ปลูกผัก เจอเชื้อรา แต่พวกที่ใช้สารเคมีนอนยิ้มสบาย เกิดการ
เปรียบเทียบในวิถีที่แตกต่างแล้ว”

เขาจึงเสนอว่าถ้าเปลี่ยนอะไรสักอย่าง ต้องเปลี่ยนพฤติกรรม
แนวความคิดคุณธรรม ถ้าทำได้มีความสุข แต่ถ้าเอาเงินมาเป็นตัวตั้ง
แล้วก็แย่ตั้งแต่คิด

“นี่มองทฤษฎีนะครับ แต่ถ้าเราเป็นเขาไม่รู้จะคิดอย่างไรเหมือนกัน
ไหนลูกต้องไปโรงเรียน ต้องมีเงินกินข้าว ถ้ามารอกับผักไร้สารพิษที่ไม่
แน่นอน ถ้าไม่มีมาตรการป้องกันดีๆ ต้องเอาใจใส่ผักมากกว่าลูก แต่ค่า
ใช้จ่ายยังมีอาจหันกลับมาใช้สารเคมีเหมือนเดิม เพื่อความมั่นคงทาง
รายได้ เป็นอย่างนี้ ต้องมองหลายมุม”

เขาเองพยายามมองเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายอย่างเช่น อย่างการ
ทุ่มเทกกับแกนนำ สร้างตัวอย่างของผู้ปลูกผักไร้สารพิษ ให้เกิดขึ้นก่อน
ทำให้เขาดูดีขึ้น มีความภูมิใจขึ้น พาไปดูงานที่ดีๆ พบคนดี สิ่งดี จะม
ความภูมิใจ อย่างล่าสุด เอาแกนนำบ้านพรุไปแลกเปลี่ยนที่พัทลุงว่า
เขามีความภูมิใจอะไรบ้าง ให้ทางโน้นได้ยิน ให้เขาภูมิใจ ให้เกษตรกร
ข้างเคียงภูมิใจ เพื่อคนอื่นได้ดำเนินรอยตามบ้าง

“ผมว่าน่าจะเริ่มแบบนี้ มองทั้งหมดเหนื่อย แต่ถ้ามองอย่างนี้
สบายใจ”

ความหวังพอเห็นรางๆหน่วยงานอื่นหันสนใจ มาให้ความร่วมมือ
เพิ่มขึ้น อย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าเทศบาลเมืองบ้านพรุ
เทศบาลนครหาดใหญ่ที่โรงเรียนเทศบาล 5 โรงก่โครงการด้วย เป็นต้น
ชุมชนต่างๆ กำลังจะทำเรื่องนี้เพิ่มขึ้นเช่นกัน อย่างที่อำเภอกระแสดินธุ์
ต่างจังหวัด มีสตูล มารุดเอง เพิ่งได้ไปคุยกับชาวบ้านที่ทะเลน้อย พัทลุง
พร้อมสร้างความมั่นใจเขาว่า กลุ่มผู้บริโภคมีแล้ว ตลาดมีแล้ว พร้อม
รับประกันราคาให้

คนที่ปลูกไร้สารพิษจริงๆ เอามาขายที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ได้ทันที
เท่าที่ผ่านมาเมื่อเปิดขายเป็นการทั่วไปเมื่อไร คนแย่งกันซื้อแม้แพงกว่า
ปกติ เพราะโรงพยาบาลก้านดีคุณภาพให้ ล่าสุดโรงพยาบาลหาดใหญ่
กำลังจัดทำเป็นร้านขายผักเป็นรูปใหญ่ โดยสหกรณ์สุขภาพโรงพยาบาล
หาดใหญ่จะให้ตู้แช่ผัก เพื่อบริณาการกับประเด็นผู้พิการ จึงวางแผนจ้าง
คนพิการมาดำเนินการ ทั้งบรรจุถุง วางขาย การดำเนินงานจริงคงจะเริ่ม
หลังสิ้นฤดูฝนปีนี้หลังผ่านปัญหาน้ำท่วม ซึ่งทำให้ผักขาดแคลนระยะหนึ่ง

“ที่ผ่านมามีออรับผักแล้วจะส่งให้หน่วยโภชนาการปรุงอาหารให้
ผู้ป่วยกินก่อน ที่ขายกับคนทั่วไป บางวันกลุ่มเกษตรกรบอกว่ามา ก็จะ
มากขึ้นยังไม่แน่นอน แต่ออนาคตเราจะจัดการแบบใหม่ เมื่อผู้ผลิตมาส่ง
ผักที่สหกรณ์ผู้ผลิตรับเงินเสร็จ ทางโรงพยาบาลจะ แยกให้กับโภชนาการ
ส่วนหนึ่ง แล้วการขายให้กับประชาชนทั่วไปอีกส่วนหนึ่ง”

แผนการขยายแนวคิด จะเริ่มจากบุรุษเล็กๆ ก่อนให้ซึมขยายโตไปเรื่อยๆ ให้ชาวบ้านใกล้โรงพยาบาลได้รู้ เข้าใจ ร้านอาหารหน้าโรงพยาบาลได้เอาผักไร้สารพิษไปปรุงอาหารซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้นต่างคอยกันอยู่ถึงแพงก็ไม่กลัว ถือว่าได้ส่งเสริมกัน กำไรน้อยลงแต่ได้สุขภาพที่ดี โดยโรงพยาบาลจะออกป้ายการันตีเรื่องนี้ให้ด้วย

ขณะที่สถานการณ์ผู้ผลิตมีไม่พอความต้องการ มารุตเสนอทางออกทางออกอย่างหนึ่งว่าน่าจะช่วยกันปลูกผัก ลงกระถาง อะไรก็ได้ ช่างบ้านไม่จำเป็นต้องมีเนื้อที่ดิน

“อย่างผมไปดูงานที่เขตหลักสี่ กทม. โครงการผักลอยฟ้า บนดาดฟ้า มีทั้งมะละกอ กัลฉ่าย มีผักทุกอย่าง มะระ พริกแพง แตงกวา มะเฟือง ได้หมด อุ่นเต็มเลย ขนาดมีนกมีสัตว์มาอยู่ เขาปลูกแบบไร้สาร แล้วส่งขายตามห้างได้ด้วย”

ทางโรงพยาบาลหาดใหญ่ กำลังริเริ่มปลูกพืชบนดาดฟ้า โดยทดลอง
กันทำเองก่อนเล็กๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหาดใหญ่เข้ามารวมกลุ่ม
สิ่งที่มารุต อยากเห็นคือหลังเลิกงานเจ้าหน้าที่จูงลูก ดูแปลงผักของตัวเอง
น่าจะมีความสุขมากกว่าไปซื้อ แล้วก็ ยังเปลี่ยนทัศนคติของเด็ก
ให้ดีขึ้นได้ด้วย

“ตอนนี้พยายามส่งเสริมให้เปลี่ยนพฤติกรรมอยู่ แต่คนทุกวันนี้
มักมีการอ้างเรื่องต้องทำงานไม่มีเวลา สิ่งที่ได้ก็คือทำเป็นตัวอย่างที่ดี
ไปก่อน ให้เขามาดูเห็นจากหนึ่งเป็นสอง”

แม้กระแสสุขภาพเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เยอะ อย่างล่าสุดกระทรวง
สาธารณสุขกำลังมีนโยบายให้คนหันมาให้คนกินผักกับน้ำพริก มารุต
ยังมองว่าปัญหาระบบราชการ ที่ทำงานเป็นระบบ ค่อนข้างชักช้า ปกติ
ข้าราชการหน้าที่เยอะอยู่แล้ว พอทำอะไร ก็จะเดินเข้าไปหน่อย ทุกฝ่าย
จึงจำเป็นต้องมาช่วยกันขับเคลื่อนกัน แต่เปลี่ยนแบบกระชากไม่ได้
ต้องเปลี่ยนไปเรื่อยๆ จากบ้าน พ่อแม่กินผักหรือยัง? ช้างบ้านกินผัก
หรือยัง? เป็นตัวอย่างให้เห็น ไปเรื่อยๆ ทีละนิด

สุดี ทองตัน หัวหน้าฝ่ายโภชนาการ โรงพยาบาลหาดใหญ่
กล่าวว่า มีความพยายามที่จะนำผักไร้สารพิษ มาให้ผู้ป่วยบริโภคมาเป็น
ระยะเวลาพอสมควร ก็เจอปัญหามาก เช่นกัน อย่างที่เกษตรกรบอกว่า
ไม่ใช่สารเคมีอันตราย แต่ไปตรวจพบกระป๋องยาหวัะโหลกไขว้อยู่เต็ม
บ้านไปหมด ก็รู้สึกผิดหวัง จนภายหลังจึงต้องรับซื้อเฉพาะคนที่พิสูจน์
ทำจริง

“ทางฝ่ายโภชนาการเราก็ปรับไปตามเขาด้วย เขาปลูกอะไร ทำอะไร
เราจะมาปรับกับฝ่ายโภชนาการว่าจะทำอะไรได้ ดัดแปลงเป็นอาหาร
อย่างไร ผักพื้นบ้านเราใช้ได้หมด” สุดีว่า

ฝ่ายโภชนาการ โรงพยาบาลหาดใหญ่ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ
โรงพยาบาลอาหารปลอดภัย เริ่มตั้งแต่ กรกฎาคม 2550 เนื่องจากที่
ผ่านมารัฐจัดซื้อวัตถุดิบบางชนิดจากตลาดสดทั่วไป ไม่มีการทดสอบ
การปนเปื้อนสารเคมีในห้องปฏิบัติการอย่างจริงจัง เสี่ยงต่อการปนเปื้อน
เชื้อโรคและสารเคมีไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามผักปลอดภัยยังมีไม่
เพียงพอความต้องการในขณะนี้.

20. นารวมร่วมเรียนรู้ ก้าวสู่ภาพ “คนรักษ์ไหนด”

ปลายปี 2550, ผีนนาสี่เขียวในอ้อมกอดตาลโตนด ณ หมู่ 8 บ้านดอนคัน ตำบลคูขุด อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา ยังมีโครงการนารวมร่วมเรียนรู้ ที่นำโดยครูปราณี มณีคุณย์ รวมอยู่ด้วย

แปลงนาสาธิต 6 ไร่ อยู่หลังที่ทำการของกลุ่ม “คนรักษ์ไหนด” กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปตาลโตนดแห่งบ้านดอนคัน

“นารวมร่วมเรียนรู้” เป็นกิจกรรมใหม่ของกลุ่มคนรักษ์ไหนด ครูปราณี เล่าว่าจุดเริ่มต้นอยู่ที่การเปิดเวทีประชุมกลุ่ม เมื่อคืน 25 พฤษภาคม 2550 มีสมาชิกเข้าร่วมราว 40 คน

“เราบอกว่าประชุมเพื่อมาทำนารวม ประเด็นสำคัญให้ช่วยกันพูด
คืนนั้นคือช่วยสะท้อนปัญหาการทำนว่ามีปัญหาอะไรบ้างให้ช่วยกันพูด”

คืนนั้น ชาวบ้านถามกลับว่าแล้วปัญหาต่างๆ ครูปราณีจะช่วยแก้
ปัญหาได้ไหม? ครูปราณีได้แต่กล่าวกับพวกเขาว่า ไม่สามารถช่วยอะไร
ได้ แต่บอกว่าพอมีวิธีแก้ไข หากร่วมกันคิดว่าจะทำอย่างไรต่อไป

“ปุ๋ยแพงไม่มีเงินจะซื้อข้าวสาลี นาบางบึงมีแมลง ดินไม่ดี ดินแข็ง
ปลูกไม่ขึ้น ทำแล้วขาดทุน ให้เขาเข้าใจว่า ไปทำอย่างอื่นดีกว่า หลั่วขึ้น
ข้าวฝึมาก เป็นเวทีที่พูดได้พูดเอา ไม่ได้เน้นว่าจะพูดอย่างไร พี่ปราณีเอง
ก็แก้ไม่ได้ แต่ให้เขาได้พูดออกมาว่าสิ่งที่มันพบขณะนี้คืออะไร”

คนที่นี้ทำปีละครั้ง มาอย่างต่อเนื่อง แต่ในระบบเกษตรยุคใหม่
ปัญหาก็กลับมีหลายทาง

- ทำแล้วน้ำท่วม ขาดทุน

- ไม่มีเงินซื้อปุ๋ย

- ต้นกล้าไม่มีน้ำจะถอนไม่ขึ้น
ต้องรอให้ฝนตก

- พอฝนตกหนักน้ำล้นบึง
ท่วมยอด ต้องไปขุดคันนา
ระบายลงคูน้ำ

“พี่ปราณีดูแล้วถ้าเรา
พึ่งธรรมชาติตลอด
ชานาเราพึ่งธรรมชาติ
อย่างเดียว ถ้าหมู่บ้านอื่น
เขาจะมีชลประทาน ฝ่าย
กั้นน้ำ ที่นี้ไม่มีเลย มีแต่
คูถนน และน้ำในคูถนน
น้ำในคูไม่พอ ฝนตกไม่
ต้องตามฤดูกาล บทที่ตก

ก็ตกจนน้ำท่วมมา

ที่แล้งทั้งช่วงจนต้นข้าวเสียหาย”

บทสะท้อนจากที่สมาชิกเขาพูดกันนั่นเอง
ครูปราณีจึงมีโอกาสถามชาวบ้านว่าได้แก้ปัญหาอย่างไร? เขาก็บอกว่า
ได้แก่ไปบ้างแล้ว บางคนลงทุนไปซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวมาใหม่ บางคนแก้
ข้าวผี โดยการฉีดยามาหญ้า อีกพวก บอกว่าทำนาดำจะทำให้ข้าวผี
ไม่ขึ้น บ้างก็ว่าที่ปุ๋ยแพงน่าจะมาใช้ขี้วัวของเราเอง

ครูปราณีเสนอให้ชาวบ้านมาร่วมกันทำนารวมด้วยกันสักแปลง
นาแปลงนี้จะเป็นที่ร่วมเรียนรู้การทำนาอีกแบบหนึ่งเพื่อนำเอาสิ่งที่ได้จาก
แปลงสาธิตนี้ไปใช้ประโยชน์สำหรับการทำนาของตนเองต่อไป โดยครู
ปราณีรับปากว่าผู้มาร่วมออกแรงอย่างเดียวส่วนวัสดุอุปกรณ์ ต่างๆจะ
ไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นมา

“บอกวัตถุประสงค์ บอกกิจกรรม ทุกคนเห็นด้วย มีคนเสนอว่า
ถ้าจะให้ใช้ที่นาสำหรับทดลอง สัก 3 ไร่ ตอนหลังได้เพิ่มมาอีก บางคน
เสนอว่าถ้าดำฉันทดำ ถ้าไถ ฉันทไถให้ พารถไถมาไถ มาลาก มาหว่าน
ต่างคนจะบอกว่าส่วนที่ทำได้จะพาผู้อื่นมา ช่วย ขนผักตบ คู้ยผักตบ
สับผักตบ สับผักฉืด ผักบุ้ง ขนกลบ”

การมารวมตัว
กันเพื่อทำนาแปลงนี้เกิดขึ้น
พอกิจกรรมเริ่มขึ้นจริงผู้หญิงมาร่วมมากกว่า
แต่พวกเธอเหล่านี้ก็ดึงพ่อบ้านมาช่วยงานด้วยในที่สุด
หรืออาจกล่าวได้ว่ากลุ่มคนรักภัยไหนดมก็เป็นผู้ชายฝ่ายสามี ขณะที่กลุ่ม
นารวมร่วมเรียนรู้เป็นภรรยาซึ่งอยู่บ้านเดียวกัน ครอบครัวยุคเดียวกันนั่นเอง
เป้าหมาย เพื่อทุกคนจะได้เรียนรู้ การผลิต การใช้ปุ๋ย คัดเลือก
เมล็ดพันธุ์เพื่อการเพาะปลูก, ได้รับประทานข้าวปลอดสารพิษ และมี
เมล็ดพันธุ์ในปีต่อไป และเกษตรกรนำเมล็ดข้าวไปแปรรูปเป็นอาหารเอื้อ
ต่อสุขภาพ

เพื่อหาความรู้แนวใหม่ ครูปราณีส่งตัวแทน 12 คน ไปร่วมเรียน
รู้เรื่องการทำนาเชิงอินทรีย์ที่หมู่บ้านกระดังงา เวลานั้นกำลังมีการเชิญ
ดร.วินัย ไชยทอง ผู้อำนวยการ กศน.สงขลา มาสอนเรื่องนี้พอดี

หลังจากไปอบรมกลับมาได้ข้อสรุปว่า อันดับแรกต้องมีน้ำหมักชีวภาพ

“ไม่มีปัญหาตัวที่ปราณีเองไปช่วยงานศพ งานแต่ง เปลือกผลไม้ที่เขาเหลือจากงาน อย่างเปลือกส้มแปะรด มะนาว มะละกอ แดงกวา แดงโม จะให้เขาเอาออกมา แล้วที่บ้านที่ปราณีก็ซื้อถังเอาไว้เลย ใส่พวกนี้แล้ว และปลาในทะเลที่ปลดกักไม่ทัน ตัวเล็กๆ เน่า ไม่เอาแล้ว จะทิ้งเราก้ไปเอามา มาทำเป็นน้ำหมัก ตกลงได้น้ำหมัก 2 ชนิดคือ น้ำหมักผลไม้ กับน้ำหมักปลา”

น้ำหมักชีวภาพถูกใช้ในการกิจฆ่าวัชพืชเป็นอันดับแรกเมื่อ 18 กรกฎาคม 2550 โดยผสมแบบเข้มข้นใส่บัวรดน้ำเดินหน้ากระดานรดกำจัดพวกหญ้าคา ข้าวผี ในบึงนา งานนี้ทุกคนช่วยกัน เมื่อรดลงไปแล้วครบ 15 วันก็โลกสงบ เพื่อให้วัชพืชที่ตายกลายเป็นปุ๋ย

อีกอย่างที่สมาชิกช่วยกันทำกันขึ้นมาเองคือปุ๋ยหมักชีวภาพ คนเลี้ยงวัวมีขี้วัว คนไหนมีแกลบเอาแกลบมา ส่วนรำต้องซื้อ

“ผักตบในนา ผัก ฉืด ผักบุง ช่วยกันหามา พวกพืชสดเหล่านี้สับง่ายเสร็จแล้วคลุกเคล้ากากน้ำตาล ถ้าไม่มีกากน้ำตาลเราจะใช้น้ำล้างกระทะ จากการเคี้ยวน้ำผึ้งโหนด ก็เศษน้ำตาลที่เราล้างกระทะเราเก็บไว้ ทำครั้งหนึ่งจะได้ราว 20 กระสอบ คนมาช่วยก็ราว 20 คน นั่นแหละ จากสมาชิกทั้งหมด 25 คน”

การทำปุ๋ยหมัก สมาชิกช่วยกันดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลายครั้งเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการ

หลังกลบวัชพืช กลายเป็นปุ๋ยในการไถดะรอบแรก ขณะไถรอบแรกก่อนหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกมาช่วยทำปุ๋ยเตรียมไว้ในโรงเรือนแล้ว เอาปุ๋ยที่ทำใส่หว่านลงบึงร่องกล้า

สิ่งหนึ่งที่พบพอปรับที่นาแบบใหม่ก็คือ เทือกเป็นตม ถือว่าคุณภาพดินดีขึ้น

“เราได้พันธุ์ข้าวสังข์หยดมา เราไม่ใช้พันธุ์ข้าวตามที่ทางเกษตร
แนะนำ ลองเปลี่ยนพันธุ์ข้าวดู เป็นการทดลอง จนเมื่อ 9 กรกฎาคม 2550
สมาชิกนัดหว่านกล้าครั้งแรก”

ครูปราณีเล่าว่าสิ่งที่ทำถือว่าเป็นการทดลอง ทุกขั้นตอนของการ
ทำงาน จะมีการบันทึกเอาไว้ทั้งหมด จะตั้งคำถามว่าเห็นอะไรบ้าง
พบปัญหาอะไร ความแตกต่างอะไร ต้องการให้คนเรียนรู้ด้วยตนเอง
ปฏิบัติจริง

“สิ่งที่เห็นแล้วอย่างปุ๋ยชีวภาพช่วยปรับสภาพดินทุกวันนี้ดินอยู่
ในสภาพที่ป่วยแล้วถ้ายังใช้ปุ๋ยเคมีก็ยิ่งเป็นการซ้ำเติมให้ป่วยหนักขึ้นอีก
แต่ของเราเห็นว่าอาการทุเลาลง”

นาแปลงนี้ ใช้ทั้งระบบดำ และหว่าน พวกเขาได้เรียนรู้ร่วมกัน
อย่างเช่น การสังเกตต้นข้าวในนาที่งามดีอยู่แล้ว ว่าไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ย
ถ้าใส่ปุ๋ยเพิ่มลงไปอีก จะทำให้ต้นข้าวสมบูรณ์เกินไป แต่ถ้าต้นอ่อน
ลอนแล้วขาด ลอนมาเป็นต้นกล้าไม่ได้เพราะจะซ้ำวิธีแก้ต้องลดการให้ปุ๋ย
แต่ต้นกล้าที่ปุ๋ยไม่เพียงพอจะมีปัญหาคือแคะแกระ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องดู
ความสมดุล

เป็นกระบวนการเล่นปนเรียน ที่ครูปราณีนำมาใช้ ทำให้สมาชิก
พอใจในการร่วมกิจกรรม ร่วมแก้ปัญหา สังเกต และทดลองทำจริง
ว่าได้ผลออกมาอย่างไร

“ในแปลงนารวม เราจะได้เปรียบเทียบต้นกล้าว่างามหรือไม่งาม
นั้นต่างกันอย่างไร เราพบว่ายังมีเรื่องต้องเรียนรู้อีกมากมาย อย่างที่เร
หว่านกล้าลงไปนารวมนั้นแน่นเกินไปชนิดที่เรียกกันว่าลูกเขียวไม่หาญ
เต็นั้นเป็นปัญหา ตอนนี้มีปัญหาไม่มีน้ำ ก็ยืมเครื่องสูบน้ำมาใช้”

ในบันทึกยังได้รายงานข้อพิจารณาระหว่างนาหว่านกับนาดำ
เอาไว้โดยเห็นว่า นาหว่าน ทำได้ ในกรณีขาดแรงงาน, กรณีนาในบึงที่มี
สภาพเรียกว่าทรายหน้า (ดินเหนียวปนทราย) ไม่มีโคลนยากแก่การ
ปักดำ และพื้นที่คูนน้ำไม่ได้

นาหว่าน จะพบปัญหาเรื่องวัชพืชมาก สามารถแก้โดยการรดน้ำหมักชีวภาพ แบบเข้มข้น ในพื้นที่น้ำมีน้อยจำเป็นต้องหาน้ำรดเข้านาให้ดินชุ่มเสมอ และใส่ปุ๋ย

“ส่วนที่ดำนา เราดำไปเมื่อ 2 พฤศจิกายน โดยมีสูตรว่าดินเลวปลูกดี ดินดีปลูกห่าง”

การมาทำกิจกรรมนารวม ทุกคนหวังว่า ดินน่าจะดีขึ้น ไล่เดือนน่าจะกลับมาเป็นองค์ประกอบของผืนดิน อาหารที่กินได้ ไม่ว่าจะผักจีน ผักหวาน ผักบุ้ง ดอกบัว ลูกคลัก น่าจะตามมา คุณภาพน้ำดีขึ้น

“ตอนลงนารวมแปลงนี้ ตอนกลับบ้านไม่มีอาการคัน เพราะนุ้ยที่ใส่ไม่มีอันตราย ขนาดนั่งด้ายไม่คัน เล่นน้ำได้”

ในทางสังคม พลังแห่งความรู้สึกสามัคคีแห่งชุมชน ความเอื้ออาทร ถ้อยทีถ้อยอาศัยในหมู่ เพื่อน้อง กลับมาอีกครั้ง

“การทำงานแต่ละครั้งเราก็ใช้วิธีออกปาก คนที่มาช่วยงานมีความสุข อย่างการมาร่วมกันทำปุ๋ย พอผ่านไปแล้วก็เรียกร้อง ถามมาอีกว่าเมื่อไร จะทำอีก ในการทำนาเกิดความร่วมมือร่วมใจ ทำแล้วมีความสุข เหมือนได้มาร่วมสังสรรค์ มีการทำขนมจิ้น ต้มถั่วเขียวมาเลี้ยงกัน บรรยากาศแบบนี้คงหายากแล้ว ทุกวันนี้อยู่แบบของใครของมัน ตัวใครตัวมัน เงินต้องมาก่อน สิ่งที่ทำเหมือนล้างเงินออกไป เอน้ำใจมาแทน”

ครูปราณีพูดถึงคำว่า “นาวาน” ในอดีตซึ่งหมายถึง การไปช่วยกันทำนา ได้ทั้งงาน ความสนุก ได้สังสรรค์ มีอะไรก็ไปพูด มีอะไรสนุกก็ไปเล่ากันในนา ร้องเพลง ได้ทั้งนั้น

สิ่งเหล่านี้กำลังกลับมาสู่ดอนคันบ้างแล้ว เห็นได้จากราวเดือนกุมภาพันธ์นี้ ถึงหน้าเก็บเกี่ยว มีคนแจ่งขอร่วมเกี่ยวข้าวแล้วจำนวนมาก ทั้งสมาชิกและคนนอกกลุ่มเพราะเห็นเป็นเรื่องสนุก ที่จะได้มาช่วยงานกันในวันนั้น ถึงขนาดเตรียมการเสนอรายการอาหารเอาไว้เลี้ยงดูกันไว้ล่วงหน้า จากคนต่างหมู่บ้านที่อยากมาร่วม

“เขาอยากทำคั่วไก่ กับยำหัวโหนดมาเลี้ยงในวันนั้น เขาอยากมาพูด มาคุย ทำแล้วไม่เครียด งานแบบนี้ถ้าทำคนเดียว เครียด ไม่สนุก แต่ถ้าทำหลายคนกลายเป็นเรื่องสนุกไปทันที ทำเร็ว ได้งานมาก เพลินจนลืมเวลาไปเลย”

ครูปราณีบอกว่า นี่เป็นการต่อสู้ในเชิงแนวคิด แม้เวลานี้นับได้เป็นการเรียนรู้ในบทที่ 1 หรือ 2 เท่านั้นแต่ทุกอย่างน่าจะดีขึ้น ในปีข้างหน้าแนวคิดขั้นต่อไปคือจะให้สมาชิก ทำคนละบั้ง เพราะจะได้เกิดการเรียนรู้ เปรียบเทียบอย่างแท้จริง

“มองแล้วหันมาทำนาแบบนี้ ค่าใช้จ่ายไม่สูง รัชพีชข้างนาเราเอามาทำประโยชน์ ทำปุ๋ย แต่ต้องขยันเอาใจใส่”

และบนผืนนาแบบนี้เองจะผลิตข้าวปลอดสารพิษ ที่ปราศสารเคมี ที่ครูปราณีบอกว่าจะพบกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มปาก นอกจากบริโภคเอง ในสมาชิกและ ชุมชน สำหรับกลุ่มๆ มุ่งหวังจะหาเงินสักก้อนซื้อโรงสี เล็กเพื่อทำข้าวกล้อง โดยให้สมาชิกเอาข้าวเปลือกมาสีได้ โดยกลุ่มคน รักรัษโหนดจะจ่ายค่าไฟให้ จูงใจให้ชาวบ้านหันมากินข้าวกล้อง

“แม้ไม่ขาย แต่ถ้าเรากินเองกันในสมาชิก คิดว่าจะทำให้สุขภาพดี ขึ้น” ครูปราณีเล่า และกล่าวถึงสโลแกนของกลุ่มที่ว่า

“รวงข้าวคือรวงทอง

ที่เราทั้งผองร่วมกันทำ

นาเชิงอินทรีย์ ข้าวดี คุณภาพอนันต์

ช่วยพวกเรานั่นสุขภาพสมบูรณ์ดี”.

21. หมวกกันน็อคเด็กกรุ่น "สวมจริง" ไอเดียน่ารัก สูโรงเรียนวิเชียรชม

แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา : ประเด็นอุบัติเหตุ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมครบรอบ 85 ปี โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อ 1 กันยายน 2550 ที่ผ่านมา โดยนำเสนอนิทรรศการอุบัติเหตุมาพร้อมตัวมาสคอตตำรวจจราจร การสาธิตเครื่องมือตรวจวัดแอลกอฮอล์ เครื่องมือตรวจจับความเร็ว การรณรงค์การสวม

หมวกกันน็อคโดยการตอบปัญหาชิงรางวัลหมวกกันน็อคเด็ก สาธิต การลำเลียงผู้บาดเจ็บโดยทีมกู้ภัยของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สงขลา และการเล่าประสบการณ์ตรงของเหยื่อมาแล้วซ้ำ เป็นต้น

ด.ช. เจษฎากร รัตนประดับ นักเรียนชั้น ป.4/4 อาสาสมัคร เป็นตัวแสดงผู้ป่วยจากอุบัติเหตุทางถนน โดยเป็นเหยื่อนั่งซ้อนท้าย จักรยานยนต์ที่ไม่ได้สวมหมวกกันน็อค ในการสาธิตการช่วยเหลือผู้ป่วย ของหน่วยกู้ภัย

“ผมอาสาเพราะอยากลองดู รู้สึกกลัว เหมือนกัน กลัวแม่มาเห็น จะตกใจ นึกว่าเป็นเรื่องจริง” ด.ช.เจษฎากรนั่งเล่าในรถพยาบาลฉุกเฉิน หลังการสาธิต ท่ามกลางเพื่อนๆ ขณะที่ผ้าพันแผลรอบหัว ตามสถานการณ์สมมติว่าเขาได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะอย่างรุนแรง และแขนหัก เขาและเพื่อนที่ห้อมล้อมยังหัวเราะกันได้ซึ่งถ้าเป็นเหตุการณ์จริงคงต้องมีอารมณ์ ตรงกันข้าม

ก่อนหน้านี้นไม่นาน ผู้ป่วยสมมติคนนั้นนอนอยู่บนพื้น เจ้าหน้าที่ได้ เข้ามาปฐมพยาบาล ทำแผลเบื้องต้น ดามกระดูก หามใส่เปล ขึ้นบนเตียง ในรถ แล้วรีบส่งตัวไปโรงพยาบาลโดยด่วน

“ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรักษา เมื่อเราถูกรถชนครับ” ด.ช. เจษฎากร เล่าว่าการป้องกันทำโดยการขี่รถช้าๆ อย่าซึ่งรถ ปกติเขาเอง ก็ซ้อนท้ายจักรยานยนต์พ่อมาโรงเรียนทุกวัน พ่อสวมหมวกกันน็อค แต่เขาเองไม่ได้สวม

“ผมเคยเห็นอุบัติเหตุครับแถวชิวรา ตอนนั้นไปกับพ่อ ยืนดูอยู่ก็ รู้สึกกลัว” เขาเล่า ค่อยไปค่อยมา กลับฟื้นความจำว่าตัวเขาเองก็เคย ประสบอุบัติเหตุมากับตัวเองครั้งหนึ่ง

“ตอนนั้นยังเรียนอยู่อนุบาล 1 ที่โรงเรียนเทศบาล 3” ด.ช. เจษฎากรเล่า เขากำลังเดินข้ามถนน แล้วถูกรถเฉี่ยวชน คู่กรณีรีบขับ รถหนีไปทันที เขาได้รับบาดเจ็บเป็นแผลใหญ่ที่เขา คนที่ประสบเหตุ แลวนั้นช่วยไว้ และรีบไปตามแม่ซึ่งมีอาชีพเป็นผู้ช่วยแพทย์ในคลินิก แห่งหนึ่งมา

“แม่รู้ข่าวตกใจมากรีบพาไปหาหมอเฉลิมที่แม่ทำงานอยู่ ก่อนจะถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลสงขลา จากอุบัติเหตุคราวนั้น เขาขาหัก ต้องรักษาตัวอยู่นาน 3 เดือน” เขาเล่าท่ามกลาง ความสนใจของเพื่อน ที่เพิ่งรู้ประวัติตอนนี้องเขาเช่นเดียวกัน พอนึกถึงเรื่องจริงในชีวิตของตัวเองขึ้นมา ด.ช.เจษฎากร ซึ่งเป็นลูกคนเดียวของครอบครัว จึงได้บทเรียนสำคัญว่า การข้ามถนนจะต้องดูซ้ายดูขวาให้ดีก่อนทุกครั้ง ต้องข้ามเฉพาะทางม้าลาย และคิดว่าภารกิจรยานยนต์ต้องสวมหมวกกันน็อค

“อย่างที่พี่เขาบอกว่า ถ้าใส่หมวกจะกันหัวแตกได้” เขาเล่า แต่ในความเป็นจริง ณ ปัจจุบัน เขาเองยังไม่ได้สวมหมวกกันน็อคนั่งซ้อนท้ายจักรยานยนต์ของพ่อมาโรงเรียนอยู่ดี

นางอัจฉิมา พรรณนา นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา เล่าว่าสิ่งที่เครือข่ายอุบัติเหตุจังหวัดสงขลา กำลังผลักดันให้ขับเคลื่อนอย่างจริงจังอยู่เรื่องหนึ่งขณะนี้ ก็คือให้เด็กที่นั่งซ้อนท้ายจักรยานยนต์มาโรงเรียนได้สวมหมวกกันน็อค

“ความพยายามจะเริ่มต้น อยู่ที่โรงเรียนวิเชียรชม อยากรจะได้รับความร่วมมือจากทุกส่วนไม่ว่าสมาคมศิษย์เก่า สมาคมผู้ปกครอง และโรงเรียน” นางอัจฉิมาเล่า ถ้าทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและร่วมมือ น่าจะเกิดขึ้นได้ โดยจะพยายามนำเสนอเรื่องนี้กับผู้อำนวยการโรงเรียน แนวทางจะรณรงค์ให้กับเด็กนักเรียนทุกระดับชั้น เริ่มจาก 1 ชั้นจะคัดเอา 1 ห้องออกมาเป็นการนำร่องโครงการ เลือกเอาเด็กที่เดินทาง

ไป-กลับ โดยจักรยานยนต์ จะเป็นแบบรถรับจ้าง หรือผู้ปกครองมาส่งเองก็ตามแต่

“สู่กลงไปตามห้อง 6 ชั้นก็ได้ 6 ห้องเรียน มานำร่องโครงการก่อนเกิดขึ้นและขยายผลอยู่ในโรงเรียน เริ่มดำเนินการให้เด็กทุกคนที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย ใส่หมวกกันน็อคมาโรงเรียน” นางอัจฉิมาว่า ที่นี้เชื่อว่าใครจะเข้ามาสนับสนุน อย่างเรื่องหมวกกันน็อคเด็ก ถ้าผู้ปกครองเห็นด้วยให้ความสำคัญ ก็ไม่ยากเลย เพียงแต่ซื้อหมวกให้ลูกตัวเองใส่ให้ลูกทางโรงเรียนจัดขึ้นทะเบียนเด็กกลุ่มนี้ไว้ ครูประจำชั้นแค่ประเมินให้ว่าใครสวมหรือไม่สวมอย่างไร ด้วยเหตุผลอะไร ติดตามไปถึงขั้นที่ว่าถ้าเกิดอุบัติเหตุแล้วได้รับผลกระทบมากน้อยแค่ไหน อย่างสวมแล้วแต่เมื่อประสบอุบัติเหตุแล้วหมวกหลุดช่วยอะไรไม่ได้ ก็ถือว่าล้มเหลวเหมือนกัน ครูประจำชั้นจะช่วยประเมินให้ได้

“คิดว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้เด็กไม่ใส่ เพราะอายุ เห็นคนอื่นไม่ใส่ตัวเองก็เลยไม่ใส่ด้วย” นางอัจฉิมา กล่าวและคิดว่าในส่วนเด็กถ้าเห็นเพื่อนใส่ ตัวเองก็หันมาใส่อย่างแน่นอน ขึ้นอยู่กับการสร้างกระแสโดยภาพรวม

ส่วนผู้ปกครองใครจะอ้างว่าหมวกกันน็อคเด็กหาซื้อยากคงไม่ได้แล้วเพราะทุกวันนี้ ร้านข้างโรงเรียนวิเชียรชมเองก็มีขาย มีการออกแบบให้เหมาะกับเด็กหลายวัยไม่ว่าอนุบาล ประถมศึกษา ราคาใบละ 200 กว่าบาท ราคานี้อาจจะเดือดร้อนผู้ปกครอง

บางคนอยู่ ถ้าโรงเรียนให้ความใส่ใจจริงอาจทำได้โดยการสั่งซื้อหมวก ในราคาต้นทุนมาขาย ซึ่งจะได้ถูกกว่าอีก คຸ່ມค่ามากเมื่อเทียบกับความ สูญเสียที่จะเกิดขึ้นโดยไม่มีใครคาดคิด และไม่อาจเรียกคืนได้ จะมีการ รวบรวมสถิติเกี่ยวกับอุบัติเหตุแบบนี้มาแจ้งให้เห็น

สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ของประเทศไทย และจังหวัดสงขลา คนทั่วไปให้ความสำคัญแต่ไม่ตระหนัก อย่าวว่าแต่เด็ก เพราะแม้แต่ ผู้ปกครอง หรือครูเองก็ยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างให้เยาวชนได้เกี่ยว กับเรื่องนี้ได้ นางอัจฉิยามอมรับว่ากิจกรรมการรณรงค์หมวกกันน็อกได้ จัดมาแล้วหลายครั้ง อย่างเช่น กิจกรรมที่ห้างคาร์ฟูร์ หาดใหญ่ได้มีการ แจกหมวกกันน็อกเด็กไปจำนวนมาก แต่ไม่ได้ผล คนที่รับไปแล้วไม่ได้ นำไปใช้งานอย่างจริงจัง

ปัญหาไม่ได้อยู่ที่การมีหมวก แต่อยู่ที่การนำมาสวมใส่ใช้งานจริง มีการแจกไปแล้วจำนวนมาก คนอยากได้แต่พอได้ไปแล้ว ก็ไม่ได้นำมา สวม แลมยังไม่ตระหนักถึงปัญหาจราจรเสียอีก มีหมวกแล้วไม่ปฏิบัติ ตามกฎจราจร ขับรถย้อนศร อะไรเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นความพิกล พิการทางความคิดทางวินัยจราจร ที่ตามแก้กันไม่รู้จบ

“เราเลือกทีวีเชียร์ชม เพราะเห็นว่าสมาคมผู้ปกครอง ที่น่าจะเข้าใจ ปัญหาเด็ก และโรงเรียนก็น่าจะคุยทำความเข้าใจกันได้ อาจะของบ ประมาณจากจังหวัดสงขลาให้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย”

เด็กทุกคนที่นั่งจักรยานยนต์มาโรงเรียน จะเดินถือหมวกกันน็อก เข้ามาโรงเรียน โดยโรงเรียนอาจจะต้องจะทำที่แขวนหมวกเอาไว้ให้เด็ก ด้วย ภาพแบบนี้จะเห็นในต่างประเทศหลายแห่งที่ตระหนักถึงความ สำคัญของความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ เพียงแต่สังคมไทยยังตื่นตัวน้อย ไม่คิดเรื่องป้องกันจึงมักจะมาเสียอกเสียใจเอาภายหลังเกิดความสูญเสีย

และเร่งทำแบบห้วยหล้อมคอก ชนิดไฟไหม้ฟาง แล้วเจียบหายไปอีก

“ถ้าประสบความสำเร็จ ในห้องเรียนนำร่องจะมีการขยายผลทั้งโรงเรียนต่อไป” นางอัจฉิมาเล่า เห็นว่าน่าจะเป็นไปได้ ถ้าได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง ในส่วน แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา : ประเด็นอุบัติเหตุ ได้กิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับหมวกกันน็อคเด็กมาอย่างต่อเนื่อง มีการแจกฟรีหมวกไปส่วนหนึ่งอย่างไรก็ตามยังเป็นปริมาณน้อย ขณะที่ผู้รับแจกก็นำไปใช้งานน้อย

สำหรับในวันนั้นได้ทำการแจกหมวกกันน็อคเด็กไปจำนวน 50 ใบ โดยให้เด็กร่วมกันตอบคำถามทาง

จรรยาอย่างง่ายๆ แล้วจับสลาก

ผู้โชคดีขึ้นมาจำนวนหนึ่ง

แยกเป็นระดับชั้น ป.1-3

และ ป.4-6 หากที่สุดแล้ว

เหตุกั่วงวลคงไม่พันเรื่องเดิม

ได้ไปแล้วกลัวจะไม่สวม

“อยากให้ทุกคนเห็น

ว่าการสวมหมวกกันน็อคของ

เด็กเป็นเรื่องทันสมัย

ให้เป็นเหมือน

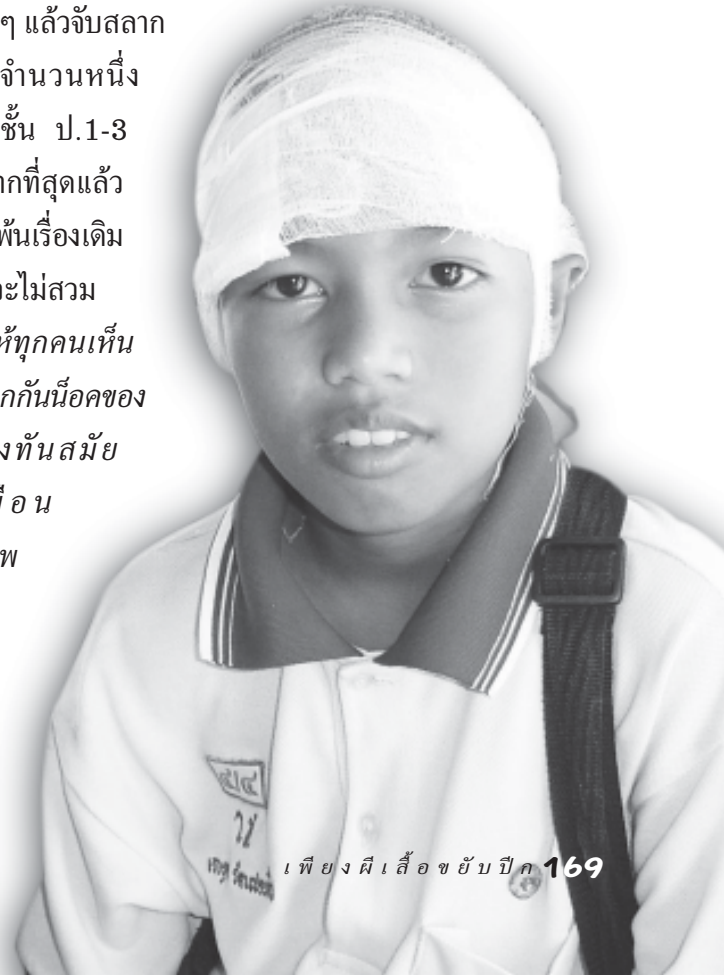
กระแสสุขภาพ

อย่างอื่น

อย่างการ

สูบบุหรี่

ที่สังคม

รังเกียจไปแล้วระดับหนึ่ง ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญเรื่องนี้ คิดว่าถ้าเอาจริงยิ่งทำได้ เพราะมีอำนาจสั่งการได้ ผู้ปกครองก็มีส่วนสำคัญ ทุกภาคส่วนต้องมองเรื่องนี้อย่างเป็นทางการเป็นส่วนสำคัญด้วย ไม่ใช่รอให้เกิดเหตุแล้วค่อยมาคิด”

นางอัจฉิมา ยังเล่าว่าการที่เด็กและผู้ปกครอง ได้ฟังประสบการณ์ จากกลุ่มเหยื่อมาแล้วซ้ำโดยตรงในวันนั้น น่าจะให้ หันมาตระหนักเรื่อง อุบัติเหตุได้มากขึ้น กว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย

“คนที่ทำงานประเด็นอุบัติเหตุบ่อยลง อาจจะเป็นว่าสนใจเรื่อง แบบนี้กันเป็นพักๆไปตามกระแส ความจริงแล้วต้องมองอย่างเป็นทางการ สำคัญอยู่เสมอ ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนไม่ว่า ตำรวจ สาธารณสุข ครู ต้องทำงานไปด้วยกันอย่างครบวงจร ไม่ใช่มองแค่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง”.

22.

ต้นไทรแสนแปดสิบต้น แนวเดลิออนเก้านา ของประชาคม

“น้ำตกโดนลงไข” ชื่อนี้อาจยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ตามแนวเทือกเขาบรรทัดอันทอดผ่านอำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา ยังมีน้ำตกอีกหลายแห่ง ที่ยังไม่ถูกรบรควานจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่น

แนวเขาบรรทัดบริเวณบ้านหน้าเขา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา เรียกว่าเขาแก้วเป็นที่ตั้งของน้ำตกโดนลงไข การเดินทางเข้าไปถึงสถานที่แห่งนี้ค่อนข้างสลับซับซ้อน

จากถนนสายเก่าหาดใหญ่-รัตภูมิ มีทางเข้าอยู่หลายทาง อาจเลี้ยว
ลงจากถนนใหญ่ตรงข้ามโรงเรียนห้วยโธนหรือใช้เส้นทางข้างโรงเรียน
รัตภูมิวิทยา แต่คนไม่เคยไปอาจต้องแวะลงถามหลายครั้ง เพื่อ
ลัดเลาะตามหมู่บ้านและสวนยางไปบนถนนดินแคบๆ ที่บางแห่งน้ำ
เซาะเป็นร่องลึก ไล่เรื่อยจนได้ยินเสียงน้ำตกจากไหล่เขาทางทิศใต้
ในผืนป่าสิริกิติ์อันเป็นต้นน้ำสำคัญของสงขลา ไม่ว่าจะคลองภูมิ หรือคลอง
อุตะเกา

31 พฤษภาคมที่ผ่านมา เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำภูมิ นำโดย วรณ สุวรรณโณ หรือ “พี่เจีย” ของ
น้องๆ ได้จัดกิจกรรมค่ายเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่ารักษ์น้ำครั้งที่ 2 ขึ้นที่น้ำตก
โตนลุงไข่ ทำให้น้ำตกดูคึกคักกว่าทุกวัน เพราะมีเยาวชนจากรัตภูมิ
เข้าร่วมกว่า 45 คนตั้งแต่ระดับชั้น ประถม-มัธยม เด็กเหล่านี้แม้จะมี
ภูมิลำเนาในพื้นที่รัตภูมิ แต่บางคนไปเรียนต่างถิ่นทั่วสงขลา ขณะที่ม
ีกกลุ่มผู้ใหญ่ใจดีมาร่วมเป็นวิทยากรอีกไม่น้อยจากหลากหลายอาชีพ
ทั้ง ครู อาจารย์ ตำรวจ ผู้นำชุมชน ฯลฯ

โดยเฉพาะอาสาสมัครของเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำภูมินั้นความเป็นมาน่าสนใจยิ่ง อดีตของพวกเขา

เขาจำนวนหนึ่งคือผู้ที่เคยผ่านมรสุมชีวิตเดินก้าวพลาดไปสู่หนทางของ
ยาเสพติด แต่ทุกวันนี้ กลับตัวกลับใจอย่างเด็ดขาด หันมาทำงานเพื่อ
รับใช้สังคม พวกเขาเคยเสนอให้มีการอนุรักษ์กล้วยไม้รองเท้านารีในป่า
เมื่อพบกับใครก็ถูกหัวเราะกลับมา คิดดีแต่แทบไม่มีแนวร่วม โอกาสเพิ่ง
เปิดหลังจากมีการจัดกิจกรรมแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาพวกเขาได้รับการ
การตอบรับจากเครือข่ายต่างๆ ไม่มองเป็นเรื่องไร้สาระอีกต่อไป

กล้วยไม้รองเท้านารี กำลังออกดอกสีม่วงสลับขาวเขียวเบ่งบาน
สวยงาม จำนวนหนึ่งได้ถูกนำมาแสดงในกิจกรรมครั้งนี้ด้วย

กิจกรรมวอล์คแรลลี่ เริ่มต้นบนแผ่นหินบนน้ำตกโตนลูงไซ ลักษณะ
น้ำตกโตนลูงไซยามนี้เห็นสายน้ำเล็กๆ ไหลผ่านแผ่นหินขนาดใหญ่ลงมา
สู่แอ่งใสเบื้องล่าง ความชันไม่มาก เดินไต่สะดวก ไม่มีหินแหลมคม
เตี้ยแกว่นที่ตั้งใจไปเล่นน้ำโดยเฉพาะ จึงมีวิธีเล่นหวาดเสียวโดยเดิน
ขึ้นไประดับสูงแล้วทิ้งตัวลงเหมือนสะพานลื่น หรือสไลเดอร์ในสวนสนุก
ดูจะไม่อันตรายนัก

กิจกรรมเริ่มตั้งแต่การจัดการไหว้เจ้าที่เจ้าทางตามแบบโบราณ โดยการเชิญชาวบ้านผู้ประกอบพิธีโดยตรงมาทำพิธี เพื่อให้เด็กได้รับรู้ถึงพิธีกรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และตามแบบวิถีชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการขอพรจากเจ้าที่เจ้าทางให้เดินทางเข้าป่าอย่างปลอดภัยตามความเชื่อ

เด็กถูกแบ่งออกเป็น 7 ทีม แล้วการแข่งขันก็เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมจะถูกปล่อยเดินขึ้นเขาเข้าป่าทีละทีมพร้อมกับวิทยากรพี่เลี้ยง ผู้เชี่ยวชาญเส้นทางในพื้นที่ เดินขึ้นไปสู่อยอดเขาแก้ว เล่นเกมเก็บคะแนนตามโจทย์ของการแข่งแรลลี่ทั่วไป เพียงแต่คำถามให้บอกชื่อต้นไม้, ต้นไม้ที่กินได้ ฯลฯ กระทั่งผลการแข่งขันอาจจะไม่ใช่สาระสำคัญ เพราะหลักใจความสำคัญเป็นเพียงเครื่องมือการเรียนรู้อย่างหนึ่ง

“กิจกรรมนี้เราไม่คาดหวังเรื่องวิชาการ แต่ต้องการให้เด็กที่เข้าร่วม ได้ซึมซับบรรยากาศของผืนป่า พวกเขาจะเห็นวิวทิวทัศน์ เห็นกล้วยไม้ อะไรต่างๆ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ก็จะตามมา” พี่เจีย เดินถือกล้อง ถ่ายวิดีโอ ถ่ายภาพไปด้วย และคุยให้ฟัง ถึงเรื่องราวเกี่ยวกับโครงการ และเกี่ยวกับป่าผืนนี้ ที่เขาคุ่นเคยดี ด้วยบทบาทของเครือข่ายอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำกุ่มี อันมีแนวคิดต่อขั้นตอน การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเริ่มตั้งแต่ทำการศึกษาเพื่อไปสู่ การอนุรักษ์ให้เข้มแข็งเสียก่อน ส่วนการจะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น เอาไว้เป็นเป้าหมายปลายสุด

“ถ้าชุมชนไม่เข้มแข็ง ยังไม่ชัดเจนในเรื่องการจัดการ การอนุรักษ์ จะปล่อยให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นไม่ได้” พี่เจียเล่าว่าต้องสร้างวิถีให้ ชาวบ้านใหม่ในการเฝ้าระวังต้นไม้ ป่าแถบนี้เดิมเคยถูกแผ้วถางบุกรุก มาก่อน ขนาดมีคนชนกกล้วยไม้และพันธุ์ไม้ป่าบางชนิดออกไปขาย กันเป็น กระสอบเลยทีเดียว การเวนคืนประกาศเป็นพื้นที่สวนป่าสิริกิติ์ น่าจะ เป็นสัญญาณที่จะต้องฟื้นฟูสภาพธรรมชาติให้กลับมาใหม่อีกครั้ง แม้ว่า ถัดจากน้ำตกกลงไปจะถูกรุกคืบด้วยสวนยางพาราเข้ามาใกล้

“อย่าดึงต้นไม้มะครับ ห้ามเด็ด เก็บภาพได้อย่างเดียวห้ามเก็บ ต้นไม้” พี่เจียเตือนน้องคนหนึ่ง ที่ผลออกไปจับกล้วยไม้ลอยขึ้นมาจากพื้น พร้อมกับอธิบายว่าแม้เป็นกล้วยไม้ที่ไม่ต้องยึดเกาะ ดูแล้วเป็นเหมือน เศษอะไรสักอย่าง แต่เป็นส่วนประกอบสำคัญของป่า

เดินป็นป้ายขึ้นเขาไปตามทางของการแข่งขันที่ชันและรก สภาพ ภูเขาที่มีพื้นแผ่นดินหินขนาดใหญ่ฝังอยู่ทั่วไป บริเวณแผ่นดินผาเตียนโล่ง เปล่าเปลือยจากไม้ใหญ่ ในยามฝนซุกเดาได้ไม่ยากกว่าคือทางที่น้ำไหลบ่า ลงมาจากยอดเขาจนอาจจะมองเห็นสายน้ำกระทบแดดระยิบระยับจาก ระยะไกลจากพื้นราบเบื้องล่างโน้นทีเดียว แต่ในยามที่น้ำเหือดแห้ง คราบตะไคร่น้ำแห้งสนิท พื้นไม่ถึงกับลื่นมาก เดินไปตามแนวแผ่นดิน และบางช่วงต้องหลบหลีกชอกหินอย่างระมัดระวัง เมื่อได้หยุดพัก

บริเวณโล่งๆ จะมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่าง สุดลูกหูลูกตาที่ลงพื้นด้วย สีเขียววกเวียนภูเขาที่ถูกชุดผ้าซีกเอาดินลูกรังสีส้มเป็นรอยหมองไว้แห่ง บางแห่ง นั่นเป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกประเด็นหนึ่งที่ดำรงอยู่

ระหว่างทางนอกจากสัญลักษณ์สำหรับการเดินไปสู่จุดหมายในเกม แล้ว พี่ๆ ผู้ใหญ่ใจดีทั้งหลาย เอาป้ายมาติดบนต้นไม้ เพื่อบอกว่ามีต้น อะไรบ้าง ชี้แรด เคียนหิน ตอป่า ขอมป่า กระรอกกระรอน ฯลฯ ท่ามกลาง เสียงนกร้องจากปลายไม้ เสียงแมลง หากสำหรับเด็กๆ ใหม่ๆ อาจเป็นเรื่องที่ไกลตัว ที่เขาจะทำความรู้จักกับชื่อพืชหรือสัตว์ลักษณะนี้ถ้าไม่ ถูกชักจูงด้วยเกม

อย่างไรก็ตามกิจกรรมในวันนั้นและกลุ่มเด็กกลุ่มนี้ก็เป็นจุดเริ่มต้น ที่น่าสนใจทีเดียว ในการดึงคนรุ่นใหม่กลับมาเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ ในเมื่ออนาคตที่แท้จริงอยู่ในมือพวกเขาเหล่านี้

พี่เจียเล่าระหว่างการเดินไปกับน้องๆ กลุ่มหนึ่งว่า เพื่อฟื้นฟู ความสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้กลับมาได้มีโครงการปลูกต้นไม้จำนวน 100,080 ต้น เพื่อถวายในหลวงในวโรกาสพระชนมายุ 80 พรรษาในปีด้วย โครงการดังกล่าวกำลังเริ่มต้นแล้ว โดยได้รับการอุดหนุนพันธุ์ ไม้เบื้องต้น จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้ฯ มีทั้งการนำต้นมาปลูก และหาเมล็ด ของต้นไม้ใส่ในดินปั้นเป็นลูกบอล แล้วช่วยกันโยน การปลูกจะดำเนินการไปเรื่อยๆ โดยไม่รีบปลูกให้ครบตามจำนวนในคราวเดียว แต่จะทำได้เรื่อยๆ ใครก็ได้มาช่วยกันปลูก ต้องการความยั่งยืนทางกายภาพและ ลำนึกทางธรรมชาติที่จะก่อตัวในจิตใจผู้คนที่ละน้อย

ในอนาคตเมื่อป่าต้นไทร เกิดขึ้นความร่มรื่น ชุ่มชื้นจะกลับคืนมา อีกครั้ง ผุงสัตว์ป่าจะตามมาหลังจากต้นไทรกลายเป็นแหล่งอาหารคงจะ ได้เห็นถึงตัวจริง แทนที่จะเห็นแต่ “กางเกงลิง” ที่พี่ๆ เอาไปแขวนเอาไว้ในราวป่า เป็นเกมหลอกให้น้องๆ ที่เข้าร่วมแข่งขันแรลลี่ ใช้กล้องส่องทางไกลส่องดูเท่านั้น

เส้นทางวอร์คแรลลี่ วันนั้นระยะทางน่าจะอยู่ที่ 1 กิโลเมตรเศษ เวลาเดินของผู้ชำนาญการเดินป่าราว 30 นาที อย่างไรก็ตามเด็กก็มีโอกาสได้ถูกปล่อยเข้าไปเดินเล่น ในป่าเกือบ 2 ชั่วโมงอย่างอิสระ แฝงไว้ด้วยความตื่นเต้น ผจญภัยเล็กๆ ระหว่างการไต่ขึ้นหรือโรยตัวตามเชือกในจุดสูงชันของหินผา นับว่าหลายคนได้สัมผัสบรรยากาศของธรรมชาติ ซึ่งคงมากกว่าการเรียนรู้ตามระบบที่ไม่มีกลิ่นไอของชีวิตแท้ๆ

กลิ่นข้าวที่หุงด้วยกระบอกไม้ไผ่ ในฐานะของการดำรงชีวิตในป่า ทำให้เข้าถึงชีวิตและป่ายิ่งขึ้นอีก ขณะที่นั่งพักดื่มน้ำ รับประทานเย็นในจุด RC ใกล้จะสุดท้าย ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนบางเรื่องราว

ผู้ใหญ่อยุติ คนหนึ่งจากเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำกุ่มี่ เล่าว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริเวณนี้ในอนาคต ยังมีหลายสิ่งที่น่าสนใจ ในป่าแห่งนี้ยังมีสถานที่ประวัติศาสตร์ เป็นอุโมงค์

ของทหารพรรคคอมมิวนิสต์ จากการสู้รบทางการเมืองในอดีต จากการสำรวจเบื้องต้นพบลักษณะที่คล้ายกับอุโมงค์ทหารป่าในแหล่งอื่นๆ นอกจากนั้น สถานที่หลายแห่งในอำเภอรัตนภูมิยังเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของประเทศไทย คือเป็นทางเดินของนักโทษที่จะนำไปถูกจองจำที่เกาะตะรุเตา

“ผมเห็นว่าการเล่าตำนานของสถานที่อย่างผูกโยงเป็นเรื่องน่าสนใจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้” ชาคริต โภชะเรือง จากเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพ มาเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วยนำเสนอ เขายังมองว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเข้ามามีบทบาทแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิมค่อนข้างมากหลังจาก การท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ประสบปัญหาต่างๆ อย่างไม่รู้ก็ตามถ้าจะให้ได้รับความสนใจมาก อาจจะต้องจัดเส้นทาง การท่องเที่ยวในอำเภอรัตนภูมิทั้งหมดให้เชื่อมโยงกันด้วย

ทุกอย่างน่าจะเชื่อมโยงกันได้หมด ชาคริตมองว่า แม้แต่เด็กที่อยู่ในลุ่มน้ำสำคัญ 4 แห่ง ในจังหวัดสงขลามาเจอกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ในเรื่องเดียวกัน อันนำไปสู่การขับเคลื่อนที่ใหญ่ขึ้น

ดูเหมือนว่าความเชื่อมโยงของเครือข่ายต่างๆ กำลังก่อร่างอย่างเงิบๆ และมั่นคง เห็นได้จากกิจกรรมในวันนั้นมีคนทั้งในและต่างเครือข่าย มาร่วม พวกเขาได้สนทนาแลกเปลี่ยนในกิจกรรมที่ทำอยู่ และพร้อมเคลื่อนเข้ามาหากัน.

23.

**“ล่องแพ แดกลอง ลองแล”
ถึง “รือราพา”
ความเคลื่อนไหวแบบไม่เรียงหน้า**

สมนึก หนูเงิน ประธานเครือข่ายอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำรัตนโกสินทร์ ขยายความคำ “รัตนโกสินทร์” ว่าเกิดจากการเรียกชื่อสายน้ำ ช่วงต้นน้ำ เรียกว่าคลองรัตนโกสินทร์ แต่ช่วงปลายกลับเรียกว่าคลองภูมิ จึงเอาสองคำ มารวมกัน

คลองสายนี้มีความยาว 63 กิโลเมตร ไหลจากเทือกเขาบรรทัด ผ่านอำเภอรัทภูมิไปลงทะเลสาบสงขลาที่อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

อำเภอรัทภูมิกับอำเภอควนเนียง มีความใกล้ชิดกันจนแยกไม่ออก จะเห็นว่าทุกวันนี้ยังมีชื่อตำบลรัทภูมิ อยู่ในอำเภอควนเนียง ด้วยสมัยหนึ่งเคยตั้งที่ว่าการอำเภอรัทภูมิ ณ บ้านปากบาง ตำบลรัทภูมิ แต่ยุคต่อมาอำเภอรัทภูมิกลับได้ตั้งจริงอยู่ที่ตำบลกำแพงเพชร กระทั่งพื้นที่ปกครองแยกเป็นสองอำเภอ

สถานีรถไฟควนเนียง เคยเป็นจุดขนถ่ายนักท่องเที่ยวเพื่อส่งต่อไปยังเกาะตะรุเตา มีถนนยนตรการกำธร จากสถานีรถไฟควนเนียงไปทางฝั่งตะวันตก ผ่านอำเภอรัทภูมิ เข้าไปยังจังหวัดสตูล ยังเป็นเส้นทางสำคัญมาจนถึงทุกวันนี้

“ผมยังจำภาพเหล่านั้นได้ เขาใช้รถทหาร หลังคาไม้สูงๆ มาขนนักท่องเที่ยว” สมนึกเล่า

ความเป็นมาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ช่วงใกล้กันและอยู่ในความทรงจำ

ของผู้คนลุ่มน้ำรัทภูมิ อีกเรื่องคือสมัยที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก

สงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งค่ายอยู่

เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านโคกค่าย พระบาทสมเด็จพระจุล

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เคยเสด็จราชดำเนินไปตาม

ถนนยนตรการกำธร เพื่อไปจังหวัดสตูล พักแรมที่ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ โดยมีขุนถาวร สุวรรณรัตน์ กำนันท่าชะมวงสมัยนั้นถวายการต้อนรับ

เดือนมิถุนายน 2502 ในหลวงรัชกาลที่ 9 พร้อมสมเด็จพระราชินีเสด็จราชดำเนินยังที่ว่าการอำเภอรัตนภูมิ ยังความปลาบปลื้มปิติให้กับคนถิ่นนี้อย่างล้นพ้น

“ลำน้ำแห่งนี้ เคยใช้เป็นที่สัญจรทางน้ำ ขนส่งสินค้า เรือเข้ามาทางปากบางคูมี ทางออกสู่ทะเลสาบสงขลา” สมนึกเล่าต่อ ในคลองบริเวณตำบลควนรูแห่งหนึ่ง สภาพเป็นหินเกาะแก่งอยู่กลางคลอง ชาวบ้านเรียกว่าแร่ทำให้เรือไม่สามารถเดินทางต่อไปได้เกิดจุดการขนถ่ายสินค้า

สายน้ำรัตภูมิยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคมาช้านาน ทุกวันนี้ยังมีท่าหน้าที่คนใช้ลงตักน้ำ มาเพื่อการดื่กล่าอยู่ตลอดลำคลอง ท่าบางแห่งมีความสำคัญกลายเป็นชื่อตำบล คือตำบลท่าชะมวง

ต้นน้ำมาจากเทือกเขาบรรทัดที่มีแนวเขตติดต่อจังหวัดสตูล เชื่อมต่อมาจากคลองหลักอย่าง คลองแซง คลองลำชัน คลองมั่ว คลองแก้ว คลองหิน คลองกลอยน้อย คลองกลอยใหญ่

“พอถึงเดือน 6 ชาวบ้านสองริมฝั่งคลองแถวท่าชะมวง จะนัดกันเอาหญ้าคา ไม้ลูกแฉะ มาปักกั้นในคลองทำฝาย เพื่อยกระดับน้ำ ให้น้ำไหลเข้ามาทำกันทุกปี เพราะผ่านไปถึงฝายทำนบที่ว่าลูกน้ำชะหายไป พ.ศ.2498 กรมชลประทานจึงเข้ามาทำโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าชะมวง ที่ต่อมารู้จักกันในนามฝายชะมวง คำว่าทำที่อยู่หน้าชะมวงหายไปตอนไหนไม่รู้” สมนึกคิดจะทวงชื่อจริงกลับคืนมา

ก่อนสร้างฝายแห่งนี้ได้มีเรื่องเล่าว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาดลบันดาลให้เล็อบบริเวณดังกล่าวโดยเข้าฝืนเจ้าของที่ดินเห็นงู 2 ตัวมารัดกันอยู่เหนือคลองบริเวณนั้น ตื่นขึ้นมาก็เห็นงูจริงๆฝายชะมวงปล่อยน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตรอำเภอรัตนภูมิ และอำเภอควนเนียง ไปจนถึงเขตจังหวัดพัทลุงบางส่วน กินพื้นที่ 88,500 ไร่

“ปี 2547 เกิดเครือข่ายป่าต้นน้ำที่ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ ทางต้นน้ำ มีการรวมตัวของตำบลเขาพระ ตำบลท่าชะมวง ตำบลกำแพงเพชร โดยการสนับสนุนของหน่วยงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” สมนึกเล่า คราวนั้นตำบลเขาพระเป็นแกนนำ มีการประชุมที่ควนเขาวัง ต่อมาเกิดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่า การปลูกป่าริมคลอง และวังปลาการทำเขตอภัยทานคลอง

การขยายเครือข่าย ฯ จากต้นน้ำกลางน้ำและปลายน้ำ เกิดเวทีพบปะ พูดคุยหลายครั้ง ปี 2549 มีการจัดเวทีใหญ่ 3 ครั้ง นำมาสู่แนวคิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย ที่รวมกลุ่มองค์กรตลอดสายน้ำ 25 องค์กร นอกจากเครือข่ายอนุรักษ์เขาพระ ยังมี โรงเรียน กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มผู้นำ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น เป้าหมายร่วมกันที่จะฟื้นฟูวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และจิตวิญญาณแห่งลุ่มน้ำรัตนภูมิ

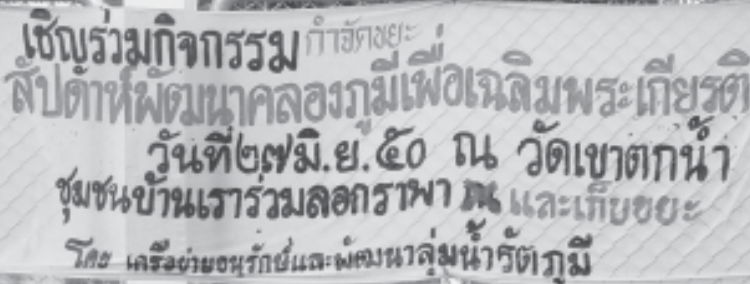
กิจกรรม “ล่องแพ แลคลอง ลองแล” ของเครือข่ายอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำรัตนภูมิ จัดขึ้นเมื่อกุมภาพันธ์ 2550 ที่ผ่านมา ทำการสำรวจคลองตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

“การล่องเรือคราวนั้นเราได้เรือท้องแบนในการเดินทาง มีตัวแทนจากองค์กรต่างๆเข้าร่วมราว 20 คน” สมนึกเล่า เรือ 5 ลำ ได้รับการสนับสนุนจาก อบต.เขาพระ สำนักงานชลประทาน เอกชน และชาวบ้าน

การเดินทางเริ่มต้นที่ตำบลเขาพระอันเป็นต้นน้ำมาถึงฝายท่าชะมวง นับเป็นโชนต้นน้ำ ใช้เวลาเดินทาง 3 วัน โชนกลางน้ำเริ่มต้นที่ฝายท่าชะมวงไปถึงตลาดนัดโคกโทร ใช้เวลา 2 วัน โชนปลายน้ำเริ่มจากตลาดโคกโทรไปสิ้นสุดที่ปากบางภูมิ ใช้เวลา 2 วัน แม้จะระยะเวลาไม่ได้เดินทางติดต่อกันตลอด แต่อยู่ในช่วงใกล้เคียงกัน

สมนึกเล่าว่า การสำรวจคลองได้จุดประกาย เปิดประเด็น และนับเป็นกิจกรรมสร้างกระแสให้คนในพื้นที่ได้หันมาเหลียวแลคลองอีกครั้ง แม้ลุ่มน้ำรัตนภูมิจะไม่มีปัญหาในระดับวิกฤติเหมือนที่อื่น แต่วิถีบางอย่างเปลี่ยนไปไม่ว่าสภาพชุมชนที่เคยหันหน้าเข้าหาคลองก็หันหลังให้เสียแล้ว ไม่เหมือนอดีต

“วิถีเดิมยังมีอยู่มาก คนยังใช้หน้าท่า สำหรับอาบน้ำ หรือสูบน้ำ ขึ้นไปใช้ทางการเกษตร” สมนึกเล่า สิ่งที่คณะสำรวจพบยังสะท้อนภาพ ทั้งบวกและลบที่เกิดกับลำน้ำ

เชิงร่วมกิจกรรม กำจัดขยะ:
ล้างทำความสะอาดคลองภูมิเพื่อเฉลิมพระเกียรติ
วันที่ ๒๗ มิ.ย. ๕๐ ณ วัดเขตกาน้ำ
ชุมชนบ้านเขารวมลลภราพา และเก็บขยะ
วัชพืชรอบคูน้ำและพัฒนาลุ่มน้ำรัตนภูมิ

ชาวคณะสำรวจพบว่า สิ่งกีดขวางลำน้ำมีอยู่มาก จนเป็นอุปสรรคสำคัญในการเดินเรือ ขณะที่ป่าริมคลองถูกทำลายเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว อย่างเช่น ยางพารา

“ส่วนมากถ้าแผ้วสวนเดิมแล้ว ก็จะกวาดเศษต้นไม้ ต่างๆ ลงมาในคลอง กลายมาเป็นสิ่งกีดขวาง พอปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพังเพราะ ไม่มีอะไรมายึดเหนี่ยวเหมือนป่าตามธรรมชาติ อันนี้สังเกตเห็นได้ชัดเจน”

การสูบทรายพบเห็นอยู่หลายช่วงคลอง ส่วนมากไม่มีการกันเขตทำให้เกิดเว็งบ้ำน้ำกว้าง ส่งผลต่อกระแสน้ำ และการกัดเซาะตลิ่งเป็นลูกโซ่ต่อไป บ่อทรายนี้ยังเป็นต้นเหตุของตะกอน ทำให้เกิดการตื้นเขิน

“ช่วงกลาง ไม่ค่อยพบการตื้นเขินนัก บริเวณนั้นจะพบร่องรอยการใช้ประโยชน์มาก มีน้ำซบที่ไหลลงมาจากตลิ่งสูง น้ำซบเหล่านี้เดิมคนนำไปอุปโภคบริโภค” สมนึกเล่า และว่า พอมาถึงตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตถุมิ ที่เป็นชุมชนหนาแน่น สิ่ง que เห็นได้ชัดคือขยะริมคลอง และการปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือน

ช่วงรอยต่อระหว่างกลางน้ำกับปลายน้ำ พบปัญหาฟาร์มหมูปล่อยของเสียลงน้ำ โดยเฉพาะหน้าน้ำหลาก จะปรากฏชัดว่าถ้าลงไปอาบจะเกิดอาการคัน

บริเวณที่ชาวบ้านเรียกกันว่าแร่ เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัจจุบันไม่มีใครไปเที่ยวเพราะลงไปอาบน้ำไม่ได้ผลกระทบจากฟาร์มหมูดังกล่าว

ถัดจากฟาร์มหมู เป็นช่วงที่ริมคลองมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทโรงงานยาง และผลิตถุงมือยาง ที่แม้มีระบบบำบัดน้ำเสีย แต่คงไม่ต่างจากปัญหาที่อื่นในประเทศนี้ คือมีการแอบปล่อยน้ำเสียลงคลองอยู่เรื่อยๆ

ช่วงปลายคลองมีปัญหาบ่อทรายอีกเหมือนกัน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของปลายน้ำยังมีคลองที่ไหลมาสมทบอีกประกอบด้วยคลองยางแดง คลองเขาร้อน คลองแพรกสุวรรณ โดยคลองเหล่านี้ก็มีปัญหาของตัวเองเกี่ยวกับโรงงานอุตสาหกรรมและบ่อทรายติดตัวมาด้วยเหมือนกัน ที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับบ่อทรายคือทำให้น้ำขุ่นข้น เป็นตะกอนสะสมที่ปากบางภูมิซึ่งต้องขุดลอกทุกปี

“ที่ปากบางภูมิเดิมเคยใช้เป็นที่ซักพระทางน้ำ ลอยกระทง เราไปรวมกันที่นั่น ทุกวันนี้ เป็นสีดำ ขุ่นข้น ตะกอน หาดทรายไม่มีแล้ว เต็มไปด้วยผักตบชวา รกร้าง”

สมนึกสรุปคุณภาพทั่วไปที่เห็นของคลองรัตนภูมิบริเวณต้นน้ำยังใสดี กลางน้ำขุ่นนิดหน่อย ส่วนปลายน้ำพบว่าขุ่นมากเหมือนน้ำนม เรื่องแบบนี้ทุกคนเห็นและรู้คำตอบอยู่ในใจว่าเกิดอะไรขึ้น เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะแก้ได้อย่างไร

หลังการล่องแพ แลคลอง ล่องแล เครือข่ายเครือข่ายอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำรัตนภูมิ จัดกิจกรรมต่อเนื่องทุกเดือนเป็นเวทีสัญจรตลอดสายน้ำ รวมคณะทำงานในแต่ละองค์กรมาพบปะแลกเปลี่ยนกัน โดยมีแกนนำผู้ประสานงานในแต่ละโซน นำมาสู่กิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาคลอง คือโครงการ “ลอกกราพา”

“ราพา” เป็นภาษาถิ่นหมายถึง สิ่งกีดขวางที่โค่นล้มลงในน้ำ อย่างต้นไม้ ในแง่ประโยชน์ก็มีเหมือนกันอย่างเช่น ทำหน้าที่ชะลอความเร็วของน้ำ หรือเป็นแหล่งอาศัยของปลา เป็นวังปลา แต่ข้อเสียของมันคือ ขวางทางน้ำ ทำให้ตะกอนทับถม และแหล่งสะสมขยะ การรื้อราพาเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ต้นน้ำยันปลายน้ำโดยรื้อส่วนที่เห็นว่าไม่เกิดประโยชน์ออก เพื่อทำให้น้ำไหลได้คล่องตัว

“เราคิดว่าต่อไปจะมีกิจกรรมล่องเรือ ท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ด้วยการเตรียมเรือเอาไว้ 20 ลำที่ต้นน้ำ ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยทิวทัศน์สวยงาม การนั่งเรือจะได้สัมผัสกับธรรมชาติ สัตว์ป่า โขดหิน รากไม้ มีโอกาสเที่ยวถ้ำเกษตร เที่ยวสวนผลไม้ พักโฮมสเตย์ สัมผัสวัฒนธรรมประเพณี เที่ยววัดสำคัญสองฝั่งคลอง” สมนึกเล่าถึงแนวคิดของเครือข่ายฯ ที่ต้องการนำกิจกรรมมาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน

การจัดสัปดาห์แห่งการรื้อรพาทตลอดสายน้ำ ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเทศบาลตำบลกำแพงเพชร สำนักงานสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรธรณี กรมชลประทาน และ สสส. ทำให้ สิ่งกีดขวางอันไม่เกิดประโยชน์ในคลองถูกเก็บขึ้นมาเกือบหมด โดยสิ่งที่พบมากและน่าตกใจคือขยะ โดยเฉพาะกระป๋องบรรจยยาฆ่าหญ้า ที่ชาวบ้านมักใช้กำจัดวัชพืช ตามเรียกสวน ใช้หมดโยนกระป๋องเปล่าทิ้งคลอง

“เราเลยได้ข้อสรุปว่า ชาวบ้านได้รับสารพิษปนเปื้อนด้วย จึงหันมาตรวจเรื่องนี้กับเครือข่ายเกษตรฯ”

กิจกรรมส่วนอื่นสมนึกเล่าว่าเกี่ยวเนื่องกับประเพณี วัฒนธรรม โดยร่วมกับวัดและโรงเรียน เน้นกลุ่มองค์กร เด็ก เยาวชน ในโรงเรียน ขณะนี้มีการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องลุ่มน้ำรัตภูมิ โดยมีโรงเรียนบ้านโคกค่ายเป็นแกนนำ

โครงการทำนาให้ห้อง ที่โรงเรียนวัดเจริญฤๅณา โดยเครือข่ายมาช่วยกันทำนาราว 10 ไร่ ในมิตินี้เน้นสร้างจิตสำนึกทางอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิต นอกจากนั้นได้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นเช่นอำเภอและการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายอื่นต่อไปอย่างเช่นเครือข่ายคลองอู่ตะเภา เป็นต้น

สมนึกบอกว่าสิ่งที่ได้ หลังจากเริ่มต้นทำมาตั้งแต่ปี 2547 จนเกิดเครือข่ายในปี 2549 มาถึงปัจจุบัน ทำให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกเห็นคุณค่า ความสำคัญของคลอง แม้คลองรตภูมิถือว่าเป็นคลองที่ยังไม่ตายหรือกำลังเผชิญวิกฤติเฉพาะหน้าใหญ่หลวงเหมือนเช่นสายน้ำอื่น แต่ก็ต้องคิดว่าจะทำอย่างไรไม่ให้ไปเจอวิกฤติแบบนี้

“นั่นเป็นสิ่งที่อยากให้คนได้รับรู้ จากการมาร่วมกิจกรรม เราพบว่าพวกเขาเต็มใจมา อย่างการรื้อราฟา ลงคลองไปเก็บขยะ ต่อไปจะมีโครงการปลูกต้นไม้ริมคลอง ปลูกป่าร่วมกับบียง เพื่อแก้ปัญหาการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ปัญหาทางกฎหมายเรื่องแนวเขตคลองอาจยังมี

ปัญหาเรื่องการปฏิบัติบังคับใช้ เราพยายามอยู่ขอความร่วมมือให้หันมาตระหนักบางคนก็เริ่มทำบ้างแล้ว เพียงแต่ปลูกป่าเพิ่มขึ้นมาริมคลองเป็นการลดการกัดเซาะ ส่งเสริมการเกษตรแบบชีวภาพแทนการใช้สารเคมีที่พบมากทางต้นน้ำ”

เครือข่ายอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำรัตนโกสินทร์ เน้นขอความร่วมมือจากทุกส่วนในการแก้ปัญหา

“เราไม่ได้ร้องเรียน มีแต่ความเคลื่อนไหว อย่างกรณีบ่อทรายที่เริ่มขยับบ้างแล้วมาจาก เราเคลื่อนไหว พุดในเวที พุดในรายการวิทยุชุมชน 101.00 MHz เป็นสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาเพื่อชุมชน ที่กระจายเสียงในอำเภอรัตนโกสินทร์ ควนเนียงไปถึงบางส่วนของพัทลุง ก็มีโอกาสดำพูด ยังใช้สื่อแผ่นพับ สิ่งพิมพ์ และการแสดงนิทรรศการเพื่อให้เห็นถึงความมีตัวตนอยู่จริงของเรา” สมนึกว่า.

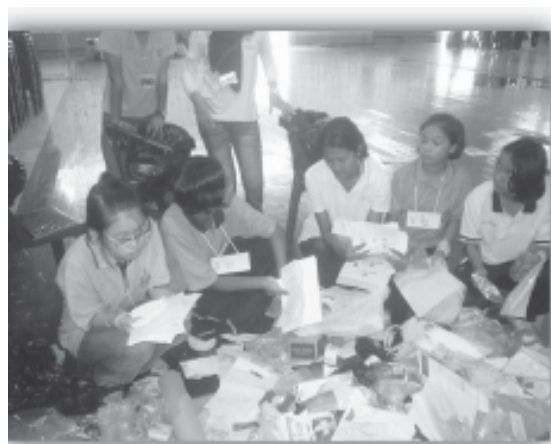
24.

ต้นกล้า... แกร่งแห่งกลุ่มอุตะเภา

*“ใครจะแก้ปัญหาเรื่องคลองอุตะเภา ก็แก้ไป ขออย่างเดียวอย่า
มายุ่ง บางบ้านเปิดประตูรับเหมือนกัน บอกว่าเข้ามาซิแต่หมาคุณนะ”*

ปฐม คงแก้วหรือ “เอก” นักเรียนชั้นม.6 โรงเรียนพะตง
ประธานศิรวิวัฒน์ อ.หาดใหญ่ ประธานกลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์
คลองอุตะเภา เล่าด้วยสีหน้าเคร่งขรึม จริงจัง ต่อสิ่งที่เคยเจอสารพัด
สารพันปัญหา ในฐานะแกนนำเยาวชนคลองอุตะเภา ลำน้ำแห่งชีวิต
ของคนสงขลาที่กำลังมีปัญหารุมเร้า แต่คนจำนวนมากกลับเลือกปิด
ปัญหาให้พ้นตัว

สองสามปีก่อนหลายคนมองเด็กกลุ่มนี้ว่าทำในสิ่งที่เหลวไหล เป็นไปได้ยาก แต่การยื่นหยัดพูดจริงทำจริง อย่างแข็งขันทนแรงเสียดทาน ได้พิสูจน์อะไรบางอย่าง

การจัดค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์ เมื่อ 24-27 เมษายน 2550 ได้รับความสนับสนุนจากแผนสุขภาพประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ในส่วนของลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ร่วมกับอีกหลายฝ่าย ผู้เข้าร่วมจำนวน 91 คน เป็นนักเรียนแกนนำอนุรักษ์คลองอุตะเถา ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ตั้งแต่ต้นน้ำถึงสุดท้ายปลายคลอง

โรงเรียนแต่ละแห่ง สนใจกิจกรรมต่างกันไป เช่นการทำน้ำหมักชีวภาพ ปัญหาขยะ และน้ำเสีย นี่เป็นโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คืออนุรักษ์เหยี่ยวาคลองอุตะเถา

เรานั่งคุยกับ “เอก” ในคำคืนที่ชาวค่ายเดินทางจากต้นน้ำมาแวะพักที่วัดคลองแห หาดใหญ่ ก่อนทั้งหมดจะลงเรือจากท่าหน้าวัด ล่องไปยังปลายคลองอุตะเถาในวันรุ่งขึ้น

“กิจกรรมวันแรก เน้นการทำความรู้จักกัน น้องๆยังไม่ค่อยกล้า แสดงออกมากนัก แอบพบว่าหลายคนมีความคิดและคำตอบดีมากครับ

แต่ไม่กล้าพูดเท่านั้นเอง อีกวันเดินทางไปในน้ำตกผาดำ มีกิจกรรมสนุกๆ ได้ทดลอง ลงมือทำบางอย่าง ก็เริ่มจะกล้ามากขึ้น” เอกเล่า

การเดินทางโดยรถยนต์ลัดเลาะลงมาตามคลองอยู่ตะเภากว๊าน ชาวค่าย ได้มีการใช้เครื่องมือตรวจคุณภาพน้ำ แบบที่วัดระดับออกซิเจน ตามจุดต่างๆ นอกจากนั้นเด็กก็ยังช่วยกันสังเกตความสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิต ไม่มีกระดูกสันหลังบางประเภทที่เป็นดัชนีชี้วัด เช่น หอยฝาเดียว ตัวอ่อนแมลงปอ และแมลงชีปะขาว พบว่า ช่วงต้นน้ำคลองอยู่ตะเภากว๊านคุณภาพน้ำค่อนข้างดี พอถึงกลางน้ำจึงพบว่าอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม

เอกเล่าว่าวันนั้น ชาวค่ายมีโอกาสเข้าไปดูระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานแห่งหนึ่งริมคลองอยู่ตะเภากว๊าน จากการวัดคุณภาพน้ำออกจากโรงงานพบว่าค่าออกซิเจนสูงกว่าต้นน้ำ ทำให้หลายคนได้ความรู้ใหม่ จากที่เคยเชื่อว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุสำคัญของน้ำเสียอาจไม่เป็นจริงเสมอไป ยังมีสาเหตุอื่นอีกมากมาย อย่างการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงน้ำ หรือเหตุผลอื่นอีกมาก

“แต่ ที่เราเห็นและพิสูจน์ เป็นเพียง 1 ใน 121 แห่ง ที่อยู่ริมคลองอยู่ตะเภากว๊านเท่านั้น เฉพาะที่ตำบลพะตงบ้านผม มีโรงงาน 8 แห่ง มี 1 แห่งที่ได้เข้าไปดูมานั้นแหละ ที่เหลืออีก 7 แห่งยังไม่รู้” เอกเล่า แล้วอ็กร้อยกว่าแห่งนั้นอีกเล่า

ที่ผ่านมากลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์คลองอุตะเถา มีบทบาทในการเฝ้าระวังน้ำเสียอยู่ตามกำลังที่ทำได้ อย่างพอเกิดเหตุผิดปกติอย่างเช่นปลาตายมาก ทีมงานลงไปสำรวจเพื่อแจ้งทางราชการที่รับผิดชอบส่วนมากแจ้งผ่านเทศบาลตำบลพะตง

หลายครั้งที่รับรู้ว่ามีโรงงานเป็นต้นเหตุ ชาวบ้านมักเล่าให้ฟังว่าทางโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งปล่อยน้ำเสียออกมาในยามที่ฝนตก อ้างว่าล้นบ่อก็กักเก็บบ้าง หรือแม้แต่เคยมีเหตุที่ถังน้ำมันจากโรงงานแห่งหนึ่งเกิดรั่วลงคลอง แต่เด็กๆ ก็ทำได้แค่แจ้งให้เทศบาลรับทราบเพื่อดำเนินการเท่านั้น ไม่รู้จะทำอะไรได้มากไปกว่านั้น

ยิ่งรู้ว่าทางโรงงานเองก็มี ฝ่ายกฎหมายเอาไว้ต่อสู้กับข้อกล่าวหาอีกชั้นหนึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องหาทางออกยากยิ่งในสายตาเด็ก

“ก็อย่างที่เราเล่าไปแล้ว ยังไม่ได้รับความร่วมมือ จากชุมชน บางทียังถูกด่ากระแทกกลับมาอีก พอกลุ่มเด็กของเราลงไปหาข้อมูลก็ถามว่ามาทำไม มายุ่งอะไรด้วย หรือชวนเข้าบ้าน เข้ามาเลยแต่ขู่ว่าหมาคุณะ พวกผมหลายคนก็ท้อ ล้มเลิกที่จะทำงานนี้ไปเลยก็มาก แต่ที่ผมประทับใจมาก คือพวกเราจำนวนหนึ่งที่สู้ต่อ”

สิ่งที่เอกเล่าสอดคล้องกับข้อมูลว่า สมาชิกของกลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์อุตะเถา ที่โรงเรียนพะตงประธานศิริวัฒน์ นั้นเคยมีอยู่ถึง 100 คน แต่ค่อยหดหายทีละคนสองคนเหลือเพียง 8 คนเท่านั้น แต่คนที่เหลือ คือตัวจริงเสียงจริง สามารถยื่นหยัดขับเคลื่อนกิจกรรมมาจนปัจจุบัน และพร้อมสืบทอดไปยังรุ่นน้องต่อไปอีกไม่ขาดตอน

กระบวนการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นกับนักต่อสู้เชิงอนุรักษ์กลุ่มนี้ก็น่าทึ่ง แม้กระทั่งตัวของเอกเองก็คิดไม่ถึงมาก่อนว่าคนรุ่นเขาทำได้ อย่างเช่นเมื่อสมาชิกของกลุ่มลงไปหาข้อมูลบ้านไหนแล้วถูกไล่ตะเพิดแทนที่จะมีใครเก็บมาโกรธแค้นพวกเขาได้เรียนรู้มิติใหม่ของการพยายามใช้คำพูดที่ดีกลับไป หรือไม่ได้รุกรานมากนัก ปล่อยให้เวลาผ่านพ้นไปสักระยะหนึ่ง แล้วค่อยกลับไปแสดงเจตนา และความจริงจังใหม่

ในที่สุดพวกเขาพบว่า การที่ชาวบ้านริมคลองอุตะเถาส่วนหนึ่งมีทำที่ปฏิเสธรกรให้ข้อมูล เป็นเพราะปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับการเหมืองท้องถิ่นบางอย่าง เลยมาลงกับเด็กที่ไม่รู้โอไหนโอไหน พอถึงบางอ้อเด็กจึงพยายามอธิบายว่า เป็นการทำงานที่ไม่อิงกับการเหมืองไม่ว่าฝ่ายใด ชาวบ้านบางส่วนจึงยินดีเปิดใจรับ แต่หลายคนก็ยังปิดประตูบ้านอยู่เหมือนเดิม

อันที่จริงปัญหาแบบนี้เองที่ทำให้เอกมีพลัง
จนเข้ามายืนในฐานะประธานกลุ่มต้นกล้า
เพื่อการอนุรักษ์คลองอุตะเถา
อย่างน้อยก็ครั้งหนึ่ง

ที่ชาวบ้านสับสนประมาทอย่างจังว่างานอนุรักษ์คลองอยู่ตะเภาก็ไม่มีวันทำได้
“บ้านผมอยู่พะตง แต่ไม่ได้อยู่ติดคลองนะ ผมทำให้เห็นว่าแม่ผม
จะไม่ได้อยู่ติดคลองแต่พยายามทำเพื่อคลองอยู่ตะเภามากที่สุด” เขารู้ว่า
คนแถวพะตงเคยเอาน้ำในคลองอยู่ตะเภามากรองเพื่อดื่มเอง และจำหน่าย
แต่พักหลังไม่สามารถดื่มได้ เพราะมีกลิ่นเหม็น

เด็กหลายคนที่มาร่วมค่ายฯ บ้านอยู่ริมคลอง ครอบครัวเอาน้ำจาก
คลองมาใช้ในการเกษตร จับปลาในคลองมาเป็นอาหาร ใช้คลองลงเล่นน้ำ
แต่ปัจจุบันไม่สามารถลงไปเล่นน้ำคลองได้อีก เพราะมีสารเคมีปนเปื้อน
ทำให้มีอาการคัน สัตว์น้ำที่เคยจับมาเป็นอาหารก็หายไปมาก

แม้เป็นเรื่องยาก แต่เอกและเพื่อนที่ร่วมอนุรักษ์คลองอยู่ตะเภา
แอบหวังว่าอยากให้น้ำที่พื้นคืนกลับสภาพเดิม อย่างน้อยสามารถนำมา
ใช้ทางการเกษตร หรือคนกลับไปจับปลาได้ นำวิถีชีวิตคนริมคลอง
กลับมาให้มากที่สุด

เอกเข้าเรียนชั้นม.1 โรงเรียนพะตงประชานคีรีวัฒน์ พอขึ้น ม.4 มีโอกาสเรียนหลักสูตรท้องถิ่น วิชารักษาคล่องอยู่ตะเภา ช่วงนั้นอาจารย์ผู้สอนได้พานักเรียนลงวัดคุณภาพน้ำในคลอง เริ่มมีคำถามถึงน้ำเสีย

เมื่อขึ้นชั้น ม.5 เอกได้รู้จักกับอาจารย์เบญจมาศ นาคหลง ผู้สอนวิชาศิลปะเพื่อชีวิต ริเริ่มทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้วยกระบวนการที่ให้ได้กฝึกคิด ทำกิจกรรม โดยให้เด็กสมัครใจ เอกเข้าร่วมกับกิจกรรมของอาจารย์ ทั้งออกวัดคุณภาพน้ำ ประชุมสิ่งแวดล้อมร่วมกับอาจารย์ในสถานที่ต่างๆ ก็เลยตั้งใจและลงทำงานอย่างเต็มตัว เท่าที่จะปลีกเวลาจากการเรียนได้

การจัดค่ายครั้งนี้ อาจารย์เบญจมาศก็ยังคงตามมาให้กำลังใจเช่นเดิม โดยหลักคิดว่า ฝึกให้เยาวชนทำงานเองให้เป็น ตั้งแต่หัดทำกระบวนการเอง รู้จักวางแผน รู้อุปสรรคในการลงมือทำงาน ครูจะไม่เข้าไปคอยชี้แนะหรือกำกับ สั่งการ นอกจากจะเป็นที่ปรึกษาอยู่ห่างๆ เท่านั้น

ครั้งหนึ่งเอก เคยล่องคลองอยู่ตะเภาไปยังปลายน้ำ พบเห็นทั้งวิถีชีวิตที่งดงามของผู้คนสองฝั่ง แต่อีกมุมหนึ่งคือการทิ้งขยะลงคลอง เจอสภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลง แตกต่างไปแต่ละที่ นั่นเป็นสิ่งที่เด็กอย่างเขาไม่เคยรับรู้มาก่อน

แม้ครั้งหนึ่งเอกและเพื่อนเคยถูกสบประมาท ถูกมองอย่างเหยียดๆ ไม่แน่ใจในสิ่งที่ทำ แต่วันนี้กลับได้ความร่วมมือมากขึ้นแม้แต่ จังหวัด สงขลา และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา มีการตอบสนองที่ดีขึ้นของ หน่วยงานราชการ เช่น เทศบาลพะตง

“สิ่งที่เยาวชน อยากให้คลองอู่ตะเภาเหมือนอดีต อยากให้ทุกคน ทราบว่า อย่ามองว่าไม่ใช่ปัญหาของตนเอง ปิดสวิตช์ออกจากบ้านตัวเอง อย่างนั้นแน่ ซึ่งแม้คนที่ไม่มีริมคลองยังทำเลย คนริมคลองถ้าไม่ใช่ดี ก็น่าคิด”

เอกมองว่าที่ผ่านมาผู้ใหญ่ไม่ค่อยรับแนวคิด อาจจะมองว่าเพราะ เป็นเพียงความคิดแบบเด็กๆ เสียเวลาเปล่า ก็ทำให้เด็กอึดอัดบ้างเหมือนกัน แต่จากการได้ปรึกษากับอาจารย์ และผู้ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า ทุกคนต่างมีปัญหาทั้งนั้น การให้ได้ความร่วมมืออย่างแท้จริง ไม่ได้มาง่ายๆ เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม

“เด็กแสดงให้เห็นเปลี่ยนแปลงได้ ไม่มากก็น้อย ดูจากที่เทศบาล พะตง ที่เดิมไม่ได้ตื่นตัวเรื่องนี้มากนัก ส่วนมากจะเน้นการลั้มนานา แต่ไม่เคยลงมือปฏิบัติจริง แต่เมื่อกลุ่มเด็กตื่นตัว สะท้อนการทำงาน

ออกมา ทำงานจริงจัง อยู่หนึ่งไม่ได้ เขาก็เลยมารับลูกหรือร่วมมือกับเรา โรงเรียนก็สนใจมาช่วย จากที่เคยมองเป็นเด็ก ที่ก้าวร้าวหัวรุนแรง หรือ เป็นเอ็นจีโอ ประจำโรงเรียน ก็คงเปลี่ยนไปบ้าง เราเองก็ปรับตัว หลาย โรงเรียนสนใจ แต่ผู้บริหารบางแห่งไม่สนใจ”

เอกมีความหวังส่วนตัวถึงขนาด จะผลักดันให้จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดต้นแบบทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ระดับที่ใครจะพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมจะต้องพูดถึงจังหวัดสงขลาก่อน

อนาคตของเอกหลังจบ ม.6 เขาอยากเรียนต่อระดับอุดมศึกษา ทางด้านไบโอเทค อยากมีอนาคตทำงานเกี่ยวกับการวิจัยพืช วิจัยน้ำ และเกี่ยวกับก๊าซชีวภาพ เขายอมรับว่า การได้ทำกิจกรรมอนุรักษ์คลองที่ผ่านมานี้เอง ทำให้เขากลายเป็นคนสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มตัว

และแม้ว่าวันข้างหน้าเขาไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนี้แล้ว เขายังหวานเมลิ็ด พันธุ์ ความคิดสำหรับต้นกล้าต้นใหม่ เอาไว้เรียบร้อยแล้ว อย่างน้อย เด็กที่เข้าร่วมในค่ายครั้งนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งของอนาคตนั้น

“น้องอัลเฟรด” ชั้น ป.2 จากโรงเรียนปริก อ.สะเดา เห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ได้ประโยชน์มาก ทำให้เรียนรู้กระบวนการทำงาน มีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างเช่น สามารถกลับไปวัดคุณภาพน้ำ และรู้วิธีการแยกขยะ

ส่วน “ป๊อบ” นุ่มน้อย ม.4 จากโรงเรียนหาดใหญ่สมบูรณกุลกัลยา เห็นว่ากิจกรรมค่ายนอกจากจะได้ความรู้ ทำให้ทุกคนตลอดแนวคลอง อยู่ตะเภามาพบรู้จัก แลกเปลี่ยน ความรู้กัน ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกันในอนาคต

ค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์ นับเป็นค่ายแห่งการเรียนรู้ ทำความรู้จักเพื่อการประสานความร่วมมือ กันในระดับต้นน้ำถึงปลายน้ำ นับว่าเป็นนิมิตที่ดี เด็กเหล่านี้โตขึ้น คือผู้มีบทบาทอนุรักษ์คลองกันต่อไป แม้ว่าวันนี้เด็กบางคนอาจมีระดับความรู้ ความเข้าใจ และวิเคราะห์ปัญหาที่แตกต่างกัน แต่เขาเหล่านี้แหละคือความหวัง ที่ไม่เคยหมดหวัง.

25.

หลักสูตรท้องถิ่น “คลองนาทับ” ต้นนาตัวตน รับมือวิกฤติธรรมเร็ว

วันนี้หลากหลายปัญหาเหมือนตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ทั้งกรณีคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง การถูกเลี้ยงใช้พื้นที่สร้างท่าเรือ น้ำลึกแห่งใหม่ ปัญหาน้ำเสียปล่อยลงคลองนาทับ ฯลฯ

ต้นน้ำคลองนาทับมาจากจากเขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่าเขาแดง อยู่ในพื้นที่ตำบลคลองเปยะ และตำบลปาชิง ปลายน้ำไหลออกสู่อ่าวไทยที่หมู่ 2 ตำบลนาทับ

...ไม่มีใครในปัจจุบันมีอายุใกล้เคียงพอที่จะบอกได้ว่าลำคลองสายนี้
มีความเป็นมาและเคยอุดมสมบูรณ์อย่างไรในครั้งอดีต

คนรุ่นบุกเบิกก็หลับใหลสงบอยู่ในกุโบร์บนผืนดินรอบๆ ลำคลอง
จากตำบลที่มีเพียงสิบหมู่บ้านเมื่อสามสิบกว่าปีก่อนได้ขยายและแยกส่วน
ชุมชนเดิมจนเป็น 14 หมู่บ้านในปัจจุบัน จากชุมชนที่เคยพึ่งพาอาศัย
กันระหว่างผู้คนต่อผู้คน และระหว่างผู้คนกับผืนดิน ลำคลองและทะเล
ขณะเดียวกันที่ตลอดเวลาเหล่านั้นหลายสิ่งหลายอย่างก็ค่อยๆ แทรก
กรายเข้ามา บ้างกลมกลืน และบ้างก็รานรุกริวลิวัฒนธรรมเดิมไปเสีย
มีเพียงลำคลองซึ่งสวยงามและคงยืนเท่านั้นที่เหลืออยู่และได้เป็น
ประจักษ์พยานถึงความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ รวมทั้งผู้คน...

อาจารย์สุทิน ร่มสกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าคลอง ในฐานะ
ประธานชมรมรักษ์คลองนาทับ ร่วมสร้างกิจกรรมอันน่าจะกล่าวได้ว่ามี
ส่วนรับมือต่อกระแสอันเชี่ยวกรากของความเปลี่ยนแปลงอันนี้ ผ่านการ
ขับเคลื่อนโครงการการเรียนรู้รักษ์สิ่งแวดล้อม

ก่อนหน้านี้ มีการประเมินสภาพโดยทั่วไปของนาทับ พบว่าที่ลิ่งนำจับตาได้แก่ปัญหาน้ำเสียจากโรงงาน 4 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณคลองข่า ซึ่งเป็นคลองสาขาของคลองนาทับ น้ำเสียจากนาุ้ง และการเลี้ยงปลาในกระชัง

ปัญหาขยะในครัวเรือน ปัญหาชุมชนขาดความสัมพันธ์ ปัญหาการบุกรุกที่ดิน ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรกรณีป่าสนทราย ปัญหากรณีป่าชายเลน ปัญหาอู่ซ่อมเรือ และปัญหาล่าสุดผลกระทบจากโรงไฟฟ้าจะนะ

จากสภาพดังกล่าว นำไปสู่กิจกรรมตามโครงการการเรียนรู้ภัยลิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่นและการนำไปใช้ ปี 2550 ที่ผ่านมาประชุมจัดทำหลักสูตรเรียนรูภัยลิ่งแวดล้อม แล้ว 3 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ครูและกรรมการสถานศึกษา จาก 4 โรงเรียนมีโรงเรียนบ้านท่าคลอง โรงเรียนบ้านม่วงอน โรงเรียนบ้านปากบางนาทับ โรงเรียนชุมชนบ้านนาทับ ยังร่วมด้วย ชมรมรภัยลิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรท้องถิ่น อีกด้วย

อาจารย์สุทินเล่าว่า
การร่างหลักสูตร เน้น
เรื่องตัวเรา บ้านเรา
และคนดี ของดี ใน
ชุมชน

เกี่ยวกับ “ตัวเรา” ให้รู้จัก ตัวตน กิจกรรม เทือกเถาเหล่ากอ
ความเป็นมาของครอบครัว นับชั้นญาติพี่น้อง

“บ้านเรา” มองถึงความภาคภูมิใจ เกี่ยวกับท้องถิ่น ศึกษาลักษณะ
สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ

“คนดี” เป็นการค้นหาข้อมูลและรวบรวมรายชื่อบุคคลเหล่านี้ใน
ท้องถิ่น โดยไม่จำเป็นต้องเป็นคนรวยหรือจน แต่สามารถเป็นแบบอย่าง
ของคุณความดีแต่ละด้าน

“ของดี” มองทั้งในแง่ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมนุษย์
ประดิษฐ์ขึ้น

หลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว จะทำให้เด็กหันมารู้จักตัวเองมากขึ้น
แทนที่จะรู้จักแต่แม่น้ำเจ้าพระยาเขาจะรู้ว่าคลองนาทับที่บ้านก็สำคัญ
อาจารย์สุทินมองว่าระบบการศึกษาที่ผ่านมามักให้ความสำคัญกับเรื่อง
ไกลตัวมากเกินไป โกลจนมองไม่เห็นหัวแม่เท้าตัวเอง นั่นทำให้เกิดปัญหา
ตามมามากมาย อย่างการไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ
เกิดภาวะที่เรียกว่า มือใครยาวสาวได้สาวเอา ซึ่งคนที่มียาวก็ทำลาย
ทรัพยากรมาก ส่วนคนมือสั้นก็ทำลายทรัพยากรน้อย ผลที่ตามมาภาพ

ใหญ่ที่เห็นอยู่คือภาวะโลกร้อน ส่วนภาพเล็กใกล้ตัวก็อย่างการที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

“เราหันมานั้นเรื่องอนุรักษ์ แต่ละโรงเรียนได้หลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ แม้โครงสร้างหลักสูตรแต่ละโรงเรียนต่างกัน การพัฒนาหลักสูตรครั้งต่อไปจะมาปรับร่วมกันอีก เพราะทั้ง 4 แห่งอยู่ในตำบลนาทับ สภาพภูมิศาสตร์เดียวกัน”

กิจกรรมต่อเนื่องหลังการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทางชมรมฯ ได้จัดเดินทางดูงาน ที่บ้านโคกพยอม และโรงเรียนบ้านโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล เพื่อศึกษาการเป็นชุมชนเข้มแข็ง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรียนรู้แนวคิด และวิธีการทำงานของแกนนำชุมชน คนในชุมชนที่ยืนหยัดกับสิ่งเลวร้ายทั้งหมดที่จะเข้ามากระแทกพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นั่น

กิจกรรมการศึกษานิเวศน์คลองนาทับ จัดล่องแพตามคลองนาทับ เมื่อ 11 สิงหาคมที่ผ่านมา วันนั้นจัดบรรยายเรื่องระบบนิเวศน์คลองนาทับ เรื่องภาวะโลกร้อนและการกัดเซาะชายฝั่งทะเลอ่าวไทยกรณีตำบลนาทับ และกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่องคลองนาทับ

ภาพชีวิตคลองนาทับ การเพาะเลี้ยงปลากระชังที่มีอยู่เป็นช่วงๆ ตามแนวคลอง ก็ยังมีการเลี้ยงหอยแครง และการงมหอยนางรมของชาวบ้านอยู่ประปราย นอกเหนือจากการจับสัตว์น้ำโดยเครื่องมือพื้นบ้านอื่นๆ เช่นบาม การวางกีด ราวเบ็ด หรือล่องเรือทอดแห ฯลฯ

นับจากอดีต ประชาชนที่อาศัยสองฝั่งคลองนาทับ มีอาชีพประมงชายฝั่งและจับกุ้งเคยเพื่อนำมาผลิตเป็นกะปิอันเลื่องชื่อ

อาจารย์สุทิน ในฐานะลูกนาทับคนหนึ่งสรุปภาพรวมของคลองนาทับ ณ ปัจจุบันว่า

1. คุณภาพน้ำยังไม่ถึงขั้นเสียหายรุนแรง แต่กำลังย่างเข้าสู่เชิงลบในบางช่วง โดยเฉพาะหน้าฝน โรงงานอุตสาหกรรมมักปล่อยน้ำทิ้งจากโรงงานลงสู่ระบายน้ำหน้าโรงงาน น้ำเสียเหล่านี้ไหลลงคลอง ไหลต่อลงสู่ทุ่ง และลงคลองนาทับในที่สุด ชาวประมงพบว่าในคลองมีเมือกคล้ายวุ้นจับอยู่หลายแห่งสืบเนื่องจากปัญหาดังกล่าว

2. การเลี้ยงปลา พบว่ามีปลาเปื่อยเป็นผลตาย และมีปลาในธรรมชาติตายนานครั้ง ซึ่งชาวบ้านเองไม่ทราบสาเหตุว่ามาจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือน้ำที่ไหลลงในฤดูฝนชะล้างเอาสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร

3. ป้าชายเลนถูกบุกรุกเสียหายมาก จากการทำนาุ้ง ซึ่งดำเนินต่อเนื่องมาหลายปี ส่วนนี้ทางชมรมรักษ์คลองนาทับ พยายามปลูกป่าโกงกางเพิ่มขึ้น

“ปัญหาคือสังคมบ้านเรายังมีหลายกลุ่ม บางคนเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้า อย่งปล่อยสัตว์น้ำตอนเช้า ตอนบ่ายมีคนบอกว่าจะจับขึ้นมาแล้ว อย่งนี้ก็ต้องใช้เวลาอีกมาก ค่อยๆ ทำกันไป” อาจารย์สุทินเล่า

11 กันยายน 2550 เวทีชุมชนคนรักคลอง ได้ถูกจัดขึ้นที่ อบต. นาทับ มีผู้ร่วมประชุมจากทุกฝ่ายเข้าร่วมราว 70 คน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ที่ชุมชนกำลังประสบอยู่

21 กันยายน 2550 กิจกรรมบูรณาการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม สามารถ

นำไปใช้ได้จริงในชีวิต การเรียนรู้การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ได้แบ่ง
เป็นกลุ่มสาขาวิชาดังนี้คือ

- ภาษาไทย เขียนคำขวัญ เขียนบทร้อยกรอง “รณรงค์การอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม”

- คณิตศาสตร์ คำนวณปริมาณขยะในแต่ละวัน โดยการสุ่มตัวอย่าง
เพื่อปลุกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

- วิทยาศาสตร์ การทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาเอนกประสงค์ น้ำยา
ล้างจาน และปุ๋ยหมัก ทำโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้มาวิ่ง

- ภาษาอังกฤษ เขียนคำและประโยคภาษาอังกฤษเกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อม

- สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศึกษาเรื่องการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำธนาคารขยะ เศษวัสดุ เป็น
ของเล่นของใช้ และของประดับตกแต่ง

- สุขศึกษาและพลศึกษา ศึกษาเรื่องการเฝ้า
ระวังดูแลสุขภาพะที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- ศิลปะ จัดกิจกรรมชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ประกวดวาดภาพคลองนาทับ

ชมรมอนุรักษ์คลองนาทับ ยังมีกิจกรรมหลายอย่างใน
รอบปี 2550 เช่น การร่วมจัดนิทรรศการงานราชภัฏ
วิชาการ 2550 เพื่อเสนอผลงานการจัดการ

เรียนรู้อริษยศาสตร์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมรวมพลคนรักษ์คลอง ที่โรงเรียนวัดนา
รังนก และการเข้าร่วมกิจกรรมตลาดนัดคนสร้างสุขสงขลา 2550 เป็นต้น

อาจารย์สุทินกล่าวว่าผลการดำเนินงานโครงการการเรียนรู้อริษย
ศาสตร์สิ่งแวดล้อม ของชมรมรักษ์คลองนาทับ ในเชิงคุณภาพที่เด่นๆ กล่าวได้ว่า
ทำให้ ครู นักเรียน ประชาชน และเยาวชน ตลอดจนองค์กรท้องถิ่น
มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย มีจิตสำนึกทัศนคติ
และพฤติกรรมที่ดีในการลดปริมาณขยะมูลฝอย โรงเรียน 4 โรงของ
ตำบลนาทับที่เข้าร่วมโครงการยังเป็นต้นแบบที่ดีแก่ชุมชนในการจัดการ
ขยะมูลฝอย

อันหนึ่งที่คาดหวัง คืออยากให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ
พฤติกรรม จิตสำนึก ในการอนุรักษ์กล้วยไม้ม้าวัง ซึ่งเป็นกล้วยไม้
ประจำถิ่นนี้

“เราทำโครงการศึกษากล้วยไม้ม้าวัง พบปัญหาความเปลี่ยนแปลง
อย่างรวดเร็วในเชิงลบ จากการทำไม้ที่สำรวจ พบว่าภายใน 20 วัน
6 จุดที่เด็กลงไปศึกษาบันทึกไว้ กล้วยไม้ถูกคนมาลักลอบเคลื่อนย้าย
ออกไปจำนวนมาก พุดง่ายก็คือคนลักไปขาย เราเลยมาคิดรูปแบบ
ใหม่ว่า อาจต้องนำกล้วยไม้ในธรรมชาติมาปลูกไว้ที่โรงเรียน เพราะจะ
ดูแลได้ ตอนนี้เราไม่ขั้นสามารถปลูกกระแสนี้ให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์อย่าง
เต็มที่ ถ้าข้างนอกหมด จะได้เหลือที่ในโรงเรียนให้เห็นอยู่”

การทำลายป่าชายหาดแฉวนาทับ ไม่เฉพาะการลักลอบเอากล้วยไม้
ม้าวังไปขายเท่านั้น มีคนจากภายนอกเข้าไปหาพืชบางอย่างเพื่อนำไป
ขายโดยเฉพาะ ไม้ว่า ลำพู ลำแพน กล้วยไม้ป่า เฟิร์น หัวว่าว หม้อลิง

“มีคนขับรถเข้าไปขนออกมาเป็นรถๆ เอาไปขายตามตลาดบ้าง
ส่งร้านต้นไม้ ส่งนายทุน”

การลักลอบตัดต้นไม้ ขนาดเล็ก จำพวกไม้สน หรือไม้ชนิดอื่น เพื่อนำไปส่งให้โรงงานเพื่อทำเชื้อเพลิง ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นำห้วง อาจารย์สุทินมองว่าการที่หน่วยราชการที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง ไม่จัดการ เรื่องนี้ก็จะทำให้การทำลายยังดำเนินต่อไป

“ชาวบ้านบางคน เข้ามาคุยกับผมในลักษณะที่เสียดาย เสียใจ ในสิ่งที่เห็น ป่านนั้นอยู่ข้างบ้านเขา เขาเองยังไม่เคยคิดจะทำลาย หรือ เอามาใช้ประโยชน์ ยังคิดจะสงวนไว้ แต่คุยกับผู้มีอำนาจหน้าที่ ก็ไม่ อาจแก้ไขอะไรได้ บางที่ได้ยินคนที่มาแอบบอกว่าเขาให้มาเอา ก็ไม่รู้เขา ไหน รู้แต่เพียงว่าโรงงานเป็นของผู้มีอำนาจบางคน”

นั่นเป็นเรื่องใหญ่จริงๆ ท่ามกลางวิกฤตสังคมทุกด้านที่กำลังรายล้อมกันเข้ามา อย่างไรก็ตามอาจารย์สุทินเห็นว่าแม้บางเรื่องการรวมหมู่ หรือการดำเนินการยังไม่เป็นรูปธรรม แต่ถือว่าเป็นการจุดประกาย เพื่อสานต่อให้สังคมมีจิตสำนึก รัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และได้เกิดการขยายเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

26.

ความภาคภูมิใจแห่งท้องถิ่น จุดเริ่มต้นความร่วมมือ ที่คลองแห

วัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อ 31 พฤษภาคม ที่ผ่านมา หลังฝนตกกระหน่ำในวัน 15 ค่ำ เดือน 6 ค่อยซาเม็ด จนเหลือละอองน้ำในอากาศน้อยเต็มที แดดจึงลอดออกสว่างจ้าอีกครั้งในยามเย็น

แม้คำตั้งเตรียมขายของในคืนเวียนเทียนวิสาขบูชาดูเผินๆคงคล้ายวัดทั่วไป แต่พอมองเห็นกองทราย ลานตาตรงลานวัด และผู้คนที่เริ่มทยอยเข้ามาจนแน่นขนัด จึงพบว่ามีความหมายพิเศษซ่อนอยู่

พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม เจ้าอาวาส วัดคลองแห ได้เชิญกรรมการวัดและผู้สนับสนุน ร่วมกำหนดกิจกรรมวันวิสาขบูชาที่นอกเหนือไปจากพิธีสงฆ์มาก่อนหน้านี้แล้ว และไม่ใช่เพียงจุดเริ่มต้น เพราะวัดได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

อาจารย์เสริณุ สาสุธรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าไทร ตำบลคลองแห ในฐานะกรรมการวัดกล่าวว่า กิจกรรมในวันวิสาขบูชา ปีนี้ทางวัดได้จัดกิจกรรมออกเป็นสองส่วน โดยภาคกลางวันจัดให้มีการประกวดวาดภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ของตำบลคลองแห ผู้เข้าร่วมแบ่งเป็นระดับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 -6 และ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-6

ภาคกลางคืนจัดการประกวดเจดีย์ทราย ประกวดภาพถ่ายโบราณ และการเวียนเทียนซึ่งเป็นพิธีสงฆ์สำคัญ

การประกวดรูปถ่ายโบราณ ถือเป็นกิจกรรมใหม่ที่ได้รับความสนใจ พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เจ้าอาวาส วัดคลองแห ได้บอกข่าวประชาสัมพันธ์ ให้ชาวบ้านส่งภาพมาเข้าร่วมโครงการล่วงหน้าหนึ่งจะต้องเป็นภาพที่ถ่ายมาแล้วไม่ต่ำกว่า 25 ปี เป็นภาพถ่ายประเภทบุคคลหรือสถานที่ อันเป็นวิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน โดยรางวัลเงินสด นั้นอาจไม่สำคัญ เท่ากับเป็นโอกาสที่จะได้รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนที่ยืนยันด้วยภาพ

ชาวบ้านร่วมค้นกรูภาพในบ้าน ส่งภาพขนาดโปสการ์ดมาให้ท่านพระครูเป็นผู้นำไปอัดขยายใส่กรอบวิทยาศาสตร์เสียใหม่ นำมาวางให้ชมตั้งแต่กิจกรรมกลางวัน ใครเห็นก็ต้องรีบมาดูแล้วนำไปจับกลุ่มคุยต่อถึงภาพเหล่านั้นเกี่ยวกับที่มา บุคคล สถานที่ ปลูกความสนใจเกี่ยวกับอดีตที่งดงามที่ละฉากๆ

อาจารย์เสริญพาเดินชมภาพถ่ายขาวดำเหล่านั้นอย่างละเอียดหลายภาพน่าสนใจมาก อย่างภาพการแห่หมรับ ถ่ายเอาไว้เมื่อ 30 ปีที่แล้ว คนในภาพที่ยังมีชีวิตอยู่อายุกว่า 70 ปีแล้ว ภาพนี้ทำให้เห็นการแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม สภาพถนนหนทาง ซึ่งอยู่ห่างไกลคำว่าถนนมากนัก เพราะเห็นแต่พื้นดินและฝุ่น

หลายภาพยังสะท้อนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ตามที่คนในสมัยก่อนจะถ่ายรูปไปในโอกาสสำคัญ เช่น ประเพณี ทอดกฐิน แห่หมรับ งานบวช งานศพ งานแต่งงาน อาจารย์เสริญเล่าว่า ภาพผู้สูงอายุกลุ่ม

หนึ่งทีถ่ายภาพหมู่ น่าจะเนื่องในวันที่รดน้ำดำหัว
ถ้าคนในภาพมีชีวิตอยู่จะมีอายุถึง 150 ปีทีเดียว
ภาพอื่นที่น่าสนใจเช่น แม่บ้านกับเตารีดแบบ
ใช้ถ่านในสมัยก่อน เห็นชั้นน้ำวางเตรียมเอา
ไว้พรม ภาพวิถีชีวิตชาวบ้านเมื่อ 20 ปีก่อน
ซึ่งภาพเหล่านี้ จะมีการนำไปแสดงเอาไว้
ในพิพิธภัณฑ์ชุมชนของวัดคลองแห
ในโอกาสต่อไป

ด.ต.นิคม ทองมณี ผู้รับ
ผิดชอบการจัดทำพิพิธภัณฑ์
ชุมชนวัดคลองแหกล่าวว่า แนวคิดการ
จัดทำพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว เพื่อนำเสนอเรื่อง
ของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี
วิถีชีวิต ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ
2 แนวทาง อันแรกพิพิธภัณฑ์ที่ดำรงอยู่ใน
ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว
อันนี้ไม่สามารถนำมาจัดแสดง
ในสถานที่ใดได้ อย่างการ
ก่อกองทราย เวียนเทียน
แห่ห่มรับ เป็นต้น

พิธีกรรมสำคัญ

อย่างหนึ่งของคลองแห คือ พิธีการรับเทียมดา หมายถึงการรับเทวดา
ตามความเชื่อโบราณที่ว่า ในช่วงสงกรานต์เทวดาที่ถูกส่งลงมายังโลก
มนุษย์ จะลับเปลี่ยนหน้าที่ มีเทวดาองค์ใหม่ลงมา ในช่วงเดือน 6
จึงต้องมีพิธีรับเทวดาองค์ใหม่

ในพิธีกรรมนี้ จะจัดขึ้นที่วัด มีการปลุกเสกเสาสูงเพียงตา มีเสาขนาด
ข้อมือ 16 เสา ปักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีชุดสี่เสาตรงกลาง ยกระดับ
สูงขึ้นมา ทำเป็นศาลาชั่วคราว บางครั้งทำมาจากหยวก กลางคืนชาวบ้าน

จะนำเอาข้าวตอกดอกไม้ มาร่วมพิธี แต่แต่ละคนจะเตรียมธงสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก มาปัก ในธงจะเขียนข้อความว่า “ข้าพเจ้า ...พร้อมกัน..... ได้มารับเทวดา” ซึ่งมักจะระบุชื่อคนทั้งครอบครัวอย่างไม่ตกหล่น หลังจากนั้น จะมานั่งร่วมสวดในพิธี ซึ่งทุกคนจะต้องมาร่วมงานนี้ เป็นประจำทุกปี

“นี่คือพิธีภักดิ์ ในความหมายว่า ปรากฏอยู่ในชุมชนแล้ว ในรูปแบบประเพณีวัฒนธรรม จะถูกดำรงรักษาไว้ในชุมชน” ด.ต.นิคม กล่าวและว่า

สำหรับอีกแบบหนึ่งรูปแบบพิธีภักดิ์ ที่จะใช้สถานที่จัดแสดง กำหนดใช้ศาลาโรงธรรมของวัดคลองแหชั้นบน เป้าหมายจะเก็บวัตถุโบราณ ของชุมชน อย่างเช่น เครื่องมือประกอบอาชีพพวก มีดพร้า เสียม มีด คันไถ กะเชอ ดังที่ถูกนำไปใช้ตักน้ำจากบ่อ (ชาวบ้านเรียกว่า ถุ้ง) หอก แหวน เกราะ (หรือเหลาะ ใช้เคาะกรณีฉุกเฉินหรือเรียกประชุม ในสมัยก่อน)

สิ่งของที่นำมาแสดงไว้จึงจะเก็บรวบรวมสิ่งของ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวคลองแหในอดีตทั้งหมด

“เราได้รับบริจาคจากชาวบ้าน ตอนนี้ได้หลายร้อยชิ้นแล้ว”

ด.ต.นิคม เล่าว่าขั้นตอนต่อไป คือ การจัดวาง ให้เหมาะสม สวยงาม สมกับ เป็นพิธีภักดิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะการผูกกับตำนานของ คลองแหให้ได้ พิธีภักดิ์ จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ให้คน ภูมิใจในท้องถิ่น ชาติ กำเนิดของตนเอง อัน เป็นจุดเริ่มต้นที่คนจะมี ส่วนด้านอื่น อย่างเช่นการ

ดูแลร่วมรักษาคลองอยู่ตะเภา สายน้ำสำคัญที่ไหลผ่านชุมชนแห่งนี้ ก็จำเป็นต้องใช้เครื่องมือดังกล่าวมาเป็นจุดเริ่มต้น

“คิดว่าจะหาผู้ชำนาญ ด้านต่างๆ มาถอดองค์ความรู้ สิ่งที่อยู่ใน พิพิธภัณฑสถาน อย่างเช่นว่าสิ่งของ นั้นใช้ทำอะไร หรือของบางอย่างที่คน ปัจจุบันไม่รู้จัก ก็อาจเชื่อมโยงว่าเป็นเครื่องมืออะไร และปัจจุบันได้ เปลี่ยนเอาอะไรมาแทนแล้ว”

ด.ต.นิคม ยังเล่าว่า ในเชิงตำนาน กำลังจะมีการสร้างเจดีย์ขึ้นมา ในที่ดินวัดคลองแห ซึ่งอยู่อีกฝั่งคลอง อยู่ตะเภา ตรงข้ามวัด บริเวณที่ เรียกว่าโคกนกคุ้ม ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับบริเวณดังกล่าวว่า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับ ตำนานของคลองแห่อีกด้วย

ตำนานคลองแห่นั้นเกี่ยวข้องกับ การสร้างพระมหาธาตุนครศรี- ธรรมราช ว่ากันว่าในสมัยนั้น พอมิข่าวว่าจะมีการสร้างพระธาตุ คนตามหัวเมืองต่างๆ ก็รวบรวมแก้วแหวนเงินทอง เพื่อจะไปร่วมสร้าง สมัยนั้นพวกที่อยู่ ปะลิส ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ที่ยังเป็นคนสยาม ก็เป็นพวกหนึ่งที่ล่องเรือบรรทุกสิ่งของจะไปร่วมสร้างพระธาตุผู้นำชุมชน จากดินแดนดังกล่าว เป็นตัวแทนเดินทางมา ระหว่างนั่งเรือมาก็มีการตี ฆ้องร้องป่าว ให้ผู้คนได้ร่วมบริจาค

“พวกเขาเดินทางมาตามทะเลนอกฝั่งอ่าวไทย แต่ความที่ไม่มีแผนที่ เพียงแต่รู้คร่าวๆว่า พอถึงที่จะสร้าง พระธาตุจะมีปากทะเลเข้าไป ซึ่งน่า จะเป็นแถวอำเภอท่าศาลาในปัจจุบัน

แต่พวกเขามาถึงเพียงสงขลา ก็หลงเข้ามาทางทะเลสาบ ขึ้นมาตามคลอง
อยู่ตะเภา มาถึงคลองแห” ด.ต.นิคมเล่า

ตอนสำคัญอยู่ที่ เมื่อคณะดังกล่าวตีฆ้องร้องปาวมาถึงบริเวณที่
เรียกว่าคลองแหในปัจจุบันก็หยุดพักคณะเดินทาง พอรุ่งเช้าพวกเขาได้
พบกับเรืออีกลำหนึ่งที่เพิ่งเดินทางกลับจากนครศรีธรรมราช พร้อมกับ
ข่าวที่ว่าพระราชธาตุสร้างเสร็จแล้ว สมบัติที่ได้มาให้เอากลับไปเสียเถิด

พวกเขาไม่รู้จะจัดการกับสมบัติมากมายได้อย่างไร ด้วยเป็นของ
ที่คนมีจิตบริจาคมาเพื่อทำบุญร่วมกัน จึงนำลงฝั่งเอาไว้บริเวณโคกนกคุ้ม
บริเวณตรงข้ามฝั่งคลองวัดคลองแหในปัจจุบัน แล้วทำการจมเรือที่ชน
สมบัติมาลงคลองเสีย ก่อนแยกย้ายกลับ เรื่องราวดังกล่าวเป็นที่มาของ
คำว่า “คลองแห” เชื่อว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “ฆ้องแห่” หรือการแห่ฆ้อง
ร้องปาวของคนกลุ่มนั่นเอง

พื้นที่โคกนกคุ้ม ราว 1 ไร่เศษ ทางวัดคลองแหมีโครงการที่จะ
สร้างเจดีย์ขึ้น โดยจะจำลองเจดีย์จากพระธาตุนครศรีธรรมราชมาสร้าง
เอาไว้ ขณะที่การฟื้นตำนานดำเนินมาเป็นระยะ เคยได้มีการจัดงานแสดง
แสง สี เสียง เล่าตำนานคลองแหมาแล้ว ครั้งหนึ่งเมื่อ 12 สิงหาคม
2549 และจะจัดอีกในปี 2550 นี้

“กิจกรรมทั้งหลายนี้ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่น วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ คนที่ภาคภูมิใจในสิ่งเหล่านี้ จะรักบ้านเกิดเมืองนอน ไม่ทำร้ายกัน คนไม่หนีไปไหน ผมคิดว่าบ้านเมืองเราต้องสร้างส่วนนี้เอาไว้ ในฐานะเครื่องมือทางสังคม จากเครื่องมือทางวัฒนธรรมเหล่านี้เอง เมื่อเห็นรากเหง้าความเป็นมา เกิดความร่วมมือร่วมใจของผู้คน สามารถเกิดผลที่ตามมาได้อีกนอกนั้นดี ไม่ว่าจะเป็นการ เอาไปประยุกต์ใช้ ในการดูแลรักษาคลองอยู่ตะเภา การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ก็ย่อมได้ทั้งนั้น”

พุดพลาต ด.ต.นิคม ซึ่งให้ดูชาวคลองแหที่มาร่วมกิจกรรมก่อเจดีย์ทรายกันจนแน่นขันตลานวัด เพื่อจะบอกว่าสิ่งที่ทำมาแล้วต่อเนื่องระยะหนึ่ง ได้เกิดผลเพียงใด แม้ว่าผู้เข้าร่วมแข่งขันก่อเจดีย์ทรายจะต้องทำบุญกองละ 1,000 บาท เป็นอย่างต่ำ แต่หลายคนยินดีสนับสนุนมาก เป็น 2 เท่า เป็นความร่วมมือที่ให้เห็นทางรูปธรรมทั้งได้ทรายเข้าวัด และเงินทำบุญ

“ปัจจุบันชุมชนคลองแห มีการขยายตัว มีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นในบ้านจัดสรรคนดั้งเดิมจะร่วมกิจกรรมชุมชนมากกว่าเรียกว่า 80% แต่คนที่มาอยู่ใหม่อาจต้องรอให้เขาปรับตัวสักระยะหนึ่งก่อน”

นอกจากกิจกรรมดังที่กล่าวแล้ว วัดคลองแห ยังมีกิจกรรมแห่งความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมอีกมาก มหกรรมโนราโรงครู และหนังตะลุง จัดโดยเอาเด็กมาเข้าค่ายเพื่อเรียนรู้ หัดรำโนรา โดยจัดสาธิตรับโนราโรงครูมาแสดง การจัดแข่งหนังตะลุงเด็ก ครั้งละ 8 โรงที่จัดต่อเนื่องมา 2 ปีแล้ว จากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้กำลังมีการจัดตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้าน ขึ้นที่วัดคลองแห เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ จะมีการจัดตั้งศูนย์ฝึกโนรา และศูนย์การวาดรูปหนังตะลุง

ภาพวาดของเด็กคลองแหที่มาร่วมประกวดวาดภาพในวันนั้น สะท้อนให้เห็นผ่าน วิถีชีวิตริมคลอง การแข่งเรือ วัด เจดีย์ ตำนานคลองแห ความทรงจำเก่าๆ ภาพสวยงามของท้องถิ่น อาจจะบอกได้ว่า ทุกวันนี้พวกเขามีความภาคภูมิใจกับถิ่นเกิดแห่งนี้มากเพียงใด.

27. โนราตัวอ่อน โศคะแห่งท่าร่างรำ

สายๆ วันอาทิตย์ เด็กจำนวนมากนั่งเฝ้าหน้าจอ
โทรทัศน์ติดตามซีรีส์ญี่ปุ่น-เกาหลี ตาม
กระแสนิยมยอดฮิตทางช่อง 7 สี
แต่ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งอยู่
ในชุดโนรา ศิลปการ
แสดงเก่าแก่อันทรง
คุณค่าแห่งปักษ์ใต้
บ้านเรา

พิธีปิดค่าย
รักษ์โนรา อำเภอ
สิงหนคร อำเภอ
สะทิงพระ จัดตั้งแต่
เช้าจนถึงบ่ายโมง
ของวันอาทิตย์ 12
พฤษภาคมที่ผ่านมา
ณ ศาลาประชาคมอำเภอ
สิงหนคร เยาวชนกว่า 50 คน
ที่เข้าร่วมตั้งใจ “รัก” และ
ต้องการ “รักษ์” โนรา มาพร้อม

ผู้ปกครองที่คอยลุ้นและเชียร์ลูกหลานรำและโชว์ทำโนราตัวอ่อน ด้วย
สีหน้าแห่งความสุข ตลอดเวลาหลายชั่วโมง แม้เป็นวันที่อากาศค่อนข้าง
อบอ้าว

งานเล็ก ต่างช่วยกันถอดเก็บชุดลูกปิดโนราลวดลาย เหลือง แดง
น้ำเงิน ดำ ขาว อันตัดขับสีเด่นเจนตาอย่างเป็นระเบียบ แต่บางกลุ่ม
ถอดเฉพาะส่วนหาง ยังแต่งชุดโนราเกือบเต็มยศนั่งรถสองแถวทยอย
กลับบ้าน

รอรจนเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำโครงการช่วยกันคนละไม้ละมือ
เก็บเครื่องดนตรีโนรา อุปกรณ์ทุกอย่าง แล้วทยอยกลับไปทีละคน
สองคน จนเหลือคนสุดท้ายนั่นแหละวิทยากรผู้รับผิดชอบและปลักดัน
ให้เกิดค่ายรักษโนรา อาจารย์ไทรประพร แก้วชนะะ ถอดไม้ค้ล้อยที่ติด
กับตัวออกมา นั่งสนทนากับเรา

“เด็กมาด้วยใจรัก และชอบโนรากันทุกคน” อาจารย์ไทรประพร
เล่า นั่นคุณลักษณะพิเศษของเด็กที่สมัครเข้าร่วมโครงการค่ายรักษโนรา
มีส่วนน้อยมากที่ไม่ชอบจริง หรือถูกผู้ปกครองบังคับมา แต่มักจะขอ
ลาออกตั้งแต่ 2-3 วันแรก

“ค่ายรักษโนรา” เกิดจากอาจารย์ไทรประพร นำเสนอโนราใน
ประเด็นทางวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อสุขภาพ จนได้รับการสนับสนุนจาก
หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา
และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

อาจารย์ไทรประพรเป็นผู้ฝึกสอนโนรามานานแล้ว สอนฟรีทั้งที่
โรงเรียน ที่บ้าน และรับเป็นวิทยากรต่างหน่วยงานสังกัดหลายแห่ง
แม้ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการประจำอยู่ที่โรงเรียนวัดศรีชัย ตำบลคูขุด
อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

ที่โรงเรียนวัดศรีชัย จัดให้มีการสอนรำโนรามาดังแต่ปี 2527
และทำมาอย่างต่อเนื่องทุกปี ลูกศิษย์ได้ออกงานใหญ่มีรางวัลพ่วงท้าย
มากมาย เช่น รางวัลที่ 2 จากการประกวดโนรา มหกรรมวัฒนธรรม

สัมพันธปี 2538, รางวัลที่ 3 ประกวดโนราตัวอ่อน มหกรรมวัฒนธรรม
สัมพันธปี 2542, ได้เป็นตัวแทนรำโนรารับเสด็จ ที่สนามบินบ้านทอน
นราธิวาส, รำในโอกาสการแข่งขันซีเกมส์ที่สงขลา และรำในงานสำคัญๆ
ต่างของจังหวัดสงขลา

ปี 2548 โนรายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติ มาเป็นผู้สอนให้ที่โรงเรียน
วัดศรีชัยด้วยตนเองนับเป็นเกียรติอย่างสูง ส่วนหนึ่งเพราะอาจารย์
ไทรประพรนับเป็น “ลูกยก” คนหนึ่งของโนรายก ด้วยภรรยาโนรายก
เป็นเกลอกับแม่สามีของอาจารย์ไทรประพร ทุกวันนี้จึงได้นำท่าเพลงโค
12 ท่า และท่าครู 12 ท่า จากโนรายก มาถ่ายทอด
ต่อยังศิษย์

อาจารย์ไทรประพรเกิดที่พัทลุง ย้ายตาม
สามีชาวสติงพระมาอยู่อีกฝั่งของทะเลสาบ
ก่อนได้เรียนกับโนรายก จบนาฏศิลป์จาก
วิทยาลัยครูสงขลา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสงขลา) ขณะนั้นฝึกโนรากับอาจารย์
สาโรจน์ นาควิโรจน์ เป็นครั้งแรก

สิ่งที่อาจารย์ไทรประพร
นำเสนอและได้รับความ
สนใจอย่างสูงในขณะนี้
คือโนราตัวนวล หรือ
โนราอ่อนเพื่อสุขภาพ
นั่นเอง

โนราตัวอ่อน เป็น
ความสามารถพิเศษ ที่
ไม่เชื่อว่าทุกคนจะทำได้
แม้แต่คณะโนราเอง

อาจจะมียุโรลงคนเท่านั้นเอาไว้เรียกคนดู หรือถ้ามีการแข่งกัน 2 คนะ ผู้ที่ได้เปรียบกว่าคือสามารถโชว์โนราตัวอ่อน อย่างเช่นนอนขดตัวในถาดเพื่อคาบเงินมาให้ได้ อาจจะเป็นเด็กหรือคนแก่ นั่นก็พอจะเรียกความสนใจผู้ชมแล้ว

ทำตัวอ่อนนักวิชาการรวบรวมได้มี ทำนั้งรำ 10 ทำ ทำยืนรำ 9 ทำ ทำนอนรำ 5 ทำ

“เสนอเรื่องนี้ไปเพราะว่า การรำโนราทำตัวอ่อนเป็นทำโยคะอย่างหนึ่ง ล้วนแต่เป็นการออกกำลังกาย โดยเฉพาะคนที่มีอาการเขັดเมื่อยมารำโนราจะเห็นผลได้ทันทีเพราะจะคลายกล้ามเนื้อ” อาจารย์เล่า แม้แต่อาการปวดเมื่อยอยู่ในระดับรุนแรง การรำด้วยท่าทั่วไปอาจช่วยไม่ได้ ยิ่งแก้ได้ด้วยการฝึกเล่นท่าสะพานโค้ง

นอกจากผลทางสรีระ การฝึกโนรายังเป็นการฝึกสมาธิ โดยการติดตามรู้เท่าทันการเคลื่อนไหวของร่างกายยังทำให้รู้และประเมินสุขภาพบางอย่างได้ เช่นการทรงตัวรู้ถึงประสิทธิภาพของกระดูกไขข้อ โนราจึงนับว่ามีคุณค่าต่อสุขภาพในแง่การบำบัดหลายประการ เพียงแต่ต้องฝึกฝนอย่างจริงจังและถูกต้องตามหลัก

“เด็กที่มาเข้าค่ายหัดโนรา ในวันแรกจะบอกว่า เมื่อยไปหมด หลายแห่งอย่างทีหน้าขา เวลาฝึกย่อตัว มันเป็นเพราะว่าเส้นมันคลายออก แต่พอรำไปสักพัก อาการทั้งหลายจะหายไป ไม่เป็นอีกแล้ว รู้สึกว่าตัวเบา เลือดลมไหลเวียนดีมาก”

ที่เป็นอย่างนั้นอาจารย์ไพรประพรเล่าว่า เพราะบางคนไม่เคยห้อยเอาหัวลง ถึงเกดตอหนักแล้วลุกขึ้นจะมีศีรษะ จะไม่ปกติ แต่พอมาฝึกรำโนราเลือดลมจะเดินปกติ ไม่ค่อยมีโรค หรือเจ็บไข้ไม่สบาย

ในแง่สมาธิ เด็กที่ฝึกโนราตัวอ่อน จะต้องฝึกกันทุกคน เพราะถ้าขาดคุณสมบัติข้อนี้จะไม่สามารถฝึก เรียนรู้อะไรได้เลย พื้นฐานคือฝึกความอดทนให้เด็กนั่นเอง

เด็กที่มาเข้าค่ายรักษโนรา พบว่าร้อยละ 80 สามารถทำท่าโนราตัวอ่อนตามที่สอนได้ พร้อมกับทำพื้นฐานของโนรา อย่างเช่น ท่าครู และท่าขนาด

“แต่ละท่าก็โหดนะ ถ้าไม่อดทนจะทำไม่ได้เลย” อาจารย์ไพโรประพร กลับเห็นว่าผลที่ได้ก็ถือว่าเกินคุ้ม ปรากฏชัดว่าผลการเรียนดีขึ้น ยังส่งผลดีกับการเรียนพลศึกษา โดยเฉพาะวิชายืดหยุ่น อย่างท่าหกกบ หรือท่าสะพานโค้งในวิชาพลศึกษาจะเป็นเรื่องเล็กๆ ไปเลย เมื่อเทียบกับท่ารำในโนรา ที่ยากกว่า

ค่ายรักษโนรา เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่กลางเดือนมีนาคมที่ผ่านมาแล้ว หลังจากประกาศว่ามีกิจกรรมดังกล่าว เด็กพื้นที่เป้าหมายคือ “โซนบก” ของจังหวัดสงขลา สมัครเกินกว่าที่คาด ในส่วนที่มงานได้อาสาสมัครที่มงาน ทั้ง ชาวบ้าน ครู และศิลปินพื้นบ้านมาช่วยจากสติงพระ ลิงหนคร และกระแสดลนัฐ ราว 20 คน โดยแยกฝึกกันไปตามพื้นที่ เด็กสติงพระฝึกที่อาคารเอนกประสงค์ โรงเรียนในเมือง ส่วนเด็กลิงหนครได้ฝึกที่วัดเปรมศรัทธาทั้งสองแห่งมีอาจารย์ไพโรประพร เป็นวิทยากรหลัก

นอกจากเด็กผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่แล้วยังมีเด็กชายมาขอฝึกรำ 3-4 คน และอีกจำนวนหนึ่งมาฝึกเป็นลูกคู่ การที่เด็กชายมาฝึกด้วยซึ่งทุกวันนี้ค่อนข้างหายาก เพราะอาจารย์อธิบายให้เด็กๆว่าโนราในสมัยก่อนมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่รำประวัติของโนราก็คือเจ้าเมืองในอดีตมอบชุดให้รำ ซึ่งก็คือชุดเจ้าเมืองนั่นเอง ผู้ชายเท่านั้นที่เป็นนายโรงโนราและทำพิธีกรรมต่างๆได้ โนราชายจึงสำคัญ ขณะที่คนรุ่นใหม่เห็นว่าเป็นเรื่องผู้หญิง

หลังการฝึกจบ และมาถึงวันปิดค่ายได้พบนายสำคัญที่น่าสนใจอย่างหนึ่งจากแบบประเมินผลว่าส่วนผู้ปกครองมีความพึงพอใจสูงนั้นอาจเพราะคนรุ่นพ่อแม่ในท้องถิ่นยังผูกพันกับโนราอยู่มาก แต่การที่

เด็กผู้ฝึกทุกคนบอกว่ายังรักยังชอบในศิลปะการแสดงแขนงนี้อย่างจริงจัง มาฝึกตามกำหนดทุกวันโดยไม่ขาด นั่นเป็นเรื่องที่เป็นความหวังว่าโนรา จะมีการสืบทอดต่อกันไปเรื่อยๆ

“ผู้ปกครองเห็นการแสดงของลูกหลานต่างพอกพอใจแล้วที่ทำได้ขนาดนี้ ส่วนอื่นถ้ามีโอกาสเขาอยากให้ครูได้พาเด็กไปออกงานแสดงบ้าง หรืออย่างน้อยก็เป็นพื้นฐานทางโนราที่อาจจะใช้เรียนต่อ เป็นความสามารถพิเศษของเด็ก ส่วนเด็กที่มาเข้าค่ายนอกจากได้ความรู้แล้ว ก็ยังสนุก ได้เพื่อน”

ไม่ใช่เพียงผลทางด้านสุขภาพ ตามเป้าหมายของโครงการอย่างเดียว อาจารย์ไทรประพรเล่าว่า ใครได้เรียนโนราไปแล้วจะได้วิชาติดตัวไปตลอดชีวิต สิ่งนี้ไม่มีใครจะมาแย่งชิง หรือจับปล้นเอาไปได้ วิชา

นี้ถ้าฝึกฝนชำนาญก็ใช้ทำมาหากินได้ อยู่ที่ไหนก็ไม่อด ไม่ต้องกลัวจน
บางคนเก่งหน่อยสามารถเอาไปใช้หารายได้พิเศษโดยการไปรำกับคณะ
โนรา บางคนได้เรียนต่อพัฒนาเป็นครูโนราสอนคนอื่นต่อไปได้อีก

“พี่มีลูก 3 คน พวกเขาได้เรียนโนราหมด คนโตผู้ชายตีเครื่องได้
ทุกอย่าง ลูกสาวอีก 2 คนรำได้ มีอยู่คนหนึ่งเรียนดุริยางคศิลป์
ที่มหาวิทยาลัยมหิดล และเรียนการแสดงอยู่กับภัทราวดีเธียเตอร์ ระหว่าง
เรียนก็มีโรงแรม 3 แห่งในกรุงเทพฯ ตามให้ไปรำโนราโชว์ แสดงให้เห็น
ว่าใครเก่งเรื่องนั้นก็อยู่ได้ ยิ่งต่างประเทศเขาก็ต้องการ อย่างในจังหวัด
สงขลาเองก็มีการติดต่อแสดงมาอยู่เรื่อย เพียงแต่จะรับงานหรือไม่”

อาจารย์ไทรประพรยังสะท้อนความจริงบางด้านว่า ในกลุ่มเด็กเล็ก
ยังชอบโนราก็จริง แต่เมื่อโตขึ้นชั้นมัธยมเข้าสู่วัยรุ่น บางคนกลับหันไป
เรียนทางด้านอื่นอย่างดนตรีสากล

“มันจะเหลือก็แต่คนที่เราปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กเท่านั้นที่ยังชอบโนรา
พอเข้าวัยรุ่นเด็กทั่วไปมันบอกว่าโนรามันไม่หล่อไม่เหมือนดนตรีสากล”

ขณะที่โนราอาชีพในท้องถิ่นทุกวันนี้ส่วนหนึ่งอยู่ได้เพราะการแสดง
โนราโรงครู ซึ่งจะมึนงานชุกในช่วงเดือน 6 ถึงเดือน 9 โนราที่อยู่ได้ไม่
เดือนร้อนก็เห็นจะเป็นโนราที่สังกัดอยู่ตามสถาบันการศึกษาอย่างเช่นของ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สงขลา ที่มักได้ออกงานใหญ่ เชื่อมกับงานวัฒนธรรมระดับชาติ

การสืบทอดวิชาโนรานั้นจากอดีต ปัญหาอยู่ที่การไม่ค่อยจะสอน
ต่อกันมา เพราะคนรุ่นก่อนหวงวิชาส่วนหนึ่ง แต่ทุกวันนี้มีปัญหาเรื่อง
ทำรำโนราเพี้ยนไป

“อย่างท่านาด บางโรงกลายเป็นท่าเต้น หากไปดูโนร่ายกท่านาดนี้
จะย่อตัวลง เดินนึ้ม”

โนราฟุ่ม เทว ซึ่งเป็นปรมาจารย์ทางด้านโนรา รำนึ้มจนลูกปิดไม่
ไหวจึงได้รับฉายาว่าเทวดา เพราะขณะรำเหมือนกับลอยมา ออกจาก
ฉากเหมือนเหาะ

อาจารย์โทรประพรเห็นว่า ทำโนราที่เพี้ยนไป เกิดจากที่โนรารำเพื่อเอาใจคนเอาใจผู้ชมเอาใจลูกค้า จนเปลี่ยนไปที่ละนิด ยังมีเด็กที่เรียนทางด้านนาฏศิลป์ ต้องเรียนหลายแบบในที่สุดเอามาประยุกต์รวมกันมันก็เปลี่ยนไปเอง

โนราที่เอามาใช้ในการรำแอโรบิกออกกำลังกาย ก็ทำให้ทำโนราเพี้ยนไปอีกแบบ ยิ่งถ้าคนทำไม่รู้พื้นฐานโนรา เพราะต้องสอดคล้องกับการออกกำลังกาย ที่เน้นมือ เน้นการออกกำลังกายที่ว่องไว ขณะที่หลักของโนรา แม้จะเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่งแต่ต้องเข้าลักษณะอ่อนนอก แข็งใน ร่ายรำเข้าจังหวะตรงดนตรีมากแทบจะไม่เหลือช่องว่างอย่างไรก็ตามการนำไปใช้ออกกำลังกายถ้าไม่น่าเกลียด เป็นตามหลักเท่าที่ควรก็ถือว่าเป็นเกิดประโยชน์ ใช้ได้

สัญญาณที่ตีบางอย่างยังมีอยู่ อย่างเช่นมีหลายหน่วยงานเข้ามา ส่งเสริมโนรา อย่างน้อยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายแห่งทุ่มสนับสนุนเต็มที่ ทั้งซื้อ เครื่องดนตรีซื้อชุดโนรามาให้กลุ่มชาวบ้านที่สนใจ หนึ่งในนั้นก็เห็นจะเป็น ที่ อบต.วัดขนุน อำเภอสิงหนคร ซึ่งเป็นโครงการต่อไปของอาจารย์ ไทรประพร ที่เน้นฝึกโนราตัวอ่อนให้กับ สมาชิก อสม. และผู้สูงอายุ จัดที่โรงเรียนวัดขนุน เริ่มต้นในเดือนกรกฎาคมนี้

การอบรมโนราที่วัดขนุนยังต้องการเอาทำโนราไปทำโนราบิค คือ เอาทำไปออกกำลังกายด้วยดนตรีสากลในอนาคตอีกด้วย ก็เป็นอีกเรื่อง หนึ่งที่น่าเอาวิชาโนราไปต่อยอดเพื่อเอื้อต่อสุขภาพ

“งานนี้ไม่กำหนดอายุผู้เข้าร่วม งานนี้ถือว่ารำเพื่อ สุขภาพและบำบัด โดยเฉพาะ ผู้สมัครส่วนมากเป็นผู้หญิง”

อาจารย์เห็นว่าคนที่อายุ ไม่เกิน 50 ปีสามารถรำโนราได้ คนที่รำ โนราต่อเนื่องมักจะแข็งแรง และรู้กำลังตนเอง ในค่ายรักษโนราที่ผ่าน มาก็มีครูและชาวบ้าน หลายคนมาร่วมฝึกไปกับเด็ก แต่ผู้ใหญ่จะฝึกโนรา ตัวอ่อนแบบเด็กเสียทีเดียวก็ไม่ได้ ห้อยหัวก็ไม่สามารถทำได้มาก ทำคล้ายกล่อมเนื้อเหมือนเด็กก็ไม่ได้ จะต้องเลือกทำที่เหมาะสมกับวัย และต้องฝึกทำพื้นฐานก่อนว่าจะพัฒนาไปทางใดได้ บางคนจับขาดก็รู้ แล้วว่าจะขึ้นทำอะไรได้หรือไม่ได้ ถ้าฝืนทำอาจเกิดการบาดเจ็บได้

ผู้ใหญ่ยากกว่าเด็ก บางครั้งเกร็งตัวจนทำท่าทางตัวอ่อนไม่ได้ จึงมักเน้นไปทางการฝึกสมาธิ ฝึกการหายใจแทนการออกท่าพวกโผน ซึ่งอาจจะส่งผลเสียทางสุขภาพ

“อย่างที่ว่า โนรามีความอ่อนน้อมนวล แต่มีความแข็ง ไม่ใช่อ่อน ไปหมด ต้องซัด จังหวะมันแน่นอน โนราต้องแข็งลงจังหวะกับดนตรี ประกอบพอดีเป๊ะ แต่ต้องนุ่มอยู่ด้วย การย่อตัว ลอยหน้าลอยตา รำทางไหนไปทางนั้น อะไรเหล่านี้ เป็นศิลปะของโนรา” อาจารย์ ไทรประพรเล่า.

28.

ทำขวัญแม่่ง่า “ฟื้นชีवादลองบางกล้า”

เสียงประทัดแตกรัลั่นคั้งคลองบางกล้า ก่อนเที่ยง 8 กันยายน 2550 ที่ผ่านมา ระหว่างฝายหนุ่มฉกรรจ์ทั้งหลายช่วยกันแบกเรือแข่งสามลำลงน้ำ ฝายแรงเข้าประจำที่สองลำ แล้วแข่งจำพาย โห่ร้องไชโยสุดเสียงเพื่อเอาฤกษ์เอาชัย เรือแหวกผืนน้ำฉิวทั้งขึ้นและล่องคลองอยู่หลายเที่ยว

นับเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทำขวัญเรือ ที่จัดขึ้นในวันนั้นตามโครงการทำขวัญแม่น้ำพื่นชีวาคลองบางกล้า อุดหนุนโดยแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาประเด็นวัฒนธรรม นอกจากชาวบ้านแล้วยังมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้าร่วมอย่างสนใจ

พิธีทำขวัญเรือแห่งลุ่มน้ำบางกล้าเป็นเรื่องที่ถูกกล่าวขานมาเท่านั้น เพียงยังไม่มีใครเห็นมากับตาแม่แต่ สาธ ลือขจร วัย 65 ปี ลูกคลองบางกล้าชานนแท้ นี่จึงเป็นครั้งแรกที่ทุกคนจะได้สัมผัส

“ถ้าจะเห็นอยู่บ้างคงเรียกว่ากาดเรือหรือเช่นเรือ แต่ไม่ใช่ทำขวัญการทำขวัญไม่เคยเห็นได้ยินเขาพูดกันมา” สาธเล่า การเช่นเรือที่ว่าเป็นเพียงพิธีกรรมพื้นๆ แบบการเช่นไหว้เจ้าที่ มักทำในโอกาสนำเรือออกแข่ง

สมโภช นั่นทวงศ์ ผู้จัดโครงการทำขวัญแม่น้ำพื่นชีวาคลองบางกล้า ซึ่งนั่งคุยร่วมวงอยู่ด้วยเสริมว่า การทำขวัญเรือเป็นเพียงตำนาน จึงอยากจะฟื้นฟูอย่างน้อยจะได้เป็นตัวอย่าง เขาหวังว่าถ้าท้องถิ่นหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ จะปลุกกระแสฟื้นฟูอดีตสืบสานประเพณี ทำให้รักบ้านเกิดเมืองนอน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะได้มากกว่านี้

“วิถีชีวิตของคนแถบนี้ยังกินอยู่กับคลองแม่ไม่เหมือนเดิม” สมโภช

เล่า คำว่าไม่เหมือนเดิม นั้นหมายถึงคลองที่เคยใส

จนเกือบเห็นกันคลองมาก่อนนั้น บัดนี้เกิด

มลภาวะขุนค้ำเฝ้า

เสียด กุ้งปลาที่เคย

ชุกชุมก็หายไป

วิถีคนที่เคยได้

พึ่งพาสายน้ำก็

เปลี่ยนตามทุกวัน

นี้ต้องหาเงินมา

ซื้อกุ้งปลากินใน

ราคาแพงแทน

ภาพความศีกคักของลำคลองในวันซั้กพระทางน้ำในอดีต อาจพอหลงเหลืออยู่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่าอยู่บ้าง หากสิ่งที่เหลืออยู่จริง ๆ คงมีเพียงประเพณีการแข่งขันเรือบางกล้า ซึ่งจะจัดที่หน้าวัดบางหยี อยู่ห่างจากหน้าวัดบางกล้าไปไม่กี่กิโลนักในปีที่กำหนดจัดในต้นเดือนพฤศจิกายน การทำขวัญเรือในวันนั้นจึงเป็นการเตรียมตัวสร้างขวัญกำลังใจฝีพายที่จะลงแข่งไปด้วย

พิธีทำขวัญเรือเริ่มต้นประมาณเก้าโมง บริเวณใต้ร่มไม้ ริมหน้าวัดบางกล้า หรือวัดชลธาราวาส มองเห็นเรือสามลำวางสง่าอยู่บนคานบนโต๊ะเครื่องสังเวย เครื่องบูชาครบถ้วน ดอกไม้ ชูตบายศรี ผลไม้หลายอย่างวางอยู่บนพาน มะพร้าว สับปะรด ส้มโอ แก้วมังกร แอปเปิ้ล สาลี่ กล้วยส้ม อาหารควมมีหัวหมู เป็ด ไก่ ปู ปลา เป็นต้น โยงสายสิญจน์ไปหัวเรือผูกผ้าสีน้ำเงิน เหลือง แดง วางดอกไม้ น้ำ และเหล้าโรง พร้อมจุดธูป 5 ดอกบูชาแม่ย่านาง

ตามหลักการจัดบูชาแม่ย่านางอาหารควมมี ข้าว ไก่ เป็ด กุ้ง ปลา มีหัวมีหาง เป็นต้น ของหวาน เช่น ขนมกล้วยฟู ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวแดง ซาลาเปา ขนมจันทรือบ ขนมเมื่อดขนุน ผลไม้ เช่น มะพร้าวอ่อน กล้วยหอม ส้ม ทับทิม ผลไม้ตามฤดูกาลยกเว้นแต่ผลไม้ที่ชื่อไม่เป็นสิริมงคล เช่น มังคุด พุทรา ละมุด กล้วยกลาง นอกจากนั้นยังต้องมีหมากพลู ธูป เทียนเป็นเครื่องบูชา

ก่อนเริ่มพิธีกรรม วิจิตร ชุมณี หมอผู้ประกอบพิธีให้ความรู้่าปกติชาวใต้ จะมีการทำขวัญอยู่แล้ว ไม่ว่าจะตอนเกิด ตอนบวช แต่การทำขวัญเรือไม่ค่อยได้เห็นนัก จึงเล่าตำนานการสร้างเรือในครั้งอดีตกาลเพื่อชี้ให้เห็นว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ที่คนรุ่นใหม่อาจไม่เข้าใจ

วิจิตรเล่าว่า จากการค้นคว้าทำให้ทราบว่า การสร้างเรือครั้งแรกเกิดที่อินเดีย...

เรื่องโดยสังเขป มีอยู่ว่าในสมัยพระเจ้าพรหมทัต ก่อนพุทธกาล ปรากฏว่ามีธิดาของกษัตริย์ราชวงศ์หนึ่ง ผู้ตั้งจิตอธิษฐานเอาไว้แต่ต้นว่า เมื่อใดสิ้นชีวิตลง เมื่อนำศพพระนางไปพระราชทานเพลิงตรงไหนให้ บังเกิดเป็นต้นไม้ขึ้นมาสักต้น ที่นำไปใช้ประโยชน์โดยเฉพาะมนุษย์ ทั่วโลกยามนั้นไม่สะดวกในเรื่องยานพาหนะเดินทาง

พระธิดาเกิดรักใคร่ชอบพอกับคนใช้ในวัง จนต้องหนีออกจากวัง ไปอยู่ด้วยกัณฉันทสองสามีภรรยากลางป่า อยู่มาวันหนึ่งพระธิดาถูก นายพรานยิงด้วยลูกธนูอาบยาพิษขณะออกไปตักน้ำริมคลองจนสิ้นใจ ฝ่ายสามีคอยอยู่ไม่เห็นกลับมาตามไปก็พบว่าสิ้นพระชนม์แล้ว ก็ฝังเอา ไว้ริมคลอง บริเวณนั้นได้เกิดต้นตะเคียนทอง ตามแรงอธิษฐานและ เทพบันดาล

ครั้งพระเจ้าพรหมทัตต้องการสร้างเรือ พระที่นั่ง ได้พบไม้ตะเคียนทองมีสัญลักษณ์เทวดา ก็ให้ทหารมุ่งหน้ามาถึงต้นตะเคียนทองต้นแรกนั้น ตัดมาเป็นท่อนมาให้นายช่างต่อเรือส่วนที่เหลือนำมาเป็นส่วนประกอบต่างๆในลำเรือ นับเป็นเรือลำแรกของโลก ตะเคียนทองนั้นนับเป็นแม่นางเรือรี แม่นางเรือ อ้นศักดิ์สิทธิ์ ที่นับถือของชาวเรือมาจนปัจจุบัน แม้จะมีการใช้ไม้ชนิดอื่นมาทำเรือก็ตาม

มีความเชื่อเกี่ยวข้องกับเรืออยู่มากทีเดียว อยู่ในวิถีชุมชนริมน้ำทุกวันนี้

ก่อนออกเรือจะต้องทำพิธีเช่นไหว้แม่นาง ให้แคล้วคลาดจากอันตราย และสิ่งเลวร้ายทั้งปวง และขอให้ประสบความสำเร็จในกิจการของตนมีโชคมีลาภ เจ้าของเรือต้องจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้วางไว้ที่หัวเรือ นำผ้า 3 สี หรือ 5 สี ผูกที่โคนเรือ หรือแขวนพวงมาลัยที่โคนเรือ ส่วนดอกไม้ช่อใหญ่สอดไว้ด้านบนของผ้าที่ผูกหัวโคนเรือต่อจากนั้นจุดธูปกล่าวคำบูชาแม่นางว่า “ขอเชิญแม่นางเรือรี แม่ศรีคงคา แม่ศรีตะเคียนทอง สิ่งสถิตทั้งหลายที่สถิต ณ เรือนี้ เชิญมาสู่เรือวันนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลให้คุ้มครองเรือให้ปลอดภัย...” หรือ “โอม แม่นางตัวแม่ชาติโรชาติ ลูกขอเชิญแม่นางจงคุ้มครองให้ลูกผู้ร่วมมาด้วยให้ปลอดภัยตลอดทั้งวันด้วยเถิด สาธุ” จุดธูปปักบนโคนเรือ จากนั้นจึงจะเคลื่อนเรือออกพร้อมจุดประทัด เรือออกจากท่ารอนกว่าธูปหมดจึงลาของไหว้

เชื่อกันว่าแม่นางศักดิ์สิทธิ์ เจ้าของเรือและผู้ร่วมงานจึงต้องปฏิบัติอย่างเคารพหลายประการ เช่น ทุกครั้งที่ออกเรือต้องทำพิธีกรรม, ก่อนนำเรือลงจากคานหรือทำบุญในโอกาสต่างๆ ควรเปลี่ยนเครื่องสำอางของแม่นาง, สีผ้าที่ผูกโคนเรือ ต้องถูกใจแม่นาง, ต้องดูแลหัวเรือให้สะอาด เชื่อว่าแม่นางเป็นผู้หญิงรักความสะอาด, เมื่อนำเรือออกไปถึงเวลารับประทานอาหาร ต้องจัดอาหาร 1 ชุด พร้อมน้ำ 1 แก้ว เช่นไหว้แม่นาง และการซ่อมเรือต้องบอกกล่าวแม่นาง

“ต้นไม้ทุกต้นมีชีวิต มีเปลือก กะพี้ แก่น ศาสนาก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องการหาแก่นต้องตั้งจิตอธิษฐาน” วิจิตรเล่า ก่อนจะเข้าสู่บทสวด ทำขวัญ

“โย พุทธโร อันว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์...” ต่อด้วย สวดโองการแบบทำขวัญแม่ย่านาง “ศรี ศรี สวัสดิภักตมะมงคล ฮี วันนี้ เป็นวันดี ดิลิโชนคัคสะสุขโยคไช้อยูกลบาท...”

หลังบทสวดในพิธีกรรมหลักผ่านพ้น หมอผู้ประกอบพิธีผูกผ้า 3 สี เสียบดอกไม้ ที่โขนเรือ เจิมแปง ปิดทอง เครื่องสำอางและ เครื่องใช้อื่นๆเก็บไว้ให้แม่ย่านาง เชื่อว่าแม่ย่านางต้องใช้เครื่องสำอาง ผ้าถุง เสื้อผ้าเช็ดตัว กระຈก แป้ง หวี กำไลมือ ตุ่มหู เข็มขัด ลิปสติก ดินสอเขียนคิ้ว แหวน ฯลฯ เครื่องเหล่านี้จะบรรจุอยู่ในกล่องเก็บไว้ใน ที่ควร มีการเปลี่ยนใหม่ปีละครั้ง หรือหลังซ่อมเรือเท่านั้น

เด็กหนุ่มอาสาสมัครฝีพายประจำวัดบางกล้ารวมกลุ่มเฮฮา สนุกสนานตามวิถีอันงดงามแห่งท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ทั้งแอบแซว พุดหยอกล้อกันบ้าง อย่างมีความสุข ยิ่งเห็นแขกต่างถิ่นมาเยือน

หมอประกอบพิธีนำฝีพายเข้าสู่พิธีสร้างขวัญกำลังใจเป็นการเฉพาะ นับช่วงเวลาเตรียมตัวฝึกซ้อมสำหรับพวกเขาเพื่อวัดฝีมือกับคู่แข่งต่างหมู่บ้านอีกครั้งในอีกสองเดือนข้างหน้า หลังเลิกเรียน เสร็จภารกิจของงานทุกวันเด็กหนุ่มเหล่านี้ต้องมาลงฝีพายพร้อมกันด้วยระยะทางราว 10 กิโลเมตร หลายคนในทีมเคยได้รับการคัดเลือกไปแข่งในนามจังหวัดสงขลามาแล้ว หมอผู้ประกอบพิธีสร้างขวัญเพื่อชัยชนะพร้อมกับให้พรผู้เข้าร่วมพิธีทั้งหลาย ประพรมน้ำมนต์ แจกจ่ายแป้ง ลาของไหว้เพื่อเป็นสิริมงคล

ก่อนได้เวลาจุดประทัด ฝีพายแบกเรือลงน้ำ...

วิจิตร ชุมฉวี เล่าหลังพิธีกรรมว่าในพิธีทำขวัญเรือจะเชิญเทวดาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆมาช่วยคุ้มครองป้องกัน เรือมีความสำคัญ เพราะการจะเป็นเรือลำหนึ่ง มีส่วนประกอบมากมาย ทั้งสิ่งที่จะนำมาสร้าง นายช่างผู้มีความสามารถในการคิดปะการต่อเรือ มีภูมิปัญญาของช่าง

“คนกับเรือแยกกันไม่ออก เพราะเกี่ยวกับการเดินทางและอาชีพ คนที่อยู่ใกล้น้ำต้องมีเรือกันทั้งนั้น แม้แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย ยังให้ความสำคัญ จะเห็นได้จากพิธีเสด็จทางชลมารค และการอุปถัมภ์

ประเพณีแข่งเรือในที่ต่างๆมาโดยตลอด ชาวบ้านจึงควรอนุรักษ์สิ่งนี้ไว้
จะทิ้งเสียไม่ได้”

ประเสริฐ รัชษ์วงศ์ แกนนำแผนสุขภาพสงขลา ประเด็นวัฒนธรรม
เล่าว่า การทำขวัญเรือ มักจะทำใน 2 กรณีกล่าวคือ เมื่อสร้างเรือเสร็จ
หรือเรือขึ้นคานซ่อมใหญ่ เมื่อซ่อมเสร็จจะต้องทำขวัญ อีกกรณีหนึ่ง
คือเมื่อเกิดอุบัติเหตุกับเรือลำนั้น อย่างเช่นเกิดเรือชน มีผู้เสียชีวิต
เชื่อว่าจะต้องมีผีร้ายหรือวิญญาณร้ายมาคอยรบกวน จึงต้องขับผีร้าย
ออกไป สำหรับเหตุผลอื่นอาจทำไปตามเทศกาลสำคัญเช่นปีใหม่
ตรุษจีน สงกรานต์ แต่การจัดทำขวัญครั้งนี้ นับเป็นโอกาสพิเศษที่ต้องการ
ฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมา เพราะไม่ได้ทำกันมานาน

“เรานำประเด็นวัฒนธรรมมาฟื้นฟูคลอง ยังมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
อย่างเช่นเครือข่ายโรงเรียน ในอำเภอบางกล่ำและควนเนียง 13 โรงเรียน
เรากำลังจัดทัศนศึกษา โรงเรียนริมคลอง มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ ปล่อย
ปลา”ประเสริฐว่า

หลังรับประทานอาหารกลางวันแบบพื้นบ้านเรียบร้อยแล้ว ในบ่าย
วันนั้น ทางโครงการทำขวัญแม่น้ำชีวาคลองบางกล่ำ ยังเปิดโอกาสให้
กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์แขกผู้มาเยือนได้แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ชุมชน โดยการเดินทางลงไปสัมผัสกับวิถีชาวบ้านแห่งลุ่ม
คลองบางกล่ำ ในหลากหลายมิติอีกด้วย.

29.

ชีละเพื่อสุขภาพ ฟื้นฟูวัฒนธรรม ฟื้นฟูชีวิต

ลานหน้าเสาธง โรงเรียนบ้านสุเหร่า ตำบลบ้านนา อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ยามสายที่แดดกลับมาสดใสอีกครั้งหลัง ฤกษ์ปิดด้วยม่านฝนติดต่อมาหลายวัน

ปีชวากริดเสียงนำ ตามด้วยกลอง ฆ้อง เสียงดนตรีแห่งชีละเหมือนปลุกวิญญาณ ท้องถิ่นกลับมาชาวบ้านค่อยไพล่มาห้อมล้อมเย็นชื่นชม ดูลูกหลานรำยรำชีละ ท่วงท่าสวยงาม ทรงพลัง ตามแบบศิลปะการต่อสู้ของชาวมลายู

ชุมชนแห่งนี้เคยเป็นดินแดนตำนานชีละ หากศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้เกือบจะเลือนหาย หากทุกฝ่ายไม่มาร่วมมือฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง โดยการนำของ อาจารย์เอกจิตรา จันทร์จิตจริงใจ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสุเหร่า ตามโครงการ ชีละเพื่อสุขภาพ

อาจารย์เอกจิตราใช้ความพยายาม หลายปีเพื่อนำเสนอเรื่องนี้ จนชุมชนสุเหร่า 4 หมู่บ้าน ให้การขานรับ ส่งมอบกายนอกล สนั่นใจ หลังจากเด็กๆ ที่ฝึกชีละได้ไปแสดง

ในงานตลาดนัด
สร้างสุขคนสงขลา
50 เมื่อต้นเดือน
ตุลาคม มาถึงปลาย
เดือนเดียวกันรายการเกี่ยวกับ
ศิลปวัฒนธรรมจากโทรทัศน์ช่อง 7
ขอมาถ่ายทอดเรื่องราว ในวันที่แดด
สดใส...

“จากการศึกษา ที่นี้เป็นชุมชน
ดั้งเดิม จะนะเคยเป็นหัวเมือง
หลักใน 7 หัวเมืองสำคัญของ
ภาคใต้ คนที่นี้มาจากปัตตานี
ถ้ามองในเชิงศิลปวัฒนธรรม
ที่นี่เคยมีดีเกสูลูที่ดังมาก
คนรุ่นก่อนอาจเคยเห็นการ
แสดงพวกนี้อยู่ แต่ตอนหลัง
เจียบหายไป” อาจารย์เอกจิตรา
เล่า ไม่เฉพาะซีละเท่านั้น
วัฒนธรรมชุมชนหลายอย่าง
เลือนหายไปด้วยยกตัวอย่างการ

ผูกขวัญข้าว ที่ทำกันทั้งชาวพุทธและมุสลิม

การฟื้นฟูกลับมาไม่ใช่เรื่องง่ายตาย “การต่อสู้ทางความคิดยาก
ยากที่สุด” อาจารย์เอกจิตราเล่า เธอมารับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน
บ้านสุเหร่า 20 มกราคม 2548 เริ่มพูดถึงเรื่องนี้ แต่พบว่ามีความ
ละเอียดอ่อน เกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา ที่เห็นไม่ตรงกันอยู่บ้าง ทำให้
ไม่สามารถเริ่มดำเนินการได้เลย แต่การพยายามทำความเข้าใจ อย่างไม่
ย่อท้อกับทุกฝ่าย ทำให้เกิดการเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อมิถุนายน 2550

ภายใต้การสนับสนุนของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

“ถ้าเราทำงานด้านการศึกษาที่แท้จริงแล้ว ต้องตอบคำถามหลายอย่าง ที่โรงเรียนบ้านสุเหร่า ปรากฏว่าเด็กมีความสามารถทางด้านกีฬา โดยเฉพาะตะกร้อนี่เก่งมาก แต่สิ่งหนึ่งที่ขาดคือสีสันทัน เรื่องของศิลปวัฒนธรรม เราต้องการเพิ่มตรงนี้”

อาจารย์เอกจิตราเล่าว่า ประกอบกับปัญหาครอบครัว เขาชวนในชุมชนอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วงจากปัญหาารุมเร้าหลายมิติ จำเป็นต้องดึงเขากลับมาสู่กิจกรรมอะไรสักอย่าง โดยไม่อาจทนเพิกเฉย

“เราไม่ได้ดื้อนะ ที่ผลักดันให้พื้นฟูสีละ แต่ต้องการสืบทอดสิ่งดีๆ ในชุมชน เมื่อไปพูดคุยในชุมชน มีคนเห็นด้วยมากขึ้นๆ”

สีละกลับมาอีกครั้ง ไม่เฉพาะชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เห็นด้วย อาจารย์เอกจิตราได้แรงสนับสนุนจากเส้น เหนาะหมาน ที่รู้จักกันเป็นการส่วนตัวมาช่วยฝึกสอน

เส้นเป็นอดีตแชมป์ซีละ ครองตำแหน่งทั้งประเทศไทยและ
มาเลเซียมาแล้ว

วันหนึ่งเสียงปี่ชวา กลอง ฆ้อง ของซีละ จึงดังขึ้นที่โรงเรียน ปรากฏ
ว่ามีคนอายุ 70 กว่าปีรายรำซีละเข้ามาบอกว่า “เข้ามาต่อคู่” อีกวันหนึ่ง
เด็กผู้ชายวัย 16 ปี เดินเข้ามารำรำทำซีละ ก่อนจะล้มหงายหลัง
แล้วเดินออกไปหน้าตาเฉย เป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้น จนทำให้ผู้เกี่ยว
ข้องอดคิดไม่ได้ว่าศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นบางอย่างอาจสืบทอดทางจิต
วิญญาณบรรพบุรุษคล้ายกับโนราโรงครูของชาวไทยพุทธ ทางภาคใต้

เส้น เหลาะหมาน กล่าวอย่างเต็มปากในเวลานี้ว่านอนตายตาหลับ
เพราะเห็นการสืบทอดซีละ ไปสู่รุ่นลูกหลานแล้ว เขาเล่าว่า ทำรำรำของ
ซีละ เป็นท่ามาตรฐาน ที่รวมเอาท่าการต่อสู้แบบต่างๆ ที่สอนเด็กจะมี
28 ท่า โดยมีดนตรีประกอบ เครื่องดนตรีทั้งหมด 4 ชิ้น ประกอบด้วย
ปี่ชวา กลองตัวผู้ กลองตัวเมีย (กลองตัวเมียจะใหญ่กว่าตัวผู้) และฆ้อง

ท่วงทำนองดนตรี จะขึ้นอยู่กับทำร้ายรำ จะเห็นว่าจังหวะการต่อสู้อะไรจะเล่นเร้าใจ

การแต่งกายมีรูปแบบเฉพาะ เคยแต่งตัวด้วยเสื้อคอกลม ใส่กางเกงขายาว นุ่งโสร่งทับ มีผ้ารัดเอว โปกผม ไม่สวมรองเท้า ต่อมาก็ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากฝ่ายการเมืองและราชการ มาจำนวนหนึ่งก่อนหน้านี

“ซีละ มีต้นกำเนิดมาราว 400 ปี จากประเทศอินโดนีเซีย หรือบางส่วนของซาฮูดีอาระเบีย เข้ามาทางมาเลเซีย แล้วก็ไทยเรา เป็นสมบัติของแผ่นดินอย่างหนึ่ง” เล็นเล่า

การรำคนเดียว ใช้ในการออกกำลังกาย หรือแสดงในการต้อนรับ แต่หากมีการจับคู่แข่งขันจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เน้นให้เห็นศิลปะการต่อสู้สวยงาม ถึงระดับเอาแพ้อาชนะ อย่างที่เล็นเคยตระเวนแข่งสร้างชื่อมาแล้วระหว่างปี 2522-2530

เส้นเล่าว่า สมัยก่อนใช้ชีละในการแสดงตามงานต่างๆในหมู่บ้าน มีคณะชีละอยู่แทบทุกหมู่บ้าน แต่ทุกวันนี้ไม่เหลืออยู่อีกเลย เมื่อเขาได้ ถ่ายทอดก็เห็นว่าเด็กสนใจ

“ที่แรกผมนึกว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว ดีที่มีการฟื้นฟูขึ้นมาอีก” เส้นว่า เขาเป็นหัวหน้าคณะชีละ เส้น การิม คำว่าการิมสร้อยต่อท้ายมาจาก ชื่ออาจารย์สุโก การิม มี ศักดิ์ศิลป์ มะชะเหล็ม ศิษย์รุ่นไกล้กันเป็นเลขา คณะ ถือเป็นชีละคณะสุดท้ายของ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ศักดิ์ศิลป์ มะชะเหล็ม เล่าว่า ชีละสร้างเด็กดีได้ เพราะชีละ เป็นการสร้างอำนาจให้กับตัวเอง เริ่มจากสรีระที่แข็งแรงจิตใจ สมาริมั่นคง สติปัญญาหลักแหลม

“ในการต่อสู้ต้องอาศัยสรีระร่างกาย และประสาทสัมผัสทั้ง 6” ศักดิ์ศิลป์เล่า ประสาทสัมผัสทั้ง 6 นั้นหมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

“ตา” ต้องมองเพื่อค้นหารูปแบบการต่อสู้และรับมือคู่ต่อสู้ได้ทัน ครั้น “หู” ต้องฟังจังหวะการย่างก้าว และการที่ปัจจุบันชีละเป็นการแสดง

จึงมีดนตรีมาผสม จึงต้องฟังจังหวะของดนตรีและเอามาประกอบการแสดงให้ได้จังหวะ “จุ่มก” ต้องหายใจกำหนดสมาธิที่จะทำให้มีความนิ่งแล้วรับมือคู่ต่อสู้ “ลิ้น” บริกรรมคาถาสรรเสริญวิญญูณแห่งบรรพชนและครู “กาย” ต้องเข้มแข็งและแคล่วคล่องว่องไว “ใจ” ต้องนิ่งมั่นคง มีความภาคภูมิใจที่ได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ

แก่นแกนของศิลปะการต่อสู้ชนิดนี้ที่แม้จะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยก็ยังมีหัวใจอยู่ที่ประสาทสัมผัสทั้ง 6 ดังกล่าว

ผลในแง่สุขภาพสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือทำให้ร่างกายแข็งแรง แต่ยังมีปริบทแห่งชีวิตอยู่อย่างครบถ้วนในศิลปะ

ศักดิ์ศิลป์เล่าว่า เมื่อก่อนที่ตำบลป่าชิง อำเภอจะนะ ถิ่นของเรามี 9 หมู่บ้าน มุสลิม 5 หมู่บ้าน ทั้ง 5 หมู่บ้านจะมีชีละของตัวเอง เวลาจัดงานอะไร เพื่อนต่างหมู่บ้านจะชวนกัน แล้วจะมีขบวนแห่พิซผักข้าวปลาอาหารต่างๆ แกะเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เอาของใส่เรือตั้งขบวนมาที่บริเวณงาน บางบ้านก็เอาข้าวสาร ขนม ของหวานมาร่วม ของกินจะมาก่อนงาน 1 วัน โดยจะเอาชีละนำขบวนมา ในวันงานก็จะมีการต่อสู้กันในทุ่งนาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกัน...ภาพเหล่านี้ค่อยหายไป

ภาพเหล่านั้นอาจกลับมาอีก ขณะที่เสียงดนตรีชีละดังขึ้นมาอีกครั้ง และเด็กรุ่นใหม่ออกทำร้ายรำ มันจะไม่ใช่แค่การสาธิตให้สื่อมวลชนดูเท่านั้น เพราะชีละได้ถูกบรรจุอยู่ในกิจกรรมตอนเช้าของโรงเรียน และบูรณาการอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านสุเหร่า เพื่อเป็นหลักประกันว่าประเด็นนี้จะไม่หายไปอย่างแน่นอน

ต่อไปนี้ เด็กโรงเรียนบ้านสุเหร่าทุกคนจะได้รำรำชีละทุกเช้า

เด็กที่ถูกฝึกให้เป็นผู้นำหน้าแถวมีอยู่ราว 10 คน แต่เนื่องจากเป็นช่วงปิดเทอม บางคนติดตามพ่อแม่ไปทำงานในมาเลเซียจึงไม่ได้มาร่วมงานวันนั้น

ด.ช.วีระพงษ์ กาเซ็ง ชั้น ป.4 ด.ช.นิติพงษ์ กาเซ็ง ชั้น ป.5 ด.ช. มุฮัมหมัด หนิสอ ชั้น ป.4 และด.ช.ยูไล๊ะ ดอเลาะ ชั้น ป.5 ผู้นำหน้า แลวที่มาร่วมช่วยกันนั่งเล่าให้ฟัง

“ยาก ก็ตรงจังหวัดหะหมุน” ใครคนหนึ่งตอบคำถาม แต่พวกเขา บอกว่าพยายามจดจำทำทั้ง 28 ทำเอาไว้ มีการซ้อมในทุกเย็นวันละ 1 ชั่วโมง และทำต่อเนื่องมาแล้วเดือนครึ่ง

“สนุกครับ ชอบ ทำให้ร่างกายแข็งแรง” พวกเขาแย่งกันแสดงความ เห็น นอกจากจะเป็นแบบให้เด็กนักเรียนคนอื่นได้ทำตามแล้ว ยังเคยไปแสดงในงานตลาดนัดสร้างสุขคนสงขลา 50 ซึ่งเป็นงานใหญ่ มาแล้ว

พอลถามถึงจังหวัดการต่อสู้ อันตื่นเต้นเร้าใจ ที่โชว์โดยสองศรีพี่น้อง วีระพงษ์ กับนิติพงษ์ ทั้งคู่หัวเราะบอกว่า “ไม่เจ็บหรอก แกล้งทำ”

หลังการถ่ายทำรายการโทรทัศน์จบ ทุกคนแยกย้ายกลับ เหลือแต่ อาจารย์เอกจิตราและคณะครู ที่คอยส่งแขกชุดสุดท้าย

“คนที่อยู่ในแวดวงการศึกษา ถ้าเพียงรอทำตามคำสั่งจะตอบคำถาม สังคมไม่ได้ แต่ต้องทำงานตอบสนองสังคมให้สังคมได้ประโยชน์ เป็น การอย่างหนึ่งของครูที่จะสืบทอดวัฒนธรรมเพราะวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต คนที่ทำงานทางด้านวัฒนธรรม และงานด้านการศึกษาจะแยกกันไม่ได้ เพราะเป็นวิถีชีวิตนี้เอง ถ้าสองอย่างไม่สอดคล้องกันถือว่าทำงานผิดพลาด” อาจารย์เอกจิตรา กล่าวทิ้งท้ายก่อนจากกัน

กิจกรรมเข้าหน้าเสาธงของนักเรียนที่โรงเรียนบ้านสุเหร่านับจากนี้ จะใช้ชีละซึ่งเป็นการออกกำลังกาย ที่ไม่หนักเกินไป ใช้เวลาไม่มากนัก ยังสอดคล้อง นอกจากสอดคล้องกับวัฒนธรรมแห่งชุมชนอีกด้วย.

30.

โรงเรียนพะตงประธาธิบดีรั้วฉันทน์ แกนนำบูรณาการ “หลักสูตรสิทธิผู้บริโภค”

โครงการอบรมสัมมนาแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ เรื่องการ
คุ้มครองสิทธิผู้บริโภคระดับช่วงชั้นที่ 3 และระดับช่วงชั้นที่ 4
จัดขึ้นเมื่อ 29 สิงหาคมที่ผ่านมา ณ โรงแรมไดอิชิ หาดใหญ่
ภายใต้การดำเนินงานของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค และเพื่อขยายเครือข่ายการใช้หลักสูตรแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ เรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค

สืบเนื่องจากรัฐบาลโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้ มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวง ศึกษาธิการ ดำเนินการวางรากฐานให้เยาวชนของชาติ ได้ทำเนื้อหาเรื่อง สิทธิผู้บริโภคบรรจุไว้ในหลักสูตร การศึกษาของชาติ โดยเนื้อหาวิชา การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคตาม พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 เป็นสาระแกนกลางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 3 สาระการ เรียนรู้ ได้แก่ สาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ (มาตรฐาน ส.3.1) กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้การสร้าง เสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค (มาตรฐาน ม.4.1) กลุ่ม สาระการเรียนรู้ สุขศึกษา และพลศึกษาและสาระการเรียนรู้การดำรง ชีวิตและครอบครัว (งานธุรกิจ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงาน อาชีพ และเทคโนโลยี

ผู้เข้าร่วมสัมมนาครั้งนี้ 48 คนจากโรงเรียนพะตงประธาณศิริวัฒน์ โรงเรียนแกนนำต่อประเด็นดังกล่าว เน้นครูผู้สอน 3 กลุ่มสาระเกี่ยวข้อง คือ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระสุขศึกษา และพลศึกษา และกลุ่มสาระการงาน อาชีพและเทคโนโลยี นอกจากนี้ นั้นยังมีครู 3 กลุ่มสาระดังกล่าวจากครูเครือข่ายพลังเทียน มาร่วมด้วย

ประเด็นสำคัญในวันนั้น เป็นการให้ความรู้เรื่อง การคุ้มครอง ผู้บริโภค โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจังหวัดสงขลา การสร้างความตระหนักเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค โดยนางสาวจุฑา สังขชาติ โครงการบริโภคเพื่อชีวิตสงขลา, นางชโลม เกตุจินดา กลุ่มบริโภค เข้มแข็ง และนางสาวสรินนา เพชรรัตน์ เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค สุราษฎร์ธานี กิจกรรมในช่วงบ่ายพูดถึงหลักสูตรคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค โดย นางรัชณีกุล ชนะวรรณโณ ครูกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา จากโรงเรียนพะตงประธาณศิริวัฒน์ แกนนำในการจัดโครงการ ปิดท้าย

ด้วยกิจกรรมสรรหาคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคโรงเรียนพะตง
ประธานศิรัวัฒน์ และเครือข่ายพลังเทียน

นางรัชนีกุล ชนสวรรค์ โคน ครูกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา
จากโรงเรียนพะตงประธานศิรัวัฒน์ แขนำจัดโครงการ เล่าว่าในประเด็น
เกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภค ที่โรงเรียนพะตงประธานศิรัวัฒน์ ซึ่งเป็นโรงเรียน
ส่งเสริมสุขภาพมีความตื่นตัวผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น

“ชุมนุม อย.น้อย” มีอาจารย์ธิดา นิลประยูร เป็นที่ปรึกษา นักเรียน
ม.ต้นและม.ปลายหมุนเวียนเป็นสมาชิกอยู่ราวปีละเกือบ 30 คน
กิจกรรมเด่น ได้แก่การจัดเสียงตามสายตอนหยุดพักเที่ยง ในวันจันทร์
พุธ ศุกร์ ให้สาระเรื่องการบริโภคไม่ว่า อาหารปลอดภัย วินัยในการรับ
ประทาน เป็นต้น สลับกับการเปิดเพลงเพื่อดึงดูดใจคนฟัง

กิจกรรมการสาธิตอาหารปลอดภัย จัดเดือนละ
ครั้ง เช่นการทำเครื่องดื่มปลอดภัยตัวอย่าง
ให้เพื่อนนักเรียนลองชิม นอกจากนี้ยังมี
กิจกรรมโชว์ผลงานเป็นบางครั้ง เช่นการ
ทำขนมโคโดยใช้สีจากธรรมชาติ เป็นต้น

“ชุมนุมคุ้มครองผู้บริโภค” นาง
รัชนีกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา บทบาทตรง
กับเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภค อย่างไร
ก็ตามมองว่า การทำกิจกรรมที่ทำอยู่
แต่ละครั้ง เป็นเพียงบางกลุ่มบาง
ก่อนเท่านั้นยังไม่ทั่วโรงเรียน
จึงคิดว่าจะทำอย่างไรให้งาน
คุ้มครองผู้บริโภคได้รับความ
สนใจอย่างทั่วถึง
จริงจึงผ่านกลไกครูผู้สอน
และหลักสูตร

“ในหลักสูตรมีอยู่แล้วแต่ไม่ครอบคลุม เช่น ในกลุ่มสาระสังคมฯ อาจแฝงอยู่ในเศรษฐศาสตร์ กลุ่มสาระการงานฯ อยู่ในเรื่องความปลอดภัยของอาหาร หรือกลุ่มสาระพลศึกษาฯ อาจพูดถึงผลกระทบที่เกิดกับสุขภาพ ก็มองว่ามันอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ เกิดผลน้อย”

นางรัชนีกุลกล่าวและว่าเนื้อหาที่มีอยู่แล้วเปรียบเหมือนเรือที่ต่างคนต่างพาย ไม่อาจสร้างกระแส สร้างความตระหนัก หรือทำได้เพียงหน่วยเล็กๆ การจัดทำแผนบูรณาการนี้ขึ้นเพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนหันมาสนใจประเด็นนี้อย่างครอบคลุมกว้างขวาง และต้องการนำสิ่งที่พูดคุยกันลงไปสู่การจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

ที่ผ่านมานางรัชนีกุลเป็นหัวหน้ากิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคมาพอสมควร ทั้งในนามชุมนุมคุ้มครองผู้บริโภคและ ในฐานะผู้สอนกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา โครงการที่สำคัญ เช่น การให้นักเรียนสำรวจผลกระทบจากการบริโภคอาหารในโรงเรียน โดยเฉพาะอาหารขยะที่เด็กนิยมบริโภค อย่างน้ำอัดลมยี่ห้อหนึ่งที่ทำสัญญาระยะยาวกับผู้บริหาร ชุดเก่าเปิดซุ้มขายอยู่ในโรงเรียนโดยตรง ส่วนที่ซื้อได้นอกโรงเรียน จำพวกขนมซอง ลูกอม หมากฝรั่ง ล้วนเป็นอาหารไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

“ในโรงเรียนห้ามจำหน่ายขนมซอง แต่รอบโรงเรียน โอโฮ้ เต็มไปหมด ที่น่าห่วงที่เห็นเด็กชอบกินกันมากที่เห็นทุกวันคือ เด็กไปซื้อบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปมา ขยำให้แตก ก่อนแคะห่อออกมากิน”

หลังจากให้เด็กไปทำเป็นเชิงสำรวจมา ทำให้เห็นตัวเลขว่าเด็กกลุ่มใดในโรงเรียนบริโภคอะไรในแต่ละวัน เมื่อนำตัวเลขมาวิเคราะห์ เพื่อหาผลกระทบทางสุขภาพ ได้นำเอาผลการศึกษานี้ไปต่อยอดกับกิจกรรมทางสุขภาพอื่นในโรงเรียน อย่างเช่น กลุ่มที่ศึกษาเรื่องน้ำหนัก ส่วนสูงของเด็ก ที่สนใจเกี่ยวกับน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ หรือเกินเกณฑ์ว่าจะเกี่ยวข้องกับ การบริโภคข้างต้นมากน้อยเพียงใด

นั่นทำให้เกิดการตระหนักทางการบริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะมองเห็นผลกระทบทางสุขภาพจากอาหารขยะทั้งหลาย

“ที่เห็นได้ชัดเจนเลย กรณีเด็กนักเรียนโรงเรียนพะตงประทาน ศิริวัฒน์ คือปัญหาสุขภาพช่องปาก สุขภาพฟัน จากการอมลูกอม ฟันผุ เป็นปัญหาระดับต้นๆ”

กิจกรรม การตรวจสอบอาหารในโรงเรียน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ นางรัชณีกุล ได้ร่วมกับชุมชนมอย.น้อย ตรวจสอบอาหารที่ขายในโรงเรียน เพื่อหาสารปลอมปน โดยการขอน้ำยาเคมีสำหรับการทดสอบมาจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์

การประกวดร้านค้าสะอาดเป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ภายใต้การเรียนการสอนกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา เพื่อตรวจสอบความสะอาดของอาหารและภาชนะ โดยนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ทุกขั้นตอน ครุจะเป็นเพียงที่ปรึกษาของโครงการ และออกไปประกาศรับรองคุณภาพให้ร้านค้าหลังการตรวจสอบเท่านั้น

ชุมชนคุ้มครองผู้บริโภคฯ ยังจัดให้ห้องหนึ่งที่เรือนพยาบาลของโรงเรียน เป็นห้องคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีบรรณการ เอกสารความรู้ที่เกี่ยวข้อง มาจัดแสดงเอาไว้ให้เด็กสามารถเรียนรู้ โดยขอความสนับสนุนเอกสารจาก สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

“จากการถามสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค เกี่ยวกับความตื่นตัวในเรื่องนี้ เขาก็บอกว่า ในสงขลาโรงเรียนพะตงฯ สนใจเรื่องนี้ที่สุดแล้ว โรงเรียนอื่นยังไม่ปรากฏชัดเท่า เพราะเราได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องถึงไม่ครอบคลุมเด็กทั้งหมดแต่ถือว่าเยอะ การได้ทำอะไรต่างๆ ก็เหมือนได้สร้างกระแสให้หันมาสนใจ”

นางรัชณีกุล กล่าวว่า สิ่งที่ทำไปแล้วส่งผลให้เด็กตระหนักว่าการคุ้มครองผู้บริโภคมีความสำคัญอย่างไร

“อย่างเช่นซุ้มขายน้ำอัดลมในโรงเรียน นั่นถือว่าเป็นนโยบายของผู้บริหารชุดเก่า ที่ไปตกลงทำสัญญาระยะยาวกับผู้ขาย โดยแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ทางราชการ เช่นจะให้ลดโรงเรียนอะไรพวกนี้ แต่ผลกระทบทางสุขภาพตามมา ถ้าเด็กไม่ตระหนัก หันไปดื่ม ก็จะเป็นเครื่องมือของวงจรเหล่านี้” นางรัชณีกุลเล่า และว่า

การจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้ เพื่อหาทางที่จะเอาประเด็นผู้บริโภครวม จะไปเกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่มสาระวิชา ของครูแต่ละคนอย่างไร นำไปสู่การเรียนการสอนอย่างไร โดยขอขำยเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เป็นต้น

นางสาวจุฑา สังขชาติ โครงการบริโภคเพื่อชีวิตสงขลา กล่าวว่า สังคมยุคใหม่มีความซับซ้อน ถ้าเด็กไม่มีความรู้เรื่องคุ้มครองผู้บริโภค จะถูกหลอกได้ จึงควรมีความรู้จริงในเรื่องนี้ หลังจากนั้นได้นำกิจกรรมผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยตั้งคำถาม สำคัญ 5 ข้อที่ทุกคนต้องตอบ คือ 1.ท่านคิดว่าผู้บริโภคมีปัญหาอะไรบ้างในปัจจุบัน 2.ท่านคิดว่าการคุ้มครองผู้บริโภคคืออะไร 3.กลไกการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคมีอะไรบ้าง 4.หลักสูตรบริโภคศึกษาคืออะไร 5.เด็กๆ ควรได้รับการเรียนรู้อะไรบ้าง ในหลักสูตรบริโภคศึกษา

หลังการระดมความเห็นเป็นกลุ่ม มีข้อคิดเห็นที่น่าสนใจ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเช่น คำถามหลักสูตรบริโภคศึกษาคืออะไร? มีความเห็นกลับมาอย่างหลากหลาย สะท้อนความเข้าใจต่อเรื่องนี้เช่น

- สาระเกี่ยวกับการใช้สินค้า
 - การจัดการเรียนการสอนโดยให้ความรู้เรื่องบริโภคให้กับนักเรียน โดยสอดแทรกไว้ในเนื้อหา
 - กินใช้ อย่างไร ไม่เสียเปรียบ
 - จัดการเรียนรู้ให้เท่าทันสิ่งรอบตัวเรื่องบริโภค
 - เรียนรู้เกี่ยวกับการบริโภค สินค้า และบริการ
 - การรับรู้ ข้อมูลของสินค้าต่างๆ
 - เห็นว่าเรื่องนี้เป็นเพียงแนวคิด ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง
- ฯลฯ

ต่อคำถามข้อ 5.เด็กๆ ควรได้รับการเรียนรู้อะไรบ้างในหลักสูตรบริโภคศึกษา? ครูมีคำตอบน่าสนใจดังนี้

- รู้จักบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์และปลอดภัย
- กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค
- ฉลาดซื้อ ฉลาดใช้

- การเสียเปรียบของผู้บริโภค
- โครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การร้องเรียน ตรวจสอบ
- การเลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพ
- กระบวนการผลิต (สินค้า, ลิขสิทธิ์ที่ผู้บริโภค, กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค)
- ให้ความสำคัญร้านค้าหน้าโรงเรียนอนุบาลอย่างจริงจัง (อภิมาหาจริงจัง)

นางสาวสรินนา เพชรรัตน์ กล่าวว่า ประเด็นผู้บริโภคเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันอยู่แล้วเอาอย่างแค่เรื่องการโฆษณาทางโทรทัศน์ก็สามารถหยิบมาประยุกต์เพื่อนำเข้าสู่บทเรียนได้แล้ว โดยเฉพาะจะเห็นว่าเด็กทุกวันนี้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อโฆษณาครอบงำ

“อย่างเด็กที่ดูโฆษณา แล้วเขาต้องตกเป็นเหยื่อ ครูจะชี้แนะ บอกเด็กว่าอย่างไร” นางสาวสรินนา กล่าว และนำเสนอกิจกรรมของเครือข่ายบริโภคที่สุราษฎร์ธานีที่ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวเนื่องหลายอย่าง เช่น กิจกรรมการตลาดเอากระดุกใส่ในน้ำอัดลม เพื่อให้เด็กเห็นอันตรายจากภาวการณ์กดกร่อนอย่างรุนแรง การคิดแยกขยะในโรงเรียนที่เชื่อมไปสู่กิจกรรมละคร การทำผ้าจากขมิ้น สาบเสือ และต้นไม้หลายชนิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริโภคทั้งสิ้น

“การบริโภคไม่ได้จำกัดแต่อาหารและยา เคยทำสำรวจพบว่าเด็กดูโทรทัศน์ในวันหยุด 18-20 ชั่วโมงต่อวัน พฤติกรรมการบริโภคจึงมาจากโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ถ้ารู้จักตั้งคำถาม เหล่านี้เด็กจะรู้จักคิด” สรินนาแลกเปลี่ยนกับครู และเห็นว่า ช่องทางเหล่านี้จะนำไปประยุกต์ในการเรียนการสอนได้

ครูผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความเห็นต่อกรณีดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยยกประเด็นการโฆษณาทางโทรทัศน์มาเป็นกรณีศึกษา ตั้งคำถามว่าจะหาทางออกกันอย่างไรในประเด็นการคุ้มครองผู้บริโภค เพราะเห็นว่ามีคามไม่ถูกต้องเกิดขึ้นอยู่มากมาย ขณะที่บางคนเห็นว่ากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องนี้ยังไม่เกิดผลเท่าใดนักในสังคมไทย.

31. แอโรบิคกลางอากาศ กับ FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ต.ท่าข้าม

วิทยุชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา บนคลื่น FM 101.5 MHz ดำเนินการมาได้ 2 ปีแล้ว นับว่าเป็น “วิทยุชุมชน” ความหมายตรงตัว เพราะเป็นของชาวบ้าน ที่ทำเพื่อชาวบ้านแท้ๆ ด้วยแรงสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ท่าข้าม

“เริ่มแรกนายกอบต.ท่าข้าม คือคุณสินธพ อินทร์ตัน ชวนชาวบ้านมาพูดคุยกัน มีแนวคิดที่จะจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ช่วยกันออกความคิดเห็นกันว่าจะทำอย่างไรดีที่สุดท้ายก็ลงมติว่าให้ตั้งสถานีไว้ที่ อบต. แล้วหาชาวบ้านอาสาสมัครมาผลิตเวรกันหาความรู้ มาพูดมาจัดรายการ”

พิกุล ทองดีเลิศ หรือ “บัวกุล” ผู้จัดการรายการลูกทุ่งยามบ่าย ซึ่งกำลังเป็นรายการยอดฮิตรายการหนึ่งเป็นผู้เล่าให้ฟัง เขาเป็นอาสาสมัครที่มาช่วยงานด้วยใจคนหนึ่งแม้มีภาระงานประจำส่วนตัวอยู่มากมาย ทั้งกรีดยาง และรับเหมาทาสี

บัวกุลเล่าต่อว่าปกติตามหมู่บ้านจะมีการประชาสัมพันธ์หรือกระจายข่าวโดยเสียงตามสายอยู่แล้ว ชาวบ้านหลายคนมีความชำนาญในการทำหน้าที่โฆษก จึงพยายามทาบตามบุคคลเหล่านี้มาจัดรายการ ในที่สุดก็ได้คนจัดประจำราว 20 คน ใครถนัดจะนำเสนอความรู้ เรื่องอะไร เชี่ยวชาญทางไหน ก็สามารถนำมาถ่ายทอดให้ฟังทางรายการวิทยุได้

รอบกระจายเสียงในแต่ละวันเริ่มตั้งแต่ 08.00-24.00 น. เมื่อเปิดผังรายการดู จะพบว่าน่าสนใจติดตาม ชนิดคงจะหาฟังสาระดีๆ ไกลตัวจากสถานีอื่นไม่ได้ โดยเฉพาะชาวตำบลท่าข้าม ทั้งรายการเพลงซึ่งมีอยู่หลากหลาย การสนทนาสาระครอบคลุมทุกเรื่อง ตัวอย่าง รายการคุยสบายสไตล์ท่าข้าม, ศิลปินชาวใต้, ธรรมบันเทิง, วันนี้มีข่าว, เกษตรบ้านเรา, แจ้งข่าวชาววัฒนธรรม, แจ้งข่าวชาวท่าข้าม, อุบาสกถกนิทาน, ชมรมฉาปนกิจฯ.ท่าข้ามและใกล้เคียง, รู้แล้วบอกต่อ, สุขภาพเพื่อชีวิต, กฎหมายชาวบ้าน, ของดีที่ท่าข้าม, เพื่อนเยาวชน วันนี้มีของฝาก, การเมืองและกีฬา ข่าวเด่นรอบสัปดาห์ และรายการข่าวประชาสัมพันธ์ พูดคุยสนทนา ที่จัดโดย อบต. เป็นต้น

“รายการที่คนสนใจมากอย่างหนึ่งคือที่นำเสนอเกี่ยวกับสุขภาพ จะแทรกอยู่ตามรายการทั่วไป” บัวกุลเล่าว่า ในประเด็นนี้ผู้จัดการรายการ มัก จะให้ความรู้กับผู้ฟัง ในเรื่องการรักษาพยาบาล การดูแลตนเอง การรับวัคซีน อะไรทำนองนั้น และโดยเฉพาะเกี่ยวกับการรักษาโดยสมุนไพร ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัว ก็จะเน้นสมุนไพรใกล้ตัวที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

“เท่าที่เช็คกระแสคนฟังมาแล้ว มีอยู่มากในตำบลท่าข้าม บางคนชอบเพลง บางคนชอบเนื้อหาสาระที่ผู้จัดนำมาเสนอ อย่างเรื่องโรค

เบาหวาน เราก็ไปถามคนที่ เป็นโรคนี้จริงๆ เพื่อมาบอกว่าอาการของโรค เป็นอย่างไร ต้องทำตัวอย่างไร คนก็สนใจ โรคอื่นที่คนกลัวกันมากขึ้น อย่างโรคความดัน โรคหัวใจ เราก็นำเสนอ แล้วก็ย้ายอยู่บ่อยๆจนคนหัน มาสนใจและจำได้”

โครงการเกี่ยวกับสุขภาพทางอากาศ ของลินธพ อินทร์ณ์ นายก อบต.ท่าข้าม ที่กำลังจะเกิดขึ้นอีกรายการหนึ่งที่ น่าสนใจคือ “โครงการ ลดเอเวตี้มีรางวัล” โดยรูปแบบจะมีการเปิดเพลงสำหรับเดินแอโรบิค ทางวิทยุชุมชนแห่งนี้ พร้อมกับผู้จัดรายการที่จะนั่งบอกท่าทางประกอบ เพลงนั้นๆ ให้ผู้ฟังออกกำลังกายไปพร้อมกัน

“โครงการนี้กำลังเริ่มครับ เราได้ออกประชาสัมพันธ์ไปแล้ว” บ่าวกุลเล่า พร้อมกับเล่าว่า เวทีแอโรบิคมีอยู่แล้วทุกหมู่บ้าน แต่ปัญหา อย่างหนึ่งก็คือไม่มีสิ่งล่อใจให้คนหันมาออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นเพราะความไม่สะดวกหลายอย่างของชาวบ้าน แต่เมื่อมีการเปิด เพลงในวิทยุ คนฟังสามารถลงมือขยับแข้ง ขยับขา ออกกำลังกายได้ ในทันที โดยไม่ต้องเดินทางไปยังเวทีกกลาง จะอยู่ที่ไหนก็ได้ ขอให้เปิด วิทยุมาที่คลื่นนี้ก็แล้วกัน

เนื่องจากมีการเปิดสายโทรศัพท์ให้ผู้ฟัง สามารถโทรเข้ามาพูดคุย เสนอความเห็น ได้ตลอดเวลา จึงมีคนสนใจเป็นแฟนรายการ ในระดับ ที่น่าพอใจ ดัชนีอย่างหนึ่งที่บอกได้เกี่ยวกับคนฟัง ได้มาจากกรณีชาวบ้าน กว่า 20 คนแห่กันไปซื้อวิทยุเครื่องเล็กๆ ในร้านขายของแห่งหนึ่งใน ตำบลท่าข้าม เอาไว้ฟัง FM 101.5 MHz เป็นการเฉพาะ ทำให้คนขาย วิทยุรายนั้นถึงกับหน้าบาน

“ทำให้ชุมชนใกล้ชิดกันเข้าไปอีก อย่างที่ทำอยู่เราจะถ่ายทอด กิจกรรมของ อบต. ผ่านรายการ อย่างเช่น หมู่ที่ 1 กำลังจัดกิจกรรม อะไร เราก็ถ่ายทอด ทำให้คนหมู่อื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมก็รับรู้ หรือมีความรู้ เชื่อมต่อกันได้ หรือแม้กระทั่ง สมาชิก อบต. ไปประชุมดูงานที่ต่างจังหวัด ต้องรายงานกลับมาว่ากำลังทำอะไร จะได้ว่ากำลังไปทำงานให้ชุมชนอยู่

ไม่ได้ไปเที่ยว คนที่อยู่ข้างหลังเองก็จะได้รับความเคลื่อนไหวด้วย ไม่ต้อง
เที่ยวห้วง”

บ้างกุลเล่า และเห็นว่าสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ เป็นสื่อกลางในชุมชน
ทำให้ผู้คนกลมเกลียวในหมู่คณะ และแผ่ไปถึงคนนอกพื้นที่รอบข้าง
ที่สามารถรับฟังได้อีกด้วย

บางครั้งยังขยับบทบาทไปทำหน้าที่ให้กับสังคมใหญ่ อย่างเช่นการ
ถ่ายทอดสัญญาณในกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ เช่น สปสช. ซึ่งคลื่นนี้
สามารถนำไปเชื่อมต่อกับสถานีวิทยุอื่นๆ ตามแต่จะมีภารกิจไปใช้งาน
เพิ่มมูลค่าอีกชั้น

ทางสถานียังมีแนวคิดเชื่อมต่อสัญญาณกับหอกระจายข่าวของ
หมู่บ้าน อีกทางหนึ่งให้ถ่ายทอดสัญญาณของวิทยุชุมชน เน้นให้ความรู้
เรื่องสุขภาพเป็นหลัก

ถาวร แม่ผล หรือ “บัววร” ผู้จัดการรายการกู้ภัยกู้ชีพ เขาเป็นคนสวนของ อบต.ท่าข้าม และรับการอบรมเป็นหน่วยกู้ภัยประจำตำบล เป็นอีกคนหนึ่งที่มีอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานตรงนี้ โดยไม่มีผลตอบแทน เช่นเดียวกับคนอื่นๆแล้วว่ารายการของเขาให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับการกู้ภัย เรื่องนี้มีความจำเป็นมากเพราะว่าเมื่อเกิดเหตุร้ายต่างๆ คนที่เข้าถึงที่เกิดเหตุก่อนคนอื่นก็คือชาวบ้าน ถ้าการช่วยเหลือไม่ถูกต้องก็ยิ่งอันตรายกับผู้ประสบเหตุ

“มีอยู่วันหนึ่งขณะที่ผมนั่งพูดสดอยู่ในรายการว่า ถ้าชาวบ้านพบเห็นอะไรที่ให้อาสาสมัครช่วยเหลือก็สามารถโทรเข้ามาได้ตลอดเวลา นะครับ และให้เบอร์โทรด่วนที่ไม่ต้องจ่ายเงินด้วย ตอนนั้นเองมีคนโทรเข้ามาที่สถานีบอกว่ามีคนได้รับอุบัติเหตุ ผมเลิกจัดรายการเลยต้องรีบไปช่วยคนก่อน”

ถาวรเล่า และว่า เมื่อเดินทางพร้อมรถกู้ภัยไปถึงที่เกิดเหตุพบว่า กลับไม่ใช่อุบัติเหตุเกี่ยวกับการล้มรถ ตามที่คนโทรมาแจ้ง แต่น่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายกันมากกว่า แต่ชาวบ้านไม่กล้าบอก อยากรู้ก็ตาม ถือว่าได้เกิดประโยชน์ในการช่วยเหลือแล้ว และผู้แจ้งคนนั้นก็ได้กลายมาเป็นแฟนรายการพันธุ์แท้คนหนึ่งในเวลาต่อมา

“ผมบอกว่ารายการวิทยุชุมชนของเรา เอาไปใช้ประโยชน์ได้เลย ขณะวิทยุอื่นเขาขายของ และของที่เขาโฆษณา ก็ต้องไปซื้อมาก่อนจึงจะใช้ได้ แต่ของเรา ใช้ได้ทันที ถ้าคุณฟังสถานีอื่น คุณไม่รู้เรื่องท่าข้าม ถ้าอยากรู้เรื่องท่าข้ามต้องฟังสถานีนี้”

ถาวรเล่าถึงภาระหน้าที่กู้ภัย ที่ประสานกับศูนย์เรนทร และกรมป้องกันสาธารณสุขที่เชื่อมต่อกันทั่วประเทศให้กับผู้ฟังรายการอยู่เสมอ พร้อมทั้งเชิญชวนให้ช่วยกันแจ้งเหตุ เพราะให้ตระหนักว่าถึงไม่ได้ช่วยเหลือโดยตรงการโทรศัพท์ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็เท่ากับว่าได้ช่วยเหลือแล้ว แทนที่จะให้ผู้บาดเจ็บต้องรอนานๆ การพูดผ่านวิทยุไม่สูญเปล่าไปในอากาศเพราะเริ่มเห็นผลในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น

ระหว่างการสนทนาซึ่งตรงกับช่วงเที่ยงของวันอังคาร “ลุงหนั่ง” เดินเข้ามายังสถานีเพื่อพูดคุย และเปิดเทปการแสดงสดของหนังตะลุง นครินทร์ ชาทอง ให้แฟนๆที่ติดตามรอฟังตอนจบ

ระหว่างปิดไมโครโฟน และเปิดแผ่นซีดีหนังตะลุงออกอากาศอยู่นั้น ทั้งลุงหนั่ง บ่าวกุล และบ่าววี ช่วยเล่าให้ฟังต่อโดยมีความเห็นเรื่อง วิทยูชุมชนว่าบางแห่งอ้างความเป็นวิทยูชุมชน แต่มักจะเป็นการทำธุรกิจ รับโฆษณา และไม่เคยบ่งบอกว่าทำอะไรเพื่อชุมชน ทั้งไม่ได้เอาชุมชน หรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม แต่วิทยูชุมชนตำบลท่าข้ามเป็นหนึ่งในไม่กี่แห่งถือว่าได้ทำหน้าที่ดังกล่าว และคงจะอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

“อบต.สนับสนุนงบประมาณทั้งหมด จึงไม่ต้องพึ่งโฆษณา ที่เรานำมาโฆษณา เกี่ยวกับกิจกรรมชุมชนทั้งหมด เช่น กลุ่มเครื่องแกง โรงปุ๋ยชีวภาพ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง ที่ อบต.สนับสนุนอยู่ก็เอามาประชาสัมพันธ์ ให้รู้กัน” บ่าวกุลเล่า

นโยบายของสถานีวิทยูชุมชนท่าข้าม คือเปิดรับทุกคนในตำบลท่าข้ามที่อยากจัดรายการที่เป็นประโยชน์ ซึ่งพร้อมจะจัดเวลาให้ เพราะแม้ระยะแรกจะประสบความสำเร็จระดับหนึ่งในการเชิญชวนดาวนักพูด ประจำหมู่บ้านมาจัดรายการแต่พบว่า คนกลุ่มนี้บางคนก็ไม่มีเวลามาจัดอย่างต่อเนื่อง ทุกวันนี้จึงเปิดรับผู้ที่มาทำงานด้วยใจจริง ไม่ใช่มาแต่ตัว เพราะทำได้ไม่นาน เนื่องจากไม่มีค่าตอบแทน

“เรามาทำตรงนี้ ถือว่าได้ทำประโยชน์กับพ่อแม่พี่น้อง ประชาชน ก็พอแล้ว เพราะเรารู้ว่าวิทยูชุมชนต้องการอะไร มีหน้าที่อย่างไร” บ่าวกุลว่า

อย่างน้อยภาพความใกล้ชิดของสถานีวิทยุกับชุมชน ทำให้เห็นภาพความน่ารักบางอย่างเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ ไม่มีผลประโยชน์ไม่เสแสร้ง เช่น เมื่อผู้จัดเผยแพร่เรื่องการทำขนมออกอากาศ ก็จะมีคนเดินถือขนมมาให้

ลุงหนึ่งเล่าว่าเมื่อเปิดสปอร์ตของกลุ่มอมรินทร์ฯ ได้รางวัลเป็นกาแพหนึ่งซองซึ่งเป็นน้ำใจที่ให้กับด้วยความรักเสนาหา ไม่ใช่ผลประโยชน์ ขณะที่ว่ากุลเสริมต่อว่า ทางสถานี เคยจัดตอบปัญหาชิงรางวัล เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ ร้านค้าสวัสดิการชุมชน หมู่ 1 ส่งเล่มมาให้เป็นของรางวัล แม้จะมีน้อยแต่ถือว่ามีค่าอย่างยิ่ง

สำหรับสิ่งที่ชุมชนทำข้ามยังต้องการให้เกิดขึ้นอีกคืออยากให้ทางสถานีได้มีการรายงานข่าวของชุมชน แทนที่จะนำเสนอการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง หรือเอาข่าวที่อื่นมานำเสนอเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามยังขาดคนที่ทำงานส่วนนี้และยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อนอยู่ในการนำเสนอข่าวใกล้ชิด โดยเฉพาะเรื่องเชิงลบ

และนี่คือวิทยุชุมชน ที่เรียกตัวเองว่าเป็นวิทยุชุมชน ได้อย่างเต็มปากอีกสถานีหนึ่ง FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ตำบลท่าข้าม.

บทส่งท้าย

ขอคารวะคนเล็กๆ

- ท่ามกลางวิกฤตการณ์เกษตรเคมี
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ลงมือทำเกษตรธรรมชาติ
- ท่ามกลางการย้ายถิ่นแห่งการพัฒนาของรัฐ
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ร่วมจิตร่วมใจกันปกป้องแผ่นดิน
- ท่ามกลางความมืดมนอนาคต ของบ้านเมือง
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่อุทิศคนตั้งเปลวเทียนที่จุดประกายแสงสว่าง
- ท่ามกลางความสิ้นหวังของการเมืองแบบตัวแทน
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ร่วมจุดประกายการเมืองภาคประชาชน
- ท่ามกลางความสิ้นเปลืองต่อทรัพยากรที่ขาดแคลน
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่เดินเก็บขยะด้วยสองมือ
- ท่ามกลางความขัดแย้งแตกแยก
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่อุทิศด้วยความรักสมานฉันท์

บทกวี “ขอคารวะคนเล็กๆ” ของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า ผู้มุ่งมั่นสร้างสังคมอุดมธรรมคนสำคัญคนหนึ่งของจังหวัดสงขลา ซึ่งได้เคยแต่งบทกลอนบทนี้ไว้ในเวทีเรียนรู้ “วิทยาลัยวันศุกร์” ซึ่งมีคุณค่าทั้งสาระของบทกวี และความเป็นมนุษย์อันสูงส่งของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า มาเป็นบทกวีปิดเล่มในครั้งนี้

บทเรียนเรื่องดีๆ 31 กรณีศึกษานี้ สะท้อนการสร้างสรรค์สังคมจากคนเล็กๆ แผนสุขภาพจังหวัดสงขลาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขเล็กๆ ที่เปิดโอกาสให้แต่ละเครือข่ายได้มีโอกาสในการผลักดันความคิด ถักทอความฝัน สร้างสรรค์จินตนาการ นำเสนอรูปธรรมของรูปแบบสังคมสุขภาพในระดับเล็กๆ ที่ยั่งยืนและมั่นคง อีกทั้งในจังหวัดสงขลายังมีอีกหลากหลายโอกาสของการปฏิสัมพันธ์ด้วยความเป็นเครือข่ายที่ได้ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน การสร้างสังคมแห่งสุขภาพจากสองมือเล็กๆนี้ จะเป็นความหวังที่ยิ่งใหญ่ของการอภิวัฒน์สังคมไทยในอนาคต

เพียงผีเสื้อขยับปีก โลกก็งดงามขึ้นกว่าเดิม หากผีเสื้อนับแสนนับล้านร่วมกระพือปีกแห่งการสร้างสรรค์สังคม การจะไปถึงถึงสังคมอยู่ดีมีสุข สังคมแห่งสุขภาพะ คงไม่ไกลเกินจริง.

“เพ็ชรมณีเรื่องขับปีก”

เป็นหนังสือเล่มเล็กที่ถอดบทเรียนการทำงาน
สร้างสรรค์สังคมของคนเลิกฯ 31 กรณีศึกษา
ที่ตัวละครทั้ง 31 ท่าน และเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน
ด้วยจิตอาสา ได้ทุ่มเทสร้างสรรค์สังคมชุมชนเลิกฯ
ด้วยสองมือที่ไร้ซึ่งอำนาจราชศักดิ์

เรื่องราวของคนเลิกฯ 31 เรื่อง
พร้อมผู้คนมากมายที่ร่วมสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ให้กับสังคม
เป็นเพ็ชรมณีเพียวหนึ่งของคุณความดี
ที่คนเลิกฯคนไหนอ่านแผ่นดิน
ได้ร่วมรังสรรค์โลกสีฟ้าใบนี้ให้น่าอยู่มากขึ้น
วามนการสร้างสรรค์สังคมซึ่งไม่หยุดนิ่ง
ซึ่งรอการร่วมวามนสร้างสรรค์สังคมแห่งสุภาวะ
ด้วยสองมือของทุกคน.

นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

